

Френсіс Скотт

Тіцджеральд

Гітара,
кості,
кастет

Зарубіжні авторські зібрання

Френсіс Скотт

Тіцджеральд

Гітара,
КОСТІ,
КАСТЕТ

Харків
«ФОЛІО»
2021

УДК 821.111(73)
Ф66

Серія «Зарубіжні авторські зібрання»
заснована у 2015 році

Переклад з англійської
В. Р. Дудик

Художник-оформлювач
О. А. Гугалова-Мешкова

ISBN 978-966-03-9564-0

© В. Р. Дудик, переклад українською, 2021
© О. А. Гугалова-Мешкова, художнє
оформлення, 2021
© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2015

ГРА В КОСТІ, КАСТЕТ І ГІТАРА

I

Частина Нью-Джерсі ховається під водою, а за іншою пильно наглядає влада. Там і сям, втім, трапляються клаптики садів, всіяних старомодними каркасними особняками з просторими тінистими верандами та червоними гойдалками на галявині. І, можливо, на найпросторішій та найбільш тінистій веранді ще з давньогамачних літ під середньо вікторіанським вітром м'яко розгойдується гамак.

Коли на подібну пам'ятку минулого сторіччя натрапляють туристи, вони зупиняють свої авта, вдивляються, а затим бурмочуть: «Гаразд, цей вік щось таки зберіг», або: «Так, зрозуміло, що в маєтку тьма-тьмуца коридорів, тисяча пацюків та єдина ванна кімната, однак як же тут затишно...»

Турист тут не затримується. Він прямує до своєї елізаветинської вілли з пресованого картону, до ранньонорманського м'ясного ринку чи середньовічного італійського голуб'ятника — бо надворі двадцяте століття й вікторіанські будинки віджили своє разом із романами місіс Хамфрі Ворд¹.

З дороги гамак для туриста непомітний, однак інколи там сидить дівчина. Так було й цього дня. Вона собі дрімала в гамаку та, безперечно, не замислювалася над естетичним безладдям, що панувало навколо: кам'яна статуя Діани, наприклад, безглуздо скалилася під сонцем на галявині.

У цій сцені вбачалася якась надмірна жовтизна: жовтим було, наприклад, сонце; особливо гидкою, своєрідною

¹ Мері Уорд — англійська письменниця, свої твори підписувала як *Mrs. Humphry Ward*, взявши прізвище чоловіка.

для гамаків жовтизною, виділявся гамак; жовте дівоче волосся, розсипане по гамаку, заздрісно золотіло на його тлі. Дівчина спала, міцно стиснувши губи, а зіцплені долоні лежали під головою, — юнкам властива така поза. Груди її здіймалися та опадали так плавно, як і похитування кайми гамака. Ім'я її, Амантіс, було таким старовинним, як і будинок, в якому вона жила. Шкода говорити, та її зв'язок із середньовікторіанською епохою на цьому місці різко вривається.

І тепер, якби розповідь моя стала фільмом (сподіваюся, що колись таки це станеться), я знімав би без відпочинку стільки, скільки можна; я наблизив би камеру, і в об'єктив потрапила б шия дівчини, жовтий пух під лінією росту волосся, теплий колір її щік та рук, бо мені подобається уявляти її сонною, — ви, мабуть, у дні своєї молодості спали так само. Затим я найняв би чоловіка на ім'я Ізраель Глюкоза, аби він склав якусь несусвітню інтермедію, бо мені потрібно перейти до іншої сцени, що розігрується на якійсь невідомій дорозі.

У автомобілі їхав джентльмен-південець, а супроводжував його камердинер. Він, за традицією, прямував у Нью-Йорк, проте наткнувся на перешкоду: верхня частина його автомобіля дещо зміщалася щодо нижньої. Час від часу двоє подорожніх висаджувалися, цупко приладжували корпус до ходової частини й затим їхали далі, мимоволі здригаючись разом із вібрацією мотора. Коли б в авто були задні двері, то його виникнення можна було б пов'язати із зародженням віку механіки. Вкрите пилом восьми штатів, авто спереду прикрашене величезним, проте недієздатним таксометром, а ззаду — численними прапорцями з надписом: «Тарлтон, Джорджія». У сиву давнину хтось почав фарбувати капот жовтою фарбою, та, на жаль, не встиг він і закінчити, як роботу скасовували.

Коли джентльмен із камердинером минали будинок, біля якого так солодко спала Амантіс в гамаці, з авто сталася okazія: корпус впав на дорогу. Єдиним моїм виправдання для цього несподіваного твердження є те, що сталося це справді випадково. Після того, як затих гуркіт і розвіялася

курява, чоловік зі слугою підвелися на ноги й глянули на дві відокремлені половини.

— Глянь-но, — мовив з огидою джентльмен, — ця проклята штуkenція розвалилася остаточно.

— На дві частини, — погодився камердинер.

— Гюго, — після хвилиної задуми сказав чоловік, — потрібен молоток та цвяхи, щоб прикріпити їх до купи.

Вони оглянули вікторіанський будинок. По обидва боки ледь не безлюдного пустельного горизонту розкинулися ледь не безлюдні поля. Альтернативи не було, тож темношкірий Гюго відкрив браму й рушив по гравійній доріжці за своїм господарем, кидаючи лиш збайдужілі позирки, як подобає закоренілому мандрівнику, на червону гойдалку та кам'яну статую Діани, котра повертала до них своє зіпсоване бурями обличчя.

У ту ж мить, коли обоє наблизилися до веранди, Амантіс прокинулася, ривком сіла й оглянула візитерів.

Джентльмен був молодим, мав приблизно двадцять чотири; звали його Джим Пауелл. Одягнутий був у готовий тісний костюм, запліюжений, і, як здавалося, здатний здійснитися в небо будь-якої миті, тому лінія з шести безглузких гудзиків кріпила його тіло.

Надмірна кількість гудзиків прикрашала також рукави пальто, й Амантіс не змогла втриматися, аби не глянути на бокові шви штанини: чи немає гудзиків і там. Та кишені вирізнялися лиш своєрідною формою, що нагадувала дзвіночки. Жилет був коротким, ледь стримуючи трепет дивовижної краватки теплим вітерцем.

Гість ввічливо вклонився й разом із тим змахнув пил із колін солон'яним капелюхом. При цьому всміхнувся, ледь приховуючи свої вицвілі голубі зіниці й демонструючи білосніжні та рівенькі зуби.

— Доброго вечора, — вимовив відчайдушним «джорджіанським» акцентом. — Мое авто зламалося одразу ж біля ваших воріт. Ось і хотів поцікавитися, чи не позичите молотка та цвяхів, мені ненадовго.

Амантіс розсміялася. Вона сміялася й не могла спинитися. Містер Джим Пауелл сміявся теж — із ввічливості та

солідарності. Його камердинер, заглиблений в муки власного темношкірого зростання, єдиний зберігав величну серйозність.

— Мені, мабуть, варто представитися, хто я, — сказав гість. — Я Пауелл. Житель Тарлтона, Джорджія. Цей темношкірий — мій хлопчик, Гюго.

— Ваш син? — дівчина зовсім розгубилася й переводила погляд то на одного, то на іншого.

— Ні, це мій камердинер. У вас, либонь, так кличуть. Ми називаємо негрів хлопчиськами.

При згадці прекрасних звичаїв своєї батьківщини хлопчик Гюго заклав руки за спину й хмуро-презирливим поглядом втупився собі під ноги.

— Ага, — пробурмотів він, — я камердинер.

— А куди ви їхали? — спитала Амантіс.

— На Північ, провести там літо.

— Куди саме?

Турист недбало махнув рукою, ніби охоплюючи своїм жестом і Адирондакський парк, і Тисячу Островів, і Нью-порт, — та тільки мовив:

— Ми пошукаємо щастя в Нью-Йорку.

— Раніше ви там бували?

— Ніколи. Та в Атланту їздив кільканадцять разів. Та скільки міст ми там відвідали! Боже мій!

Він присвиснув, щоб виразити безконечність всіх панорам своєї недавньої поїздки.

— Слухайте, — стурбовано мовила Амантіс, — вам треба щось поїсти. Повідомте вашому... вашому камердинеру, щоб підійшов до задніх дверей та попросив кухарку прислати нам кілька сандвічів і лимонад. Чи, може, ви не п'єте лимонад... тепер його мало хто любить.

Рухом пальця містер Пауелл відправив Гюго виконувати завдання. Затим обережно присів у крісло-гойдалку та зачав енергійно крутити в руках свій солоний капелюх.

— Ви надзвичайно люб'язні, — мовив він. — Якщо мені захочеться чогось міцнішого, аніж лимонад, то в авто лежить пляшка древньої маїсової горілки. Захопив її про всяк випадок, якщо не сподобаються місцеві напої.

— Послухайте, — сказала вона, — а моє прізвище теж Пауелл. Звати Амантіс.

— Справді? — він вибухнув сміхом. — Може, ми родичі? Я — із хорошої сім'ї, — вів він далі. — Узріть корінь. У мене є гроші, бо моя тітка поклала їх у банк, збираючись на старості літ пожити в санаторії, та от не дожила, — він зробив паузу, мабуть, для того, аби вшанувати пам'ять про тітку. Затим із бадьорою безтурботністю продовжив: — Основного капіталу я не торкнувся, та забрав одразу ж всі відсотки й вирішив провести все літо на Півночі.

В цей момент на східцях веранди з'явився Гюго й крикнув:

— Біла леді із заднього двору запитує мене, чи я не бажаю перекусити теж. Що мені їй відповісти?

— Скажи: «Так, мем, будьте ласкаві», — наказав господар. І тільки-но Гюго зник, він довірливо зізнався Амантіс: — Цей хлопчина зовсім нічого не тямить. Нічого не хоче робити, допоки я йому не дозволю. Я його виховав, — не без гордості додав він.

Коли принесли сандвічі, містер Пауелл встав. Він не звик до білих слуг і очевидно очікував на те, що їх зазнайомлять.

— Ви заміжня леді? — запитав він Амантіс, коли служниця вийшла.

— Ні, — відповіла вона й і з присутньою вісімнадцятирічній дівчині впевненістю додала: — Я стара діва.

Він знову ввічливо розсміявся.

— Ви маєте на увазі, що ви — світська дівчина?

Вона похитала головою. Зі збентеженим захватом містер Пауелл помітив, що жовтизна її волосся нагадує золото.

— Хіба цей древній будинок підходить для світської дівчини? — весело пролопотіла вона. — Зовсім ні. Я — сільська дівчина. Рум'янець — дійсно справжній, принаймні при денному світлі. Залицяльники — перспективні молоді циркульники зі сусідніх сіл, до рукавів їхніх піджаків постійно чіпляється якесь волосся.

— Вашому батьку не слід дозволяти вам посиденьки із сільськими циркульниками, — зневажливо мовив гість і задумався: — Вам треба вийти в нью-йоркський світ.

— Ні, — Амантіс сумно похитала головою. — Я надто симпатична. Аби стати світською дівчиною в Нью-Йорку, треба мати довгий ніс, випнуту щелепу та сукню, як в актрис із п'єс трирічної давності.

Джим почав ритмічно постукувати стопою по підлозі веранди, і через секунду Амантіс усвідомила, що несвідомо повторює за ним.

— Зупиніться! — наказала вона, — не змушуйте мене робити це.

Він глянув вниз на свої стопи.

— Вибачте, — соромливо попрохав він. — Я і не помітив... у мене просто звичка така.

Напружену бесіду перебив Гюго, що з'явився на східцях веранди, тримаючи в руках молоток та жменю цвяхів.

Містер Пауелл неохоче встав та глянув на годинника.

— Чорт забери, нам пора, — промовив він, спохмурнівши. — Слухайте. А чи б хотіли ви стати нью-йоркською світською леді, відвідувати всякі там бали й так далі, про що пишуть у книгах — як там панство розкидається грішми?

Дівчина зацікавлено глянула на нього.

— Твоя родина знайома з людьми із вищого світу? — продовжував він.

— У мене лиш батько, і, розумієте, він суддя.

— Це погано, — погодився він.

Амантіс якимось чином вилізла із гамака, й обоє пліч-о-пліч рушили до дороги.

— Гаразд, тоді я буду на сторожі й повідомлю що можна зробити, — наполягав Джим. — Такій красуні, як ви, необхідно жити серед людей вищого рангу. Розумієте, може виявитися, що ми з вами рідня, а нам, Пауеллам, слід триматися разом.

— Що ви збираєтеся робити в Нью-Йорку?

У цю хвилину вони були вже майже біля воріт, і гість вказав на два сумовиті останки свого авто.

— Водити таксомотор. Ось цей, що перед вами. Тільки він постійно розвалюється на частини.

— І ви гадаєте заробляти цим в Нью-Йорку?

Джим з непевністю зиркнув на неї.

Такій вродливиці варто врешті опанувати себе та перестати труситися, як осиковий лист, над кожною дрібницею.

— Так, мем, — відповів він з гідністю.

Амантіс споглядала, як господар зі слугою прикріплювали верхню частину авто до нижньої, як злісно колотили їх цвяхами. Опісля містер Пауелл взявся за кермо, а його камердинер вмотивувався поруч із ним.

— Превелике вам вдячний за гостинність. Передайте привіт вашому батьку.

— Передам, — запевнила вона. — Навідайте мене, коли вас не налякає присутність перукаря в кімнаті.

Помахом руки містер Пауелл відкинув таку неприємну думку.

— Ваше товариство завжди для мене буде чарівливим, — і, аби заглушити зухвалість своїх прощальних слів, з надією увімкнув мотор. — Ви найвродливіша дівчина зі всіх північанок, яких я зустрічав тут, — інші вам і в служниці не годяться.

Двигун застогнав, забряжчав, і містер Пауелл із південної Джорджії на власному авто, із власним камердинером, з власними цілями та у власній хмарі пилу продовжив подорож на Північ, аби провести там літо.

II

Амантіс думала, що більш ніколи його не зустріне. Струнка й прекрасна, вона повернулася у свій гамак, ледь розтулила ліве око назустріч червню, затим закрила його та із задоволенням повернулася в країну снів.

Втім одного дня, коли літній плющ вже встиг оповити хиткі боки червоної гойдалки на газоні, містер Джим Пауелл, штат Джорджія, повернувся з шумом в її життя. Вони, як і тоді, всілися на розлогій веранді.

— У мене з'явився грандіозний план, — повідомив він їй.

— Ви, як і збиралися, працювали таксистом?

— Так, мем, та бізнес з цього поганенький. Я чергував біля всіх цих готелів та театрів, проте пасажирів не дочекався.

— Жодних?

— Ну, одного вечора декілька п'яних молодиків всілися до мене, та тільки-но я рушив з місця, як авто розвалилося на частини. А наступного вечора дощило й інших таксі не було, то до мене сіла леді: сказала, що до неї довго пішки добиратися. Та на пів шляху змусила мене зупинитися й вийшла з авто. Так і побрела під дощем — певно, з розуму зійшла. Доволі специфічна публіка в Нью-Йорку.

— І ви повертаєтеся додому? — співчутливо запитала Амантіс.

— Ні, мем. У мене зародилася ідея, — його голубі очі звузилися. — Цей ваш перукар, з волоссям на руках, був у вас?

— Ні. Він... він більше не приходить.

— Ну, тоді першочергово я б хотів залишити своє авто у вас. Його колір не підходить для таксі. В оплату за збереження можете їздити на ньому скільки завгодно. Нічого поганого з ним не станеться, тільки майте з собою напоготові молоток та цвяхи.

— Я про нього попідкуюся, — перебила Амантіс, — та куди ж-бо ви зібралися?

— Саутгемптон. Це, мабуть, найпривабливіше місце з усіх тих, що поблизу — туди я й зібрався.

Амантіс від здивування стрибнула на ноги.

— І що ви там робитимете?

— Слухайте, — Джим довірливо прихилився до неї. — Ви справді хотіли б стати нью-йоркською світською леді?

— Ще і як.

— Це все, що потрібно було вияснити, — нерозбірливо озвався він. — Ви просто пару-трійку тижнів чекайте тут, на цій веранді... і спіть собі. А якщо навідуватимуться до

вас перукарі з волоссям на рукавах, то гоніть їх. Кажіть, що спати хочеться.

— А потім що?

— Потім пришло вам звістку. Повідомите старому батечку, що він може судити всіх, кого хоче, проте за танці не посміє. Мем, — продовжував він рішучим тоном, — Світськість! Та через місяць я забезпечу вам таку світськість, що й зроду вам не снилася.

Далі Джим волів не говорити нічого. Тримався він так, що можна було подумати: він доставить Амантіс до моря розваг й почне зі всієї сили занурювати її туди зі словами: «Ну як, мем, вам достатньо весело? А чи не підкинути більше розваг, мем?»

— Що ж, — протягнула Амантіс, ліниво міркуючи, — розкіш липневого й серпневого сну мало з чим зрівняється, та якщо напишете листа, я із задоволенням заскочу в Саутгемптон.

Джим щасливо схопився за пальці.

— Світськість, — запевнив її своїм командним тоном, — яка вам і не снилася.

Через три дні у двері громіздкого й приголомшливого маєтку Медісон-Харлан в Саутгемптоні постукав молодик із жовтим пером у солом'яному капелюсі. У дворецького він запитав, чи в будинку проживають юні особи віком від шістнадцяти до двадцяти. Йому відповіли, що опису відповідають міс Женев'єва Харлан та містер Рональд Харлан, опісля чого гість простягнув дворецькому незвичайну картку та спокусливим джорджіанським діалектом попросив ознайомити з нею вищезгаданих осіб.

У результаті він цілу годину тет-а-тет бесідував із містером Рональдом Харланом (учнем школи Хіллікс) та міс Женев'євою Харлан (доволі відомою відвідувачкою Саутгемптонських балів). Коли він покидав маєток, у руках у нього була коротка записка, в якій вгадувався почерк міс Харлан і яку, разом зі своєю своєрідною карткою, він простягав вже в сусідньому великому маєтку. Особняк належав сімейству Кліфтон-Гарно. Магічним чином він домігся бесіди зі схожою аудієнцією.

Молодик простував далі: стояв спекотний день, чоловікам у публічних місцях не дозволялося знімати свої піджаки, та Джим, житель найпівденнішої Джорджії, наприкінці своєї подорожі залишався таким же свіжим і бадьорим, як і на початку. Того дня він відвідав десять маєтків. Кожен, хто слідував би за ним, прийняв би його за досить обдарованого бутлегера з продукцією вищого ґатунку.

Прохання побачитися саме з юними членами сім'ї звучало так незвично, що навіть найбільш суворі дворецькі втрачали закостенілу пильність. Коли він покидав маєтки, уважний спостерігач помітив би, що кожного разу група зацікавлених очиць супроводжувала його до виходу, а піднесений шепіт натякав про наступну зустріч.

Наступного дня він відвідав дванадцять будинків. Саутгемптон був надзвичайно великим: він міг би ходити так ще тиждень, не зустрівши двічі одного й того ж дворецького — та цікавили його лише багаті, розкішні особняки.

Третього дня Джим зробив те, що у свій час радили багатом, та небагато робили, — він винайняв зал. Либонь, йому підказали мешканці громіздких особняків віком від шістнадцяти до двадцяти.

Орендований зал колись був «Приватною гімназією містера Сноркі для джентльменів». Він розташовувався над гаражем південної частини Саутгемптона і в дні своєї колишньої слави, мушу повідомити із жалем, був тим місцем, де джентльмени під пильним наглядом містера Сноркі виправляли наслідки бурхливо проведеної ночі. Зараз зал занедбали — містер Сноркі закинув цю справу, виїхав з міста та помер.

А зараз ми пропустимо три тижні, протягом яких, припустимо, проект, пов'язаний з орендою залу та відвідинами дюжини найбільших особняків у Саутгемптоні, йшов своїм мирним шляхом.

Одразу перейдемо до того липневого дня, коли містер Джим Пауелл відправив телеграму міс Амантіс Пауелл. У ній говорилося те, що, якщо міс все ще прагне розкошів вищого суспільства, то їй слід прибути в Саутгемптон найшвидшим потягом. А він зустрине її на вокзалі.

У Джима вільного часу не було, тож, коли вона не прибула у вказаний час, він не став її чекати. Джентльмен припустив, що Амантіс прибуде іншим потягом, розвернувся, зібравшись надолужити свій проєкт... і... і зустрів її у дверях вокзалу; вона ввійшла з вулиці.

— Але ж... як ви...

— Ну, — відповіла Амантіс, — я приїхала сьогодні зранку, та не хотіла вас турбувати, тому знайшла досить пристойний, якщо точніше, нудний пансіон на Оушен Род.

Вона зовсім не скидалася на ту мляву Амантіс у гамаку на веранді, думав він. Дівчина вдягнула блідо-голубий костюм та маленький ошатний капелюшок, прикрашений закрученим пером, — виглядала майже так, як молодиці віком від шістнадцяти до двадцяти, які останнім часом повністю заволоділи його увагою. Авжеж, вона неодмінно потоваришує з ними.

Глибоко вклонившись, він запросив її в таксі та всівся поруч.

— Чи не час для розкриття вашого плану? — запитала вона.

— Вся справа в тутешніх світських панянках, — він безтурботно змахнув рукою. — Тепер я знаю всіх!

— А де ж вони?

— Зараз вони із Гюго. Пам'ятаєте? Це мій камердинер.

— Із Гюго? — очі її з подиву заокруглилися. — Чому? Про що це ви?

— Ну, тепер у мене тут щось на кшталт школи... у вас це, напевно, так називається.

— Школа?

— Взагалі-то це Академія. Я — директор. Це я її сформував.

І, ніби збиваючи термометр, витрусив із піджака картку.

— Гляньте.

Вона взяла візитку. Великими літерами на ній було написано:

*ДЖЕЙМС ПАУЕЛЛ; М. ДЖ. Н.
«Гра в кості, кастет і гітара»*

Вона здивовано глянула на картку.

— Гра в кості, кастет і гітара? — перепитала зі страхом.

— Так, мем.

— Що це значить? Ви... ви продаєте це?

— Ні, мем. Я цьому навчаю. Це моя робота.

— Гітара, кості, кастет? А що таке М. ДЖ. Н.?

— Це — «Магістр джазових наук».

— Але що це таке? Що за науки?

— Що ж, як би вам пояснити. Одного вечора, коли я був в Нью-Йорку, то розмовляв з одним п'яним молодиком. Він сів до мене в авто. Гуляв з якоюсь світською панянкою — і загубив її.

— Загубив?

— Так, мем. Думаю, він забув про те, де її загубив. І, звісно, неабияк розхвилювався. Ну, я й подумав, що в такий час життя цих дівчат... ну, світських дівчат... сповнене небезпек, тому курс мого навчання розкриває способи захисту проти цих загроз.

— Ви вчите їх, як користуватися кастетом?

— Так, мем, якщо це необхідно. Наприклад, візьмімо дівчину, котра приходить в кафе, в якому їй краще було б не з'являтися. Затим її кавалер випиває трохи більше, ніж слід, і засинає, а тим часом до неї підходить інший зі словами «Привіт, крихітко!», чи що там зазвичай тутешні серцеїди говорять. Що їй робити? Панянка не може кричати, бо тепер справжні леді не кричать. Ні-ні! Вона лиш засовує руку в кишеню, надіває на руку захисний кастет фірми «Пауелл», дівочий розмір, виконує один рух, який я називаю Світський Хук, і оп-па! Цей здоровило опиняється на підлозі.

— Ну... ну а гітара для чого? — з тривогою прошепотіла Амантіс. — Що, слід ще комусь вчидити нею?

— Боже збав, мем! — з жахом вигукнув Джим. — Ні. Жодну леді в моїй Академії не напучують підіймати гітару на кого б там не було. Я навчаю їх гри. Ух! Ви б почувли. Після кількох уроків можна подумати, що декотрі з них — темношкірі!

— А кості?

— Кості? Вони мені, як рідні. Мій дід був тим ще гравцем. Я навчаю їх як ними грати. Захистимо не тільки людину, але й гаманець.

— А учні у вас є?

— Мем, у мене навчаються найкращі та найзаможніші люди зі всього міста. Та я ще не все вам розповів. Вони знають — що таке «джоллі-Ролл» та «схід над Міссісіпі». А одна пані прийшла й повідомила, що хоче навчитися клацати пальцями. Маю на увазі клацати так, як всі люди. Сказала, що з дитинства так і не навчилася. Я дав їй пару-трійку уроків і оп-па! Її батько пожалівся, що піде з дому.

— І як часто проходять заняття?

— Тричі на тиждень. Ми якраз туди їдемо.

— А я яким боком?

— Ну, ви просто будете однією з моїх учениць. Я повідомив їм, що ви з дуже благородної сім'ї родом із Нью-Джерсі. Не говорив, що ваш батько — суддя, я збрехав, що він володіє патентом на рафінад.

Вона роззявила рота.

— Отже, все, що вам слід робити, — продовжував він, — це вдати, що у вічі не бачили жодного перукаря.

Зараз вони під'їхали до південного краю міста, й Амантіс помітила ряд автомобілів, припаркованих перед двоповерховою будівлею. Машини були присадкуваті, великі, ошатні та блискучі. Ці авта вироблялися спеціально для розв'язання проблем мільйонера, які морочили собі голову над тим, що подарувати синкам на їхнє вісімнадцятиріччя.

Затим, вузькими східцями, Амантіс піднялася на другий поверх. На дверях, з яких долинала музика та смішки, красувався надпис:

ДЖЕЙМС ПАУЕЛЛ; М. ДЖ. Н.

«Гра в кості, кастет і гітара»

Пн., Ср., Пт.

З 15:00 до 17:00.

— Запрошую вас, — мовив директор, розчухнувши перед нею двері.

Амантіс опинилася у великій, просторій кімнаті, наповненій дівчатами та хлопцями приблизно її віку. Спочатку їй здалося, що перед нею своєрідна сцена післяобіднього чаювання, та через деякий час вона усвідомила, що вся процедура підкоряється певному мотиву та схемі.

Учні були поділені на групи, одні сиділи, навколішки, інші стояли, та всі з головою поринули у свої заняття. Пів дюжини молодих леді зібралися в коло навколо якихось невидимих предметів; їхні голоси, суміш криків та вигуків, — жалібних, прохальних, благальних, заклиналих, великостраждальних — звучали теноровою партією, фоном якої слугував містичний стукіт.

Біля дівчат четверо молодиків оточили темношкірого юнака; ним виявився не хто інший, як недавній камердинер містера Пауелла. Юнаки, якимись неспорідненими фразами, кричали на Гюго, виражаючи широку гаму емоцій. Їх голоси то зростали до ремствування, то спадали й звучали розслаблено й тихо. Кожного разу Гюго відповідав їм: то схвалював, то виправляв, то критикував.

— А що вони роблять? — прошепотіла Джиму Амантіс.

— Це заняття з південного говору. Чимало молодих осіб бажають вивчити цей говір — тож ми допомагаємо: Джорджія, Флорида, Алабама, Східний берег, стародавня Вірджинія. Є й такі, яким потрібна корінна мова негрів — для пісень.

Вони побродили серед груп. Декілька дівчат з металевими кастетами дико атакували дві боксерські груші, на яких були намальовані глумливі фізіономії «серцеїдів». Змішана група під акомпанемент банджо створювала злагожені тони за допомогою своїх гітар. В одному кутку танцювало декілька босоногих пар; танці супроводжував патефонний запис Саваннського оркестру Растуса Малдуна. Інші пари урочисто виконували по залу поважливі па «чикаго» вперемішку з «мемфіськими боковими».

— А є тут якісь правила? — запитала Амантіс.

Джим задумався.

— Ну, — нарешті заговорив він, — якщо немає шістнадцять, то палити забороняється; коли хлопці грають у ко-

сті, то не можна хитрувати; а ще я не дозволяю приносити в Академію алкоголь.

— Зрозуміло.

— А зараз, якщо ви готові, міс Пауелл, я пропоную вам зняти капелюшка та приєднатися до міс Женев'єви Харлан, котра гамселить грушу он в тому кутку, — голос його став гучнішим, — Гюго! — покликав він, — у нас нова учениця. Видай їй захисний кастет фірми «Пауелл», дівочий розмір.

III

З жалем зізнаюся, що й у вічі не бачив знаменитої «Академії джазу» Джима Пауелла, не причащався під його керівництвом містерій Гітари, Костей, Кастету. Тож я можу лише переказати те, що мені пізніше повідомив один із його захоплених учнів. Згодом, при згадці про Академію, ніхто не заперечував, що вона досягла неймовірного успіху, і жоден учень ніколи не шкодував про отриманий ступінь «Бакалавра джазу».

Батьки наївно припускали, що це була музично-танцювальна школа, та справжня навчальна програма поширювалася від Санта-Барбари до Бедфорд-Пул з вуст у уста по таємних каналах так званого «молодого покоління». Запрошення погостювати в Саутгемптоні стали високо цінуватися, хоч зазвичай молодь вважає Саутгемптон ледь не нуднішим за Ньюпорт.

В Академії навіть виник невеличкий, проте богемний джазовий ансамбль.

— Якби можна було запрошувати на роботу чорношкірих, — звірився Джим Амантіс, — я запросив би «Саванна Бенд» Растуса Малдуна. Завжди мріяв зіграти з ними!

Він почав пристойно заробляти. Плата за заняття була невеликою — як правило, його учні особливо не сипали грішми — та він, одначе, зі свого пансіону переселився в окремий номер «Казино готелю», де Гюго подавав йому сніданок в ліжко.

Введення Амантіс у світське коло Саутгемптівської молоді протікало швидше, ніж він очікував. Вже через тиждень всі в Академії зверталися до неї на ім'я. А міс Женев'єва Харлан настільки нею захопилася, що запросила останню на невеликий бал до себе в маєток, де Амантіс виправдала свої манери, так що надалі її запрошували майже на всі подібні заходи в Саутгемптоні.

Тепер Джим бачився з нею рідше, ніж йому хотілося. Її ставлення до нього не змінилося — вона й далі гуляла з ним щоранку, завжди охоче слухала його розповіді про нові плани; та після того, як дівчина ступила в елітний світ, здебільшого була зайнята вечорами. Джим не раз заходив до її пансіону та зустрічав її таку безсилу, ніби та щойно звідкись примчала, мабуть, з чергових танців, на яких для Джима місця не знайшлося.

Із закінченням літа він зрозумів, що для повного триумфу його підприємства не вистачає однієї деталі. Наперекір гостинності, подарованій Амантіс, для нього двері Саутгемптонських особняків були зачиненими. З третьої до п'ятої його учні ставилися до нього з повагою, ба, навіть захоплювалися ним, та після відведених годин їх розділяли інші світи.

Він зайняв позицію тренера з гольфу: на полі йому дозволяють бути на рівних, навіть віддавати команди, та із заходом сонця всі його привілеї розпорошуються; йому можна через віконце спостерігати за тим, як вони танцюють, та на бал його не запросить ніхто. Аналогічно сам Джим не міг бачити, як його учні застосовують на практиці отримані знання. Можна було почути, як зранку вони оповідають про вчорашні пригоди, та й по всьому.

Та коли тренер з гольфу, англієць, гордовито тримається на сходинку нижче від своїх підопічних, Джим Пауелл із «хорошої сім'ї, зрійте в корінь» безсонно проводить ночі в номері готелю та прислухається до музики, що прокрадається до його вікна з особняка Кацбі чи з клубу «Берег», у неспокої перевертаючись з боку на бік й роздумуючи — в чому справа. Ще на світанку свого успіху він придбав фрак, гадаючи, що незабаром випаде нагода його одягти, —

та костюм й досі лежить у коробці, в якій його доставили від кравця, пальцем недоторканий.

Либонь, думав він, і справді існує та прірва, яка відокремлює його від решти. Наче черви точили його. Та один юнак, Мартін Ван-Флек, син «сміттового короля», відкрив йому очі на цю прірву. Йому виповнилося двадцять один, і являв він собою образ «вічного учня», що марно сподівається вступити в Єльський університет. Декілька разів Джим чув, як за спиною студент пускав шпильки в його бік: якось йому не сподобався костюм із численними гудзиками, іншого разу він висміяв його гостроносі туфлі. Джим все пропускав повз вуха.

Він знав, що Ван-Флек відвідує Академію переважно заради компанії юної Марти Кацбі, якій ледь виповнилося шістнадцять. Вона ще незріла для того, аби молодик віком двадцяти одного року міг приділяти їй особливу увагу, — особливо коли йдеться про Ван-Флека, душа якого була так понівечена крахом студентських амбіцій, що почала відзиватися навіть на швидкоплинну невинність шістнадцятирічної.

Вересень плавно перетікав у жовтень; до танців в маєтку Харланів, які для світської молоді мали стати останньою та найбільш значущою подією цього сезону, залишалось два дні. Джима, як і завжди, не запросили — а він так сподівався, що запросять! Юні Харлан, Роберт та Женев'єва вступили в його Академію найпершими, коли він тільки приїхав у Саутгемптон; саме Женев'єва здружилася з Амантіс. Отримати запрошення до Харланів на танці — найбільш величні танці сезону — ось що стало б справжнім вінцем низки успіхів цього літа, котре вже відходило у небуття.

Його клас, зібравшись на заняття, почав голосно обговорювати завтрашні веселощі, анітрохи не звертаючи уваги на Джима, мовби мали його за дворецького. Гюго, що стояв біля Джима, раптом хмикнув й зауважив:

— Гляньте ж бо на цього Ван-Флека! Ледве рухається! Либонь, добряче хильнув сьогодні.

Джим обернувся і втупився на Ван-Флека, який тримався за руки з юною Мартою Кацбі та щось неголосно їй

шепотів. Джим зауважив, що Марта намагається від нього звільнитися.

Він засунув в рот свисток і голосно свиснув.

— Увага! — крикнув він. — Починаємо заняття! Перша група — вправа з барабанными паличками, випикуємо зигзаги, підкидаючи високо вгору; друга група — приготувати губні гармоніки, граємо «Прогулянка на березі річки!» Завзятіше! Плоскостопі — туди! Гей, оркестр! Граємо «Флоридську тяганину» в похоронному ритмі!

Його голос прозвучав незвично різко, і заняття почалося під жартівливо-здивоване бурчання.

Джим тинявся від групки до групки, а всередині нього тліло обурення стосовно Ван-Флека; несподівано Гюго постукав його по руці, привертаючи увагу. Він обернувся. Двоє учнів відділилися від групи з губними гармоніками, і один з них — Ван-Флек — пропонував іншому — Рональду Харланду, якому було всього п'ятнадцять років — випити зі своєї кишенькової фляжки!

Джим тут же попрямував до них. Ван-Флек подивився на нього з викликом.

— Так-так... — сказав Джим, тремтячи від гніву. — Правила вам відомі. Геть звідси!

Музика поволі затихала, юрба почала збиратися навколо місця конфлікту. Хтось пирснув зо сміху. Вмить залягла напружена атмосфера очікування. Попри те, що Джиму всі симпатизували, думки розділилися — адже Ван-Флек був одним з них!

— Геть звідси! — повторив Джим, вже тихіше.

— Це ви мені? — холодно спитав Ван-Флек.

— Так!

— Тоді ви забули додати «сер»!

— Я не співаю дифірамби тим, хто пропонує віскі малим хлопцям! Геть звідси!

— Слухайте! — Ван-Флек зиркнув із люттю. — Ви щось часто тикаєте носа до нашого проса! Я знаю Рональда ще з дворічного віку. Запитайте в нього, чи хоче слухати ваші вказівки!

Рональд Харлан, гідність якого тільки що зачепили, раптом відчув себе на кілька років старшим і кинув на Джима гордовитий погляд.

— Це не ваша справа! — сказав він зухвало, хоч і трохи винувато.

— Чули? — запитав Ван-Флек. — Господи, невже ви не розумієте, що ви — всього-на-всього прислуга? Хіба мислимо, щоб Рональд запросив вас до себе на бал? Ви для нього те саме, що й контрабандист із випивкою.

— Забирайтеся-звідси-негайно! — нерозбірливо випалив Джим.

Ван-Флек не поворухнувся. Джим різко витягнув долоню вперед, схопив його за зап'ястя, викрутив руку та потягнув її вгору, поки Ван-Флек не зігнувся від болю. Пригнувшись, вільною рукою Джим підібрав із підлоги штоф. Потім знаком наказав Гюго відкрити двері, уривчасто випалив: «Рухайся!» і вивів свого безпорадного бранця із залу; затим Джим буквально спустив його зі сходів, по яких той і покотився шкереберть, вдаряючись об стіни та поручні — а в слід за ним полетіла й фляжка.

Відтак чоловік повернувся в зал, зачинив двері та обернувся спиною до них.

— Так сталося, що тут діє правило: в Академії пити заборонено! — він замовк, вдивляючись в обличчя учнів, вловлюючи там співчуття, побожний страх, обурення та суміш всього цього. Учні неспокойно заворушилися. Джим зловив погляд Амантіс; йому здалося, що помітив слабкий кивок її голівки, що виражав схвалення, і він, з зусиллям, продовжив: — Мені довелося викинути звідси цього хлопчика, і ви всі стали свідками! — підсумовуючи, він прикинувся, ніби не сталося нічого особливого: — Ну, гаразд, продовжуємо! Оркестр!

Але продовжувати нікому не хотілося. Атмосферу невимушеності, котра досі панувала на заняттях, жорстоко придушили. Хтось раз-другий пробігся струнами гітари, кілька дівчат почало лупцювати груші, що мали вигляд лиходіїв, — втім Рональд Харланд, а слідом за ним і ще

двійко-трійко хлопців одягли капелюхи й мовчки попрямували до виходу.

Джим і Гюго, як зазвичай, переміщалися від однієї групи учнів до іншої — доти, допоки не відновився певний ступінь колишньої активності, хоча ентузіазм вже зник. Джим, приголомшений й зневірений, почав роздумувати над тим, аби оголосити про перерву в завтрашніх заняттях. Але він так і не наважився вимовити це вголос. Адже якщо вони в такому настрої підуть додому, можливо, більше сюди вже не повернуться. Все залежало від настрою. Йому слід його відтворити — гарячково в голові запульсувала така думка — зараз же, негайно!

Втім, як не старався, нічого не виходило. Сам він не жеврів радістю, і ніякої втіхи передати не зміг. Всі, як йому здалося, байдуже, навіть з легким презирством спостерігали за його потугами.

Напруга спала несподівано: гучно грюкнули двері, розчахнувшись навстіж, і до зали вбігла згряя схвильованих дам середнього віку. Дотепер в Академію не ступала нога жінки старшої за двадцять один, втім Ван-Флек став на чолі командування процесією. На поклик прибули місіс Кліфтон Гарнє та місіс Пойндекстер Кацбі — дві найпопулярніші на сьогодні, та разом з тим, найбільш скандальні леді серед населення Саутгемптону. Вони шукали своїх доньок — тим самим займалася в ті часи тьма-тьмуца інших дам.

Не пройшло й трьох хвилин, як вся справа зійшла нанівець.

— А щодо вас, — страшним голосом заводала місіс Кліфтон Гарнє, — то у вас тут відкривається бар та опіумне кубло для дітей! Яка ж бо жахлива, огидна, мерзенна людина! Я відчуваю запах морфію! Не треба мені говорити, що тут не пахне морфієм! Я відчуваю цей запах!

— Ах! — гаркнула місіс Пойндекстер Кацбі, — так тут же мурини! Напевно десь поруч негрятянок заховали! Я йду в поліцію!

Не вдовольнившись вигнанням із залу власних дочок, вони наполягли на тому, щоб приміщення негайно поки-

нули й доньки їхніх друзів. Джима анітрохи не зворушило, коли деякі — і навіть юна Марта Кацбі, котру ледь не силою відтягла від нього розлучена мати — підбігли до нього, аби на прощання потиснути руку. Адже всі все одно його залишали — хтось з презирством, хтось з жалем, сором'язливо бурмочучи вибачення.

— Прощайте! — задумливо сказав він. — Гроші за невикористані заняття поверну всім завтра вранці!

Втім, зрештою, йшла молодь не шкодуючи. З вулиці долинув шум їхніх заведених автомобілів — переможний гуркіт моторів заповнив радістю тепле вересневе повітря; так звучать юність та сподівання, що летять вгору, прямо в небеса. Вперед, до берега океану, щоб зануритися в його хвилі й забути — забути і його, і незатишне почуття, що виникло при вигляді його приниження.

Всі роз'їхалися; у залі залишилися лише він та Гюго. Джим раптом сів, опустив голову і закрив обличчя руками.

— Гюго! — хрипко сказав він. — Ми їм не потрібні!

У відповідь пролунав голос:

— Ну і що?

Він підняв голову — поруч із ним стояла Амантіс.

— Краще б ви поїхали з ними, — сказав він їй. — Зараз я для вас — не найкраща компанія!

— Що за нісенітниця?

— Кажу так, бо тепер ви — світська дівчина, а я для цих людей — всього-на-всього слуга! Ви — в їхньому товаристві, це я влаштував. Краще йдіть, або ж більше ці люди не запросять вас на свої раути!

— Вони все одно не запрошують, Джиме, — тихенько мовила вона. — На завтрашній теж не отримала запрошення.

На його обличчі вималювалося обурення.

— Не запросили?

Вона похитала головою.

— Я їх змушу! — люто вигукнув він. — Я їм доведу, що вони повинні! Я... Я...

Вона підійшла до нього ближче; її очі заблищали.

— Джиме, та ви не переймайтеся! — вона хотіла його заспокоїти. — Не хвилюйтеся! Що мені до них? Завтра ми самі підемо веселитися — тільки ми з вами, удвох!

— Я з благородної родини! — з викликом протягнув він. — Зрійте в корінь!

Рука дівчини м'яко лягла на його плече.

— Знаю. Ви — кращий за них всіх разом взятих, Джиме!

Він підвівся, підійшов до вікна й став зі скорботою спостерігати за днем, що готувався до сну.

— Краще б я так і залишив вас дримати у вашому гамаку!

Вона розсміялася.

— Я страшенно рада, що ви так не зробили!

Він обернувся й похмуро подивився в зал.

— Підмети тут, Гюго, і зачиняй, — сказав він тремтячим голосом. — Літо скінчилося, і нам час збиратися додому, на південь!

Осінь завітала рано. Прокинувшись наступного дня, Джим Пауелл виявив, що в кімнаті холодно; феномен вересневої студені на якийсь час змусив його забути про те, що сталося напередодні. Та коли чоловік знову згадав про вчорашнє приниження, котре змило весь бадьорий лиск літа, обличчя його спохмурніло. Йому залишалося лише одне: повернутися туди, де всі його знали й де білій людині ніколи та за жодних обставин не скажуть тих слів, що почув він тут на свою адресу.

Після сніданку до нього майже повернулася його звична безтурботність. Дитина Півдня, якій не властива зацікленість однією справою. Те, що колись завдавало болю, відгукувалося в серці достеменно лиш декілька раз — затим та подія навіки осідала в бездонній порожнечі минулого.

Втім, коли за силою звички він прийшов до своєї спорожнілої установи, котра, як і старовинний санаторій містера Сноркі, вже перейшла в розряд спогадів, у серці його запанувала меланхолія. У залі, у глибокій тузі посеред розбитих сподівань господаря, сидів лиш Гюго — втілення відчаю.

Зазвичай декількох слів Джима було достатньо, аби душа Гюго сповнилася мовчазним екстазом, втім, цього ранку слова вимерли. Два місяці Гюго перебував на такій вершині, про яку він раніше й мріяти не міг. Юнак отримував справжнє задоволення від своєї роботи й віддавався їй з усією пристрасстю, з'являючись в залі задовго до початку занять і затримуючись там навіть після того, як розходилися всі учні містера Пауелла.

День тягнувся до не надто перспективної ночі. Амантіс не прийшла, і Джим, зневірившись, вирішив, що вона, певно, передумала з ним сьогодні вечеряти. Може, це й на краще — ніхто не побачить її в його товаристві. Хоча, подумав він понуро, їх і так ніхто б не побачив — всі ж будуть на грандіозних танцях в особняку Харланів.

Коли сутінки огорнули зал нестерпною напівтемрявою, він востаннє замкнув двері, зняв табличку «Джеймс Пауелл, М. Д. Н. Гра в кості, кастет і гітара», і вирушив назад до себе в готель. Побіжно кинувши оком на нерівний стос рахунків, він усвідомив, що потрібно внести суму за місяць оренди залу, кілька розбитих вікон та нове обладнання, яким навіть не почали користуватися. Джим вів справи щедрою рукою, і у фінансовому плані за літо похвалитися, виявилось, немає чим.

Коли закінчив справу з рахунками, чоловік витягнув з коробки фрак та оглянув його, провівши долонею по атласних лацканах і сатиновій підкладці. Фрак, принаймні, у нього залишиться — можливо, колись його запросять на танці в Тарлтоні, куди якраз він його й одягне?

— Ну й добре! — з насмішкою сказав. — Все одно це була лиш пародія на академію! Цим нехлюям далеко до моїх, тих що вдома, — їм як куцою до зайця.

Безтурботно насвистуючи «Дженні з міста Мармеладу», Джим нарядився у свій вечірній костюм і рушив в центр міста.

— Мені орхідеї! — сказав він продавцю.

З гордістю оглянув покупку. Він знав, що будь-яка панянка на танцях в Харланів може лиш тонути в мріях про

ці екзотичні квіти, котрі мляво опиралися на зелене листя папороті.

Ретельно вибравши таксі, щоб воно якомога більше було схоже на особистий лімузин, він відправився в пансіон до Амантіс. Вона спустилася вниз; одягнула сукню кольору рожі, і орхідеї, мов барви призахідного сонця, розтанули на її фоні.

— Пропоную відправитися в «Казино-готель», — сказав він. — якщо ви не обрали іншого місця...

За ресторанным столиком він глянув на похмурий океан, і його охопила настирлива печаль. Вікна, аби всередині не було холодно, були зачинені, оркестр грав «Калулу» та «Місяць над Південним морем», і на якусь мить, впившись очима в юну красуню, що сиділа навпроти, він відчув себе частиною всюдисущої романтики. Пара не танцювала — і він навіть радів цьому — танець нагадав би про відлуння яскравішої, більш мерехтливої події, яка для них — недосяжна.

Після вечері вони сіли в таксі й годину каталися по піщаних дорогах; за рідкісними деревами час від часу виднівся океан, на поверхні якого відбивалися зірки.

— Джиме! Я хочу сказати вам спасибі, — сказала дівчина, — за все, що ви для мене зробили!

— Будь ласка! Нам, Пауеллам, треба триматися разом!

— Що плануєте робити далі?

— Завтра їду в Тарлтон.

— Дуже шкода, — тихо сказала вона. — Поїдете на своєму авто?

— Доведеться. Його треба перегнати на південь, бо тут за нього добре не заплатять. З ним все гаразд? Ніхто не вкрав його з вашого сараю? — з несподіваною тривогою в голосі запитав він.

Дівчина насилу стримала усмішку.

— Ні.

— Мені дуже шкода... що так вийшло з вами... — хрипким голосом продовжував він. — І ще... Я б сам так хотів потрапити хоча б на один справжній бал! Не треба було вам зі мною вчора залишатися. Може, вони вас через це і не кликали?

— Джиме, — впевнено запропонувала вона, — а нумо сходимо туди, постоїмо на вулиці й послухаємо їхню давню музику! Яка нам різниця, що вони подумують, га?

— Але ж вони виходитимуть на вулицю! — заперечив він.

— Ні. На вулиці холодно. До того ж хіба можуть ті люди вчинити щось гірше, аніж вже сталося?

Дівчина дала адресу водієві, і через кілька хвилин таксі зупинилося біля красивого особняка Медісон Харлан в громіздкому георгіанському стилі, з вікон якого на галявину яскравими плямами світла вихлюпувалися веселощі. Зсередины долинали сміх, і жалібні наспіви фешенебельних духових, і, час від часу, — повільне, загадкове шарудіння безлічі закружених у танці ніг.

— Нумо, підійдемо ближче, — в екстатичному трансі прошепотіла Амантіс. — Мені хочеться послухати музику!

Вони пішли до особняка, намагаючись триматися в тіні високих дерев.

Джима потроху охоплював трепет — раптово він зупинився й схопив Амантіс за руку.

— О це так! — схвильовано прошепотів він. — Ви чуєте?

— Що? Сторож йде? — Амантіс злякано озирнулася.

— Це грає «Саванна-Бенд» Растуса Малдуна! Я їх одного разу чув, і я впевнений, що це вони! Це вони, це «Саванна-бенд»!

Вони підкрадалися все ближче і ближче — спочатку на горизонті замайоріли високі укладки «а-ля-помпадур», потім — акуратно зачесані чоловічі голови й високі зачіски, затим і короткі стрижки, над якими нависали краватки-метелики. Серед безперервного сміху, вже можна було розрізнити якусь балаканину. На ґанку з'явилися дві постаті, швидко надпили зі штофу й одразу пішли назад в будинок. Але Джим Пауелл був зачарований музикою. Його погляд зафіксувався, він рухався, не бачачи, як сліпий.

Вони залізли в якісь темні кущі й стали слухати. Пісня скінчилася.

З океану подув свіжий бриз, і Джим трохи затремтів.

Потім задумливо прошепотів:

— Мені завжди хотілося з ними зіграти. Хоч раз в житті! — його голос став байдужим. — Що ж, ходімо. Думаю, нічого нам тут робити.

Він простягнув їй руку, але замість того, щоб її схопити, вона раптом вилізла з кущів і вийшла на світло.

— Нумо, Джиме, зайдемо всередину! — несподівано мовила вона.

— Що?

Дівчина схопила його за руку; попри те, що він позадкував назад, заціпенівши з жаху через її зухвалість, вона наполегливо потягнула його до дверей особняка.

— Обережно! — ледве вимовив він. — Хтось зараз вийде, і нас помітять!

— Ні, Джиме! — впевнено відповіла вона. — З цього будинку ніхто не вийде — зате двоє зараз туди увійдуть!

— Навіщо? — нічого не розуміючи, вигукнув він, осяяний різкими відблисками ліхтарів біля входу. — Навіщо?

— Навіщо? — передражнила вона його. — А тому, що ці танці — на мою честь!

Він вирішив, що вона збожеволіла.

— Ходімо додому, поки нас ніхто не помітив! — попросив він її.

Вхідні двері розкрилися навстіж, і на ганок вийшов якийсь пан. З жахом Джим упізнав містера Медісона Харлана.

Джим сіпнувся, мовби мав намір щодуху втекти з цього місця. Але господар будинку, радо розкривши обійми, став спускатися по сходах до Амантіс.

— Нарешті, вітаю! — вигукнув він. — Де в біса вас носило? Кузина Амантіс... — він поцілував її й з усією сердечністю звернувся до Джима. — А щодо вас, містере Пауелле, — продовжив він, — аби компенсувати запізнення, вам слід пообіцяти, що приєднаєтеся до оркестру — хоча б на одну пісню!

IV

Всюди в Нью-Джерсі було тепло — за винятком тієї частини штату, що лежить під водою й має значення лиш для риб. Туристи, що проїжджали по довгих дорогах серед зелених полів, зупиняли автомобілі перед просторим старомодним замиським особняком, дивилися на пофарбовані в червоний колір гойдалки на галявині, на широку тінисту веранду, зітхали та їхали далі — дещо повернувши кермо в інший бік, аби не зачепити чорного, як смола, слугу, що вибіг на дорогу. Цей слуга за допомогою молотка й цвяхів лагодив старий автомобіль, позаду якого гордо майорів прапорець із написом «місто Тарлтон, штат Джорджія».

Дівчина з жовтавим волоссям та рум'яним личком лежала в гамаку й мала такий вигляд, мовби будь-якої миті її міг здолати сон. Поруч із нею сидів джентльмен у надзвичайно тісному костюмі. Дівчина разом із джентльменом вчора приїхали з модного курорту в Саутгемптоні.

— Коли ви з'явилися тут вперше, — говорила вона, — я вирішила, що більше ніколи вас не побачу, тому й придумала історію про цирульника й так далі. Насправді у вищому світі я буваю досить таки часто — з кастетом чи без нього. Цієї осені я стаю дебютанткою.

— Так, для мене це хороший урок! — сказав Джим.

— І так сталося, — продовжила Амантіс, кинувши на нього стурбований погляд, — що мене запросили в Саутгемптон в гості до кузенів. А коли ви сказали, що поїдете туди, мені захотілося дізнатися, що ж ви таке придумали? Ночувала завжди в Харланів, а кімнату в пансіоні зняла, щоб ви ні про що не здогадалися. На тому поїзді, на якому я мала приїхати, я не приїхала, тому що треба було приїхати раніше й попередити всіх знайомих, щоб прикинулися, ніби мене не знають.

Джим звівся, з розумінням киваючи головою.

— Гадаю, що нам з Гюго варто виїжджати. Поки не стемніло, треба дістатися до Балтимору.

— Це далеко.

— Сьогодні мені хотілося б заночувати вже на Півдні, — просто відповів він.

Вони разом пішли по доріжці, повз ідіотську статую Діани на галявині.

— Бачте, — м'яко додала Амантіс, — тут у нас не обов'язково бути багатієм, аби стати членом вищого світу — так само, як і у вас в Джорджії... — вона раптом замовкла. — Ви ж приїдете наступного року, щоб знову відкрити Академію?

— Ні, мем, не приїду. Цей містер Харлан вже сказав мені, що я можу навіть не закриватися, але я сказав йому «ні»!

— А ви... А ви що-небудь заробили?

— Ні, мем, — відповів він. — Але відсотків з моїх грошей якраз вистачить, щоб доїхати додому. Своему капіталу я дав спокій. Були часи, коли з грошима велося краще, але жив я на широку ногу та ще треба було платити за оренду, і за обладнання, і ще музикантам. І, окрім того, довелося повернути ті гроші, які учні заплатили за наступні уроки.

— Не варто було! — обурено скрикнула Амантіс.

— Вони й не хотіли, але я сказав, що це обов'язково!

Він ще вирішив змовчати про те, що містер Харлан намагався пред'явити йому чек.

До автомобіля вони підійшли якраз тоді, коли Гюго забив останній цвях. Джим відкрив кишеньку на дверцятах і дістав звідти сулію без етикетки, в якій хлюпала каламутна рідина.

— Хотів купити вам подарунок, — ніяково промовив він, — однак гроші скінчилися ще до того, як зміг його вибрати, тому вирішив, що пришлю вам щось з Джорджії. А це вам невеличкий сувенір на пам'ять. Вам, звісно, пити не личить, та, можливо, коли ви вийдете у світ, вам захочеться показати всім цим молодикам, що таке справжня південна маїсова горілка!

Вона взяла пляшку.

— Дякую вам, Джиме.

— Та немає за що! — він обернувся до Гюго. — Що ж, нам пора. Віддай леді молоток!

— Ох, залиште його собі! — зі сльозами на очах мовила Амантіс. — Прошу вас, пообіцяйте що завітаєте ще!

— Можливо.

На мить він звів погляд на її волосся кольору пшениці та блакитні очі, трохи сонні й оповиті серпанком від сліз. Потім сів у автомобіль, і як тільки його нога вперлася в зчеплення, південець різко змінився.

— Кажу вам «до побачення», мем! — випалив він з ражучою гідністю. — На зиму ми від'їжджаємо на Південь!

Чоловік махнув солом'яним капелюхом, вказуючи в бік Палм-Біч, Сент-Огастін, Маямі. Його вірний слуга покритив заводну ручку двигуна, сів на своє місце та почав трястися разом з автомобілем, який піддався вібрації.

— На зиму, на південь! — повторив Джим, і потім з ніжністю додав: — Ви — найкрасивіша дівчина на світі! Повертайтеся додому, лягайте в гамак і засинайте... Засинайте!

Слова його прозвучали, мов коліскова. Він вклонився — його уклін, шанобливий, сповнений гідності й глибокий, призначався не тільки їй, але й всій американській півночі...

І от вони, оповиті недоречною хмарою пилу, покотилися доріжкою. Але не встигли вони доїхати до першого повороту, як Амантіс побачила, що автомобіль зупинився, пасажери вийшли на дорогу, встановили кузов, що з'їхав назад на раму й, не озираючись, знову зайняли свої місця. Поворот — і ось вони зникли з поля зору; лише легка сиза курява свідчила про те, що вони тільки що були тут.

ДАЙМОНД ДІК

Навесні 1919 року, коли Даяна Дікі повернулася з Франції, її батьки думали, що за колишні гріхи вона розплатилася повністю. Рік дівчина прослужила в Червоному Хресті й, як передбачалося, заручилася з молодим американським льотчиком, чоловіком поважним і вельми привабливим. Про щось вагоміше годі й було мріяти; від сумнівного минулого Даяни не залишилося нічого, окрім прізвиська...

Даймонд Дік! Саме це і м'я припало колись до душі худорлявій чорноокій дівчинці.

— Я Даймонд Дік, і всі, — наполягала вона, — хто називатимуть мене по-іншому, — дурноголові!

— Юній панянці таке ім'я не личить, — заперечувала гувернантка. — Якщо вже хочеш хлопчаке прізвисько, то чом би не назватися Джорджем Вашингтоном?

— Бо до мене треба звертатися Даймонд Дік, — терпляче пояснювала Даяна. — Хіба не зрозуміло? Хай всі називають мене Даймонд Дік, коли ні — тоді в мене почнеться істерика й всі пошкоднують.

Скінчилося тим, що дівчинка таки домоглася й нападу (справжньої істерики, яку лікувати приїхав невдоволений лікар, спеціаліст в області нервових захворювань), і прізвиська. Закріпивши за собою останнє, Даяна взялася до праці над виразом обличчя, копіюючи його з хлопчача — м'ясника, який доставляв м'ясо до задніх дверей будинків. Вона випинала нижню щелепу й викривляла рота, демонструючи частину передніх зубів; голос, що йшов із цього страшного отвору, був грубий, як у пропащого в'язня.

— Міс Керазерс, — говорила вона глузливим тоном, — ну що за бутерброд без джему? Вас давно патичком не цвьохкали?

— Даяно! Зараз все твоєї матері розповім!

— Та невже! — хмуρο погрожувала Даяна. — Вам що, заряду свинцю забракло?

Міс Керазерс неспокійно поправляла чубок. Їй ставало трохи ніяково.

— Гаразд, — говорила вона невпевнено, — якщо тобі хочеться поводитися, як пройдисвіт...

Даяні й справді хотілося. Руханку, що виконувала щодня на тротуарі, сусіди асоціювали з новим різновидом гри в класики, та насправді ці вправи були початковим відпрацюванням «апашслауча»¹. Досягнувши в цьому успіху, Даяна почала викрадатися на вулиці Гринвіча хиткою ходю: половина обличчя, прихованого батьківським фетровим капелюхом, дико кривлялася, тулуб сіпався з боку в бік, плечі здійснювали бурхливі рухи — тільки глянь на неї, і в голові починало паморочитися.

Спочатку такі подвиги здавалися кумедними, але коли мова Даяни наповнилася дивовижними незрозумілими фразами, які, на думку дівчинки, входили до групи кримінального жаргону, батькам захотілося плакати. Минуло кілька років, і Даяна ще більше ускладнила становище, перетворившись на красуню — мініатюрну брюнетку з трагічними очима й низьким воркотливим голосом.

Потім Америка вступила у війну, і Даяна, якій виповнилося вісімнадцять, у складі підрозділу продовольчої служби відпливла до Франції. Минуле залишилося позаду, все було забуто. Незадовго до підписання миру Даяну, за стійкість перед ворожими гарматами, згадали в наказі про нагородження. Ба більше, пліткували про її заручини з містером Чарлі Ебботом із Бостона й Бар-Харбора, «молодим американським льотчиком, чоловіком поважним

¹ Апаші — французькі шахраї, грабіжники, хулігани; кримінальна субкультура, що виникла у Франції на початку ХХ ст.; Слауч (англ. to slouch) — позиція при ходьбі чи сидінні, коли корпус дещо нахилений вперед, а голова — зігнута.

і вельми привабливим», — і ця новина не могла не звеселити її матір.

Однак, зустрічаючи Даяну в Нью-Йорку, місіс Дікі навряд чи була готовою до розгляду таких помітних змін. У лімузині, що прямував до Грінвіча, вона не зводила з доньки сповненого гідності погляду.

— Всі пишаються тобою, Даяно. Будинок потопає у квітах. Треба ж: тобі всього дев'ятнадцять, а ти стільки всього побачила й стільки всього зробила!

З-під полів ефектного шафранового капелюшка очі Даяни стежили за П'ятою авеню, де рясніли прапори на честь повернення дивізій.

— Війна закінчилася, — сказала вона дивним голосом, наче це їй тільки-но спало на думку.

— Так, — радісно підхопила її мати, — і ми перемогли. Я ніколи не сумнівалася, що так і буде.

Вона роздумувала, як краще завести розмову про містера Еббота.

— Ти стала більш виваженою, — почала мати. — Виглядаєш, мовби вирішила ступити на стежку дорослого життя.

— Цієї осені хочу «вийти у світ».

— Але ж я думала... — місіс Дікі затнулася й кашлянула. — Ходили чутки, тож я вирішила...

— Ну ж бо, мамо, продовжуй. Що за чутки?

— Я чула, що ти заручена з молодим Чарльзом Ебботом.

Даяна мовчала, а її мати нервово кусала губи, а заодно й вуаль. Мовчанка в автомобілі починала гнітити. Місіс Дікі завжди полохалася Даяни й тепер почала побоюватися, що зайшла надто далеко.

— Сім'я Ебботів з Бостона така хороша, — зважившись, боязко заговорила вона. — Я кілька разів зустрічалася з його матір'ю, вона розповідала, який син вірний...

— Мамо! — холодний, як лід, голос Даяни перервав її замріяні просторікування. — Вже не знаю, що й від кого ти там чула, але я зовсім не заручена з Чарлі Ебботом. І, будь ласка, більше не згадуй при мені ці чутки.

У листопаді, у бальному залі готелю «Рітц», відбувся дебют Даяни. Такий «вступ у доросле життя» повниться

незрозумілою іронією: у свої дев'ятнадцять Даяна пірнула в таку реальність, сповнену відчайдушності, жаху й болі, що бундючним вдовам, котрі заселяли цей штучний маленький світ, навіть не снилася.

Але Даяна була молода, а штучний маленький світ вабив ароматом орхідей, приємним, веселим снобізмом й оркестрами, які творили з життєвих печалей і роздумів нові мелодії. Всю ніч саксофони всіма ладами грали «Біл-стріт блюз», а п'ять сотень пар золотих і сріблястих бальних туфельок ганяли по паркету глянсовий пил. Блаженна година чаювання завжди обирала кімнатки, в яких ці поважні, солідні пульсації тривали вічність, а тим часом врзнібіч кружляли свіжі обличчя, нагадуючи рожеві пелюстки, зрушені з паркету подихом печальних труб.

Сезон поспішав, не відставала від нього в цьому сутінковому Всесвіті й Даяна, за день встигаючи сходити на тисячі побачень з тисячею чоловіків, засинаючи разом зі світанковою зорею — вечірня сукня валялася на підлозі біля ліжка, коштовні камінці й шифон спочивали разом зі в'ялими орхідеями.

Рік поступово перейшов у літо. Нью-Йорк піддався моді на шелихвісток, спідниці стали коротшими, сумні оркестри виконували нові мелодії. На якийсь час краса Даяни скорилася цьому новому захопленню, як раніше увібрала в себе підвищений нервовий тонус військових років; втім, важко було не помітити, що Даяні не до вподоби залицання, що попри її популярність, ніхто не асоціює її ім'я з якимось чоловічим прізвиськом. «Випадків» було чимало, та коли симпатія переростала в кохання, дівчина поспішала розлучитися з шанувальником раз і назавжди.

Наступний рік вилився в довгі ночі танців та курортні поїздки на Південь. Легковажність випарувалася й забулася; спідниці стрімко опустилися до землі, саксофони заспівали нові композиції для свіжого дівочого квіту. Більшість з тих, хто почав виїжджати разом із Даяною, вже вийшла заміж, інші навіть народили дітей. Але Даяна серед мінливого світу продовжувала танцювати під нові ритми.

На третій рік, вдивляючись в її свіже, гоже личко, люди не вірили, що вона була на війні. Молоде покоління вже співвідносило цю подію з туманним минулим, з предковичними днями, що жахали їх старших братів та сестер. І Даяна відчувала, що з останнім відлунням війни відімеє і її юність. Тепер її майже не називали Даймондом Діком. Коли ж це якось і траплялося, то її погляд ставав дивним й розгубленим, мовби свідомість її не могла стулити до купи два уламки розбитого навпіл життя.

Минуло п'ять років, у Бостоні розорилася одна маклерська фірма, і з Парижа повернувся додому герой війни Чарлі Еббот — закоренілий пияк, мов рак на міліні.

Вперше Даяна побачила його в ресторані «Мон-Міель»: той сидів за бічним столиком із пухкою, невибагливою на вигляд блондинкою з середнього класу. Поспішно кинувши вибачення своєму супутнику, Даяна попрямувала до нього. Чарлі глянув на неї, і в Даяни раптом підкосилися ноги: він змарнів і скидався на тінь, а його великі й темні, як і в Даяни, очі палали вогнем.

— Як, Чарлі...

Чарлі, похитуючись, встав, і вони потиснули один одному руки. Він буркотливо представив свою компаньйонку, та дівчиця за столиком виразила своє невдоволення, змірявши Даяну крижаними кристаликами блакитних очей.

— Як, Чарлі... — повторила Даяна, — ти, виявляється, повернувся.

— Повернувся назавжди.

— Мені потрібно з тобою побачитися, Чарлі. Побачитися... якомога швидше. Не хочеш з'їздити завтра за місто?

— Завтра? — Чарлі кинув на біляву дівчину винуватий погляд. — У мене призначена зустріч. Завтра — не знаю. Може, якось цього тижня...

— Скасуй свою зустріч.

Приятелька Чарлі тарабанила пальцями по скатертині, а її очі нервово бігали по залу. Зачувши цю фразу, вона різко звернула погляд назад до столика.

— Чарлі! — багатозначно хмурячись, гримнула дівчиця.

— Так, знаю, — відгукнувся він веселим тоном і повернувся до Даяни. — Завтра я не можу. У мене призначена зустріч.

— Мені просто необхідно побачитися з тобою завтра, — безжально наполягала Даяна. — Досить витріщатися на мене, як ідіот. Обіцяй, що будеш завтра в Гринвічі.

— У чому річ? — заскреготіла молодиця. — Чому вам не сидиться за власним столиком? Хильнули зайвого?

— Елейн, Елейн, — дорікнув їй Чарлі.

— Я зустріну тебе в Гринвічі з шестигодинним потягом, — холоднокровно продовжувала Даяна. — Якщо не зможеш позбутися цієї... цієї особи, — вона вказала на дівчину недбалим помахом руки, — направ її в кіно.

Скрикнувши щось незрозуміле, дівчина звелася на ноги; здавалося, сцени не уникнути. Але Даяна, кивнувши Чарлі, відвернулася, махнула своєму супутнику в іншому кінці зали та вийшла за поріг.

— Не подобається вона мені, — заявила сварливим тоном дівчина, коли Даяна покинула ресторан. — Хто вона взагалі така? Одна з твоїх колишніх?

— Це правда, — насупився Чарлі. — Моя колишня. І — єдина.

— О, і ви з пелюшок знайомі.

— Ні, — Чарлі похитав головою. — Вперше зустрілися на війні, вона працювала в їдальні.

— Вона? — Елейн здивовано підняла брови. — Не схоже, щоб вона...

— О, їй вже не дев'ятнадцять... їй майже двадцять п'ять, — Чарлі розсміявся. — Я зустрів її одного разу біля польового складу поблизу Суассона; вона сиділа на ящику, а навколо кишіло стільки лейтенантів, що вистачило б на цілий полк. А через три тижні ми вже заручилися!

— А що потім? — різким голосом запитала Елейн.

— Звичайна історія, — Чарлі вимовив це не без гіркоти. — Вона розірвала заручини. Тільки одного не зрозумію: чому? Одного ясного дня я попрощався з нею й пошкандибав до своєї ескадрильї. Либонь, щось таке бовкнув, чи

зробив, від того все й поїхало шкереберть. Незнаю. Так чи сяк, а спогади про той час вже не такі барвисті: через кілька годин мій літак впав, і те, що відбувалося до того, так і вкрилося пеленою забуття. А коли я трохи отямився й почав цікавитися навколишнім світом, виявилось, що все тепер інше. Спочатку я мізкував, що винен в цьому інший чоловік.

— Вона розірвала заручини?

— Так. Поки я одужував, вона днями просиджувала біля мого ліжка і якось дивно дивилася на мене. Я не витримав і попрохав люстерко: думав, що замість обличчя — шматки. Але з ним все було добре. Якось вона заплакала. І сказала, що постійно думає про нас, що сумнівається в заручинах, і так далі. Мовби натякала, що до того, як ми попрощалися й впав літак, між нами трапилася сварка. Але я все ще почувався слабо, тому в балачках тих не бачив сенсу, тільки якщо в цю пригоду не втрутився ще хтось. Вона говорила, що нібито ми обоє прагнемо волі, а ще так зиркала, мов чекала пояснення чи вибачення, а я не відав — що ж такого вчинив. Пам'ятаю, зарився я тоді в подушки та побажав не бачити більше білого світу. А через два місяці я почув, що вона відпливла на батьківщину.

Елейн тривожно схилилася до нього:

— Не їдь до неї за місто, Чарлі. Благаю, не їдь. Вона хоче тебе повернути. На обличчі так і написано.

Чарлі хитнув головою й розсміявся.

— Хоче, хоче, — не вгамовувалася Елейн. — Я бачу. Вона мені відразу не сподобалася. Випустила колись тебе з рук, а тепер хоче назад. По очах бачу. Послухай мене, залишайся зі мною в Нью-Йорку.

— Ні, — не погодився Чарлі. — Я поїду туди та побачуся з нею. Як-не-як, Даймонд Дік — моя колишня дівчина.

Вечоріло. Даяна, облита золотим світлом, стояла на платформі. Проти її бездоганної свіжості Чарлі Еббот скидався на пом'яту, стару ганчірку. Було йому всього лиш двадцять дев'ять, але чотири роки розсіяного життя залишили чимало зморшок навколо його красивих темних очей. Навіть його хода здавалася втомленою, а не витонченою

й спортивною, як раніше. Він переставляв ноги заради того, щоб просто переміститися; інших цілей не було.

— Чарлі! — вигукнула Даяна. — Де твоя валіза?

— Я ж до вас тільки на обід, на ніч залишитися не зможу.

Даяна помітила, що він тверезий, але вигляд безжально вказував на те, що потрібно похмелитися. Взявши Чарлі за руку, вона відвела його до двомісного автомобіля з червоними колесами, припаркованого неподалік.

— Залазь і сідай, — скомандувала вона. — Здається, що зараз звалишся з ніг.

— Та я ще ніколи не почувався так добре, як сьогодні.

Даяна криво всміхнулася.

— Навіщо тобі сьогодні повертатися?

— Обіцяв... сьогодні в мене назначена зустріч, ти ж знаєш...

— Ой, та почекає вона! — фиркнула Даяна. — Виглядає так, мовби не надто зайнята справами. Хто вона взагалі така?

— Я щось не розумію, чому це тебе взагалі цікавить, Даймонд Дік?

Почувши звичне прізвисько, вона спалахнула:

— Мене цікавить все, що стосується тебе. Хто вона, та дівичця?

— Елейн Рассел. Працює десь... у кіно.

— Виглядає блаженсько, — промовила Даяна задумливо. — Я постійно про неї згадувала. У тебе теж вигляд не кращий. Що ти з собою робиш: чекаєш, поки почнеться нова війна?

Вони завернули в під'їзну алею великого, безладно спланованого будинку на набережній. На галявині встановлювали брезентовий навіс для танців.

— Дивися! — Даяна вказала на юнака в бриджах, що стояв на бічній веранді. — Це мій брат Брек. Ви не знайомі. Він приїхав із Нью-Гейвена на великодні канікули. Сьогодні в нього танцювальна вечірка.

Зі сходинок веранди їм назустріч зійшов вродливий юнак років вісімнадцяти.

— Він вважає, що ти найвизначніша людина на планеті, — прошепотіла Даяна. — Прикинься, що ти славний зі всіх найславніших.

Коли обох знайомили, трималися вони ніяково.

— Літали нещодавно? — швидко вирвалося в Брека.

— Кілька років вже не літав, — зізнався Чарлі.

— Під час війни я ще малим був, — поскаржився Брек, — але цього літа спробую отримати льотну ліцензію. Це єдине, заради чого варто жити... маю на увазі польоти.

— Ну так, мабуть, — Чарлі трохи розгубився. — Я чув, що на сьогодні ви запланували вечірку?

Брек недбало махнув рукою.

— А, просто збереться ціла купа сусідів. Для вас ця вечірка здається жахливо нудною — після того, що ви побачили.

Чарлі безпорадно повернувся до Даяни.

— Ходімо, — засміялася вона. — Ходімо в будинок.

Місіс Дікі зустріла їх в холі й остудила його дещо напруженим поглядом, який беззастережно виходив за рамки пристойності. Всі в будинку поводитися з ним шанобливо, і, чого б не торкалася бесіда, у ній так чи інак з'являлася тема війни.

— Чим ви тепер займаєтеся? — запитав містер Дікі. — Переїняли бізнес від батька?

— Від бізнесу нічого не залишилося, — відповів Чарлі відверто. — Я так, сам по собі.

Містер Дікі трохи подумав.

— Якщо у вас немає якихось планів, ви могли б цього тижня зайти до мене в офіс. Маю для вас невеличку пропозицію, либонь, вас ще й зацікавить.

На саму згадку про те, що все те, може, влаштувала Даяна, йому стало прикро. Милостиня йому не потрібна. Він не каліка, а війна вже п'ять років як закінчилася. І всі подібні розмови припинилися теж.

Після танців обіцяли вечерю, і перший поверх вщент заставили столами, тож Чарлі з Даяною, а також містером та місіс Дікі розділили трапезу нагорі, у бібліотеці. Атмосфера під час споживання їжі була незатишною, говорив переваж-

но містер Дікі, а Даяна нервовими жартами заповнювала паузи. Коли обід закінчився й вони з Даяною вплили на оточену сутінками веранду, Чарлі відчув полегшення.

— Чарлі... — Даяна потягнулася до нього й обережно торкнула за рукав. — Не повертайся сьогодні в Нью-Йорк. Побудь зі мною кілька днів. Мені потрібно з тобою поговорити, а сьогодні, через вечірку, я не можу налаштуватися на розмову.

— Я приїду знову... цього тижня, — відсторонено відповів він.

— Але чому б тобі не залишитися?

— Я обіцяв повернутися об одинадцятій.

— Об одинадцятій? — Даяна подивилася на нього з докором. — Виходить, що ти повинен доповідати тій дівиці про те, як і з ким проводиш вечори?

— Вона мені подобається! — обурився він. — Я не дитина, Даймонд Дік, і мені здається, ти занадто багато собі дозволяєш. Я думав, ти остаточно перестала цікавитися моїм життям ще п'ять років тому.

— Ти не залишишся?

— Ні.

— Добре... тоді в нашому розпорядженні всього одна година. Пішли звідси, посидимо на парасеті біля затоки.

Разом вони ступили в глибокі сутінки, наповнені густим запахом солі й троянд.

— Пам'ятаєш, коли ми востаннє ходили кудись разом? — шепнула Даяна.

— Ну... ні. Не пригадую. Коли це було?

— Немає значення, якщо ти забув.

На набережній Даяна опустилася на низенький парасет, що тягнувся вздовж берега.

— Весна, Чарлі.

— Знову.

— Ні, просто весна. «Знову» шепоче про старість, — Даяна завагалася. — Чарлі...

— Так, Даймонд Дік.

— Я всі ці п'ять років чекала нагоди з тобою поговорити.

Краєм ока вона помітила, що Чарлі хмуриться, і змінила тон.

— Де ти збираєшся працювати, Чарлі?

— Не знаю. У мене залишилося трохи грошей, так що якийсь час протягну без роботи. Не думаю, що я до чогось придатний.

— Ти хочеш сказати, єдина робота, до якої ти цілком придатний, це військова справа.

— Так, — злегка зацікавившись, Чарлі повернувся до Даяни. — Війна для мене все. Це здається дивним, але про ті дні я гадаю як про найщасливіші у своєму житті.

— Розумію, про що ти, — повагом промовила Даяна. — Таких безпощадних переживань і драматичних подій у житті нашого покоління більш не буде.

Вони ненадовго замовкли. Коли Чарлі знову заговорив, його голос дещо тремтів.

— За час війни я дещо втратив — втратив частинку себе, яку, навіть якщо захочу, вже не повернути. У певному сенсі це була моя війна, а не можна ж ненавидіти те, що тобі належало, — раптом він повернувся до Даяни. — Даймонд Дік, нумо, зізнайся: ми ж кохали одне одного, і мені здається... зараз цей спектакль розігравати безглуздо.

Вона судомно зітхнула.

Так, — слабким голосом погодилася Даймонд Дік, — зізнаюся.

— Я зрозумів твої наміри, і не сумніваюся, що все не зозла. Але життя не почнеться спочатку тільки тому, що якогось весняного вечора перекинешся кількома фразами з давньою любов'ю.

— Це зозла.

Чарлі кинув пильний погляд на Даяну.

— Брехня, Даймонд Дік. Хоч... навіть, коли б ти й кохала мене, вже нічого немає значення. Я вже не та людина, що була п'ять років тому — хіба ти не бачиш? І зараз, всі ночі, осяяні місячним сяйвом, я проміняв би на випивку. Здається, я більше навіть не здатен кохати таку дівчину, як ти.

Даяна кивнула.

— Зрозуміло.

— Чому ти не вийшла за мене п'ять років тому, Даймонд Дік?

— Не знаю, — відповіла вона, трохи помовчавши. — Я схбила.

— Схбила! — ображено повторив він. — Так говориш, мовби це була гра в «шибеницю», якесь парі чи рулетка.

— Ні, це не були ігри.

Хвилину тривала тиша — потім Даяна обернулася до Чарлі. Очі її блищали.

— Не поцілуєш мене, Чарлі? — запитала вона прямо.

Він відсахнувся.

— Це що, так важко? Раніше я ніколи не просила чоловіка мене поцілувати.

Чарлі скрикнув і зіскочив з парапету.

— Я — в місто, — промимрив він.

— Гарзд, коли тобі вже так огидне моє товариство.

— Даяно, — Чарлі підійшов ближче, обійняв її коліна й заглянув в очі. — Ти ж знаєш, якщо я тебе поцілую, мені доведеться залишитися. Я боюся тебе — боюся твоєї доброти, боюся згадувати те, що з тобою пов'язане. І після твого поцілунку я не зможу повернутися... до іншої дівчини.

— Прощай, — раптом кинула вона.

Чарлі завагався, потім безпорадно запротестував:

— Ти ставиш мене в незручне становище.

— Прощай.

— Послухай, Даяно...

— Будь ласка, йди.

Він повернувся й швидко пішов до будинку.

Даяна сиділа нерухомо, вечірній бриз грайливо куйовдив її шифонову сукню. Місяць вже зійшов вище, а затокою плив трикутник сріблястої луски, ніжно здригаючись під жорсткий металевий бренькіт банджо на галявині.

Нарешті люба самота — нарешті. Не залишилося навіть примари, супровідника на шляху крізь роки. Можна скільки душі завгодно простягати руки до темряви, без остраху зачепити одяг, штовхнути друга. Тонке срібло зірок по всьому небу за мить потьмяніло.

Даяна просиділа майже годину, розглядаючи іскри світла на тому березі. Але ось по її шовкових панчохах пройшовся холодними пальцями вітерець, і вона зіскочила з парапету, обережно приземлившись на світлу гальку узбережжя.

— Даяно!

До неї наближався Брек, схвильований і розчервонілий після вечірки.

— Даяно! Я хотів тебе познайомити зі своїм однокласником з Нью-Гейвена. Три роки тому ти ходила з його братом на студентський бал.

Вона похитала головою.

— У мене закололо в скронях, піду нагору.

Підійшовши ближче, Брек помітив, що на її віях колишуться блискучі сльози.

— Даяно, що трапилося?

— Нічого.

— Але щось же трапилося.

— Нічого, Бреку. Але моя тобі порада — будь обережним! Думай, в кого закохуєшся.

— Ти закохана в... Чарлі Еббота?

З неї вирвався химерний, печальний смішок.

— Я? О, Боже, Бреку! Ні! Я ні в кого не закохана. Я не створена для ніжних почуттів. Я й себе більше не люблю. Це порада, ти що, не зрозумів?

Раптом вона кинулася до будинку, високо піднімаючи спідницю, щоб не намочити її росою. У своїй кімнаті скинула туфлі та звалилася в темряві на ліжко.

— Треба було бути обачнішою, — шепотіла вона собі. — Життя завжди мене карало за легковажність. Спакувала свою любов у бонбоньерку й піднесла, мов для солодкого частування.

Вікно було відчинене, печальні саксофони на галявині безладно розповідали якусь меланхолійну історію. Чорношкірий хлопець обманював жінку, якій поклявся в коханні. Коханка красномовно його застерігала: не обманюй красуню Джеллі-Ролл, навіть коли шкіра її біліша від кориці...

На столику біля ліжка наполегливо задзвонив телефон. Даяна взяла слухавку.

— Так.

— Одну хвилину, будь ласка. Дзвінок з Нью-Йорку.

У голові промайнула гадка, що телефонує Чарлі, але це ж неможливо. Він ще в дорозі.

— Алло, — голос був жіночий. — Це будинок Дікі?

— Так.

— Містер Чарльз Еббот біля вас?

Серце Даяни мовби закрижаніло: цей голос належав білявці з ресторану.

— Що? — запитала вона заціпеніло.

— Будь ласка, я хотіла б негайно поговорити з містером Ебботом.

— Ви... ви не зможете з ним поговорити. Він поїхав.

Пауза. Жіночий голос недовірливо бовкнув:

— Я не вірю.

Даяна міцніше стиснула телефонну слухавку.

— Я знаю з ким розмовляю, — у голосі прорізлася істерична нота. — Мені потрібен містер Еббот. Якщо ви брешете, він дізнається, і це вам просто так не минеться.

— Заспокойтеся, врешті-решт.

— Якщо він поїхав, то куди?

— Я не знаю.

— Якщо його через пів години не буде в мене, я зрозумію, що ви брехали, і тоді...

Даяна поклала слухавку й знову впала на ліжку, надто втомлена від життя, щоб про щось думати чи чимось перейматися. На галявині грав оркестр, і вітерець ніс в кімнату слова:

Ой чи не справді з розуму зійшов?

Не говори дурниць красуні Джеллі-Ролл!

Даяна прислухалася. Мурини співали голосно, несамото; саме життя відчувалося в цьому співі, такому різкому й немилозвучному. Якою ж безпомічною була вона сама собі! У порівнянні з варварською наполегливістю іншої дівчини, її блідий, безглуздий заклик і нігтя не вартий.

*Будь зі мною милим, будь душі поет:
Бо я маю вдома кулет.*

Тональність музики знизилася до незвичайного, загрозового мінору. Вона щось Даяні нагадала — якийсь дитячий настрій, і атмосфера навколо немовби повністю змінилася. Спогад цей не стосувався чогось конкретного, він пробіг по всьому тілу, наче струм чи хвиля.

Даяна несподівано скочила з ліжка й почала нишпорити в темряві, шукаючи туфлі. У голові барабаним ритмом відлунювала пісня, зуби різко зімкнулися. У руках налилися й заграли міцні м'язи, натреновані за грою в гольф.

Увірвавшись у хол, вона відчинила двері в кімнату батька, обережно прикрила їх за собою й наблизилася до письмового столу. Необхідний предмет лежав у верхньому ящику, сяючи чорним блиском серед блідих анемічних комірців. Вона стиснула держално, впевнено витягнула обойму. Там було п'ять зарядів.

У своїй кімнаті Даяна подзвонила в гараж.

— Подайте мій родстер до бічних дверей негайно!

Поспіхом, під тріск розірваних застібок, виплутавшись із вечірньої сукні, вона кинула її на підлогу; натомість одягла светр для гри в гольф, картату спортивну спідницю й старий, синьо-білий блейзер, комірцець якого скріпила алмазною пряжкою. Темне волосся прикрила шотландським беретом і, перед тим як вийти, мигцем глянула в люстерко.

— Нумо, Даймонд Дік! — голосно прошепотіла вона.

Різко видихнувши, вона сунула пістолет у кишеню блейзера й стрімко вийшла за поріг.

Даймонд Дік! Це ім'я впало одного разу їй в очі на обкладинці «жовтого» журналу, символізуючи її дитячий бунт проти беззубого існування. Даймонд Дік тримав вухо насторожі, жив за власними законами, судячи про все по-своєму. Коли правосуддя зволікало, він вистрибував на сідло й галопом мчав у передгір'я, бо, керуючись безпомилковим інстинктом, був вищим та розумнішим за закон. Даяна уявляла його божеством, всемогутнім і безмежно справедливим. А заповідь, якої він дотримувався на цих

дешевих, убого написаних сторінках, полягала перш за все в тому, щоб захистити свої володіння.

Через півтори години дороги Даяна загальмувала перед рестораном «Мон-Міель». Театри вже випускали на тротуари Бродвею натовпи глядачів, а сонмище пар у вечірніх туалетах проводили Даяну цікавими поглядами, коли та прослизнула у двері. Усередині вона відразу звернулася до метрдотеля.

— Ви знаєте таку дівчину, Елейн Рассел?

— Так, міс Дікі. Вона в нас частий гість.

— А чи не підкажете, де вона мешкає?

Метрдотель задумався.

— Дізнайтеся, — зажадала Даяна. — Я поспішаю.

Метрдотель схилив голову. Даяна була тут безліч разів, з різними супутниками. Раніше вона ніколи не зверталася до нього з проханнями.

Метрдотель поспіхом обшукував поглядом зал.

— Сідайте, — запропонував він.

— Не варто. Краще поквартуйтеся.

Метрдотель перетнув залу й щось прошепотів чоловікові за одним зі столиків. Незабаром він повернувся з адресою, це була квартира на 49-й вулиці.

У машині Даяна подивилася на наручний годинник: наближалася північ, дуже вдалий час. Її заворожувало очікування відчайдушних, небезпечних пригод, усе, що оточувало — мерехтливі вивіски, блискавично швидкі таксі, зірки у вишині — дихало романтикою. Либонь, з численних перебоїв, лиш вона заслужила на те, щоб пережити авантюру цієї ночі — першу з часів війни.

Різко звернувши на 49-ту Східну вулицю, вона почала розглядати будинки по обидва боки. Ось той, що треба: з вивіскою «Елксон», широким порталом, звідки непривітно струменіло жовте світло. У вестибюлі чорношкірий юнак-ліфтер запитав її ім'я.

— Скажіть, що має забрати пакет із кіностудії.

Ліфтер з шумом включив панель виклику.

— Міс Рассел? Тут прийшла леді, каже, щоб ви забрали пакет з кіностудії.

Пауза.

— Он як... Гарзд, — він обернувся до Даяни. — Вона не очікувала на пакет, але віднести можна, — оглянувши її, ліфтер раптом спохмурнів. — Так у вас і немає пакета.

Нічого не відповівши, Даяна увійшла в кабінку, ліфтер ступив за нею та з черепащачою неквапливістю зачинив двері...

— Перші двері направо.

Даяна почекала, поки ліфт став спускатися, потім постукала. Її пальці міцно обхопили пістолет у кишені блейзера.

Стрімкі кроки, сміх; двері відчинилися, і Даяна рішуче увійшла.

Квартирка була маленька: спальня, ванна, кухня в рожевих і білих тонах, просочені ароматами тижневого приготування страв. Двері відчинила сама Елейн Рассел. Одягнена по-вечірньому, через руку перекинута смарагдова елегантна накидка. Чарлі Еббот лежав в єдиному м'якому кріслі й пив коктейль.

— Що в біса таке? — скрикнула Елейн.

Різким рухом Даяна зачинила за собою двері; Елейн, роззявивши рот, відступила.

— Доброго вечора, — холодно привіталася Даяна. Тут у неї в голові спливла фраза з забутого бульварного роману. — Сподіваюся, я вам не завадила.

— Що вам потрібно? Як тільки вистачило нахабства сюди заявитися?

Чарлі, проковтнувши язика, зі стуком поставив склянку на підлокітник крісла. Дівчата, не змигнувши оком, дивилися вовком одна на одну.

— Вибачте, — неспішно вимовила Даяна, — але, схоже, ви викрали мого кавалера.

— А я ж бо думала, що ви вдаєте з себе леді! — закипаючи, стрепенулася Елейн. — З якого дива ви вриваєтеся до мене, не спитавши й дозволу?

— Я у справі. Прийшла за Чарлі Ебботом.

Елейн задихнулася від обурення.

— Та ти з глузду з'їхала!

— Навпаки, голова в мене працює, як ніколи в житті. Я прийшла за тим, що мені належить.

Чарлі невимовно скрикнув, але жінки одночасно махнули, щоб він замовк.

— Добре, — закричала Елейн, — владнаємо цю справу негайно.

— Я сама її владнаю, — відрізала Даяна. — З'ясовувати тут немає чого, та й сперечатися марно. Коли б не така ситуація, мені б вас навіть трохи шкода було, та зараз ви стали на моєму шляху. Що між вами двома? Він заприсягнув, що одружиться з вами?

— Тобі зась до цього!

— Відповідай, бо буде гірше, — попередила Даяна.

— З якого дива?

Раптом Даяна ступила вперед, розмахнулася й своєю витонченою, втім, мускулистою рукою дала Елейн міцного ляпаса.

Елейн подріботіла до стіни. Чарлі, скрикнувши, кинувся вперед, але помітив, що з маленької рішучої долоні Даяни на нього глядить дуло револьвера.

— Допоможіть! — заводала Елейн. — Вона мені щелепу зламала.

— Замовкни! — голос Даяни нагадував сталь. — Нічого з тобою не трапилося. Просто ти ганчірка й пестійка. Спробуй бовкнути хоч слово — і начиню тебе оловом, не сумнівайся. Сідай, я сказала! Сідайте обоє. Сидіти!

Елейн швидко сіла; з-під рум'ян на її обличчі проступила блідість. Трохи пом'явшись, Чарлі теж повернувся в крісло.

— Гарзд, — продовжила Даяна, направляючи дуло то на одного, то на іншого. — Схоже, тепер ви зрозуміли, що я прийшла не в хованки з вами гратися. Перш за все запам'ятайте ось що. Поки я тут, про свої права забуваємо. Або я отримаю те, за чим прийшла, або пристрелю обох. Я запитала, чи поклявся він з тобою одружитися.

— Так, — похмуро озвалася Елейн.

Дуло націлилося на Чарлі.

— Це правда?

Облизавши губи, він кивнув.

— Святий Боже, — фиркнула Даяна, — не відаю, що твориться! Ото ж нісенітниця — коли б мене вона не стосувалася, я б вмерла зо сміху.

— Май на увазі, — пробурмотів Чарлі, — довго це терпіти я не маю наміру.

— Потерпиш! Тепер ти слухняний, стерпиш що завгодно, — аона звернулася до Елейн; дівчина тремтіла. — Листи маєш від нього?

Елейн похитала головою.

— Брехня! Йди та принеси! Рахую до трьох. Раз...

Елейн хутко скочила й кинулася в іншу кімнату. Даяна рушила вздовж столу, не випускаючи її з поля зору.

— Швидше!

Елейн повернулася з невеличким пакетом, Даяна схопила його й кинула в кишеню блейзера.

— Дякую. Бачу, що їх берегла, мов зіницю ока. Сідай на своє місце, трохи побалакаємо.

Елейн сіла. Чарлі допив віскі з содовою й застиг, відкинувшись на спинку крісла.

— А тепер, — мовила Даяна, — я розповім вам маленьку історію. Історію про дівчину, яка одного разу вирушила на війну й зустріла там чоловіка — такого красивого й хороброго, що весь світ став догори ногами. Вона полюбила цього чоловіка, а він полюбив її, і всі інші чоловіки стали здаватися їй блідими тінями поруч з її коханим. Але якось його літак збили, і коли її улюблений прокинувся, вона ледве впізнала його. Сам він думав, що все як і раніше, але чоловік багато про що забув і повністю змінився. Дівчині стало сумно, вона зрозуміла, що більше йому не потрібна й — нічого не вдієш — доведеться з ним розпрощатися... Вона поїхала, і ще довгий час після цього не могла заснути, задихаючись слізьми — та коханий не повертався. Проїшло п'ять років. І ось до неї дійшли чутки, що він гине, а причина — та ж катастрофа, через яку вони розлучилися. Він забував найголовніше: те, якою прекрасною й гордою людиною був, про що мріяв. І дівчина вирішила, що має право втрутитися і йому допомогти, адже вона єдина знала все те, що він забув.

Але було занадто пізно. Вона не могла достукатися до нього, бо тепер він слухав тільки грубих і вульгарних жінок — бо забулося майже все. І тоді дівчина взяла револьвер — дуже схожий на цей, що тримаю я, — і прийшла за тим чоловіком у квартиру жалюгідної, нікчемної дівичі, яка зробила з її коханого іграшку. Вона вирішила: або перевтілить його на того, що був раніше, або разом з ним помре й ні про що вже не шкодуватиме.

Даяна замовкла. Елейн засувалася на стільці. Чарлі сидів схилившись і ховав обличчя в долонях.

— Чарлі!

Різкий і чіткий оклик змусив його здригнутися. Він опустив руки й глянув на Даяну.

— Чарлі! — високим ясным голосом повторила вона. — Пам'ятаєш Фонтене, пізню осінь?

На його обличчі виразилося збентеження.

— Слухай, Чарлі. Слухай уважно. Не пропусти жодного слова. Пам'ятаєш тополі в сутінках, пам'ятаєш, як йшли через місто нескінченні колони французької піхоти? Ти був у синій формі, Чарлі, з цифрами на петлицях. Через годину назначили бойовий виліт. Згадай же, Чарлі!

Чарлі прикрив долонею очі і якось дивно зітхнув. Елейн сиділа випроставшись, її широко розплющені очі бігали й зупинялися час від часу то на Чарлі, то на Даяні.

— Пам'ятаєш тополі? — продовжувала Даяна. — Сідає сонце, листя сріблиться, дзвони дзвонять? Пам'ятаєш, Чарлі? Пам'ятаєш?

Запала мовчанка. Чарлі з невиразним стогоном підняв голову.

— Я... не розумію, — хрипко пробурмотів він. — Це якось дивно.

— Не пам'ятаєш? — з очей Даяни текли сльози. — Боже! Не пам'ятаєш? Бура дорога, тополі, жовте небо, — раптом вона схопилася на ноги. — Не пам'ятаєш? — викрикнула вона фальцетом. — Думай, думай — час настав. Дзвони дзвонять... дзвони дзвонять, Чарлі! Маємо лише годину!

Він теж скочив на ноги, похитуючись.

— О-о! — скрикнув він.

— Чарлі, — ридала Даяна, — згадуй, згадуй!
— Я бачу, — ошелешено відгукнувся він. — Тепер бачу...
я згадав, згадав!

Чарлі судомно схлипнув, ноги під ним підігнулися, і він без свідомості звалився в крісло.

Обидві дівчини тут же підлетіли до нього.

— Він знепритомнів, — крикнула Даяна, — води, швидше!

— Ох, ти, дияволице! — обличчя Елейн спотворила гримаса злости. — Дивись, що ти наробила! Хто ти така в біса? Хто ти його така?

— Хто така? — чорні, блискучі очі Даяни зиркнули на неї. — Дружина. Вже як п'ять років я його дружина.

На початку липня Чарлі з Даяною влаштували в Гринвічі повторне весілля. Після вінчання старі друзі перестали називати її Даймонд Діком. Вони сказали, це ім'я вже давно стало надзвичайно недоречним. На їхню думку, на майбутніх дітей воно вплине несприятливо, а то й навіть згубно.

Імовірно, що в разі потреби Даймонд Дік знову зійде з кольорової обкладинки, шпори його засяють, бахрома на куртці з оленячої шкіри затріпотить на вітрі — він рушить верхи в передгір'я, щоб захистити свої володіння. Тому що під зовнішньою лагідністю Даймонд Дік завжди була твердою як сталь — такою твердою, що час уповільнював для неї свій біг, хмари розходилися в різні боки й хвора людина, почувши невпинний стукіт копит вночі, випрямлялася й скидала з себе темний тягар війни.

ТРЕТЯ СКРИНЬКА

I

Варто увійти в офіс Сайруса Джирарда на тридцять другому поверсі, як одразу спадає на думку, що потрапили ви сюди випадково, що ліфт здійняв вас не на верхній поверх, а в центр міста, на П'яту авеню, і в цих апартаментах вам не місце. Те, що здавалося клацанням тикера, виявилось лиш заклопотаним цвіріньканням канарки, котра погойдується в срібній клітці над вашою головою, і поки втомлена дебютантка за столиком з червоного дерева готується запитати ваше ім'я, ви можете насолоджуватися гравюрами, gobеленами, різьбленими панелями та свіжими квітами.

Однак контора Сайруса Джирарда займається аж ніяк не декоруванням інтер'єрів, хоча всі інші напрямки діяльності директор свого часу охопив. Святковий вигляд приймальні — не більш як оманлива пелена, за якою ховається безперервна ділова метушня. Це всього-на-всього пухка рукавиця на броньованому кулаку, усмішка на обличчі боксера-професіонала.

Найбільше це усвідомлювала трійця юнаків, що одного квітневого ранку очікувала на зустріч біля кабінету містера Джирарда. Щоразу, коли двері з написом «Стороннім вхід заборонено» здригалися під натиском грандіозних справ, вони, не дивлячись один на одного, нервово сіпалися. Цій трійці ще й тридцяти не було, кожен тільки-но зійшов з потяга й не знав один одного. Вже майже спливла година в очікуванні пліч-о-пліч на дивані, обтягнутому черкеською шкірою.

Якоїсь миті юнак із вугільно-чорними очима й таким самим волоссям вийняв пачку цигарок і невпевнено запропонував двом іншим. Але, вислухавши їхню ввічливо сполохану відмову, він швидко озирнувся й повернув на місце недоторкану пачку. Після цього делікатного епізоду наступила довга мовчанка, яку порушувала лиш канарка-тикер, відстукуючи курс акцій в пташиному королівстві.

Коли годинник у стилі Людовика XIII вибив дванадцятю годину, двері з написом «Стороннім вхід заборонено» натужно, мовби долаючи опір, відкрилися, і завзята секретарка запросила відвідувачів увійти. Вони дружно встали.

— Тобто... всім трьом? — дещо розгублено запитав найвищий.

— Усім трьом.

Не оглядаючись і мимоволі демонструючи маршову ходу, вони перетнули кілька приміщень-форпостів і нарешті вступили у власний офіс Сайруса Джирарда, чий соціальний статус на Вол-Стріт можна було порівняти зі статусом Теламоніда Аякса¹ серед інших героїв Гомера.

На вигляд — тихий, худорлявий чоловік шістдесятирічного віку; мав тонке, неспокійне обличчя та ясні, довірливі очі, мов у немовляти. Коли увійшла процесія з трьох молодиків, він звівся і з посмішкою звернув до них погляд.

— Перріш? — нетерпляче запитав він.

— Так, сер, — відгукнувся високий молодик, і Сайрус Джирард привітав його, обмінявшись рукостисканням.

— Джонс?

Так звали чорноокого юнака з вугільним волоссям. Він відповів на посмішку Сайруса Джирарда й із легким південним акцентом запевнив, що радий знайомству.

— А ви, значить, Ван Бюрен, — звернувся Джирард до третього.

Ван Бюрен підтвердив. Очевидно, то був житель великого міста — незворушний та вдягнений за останньою модою.

— Сідайте, — запросив Джирард, з цікавістю оглядаючи відвідувачів. — Не уявляєте, як я радий знайомству.

¹ Аякс Теламонід — в давньогрецькій міфології грецький герой, який брав участь в облозі Трої.

Нервово посміхаючись, всі троє сіли.

— Так, панове, — розпочав літній чоловік, — коли б мав я синів, то мріяв би, аби були схожими на вас, — помітивши, як гості від сорому розчервонілися, він розсміявся. — Добре, не буду вас бентежити. Розкажіть, як поживають ваші батьки, потім перейдемо до справи.

Батьки юнаків, вочевидь, почувалися добре й передавали містеру Джирарду вітання з шістдесятиліттям.

— Дякую, дякую. Ну, тепер перейдемо до справи, — він різко відкинувся на спинку крісла. — Так от, хлопці, що я хотів сказати. Наступного року я покидаю своє заняття. Вже давно мізкував, як би піти на пенсію в шістдесят, та й дружина цього чекає — і ось час настав. Відкладати більше не можна. Синів у мене немає, так само як і племінників чи інших родичів, тільки брат, якому п'ятдесят, так що ми з ним в одному човні. Він, мабуть, протримається ще років десять, а потім назва моєї компанії «Сайрус Джирард інкорпорейтед», либонь, зміниться... Десь місяць тому я відправив листи своїм трьом найближчим друзям з коледжу, з колишнього життя, і запитав, чи немає в них синів віком від двадцяти п'яти до тридцяти років. Я писав, що звільнилася одна вакансія для одного молодика, але цей працівник має бути ідеальним. Оскільки ви всі троє прибули сьогодні сюди, я підсумовую, що батьки розцінюють ваші ділові якості на високому рівні. Те, що я пропоную, просто й зрозуміло. За три місяці я з'ясую все, що мені потрібно, а після закінчення цього терміну двоє залишаться ні з чим, а третій отримає нагороду, яку видають лиш у чарівних казках: половину мого царства та ще й руку моєї доньки, якщо вона того забажає, — він трохи підняв голову. — Виправ мене, Лоло, якщо я сказав щось не те.

Зачувши те, троє юнаків сіпнулися, озирнулися й поспішно скочили на ноги. Поблизу, ліниво відкинувшись на кріслі, вся з золота та слонової кістки, сиділа мініатюрна темноока красуня з дитячою, грайливою посмішкою — варто було глянути на неї, як кожному згадувалася його молодість. Прочитавши в лицях гостей розгубленість, вона не стримала сміху, який згодом підхопили всі три жертви.

— Це моя донька, — простодушно усміхнувся Сайрус Джирард. — Та не лякайтеся ви так. Кавалери навколо неї в'ються й в'ються — як місцеві, так і приїжджі. Лоло, не бен-теж молодиків, краще запроси їх до нас на обід.

Лола серйозно випросталася, звелася, і кожен по черзі втонув в її кароокому погляді.

— Я й досі знаю тільки ваші прізвища, — мовила вона.

— Це можна виправити, — відгукнувся Ван Бюрен. — Мене звати Джордж.

Високий молодик вклонився.

— Я — Джон Хардвік Перріш, — повів він, — ну, можна й скорочувати.

Вона обернулася до темноволосого жителя Півдня, який не поспішав називати своє ім'я.

— Як щодо містера Джонса?

— О... просто Джонс, — неспокійно відповів він.

Лола здивовано підняла брови.

— Як коротко! — усміхнулася вона. — Як... я б навіть сказала мінімалістично.

Містер Джонс злякано озирнувся.

— Добре, я скажу, — промовив він нарешті. — Мабуть, моє ім'я в цьому випадку не зовсім підходить.

— А яке у вас ім'я?

— Ріп¹.

— Ріп?

Чотири пари очей втупилися на відвідувача з докором.

— Юначе! — вигукнув Джирард. — Ви що ж, хочете сказати, ніби мій старий друг, володіючи здоровим глуздом, дав своєму синові таке ім'я?

Джонс з непокірним видом переступив з ноги на ногу.

— Ні, — зізнався він. — Батько назвав мене Освальдом.

Присутні відгукнулися несміливим хіхіканням.

— Тепер, всі троє, можете йти, — Джирард сів за стіл. — Завтра рівно о дев'ятій доповісте про себе головному управителю, містеру Голту, і хай розпочнеться змагання. А поки, коли разом з Лолою її купе-спорт-лімузин-родстер-ландоле, чи що вона там водить, вона, ймовірно, доведе вас до готелю.

¹ RIP (лат. Requiescat in pace) — «спочивай з миром».

Коли всі пішли, обличчя Джирарда знову занепокое-но ворухнулося; він довго сидів, споглядаючи порожнечу, перш ніж натиснути кнопку, яка знову змусила обертати шестерні його мозку, які надовго поринули у сон.

— Один із них точно стане гідною кандидатурою, — пробурмотів він, — але що, коли це буде той брюнет? «Ріп Джонс інкорпорейтед»!

II

Кінець третього місяця показав, що, схоже, не хтось один, а всі троє робили значні успіхи. Всі троє характеризувалися працьовитістю, індивідуальністю — доволі загадковою рисою, — окрім того — ще й кмітливістю. Коли Перріш, високий юнак з Заходу, трохи випереджав інших в оцінці ринкової ситуації, чи коли Джонс, південець, легко знаходив спільну мову з клієнтами, то Ван Бюрен відрізнявся тим, що присвячував всі вечори вивченню надійності вкладень. Варто було Сайрусу Джирарду звернути увагу на далекоглядність і винахідливість одного, як інші демонстрували свої особливі таланти. Він не примушував себе до суворого нейтралітету; навпаки, думки його зосереджувалися на індивідуальних перевагах одного претендента, потім іншого — але поки це йому нічого не давало.

Усі вихідні вони проводили в будинку Джирарда в Такседо-Парку, де не без сором'язливості спілкувалися з юною та прекрасною Лолою, а вранці безтактно перемагали її батька в гольфі. В останні вихідні разом, перед тим, як прийняти рішення, Сайрус Джирард покликав гостей після обіду до себе в кабінет. Порівняти їхні переваги та обрати когось одного до «Сайрус Джирард інкорпорейтед» виявилось не під силу, тому, зневірившись, чоловік розробив інший план, який би остаточно йому допоміг.

— Джентльмени, — мовив Джирард, коли трійця молодиків в назначений час зібралася в кабінеті, — я скликав вас сюди, щоб оголосити, що всіх вас звільнено.

Молодики схопилися на ноги, їхні очі жевріли подивом й докором.

— Поки що, — добродушно всміхнувся господар. — Тому немічного старого не чіпайте, і краще сядьте.

На обличчях гостей промайнула усмішка полегшення. Всі сіли.

— Мені подобається ви всі, — продовжував Джирард, — і хто подобається більше, я не знаю. Загалом... експеримент не вдався. І я збираюся продовжити наш конкурс ще на два тижні... але умови будуть зовсім інші.

Юнаки насторожилися.

— Моє покоління не навчилося відпочивати. Наша юність припала на період небаченої ділової активності, і тепер, йдучи на спочинок, ми не знаємо, чому присвятити залишок життя. І от мені — людині, якій вже за шістдесят, дуже сумно. У мене немає опори: багато читати не звик, у гольф граю тільки раз на тиждень, та й цього достатньо, живу без хобі. Настане час, і до вас теж підкрадеться старість. Ви помітите, що інші це не вважають трагедією, а живуть собі на втіху, і вам захочеться взяти з них приклад. Я б хотів дізнатися, хто з вас краще впорається з ситуацією, коли прийде час покинути свою улюблену справу.

Погляд Джирарда торкався то одного, то іншого. Перріш та Ван Бюрен з розумінням кивали. Джонс спершу розгубився, але потім теж кивнув.

— Я хочу, щоб кожен з вас узяв два тижні відпустки та провів їх так, як, на вашу думку, треба проводити на пенсії. Хочу, щоб ви допомогли мені подолати цю проблему. Хто з вас, на мій розсуд, зуміє краще заповнити прогалини вільного часу, той стане моїм наступником. Я знатиму, що, на відміну від мене, він не загрузне в бізнесі, мов у болоті.

— Тобто ви хочете, щоб ми розважалися? — ввічливо запитав Ріп Джонс. — Поїхали кудись, влаштували собі першокласний відпочинок?

Сайрус Джирард кивнув:

— Робіть все, що бажає душа.

— Гадаю, містер Джирард не має на увазі розгнзуданий відпочинок, — докинув Ван Бюрен.

— Робіть все, чого бажає душа, — повторив старий. — Я ні в чому вас не обмежую. Коли справу виконаєте, я оціню результат.

— Два тижні подорожей... — мрійливо протягнув Перріш. — Те, чого мені завжди хотілося. Я...

— Подорожі? — пирхнув Ван Бюрен. — Це коли вдома так багато можливостей? Ну, якщо в тебе в запасі рік, то можна й помандрувати, але за два тижні... я постараюся осмислити, як зможе допомогти людям бізнесмен, що вийшов на пенсію.

— Подорожі, та й по всьому, — в'їдливо повторив Перріш. — Гадаю, всі ми маємо використовувати наше дозвілля, щоб якнайкраще...

— Хвилинку, — втрутився Сайрус Джирард. — Годі влаштовувати словесний поєдинок. Зустрінемося в моєму офісі через два тижні — першого серпня, вранці, о пів на одинадцять, і з'ясуємо, що у вас вийшло, — він повернувся до Ріпа Джонса. — У вас, напевно, теж є план?

— Ні, сер, — розгублено зізнався Джонс, — намагатися щось вигадати.

Ріп Джонс розмірковував весь вечір, але нічого натхненного так і не придумав. Опівночі він встав, знайшов олівець і почав записувати те, як проводив вільний час на святах, відпустках й канікулах. Але все здавалося йому безглуздим й нудним, і до п'ятої, поки не заснув, хоч намагався, та не зміг подолати страх перед порожніми, безкорисливими годинами.

Наступного ранку, коли Лола Джирард виїжджала заднім ходом з гаража, вона побачила, що до неї поспішає через галявину Ріп Джонс.

— Підвезти в місто, Ріп? — запитала вона весело.

— Так, коли можна.

— Бачу, ти не поспішаєш? Батько й інші виїхали дев'ятигодинним потягом.

Джонс коротко пояснив, що вони троє тимчасово втратили роботу й офіс сьогодні їх не приймає.

— Мене це хвилює, — додав він похмуро. — Не розумію сенс відпусток. Забіжу сьогодні в контору: може, мені дозвільть закінчити справи, які я почав.

— Ти б краще подумав, як станеш розважатися.

— Все, що я можу придумати, це напитися, — безпорадно зізнався він. — Я родом з маленького містечка, у нас «дозвілля» розуміють як «тинятися без діла», — він похитав головою. — Не треба мені ніякого дозвілля. Вперше в житті я отримав шанс, і хочеться ним скористатися.

— Слухай, Ріпе, — підкоряючись раптовому пориву, запропонувала Лола. — Нумо, коли закінчиш справи в офісі, зустрінемося й щось придумаємо разом.

Вони зустрілися, як запропонувала Лола, о п'ятій годині, але темні очі Ріпа дивилися сумно.

— Мене не пустили. Там був твій батько, він сказав, я повинен знайти собі якусь розвагу, бо перевтілюся в дуже схожого на нього старого зануду.

— Не сумуй, — втішила його Лола. — Підемо подивимося шоу, потім втечемо на дах і потанцюємо.

Після цього вони ще тиждень зустрічалися вечорами. Ходили в театр, іноді в кабаре; одного разу мало не цілий день бродили по Центральному парку. Але Лола помітила, що, якщо раніше Джонс був найвеселішим та найбезтурботнішим за трьох, то тепер найбільше впадає в зневіру. Все навколо нагадувало йому про роботу, якої так не вистачало.

Навіть ввечері, під час танців, стукіт сотень браслетів на жіночих руках нагадував йому метушню офісу вранці в понеділок. Схоже, Джонс не створений для розваг.

— Я тобі дуже дякую, — сказав він якось, — і після робочого дня мене б це дуже потішило. Та зараз в моїй голові порпаються лиш недовершені справи. Мені... мені до болю сумно.

Він бачив, що завдає їй болю, що своєю відвертістю відштовхує її, коли дівчина й справді намагалася допомогти. Але нічого не міг з собою вдіяти.

— Лоло, мені дуже шкода, — м'яко мовив він. — Може, якось після закриття біржі, я навідаюся до тебе...

— Ні, не хочу, — холодно відповіла вона. — І, я зрозуміла, наскільки з мого боку це було безглуздо.

Під час цієї розмови він стояв біля її автомобіля, а вона, не чекаючи відповіді, ввімкнула передачу й рушила з місця.

Назустріч їй плинув сумний погляд та ще думка про те, що вони, може, більше ніколи не побачаться, і що на все життя вона запам'ятає його нетактовність та невдячність. Але більше йому нічого було сказати. В середині Джонса крутився невпинний мотор, який вберігав його від відпочинку та зупинявся, коли юнак на це заслуговував.

— От трапилося б це після закриття біржі, — бурмотів він, повільно переставляючи ноги. — От тільки б після закриття.

III

Того серпневого ранку, о десятій, до офісу Сайруса Джирарда першим завітав засмаглий юнак, попросивши передати свою візитну картку. Не минуло й п'яти хвилин, як прибув другий — цей не настільки вражав свіжим виглядом, однак його очі переможно горіли. Через тремтливі внутрішні двері їм повідомили, що треба зачекати.

— Нумо, Перріше, — поблажливим тоном протягнув Ван Бюрен, — як тобі Ніагарський водоспад?

— Словами не описати, — зверхньо мовив Перріш. — У свій медовий місяць дізнаєшся про це.

— Медовий місяць? — Ван Бюрен здригнувся. — Як... чому ти думаєш, ніби я запланував поїздку в медовий місяць?

— Мав на увазі, що коли плануватимеш свій медовий місяць, то, цілком ймовірно, впишеш у свій туристичний нотатник Ніагарський водоспад.

Кілька хвилин тривала зловісна тиша.

— Гадаю, — холодно зауважив Перріш, — ти проінспектував вартісних бідняків.

— Авжеж. Нічим подібним я не займався, — Ван Бюрен глянув на годинник. — Думаю, наш умовно названий суперник запізнюється. Зустріч — о пів на одинадцяті, залишилося всього три хвилини.

Внутрішні двері відчинилися, і, за запрошенням моторної секретарки, обидва з готовністю звелися та пройшли

в кабінет. Сайрус Джирард, тримаючи годинника в руках та стоячи за своїм столом, очікував на них.

— Вітаю, панове! — здивовано вигукнув він. — А де Джонс?

Перріш та Ван Бюрен всміхнулися один одному. Коли Джонс запізнюється, то вже така його доля.

— Перепрошую, сер, — втрутилася секретарка, що ще стояла біля дверей, — містер Джонс в Чикаго.

— Що він там робить? — здивувався Сайрус Джирард.

— Це стосується експорту срібла. Всі інші про це не знали, і містер Голт подумав...

— Немає значення, що подумав містер Голт, — роздратовано кинув Джирард. — Містер Джонс тут більше не працює. Коли він повернеться з Чикаго, заплатите йому за цей термін і хай йде на всі чотири сторони, — він хитнув головою. — Це все.

Секретарка вклонилася й вийшла. Джирард, люто блискаючи очима, звернувся до Перріша й Ван Бюрена.

— Ну, шанс він втратив, — рішуче промовив директор. — Якщо молодик навіть не намагається виконувати мої вказівки, він не заслуговує на хорошу роботу, — Джирард сів і почав тарабанити пальцями по підлокітнику крісла. — Гараз, Перріше, нумо послухаймо вашу оповідь про те, як ви проводили свій вільний час.

Перріш улесливо всміхнувся.

— Містере Джирарде, — почав він, — я так добре відпочив! Це все подорожі.

— Де ви були? Адірондакські гори? Канада?

— Ні, сер. Я відвідав Європу.

Сайрус Джирард випростався.

— П'ять днів туди й п'ять — назад. Два дні залишилося на Лондон, і ще я злітав на аероплані в Париж, з ночівлею. Бачив Вестмінстерське абатство, Лондонський Тауер, Лувр, провів вечір у Версалі. На кораблі я підтримував свою фізичну форму — плавав, грав у палубний теніс, кожен день проходив п'ять миль, познайомився з цікавими людьми, викроював час, щоб читати. Це були найкращі два тижні в моєму житті, а після повернення я відчуваю себе прекрас-

но. Крім того, я краще пізнав свою країну, тому що тепер у мене є з чим її порівнювати. Ось так, сер, я провів вільний час, і маю намір ще раз так відпочити, коли піду на пенсію.

Джирард задумливо відкинувся на спинку крісла.

— Що ж, Перріше, непогано. Не знаю, але ідея мені сподобалася: відправитися в морський вояж, глянути на лондонську біржу... тобто на Лондонський Тауер. Так, юначе, хороша ідея, — він обернувся до іншого претендента, який слухаючи Перріша, неспокійно совався на стільці. — Ну, Ван Бюрене, тепер ваша черга.

— Я обмірковував ідею подорожі, — з гарячковою швидкістю почав Ван Бюрен, — але вирішив інакше. Коли людині шістдесят, вона не захоче снувати туди-сюди між європейськими столицями. Таких подорожей вистачило б на рік, не більше. Ні, сер, основне — це якесь пристрасне захоплення, особливо коли воно спрямоване на добробут людства, бо на схилі років людина прагне покинути цей світ кращою версією себе. І ось у мене визрів план — заснувати центр підтримки історії та археології, який повністю змінить систему державної освіти. Такий почин зацікавить кожного, тому вкладуть і працю, і гроші. Протягом цього часу я детально снував свій план і, з вашого дозволу зауважу, заняття це виявилось по-справжньому легким й захопливим — саме те, чого потребує енергійна людина на схилі літ. У це заняття я поринув з головою, містере Джирарде. За ці два тижні я дізнався більше, ніж за все життя — я був таким щасливим, як ніколи.

Коли він замовк, Сайрус Джирард відповів багаторазовими схвальними кивками. Та обличчя його, заразом, було дещо невдоволеним.

— Заснувати товариство? — пробурмотів він. — Що ж, мені часто приходила така думка — але щоб самому ним керувати? Мої здібності дещо інші. Та все ж ідея варта детального розгляду.

Нетерпляче вставши, він почав міряти кроками килим.

На обличчі Джирарда малювалося щораз більше розчарування. Кілька разів він виймав годинник і дивився на циферблат, немов сподіваючись, що Джонс все-таки не поїхав

у Чикаго, а з хвилини на хвилину з'явиться й запропонує кращий та відповідний його смакам план.

— Що ж зі мною таке? — невесело питався він сам себе. — Коли щось починаю, то доводжу це до кінця. Очевидно, настала старість.

Як не намагався, а обрати не міг. Кілька разів він завмирав і зупиняв погляд спочатку на одному, потім на іншому молодку, відшукуючи якусь привабливу рису, на підставі якої можна буде вирішити. Але після кількох таких спроб їхні обличчя злилися в єдину маску й стали невиразними. Це були близнюки, які розповіли йому одну й ту ж історію про те, як перевезти фондову біржу на аероплані в Лондон і зробити з неї кінофільм.

— Вибачте, хлопці, — сказав він, затинаючись. — Я обіцяв вирішити сьогодні вранці, і я вирішу, але ця справа для мене дуже важлива, тому вам доведеться трішки потерпіти.

Обидва кивнули й вступилися на килим, щоб не пантрувати за тривожними очима Джирарда.

Раптом той ступив до столу, взяв телефонну слухавку й викликав в офіс головного управителя.

— Слухайте, Голт, — прокричав він, — впевнені, що послали Джонса в Чикаго?

— Так, цілком, — відгукнувся голос на тому кінці дроту. — Він зайшов до мене два дні тому й повідомив, що якщо не працюватиме, то зійде з розуму. Я відповів, що це порушення інструкцій, але він сказав, що, так чи інакше, більше не братиме участі в змаганні, а нам якраз був потрібний молодик, який розбирається в торгівлі сріблом. І я...

— Так, але яке ви мали право? Я хотів з ним поговорити, а ви його послали.

Бух! Джирард повісив слухавку та продовжив тинятися по кімнаті. Чортів Джонс, думав він. Така невдячність після всього, що я зробив для його батька. Просто скандал! Думка перескочила до іншого питання — чи зможе Джонс залагодити справи в Чикаго? Ситуація складна, але ж Джонс — надійний парубок. Всі вони надійні. От де перечіпка.

Джирард знову схопив телефонну слухавку. Він мав намір подзвонити Лолі, бо підозрював, що донька, коли заба-

жає, зможе допомогти. Йому не давалася оцінка персонажів, і саме зараз думка Лоли мала більше значення, ніж його.

— Змушений вибачитися перед вами, хлопці, — засмучено промовив він, — я не хотів цієї метушні й затримки. Але моє серце розривається, коли знаю, що мушу передати комусь це підприємство, а коли думаю кому ж — все плутається, — він помовчав. — Хтось із вас робив пропозицію моїй Лолі?

— Я, — зізнався Перріш, — три тижні тому.

— Я теж, — пробурмотів Ван Бюрен, — і досі сподіваюся, що вона передумає.

Джирарду стало цікаво, як вчинив Джонс. Ймовірно, він не наслідував інших, бо завжди поводить себе загадково. У нього навіть ім'я не таке, як в інших.

Телефон під рукою пронизливо задеренчав, і Джирард інтуїтивно потягнувся за слухавкою.

— Дзвінок із Чикаго, містере Джирарде.

— Я не хочу ні з ким говорити.

— Це в особистій справі. Містер Джонс.

— Гарзд, — Джирард примружився. — Можете з'єднати.

Почувся тріск... зі слухавки виплив голос Джонса, в якому вгадувався південний акцент.

— Містер Джирард?

— Так.

— Я з десятої намагаюся додзвонитися до вас, щоб вибачитися.

— І є за що! — вибухнув Джирард. — Вам, певно, повідомили, що вас звільнено?

— Я цього й очікував, — слова ці звучали понуро. — Я, може, і несусвітній дурень, але зізнаюся: ну не здатен насолоджуватися життям, коли в мене немає роботи.

— А як же ж по-іншому! — гаркнув Джирард. — Ніхто не здатний... — він виправився: — Я хочу сказати, що це не легко.

Співрозмовник мовчав.

— Якраз це я і відчуваю, — вибачаючись заговорив Джонс. — Думаю, ми один одного розуміємо, пояснювати більше нічого.

— Тобто як це — ми один одного розуміємо? Це вже зухвалість, юначе. Ми один одного зовсім не розуміємо.

— Я це і мав на увазі, — уточнив Джонс, — я не розумію вас, а ви не розумієте мене. Я не хочу розлучатися з роботою, а ви... ви хочете.

— Щоб я розлучився з роботою! — обличчя Джирарда налилося кров'ю. — Що ви таке сказали? Ви бовкнули, ніби я хочу розлучитися з роботою? — він люто струснув телефонний апарат. — Не смійте мені перечити, юначе! Теж мені: я хочу розлучитися з роботою! Так... так я взагалі не збираюся залишати роботу! Чуєте? Взагалі!

Телефонна слухавка вислизнула з його руки на столик і звідти звалилася вниз.

Джирард опустився на коліна й почав люто нишпорити по підлозі.

— Алло! — кричав він. — Алло, алло! Гей, з'єднайте мене знову з Чикаго! Розмову не завершено!

Молодики схопилися з місця. Джирард повісив слухавку й повернувся до них. Голос його став хрипким від напливу почуттів.

— Я з глузду з'їхав, — судомно промовив він. — Кинути роботу в шістдесят! Так я просто збожеволів! Я ще молодда людина — у мене попереду ще добрих двадцять літ! Хай тільки й спробує хтось пискнути: «Рушай-но додому й готуйся до смерті».

Телефон задеренчав знову, Джирард з вогняними очима схопив слухавку.

— Це Джонс? Ні, мені потрібен містер Джонс, Ріп Джонс. Він... він мій партнер. — Пауза. — Ні, Чикаго, це помилка. Я не знаю ніякої місіс Джонс, мені потрібен містер...

Він затнувся, і поступово його обличчя витягнулося. Наступні слова він вимовив несподівано спокійним, без хрипоти, голосом:

— Як... як, Лоло...

АРКАДІЯ ДЖОНА ДЖЕКСОНА

I

Перший лист, гарячково зім'ятий у кульку, лежав поблизу, що написано в другому — не мало тепер жодного значення. Розкривши конверт, він все ще витріщався на тіло мертвої куріпки, зображеної на серванті олійними фарбами, мовби ніколи її й не бачив щодня за сніданком ось уже дванадцять літ. Нарешті він опустив погляд і почав читати:

«Вельмишановний містере Джексоне, дозвольте Вам нагадати про Вашу згоду виступити в четвер на нашій щорічній зустрічі. Ми аж ніяк не маємо права визначати зміст Вашої промови, проте для слухачів, здається, тема “Що дало мені життя” звучить доволі цікаво. Виголошена вами, така лекція, безсумнівно, надихнула б кожного.

У будь-якому разі, ми будемо надзвичайно раді Вашому виступу та й Ваш прихід для нас — як честь.

*Щиро Ваш,
Ентоні Рорбек,
Секр. Ліги громадського поступу».*

— Що дало мені життя? — вголос промовив Джон Джексон, піднімаючи голову.

Снідати йому перехотілося, і тому він взяв обидва листи та вийшов на простору передню веранду, щоб викурити сигару й пів години полежати перед від'їздом у діловий центр міста. Він чинив так щоранку вже десять років — відтоді, як однієї похмурої ночі від нього втекла дружина,

подарувавши скарб тихого дозвілля. Свіжими, однак не холодними ранками, йому подобалося тут відпочивати та спостерігати крізь просвіт у зеленій огорожі з витких рослин, як його вулицею — найширшою, тінистою, найкрасивішою в місті, — плинуть автомобілі.

— Що дало мені життя? — повторив він, сідаючи в скрипуче плетене крісло; позаяк трохи подумав і прошепотів: — Нічого.

Сказане слово налякало його. За всі свої сорок п'ять років він жодного разу подібного не говорив. Найбільші трагедії життя його не зневірювали, а просто навіювали тугу. Але зараз, спостерігаючи, як теплий, привітний дощик струмує з карнизів на знайому галявину, він зрозумів, що життя остаточно відняло в нього все щастя та всі ілюзії.

Він усвідомив це, зиркнувши на зім'яту кульку паперу, яка поставила хрест на надії, пов'язаній з єдиним сином. Те, про що йшлося в листі, йому говорили й раніше численними натяками й вказівками: його син — слабкий і пожадливий; навіть ввічливий тон відправника цього не пом'якшував. Лист прийшов від декана коледжу в Нью-Гейвені, чоловіка, який висловився точно та ясно:

«Шановний містере Джексон, з безмежним жалем змушений повідомити, що Ваш син, Еллері Хеміл Джексон, призначений до відрахування з нашого університету. Минулого року я дослухався до Вашого прохання дати йому ще один шанс — боюся, я послуговувався не обов'язком, а чуттям приятні стосовно Вас. Тепер розумію, що це було помилкою, і з мого боку замовчування того, що таким тут не місце, було б некомпетентним. На балу другокурсників він поведився так, що кільком студентам насильницьким методом довелося скоригувати його манери.

Сумно, що я повинен про це писати, але не бачу сенсу прикрашати дійсність. Я розпорядився, щоб післязавтра Ваш син покинув Нью-Гейвен.

*Щиро Ваш,
Остін Шеммерхорн,
декан коледжу».*

Джон Джексон навіть не уявляв що ж такого ганебного міг зробити його син. Без зайвих питань, він знав, що слова декана правдиві. Вже й тут, у цьому місті, є будинки, куди його синові ступати заборонено! Якийсь час огріхи Еллері прощали заради його батька, а вдома взагалі на них дивилися крізь пальці: Джон Джексон належав до рідкісного типу людей, здатних прощати своїх нащадків. Але батькові набридло. Сидячи під тихими краплями квітневого дощу на веранді цього ранку, чоловік відчув, що щось у його серці обірвалося.

— Що дало мені життя? — Джон Джексон з тихим, втомленим відчаєм похитав головою. — Нічого!

Він взяв і перечитав другий лист, від Ліги суспільного поступу, і все його тіло пройняв безпорадний, здивований сміх. У середу, саме тоді, коли його уїдливе чадо прибуде в будинок, позбавлений матері, він, Джон Джексон, зійде на трибуну в діловій частині міста, щоб виголосити сотню гучних банальностей про натхнення й радість. «Учасники асоціації, — їхні лица — бадьорі, оптимістичні, зацікавлені поглядають на нього знизу, мов місяцеві серпи — мені запропонували розповісти кількома словами, що мені дало життя...»

Слухачів збереться чимало, бо кмітливий молодий секретар підібрав тему з ноткою інтимності: Джон Джексон, успішний, обдарований, популярний, — що він зумів знайти для себе в сумбурному достатку життєвих благ? Вони напружено вслухатимуться, сподіваючись на те, що він розкриє якусь таємну формулу, яка допоможе їм стати такими ж популярними, успішними й щасливими, як він сам. Вони вірять у правила; вся молодь у цьому місті вірить у твердо встановлені правила, і багато хто з них вирізує купони, відсилає їх і отримує брошурки, автори яких обіцяють їм бажані багатства і добробут.

«Учасники асоціації, перш за все дозвольте сказати, що життя містить у собі стільки цінного, що, коли не можемо віднайти цю цінність, — винні ми, а не життя».

Дзвін порожніх, банальних слів співзвучний з мелодією безконечного дощу не припинявся, та Джон Джексон вже

розумів, що не виголосить цю промову, та й навряд чи виступить ще раз. Він надто довго спав й снував сни, та тепер нарешті прокинувся.

— Навіщо співати оди світу, який такий до мене жорстокий? — прошепотів він дощу. — Краще вже покинути цей будинок, це місто й пошукати щастя, яким я насолоджувався в юності, в іншому місті.

Кивнувши, він розірвав обидва листи на дрібні клаптики й впустив їх на стіл. Тихо погойдуючись, неспішно насолоджуючись сигарою, з якої вилися блакитні кільця диму, він просидів тут ще пів години.

II

В офісі до Джона Джексона підійшов зі своєю традиційною ранковою посмішкою містер Фавлер, головний клерк.

— Добре виглядаєте, містере Джексон. Коли б не дощило, день був би прекрасним.

— Авжеж, — бадьоро погодився Джон Джексон. — Але через годинку хмари розійдуться. У приймальні є хтось?

— Леді, місіс Ролстон.

Містер Фавлер здійняв сиві брови з комічним трагізмом.

— Передайте, що я не зможу її прийняти, — дещо здивував клерка містер Джексон. — І підготуйте побіжний звіт, про те, скільки за останні двадцять років я витратив грошей завдяки її посередництву.

— О... гаразд, сер.

Містер Фавлер завжди переконував Джона Джексона уважніше ставитися до своїх різноманітних пожертв, але тепер, після двох десятків роботи, все ж трохи стривожився.

Коли список уклали — для цього знадобилася година на клопітке порпання в запилужених гробсбухах та корінцях чеків — Джон Джексон якийсь час мовчки його вивчав.

— У цієї жінки грошей більше, ніж у вас, — бурчав Фавлер за його плечима. — Що не день, то новий капелюшок.

Закладаюсь, зі свого гаманця вона не віддала ні цента, все тільки в інших випрошує.

Джон Джексон не відповідав. У голові в нього крутилася думка про те, що місіс Ролстон однією з перших у місті заборонила Еллері Джексону вхід у свій будинок. Вона, звісно, мала цілковите право, та все ж, якби Еллері в своєму шістнадцятирічному віці зацікавився якоюсь милою панянкою...

— Завітав Томас Джей Макдауелл. Бажаєте його прийняти? Я повідомив, що не знаю, чи ви на місці: у вас, як на мене, містере Джексоне, сьогодні втомлений вигляд.

— Я прийму його, — перервав клерка Джон Джексон.

Силует Фавлера віддалявся, і Джексон споглядав його незвично уважним поглядом. Що приховує ця людина під своєю розпливчастою добродушністю? Кілька разів, без відома Фавлера, Джексон ловив його на тому, що той, аби підлеститися до колег, передражнював боса. Передражнювання було не таке вже й беззлобне, але тоді Джон Джексон тільки всміхнувся, тепер же ж ця картина чомусь закралася в голову.

— Ну звісно, він вважає мене за дурня, — пробурмотів задумано Джон Джексон, — від нього ж давно немає ніякого пуття, а я його не звільняю. Хто ж поважатиме того, кого дурять.

Томас Джей Макдауелл — великий, розмашистий суб'єкт із масивними, білими руками — мов вихор влетів у кімнату. Коли б Джону Джексону довелося пригадати список ворогів, він розпочинався б із Тома Макдауелла. Протягом двох десятків років ці двоє незмінно розходилися з усіх питань діяльності муніципалітету, а в 1908 році ледь не влаштували публічну бійку, оскільки Джексон зізнався газетярам, що Макдауелл — найгірший з політиків за всю історію міста — а це знав кожен. Зараз все забулося; від колишньої ворожнечі залишився якийсь особливий спалах в очах при випадковій зустрічі.

— Вітаю, містере Джексоне, — з показовою сердечністю розпочав Макдауелл. — Нам треба ваша допомога та ваші гроші.

— З якої нагоди?

— Завтра вранці в «Орлі» вам покажуть план нового залізничного вузла. Єдиною перешкодою може стати місце розташування. Нам потрібна ваша земля.

— Що?

— Залізниця повинна зайняти двадцять акрів по цей бік річки, там, де стоїть ваш товарний склад. Якщо ви продасте його за копійки — буде вокзал, якщо ні — то коту під хвіст.

Джексон кивнув.

— Зрозуміло.

— І скільки ви візьмете? — лагідно запитав Макдауелл.

— Анітрохи.

Відвідувач здивовано роззявив рота.

— Тобто це подарунок?

Джон Джексон звівся.

— Я втомився бути місцевим цапом-відбувайлом, — рівним голосом вимовив він. — Ви викинули на вітер єдиний справедливий, для всіх задовільний план, бо він втручався у ваші таємні інтереси. Перед вами постала стіна, і ви вирішили знайти вихід моїм коштом. Я повинен позбутися свого складу й за безцінь віддати місту свою кращу власність — і все це через «помилку», якої ви припустилися минулого року.

— Але минулий рік позаду, — запротестував Макдауелл. — Те, що трапилося, не змінити. Місту потрібен вокзал і... — в його голосі з'явився легкий відтінок іронії, — тому, як і годиться, я звертаюся до провідного громадянина, розраховуючи на загальновідомий дух відповідальності перед суспільством.

— Покиньте мій офіс, Макдауелле, — промовив раптом Джон Джексон. — Я втомився.

Макдауелл пильно в нього вдивився.

— Яка муха вас сьогодні вкусила?

Джексон закрити очі.

— Я не хочу сперечатися, — трохи помовчавши, сказав він.

Макдауелл лягнув себе по товстих стегнах і встав.

— Не чекав від вас такого ставлення. Ви б краще ще раз подумали.

— Прощайте.

Упевнившись, на свій подив, що Джон Джексон налаштований серйозно, Макдауелл ступив до дверей.

— Ну-ну! — здоровенне тіло обернулося і, мовби неслухняного хлопчика, насварило колегу пальцем. — Ну хто б міг подумати?

Коли він пішов, Джексон дзвінком викликав клерка.

— Я їду, — повідомив він недбало. — Мене не буде, може, тиждень, а може, і довше. Будь ласка, скасуйте всі призначені зустрічі, розплатіться з моїми домашніми слугами та закрийте будинок.

Містер Фавлер не повірив своїм вухам.

— Закрити будинок?

Джексон кивнув.

— Але як же так... чому? — не стримав здивування Фавлер.

Джексон виглянув у високе вікно на сіре, наскрізь промочене косим дощем маленьке місто — його місто, як здавалося моментами, коли життя видавало йому час для щастя. Цей парад зелених дерев уздовж головного проспекту — завдяки йому; і Дитячий парк, і білі будівлі, що кидаються краплями навпроти, навколо Кортхаус-сквер.

— Не знаю, — відповів він, — але мені здається, я повинен відчувати подих весни.

Коли Фавлер пішов, Джексон натягнув капелюха й пальто і, щоб уникнути зустрічі з відвідувачами, прослизнув до ліфта через Богом забуте приміщення архіву. Проте в архіві хтось був і навіть працював; з чималим подивом Джексон побачив там хлопчика років дев'яти, який старанно виводив крейдою на сталевій картотечній шафці свої ініціали.

— Вітаю! — вигукнув Джон Джексон. Він мав звичку говорити з дітьми зацікавлено, тоном рівного. — Я не знав, що сьогодні вранці цей кабінет зайнятий.

Хлопчик дивився на нього.

— Мене звуть Джон Джексон Фавлер, — оголосив він.

— Що?
— Мене звуть Джон Джексон Фавлер.
— А, ну так. Ти... ти син містера Фавлера?
— Так, він мій тато.
— Зрозуміло, — Джон Джексон трохи примружився. —
Ну що ж, доброго тобі ранку.

Коли виходив, на думку спало цинічне питання: який удар намагався завдати Фавлер цими недоречними лестощами. Джон Джексон Фавлер! Якщо щось і втішало Джексона в його нещасті, так це те, що його власний син зветься інакше.

Незабаром він уже писав на жовтому бланку телеграфної контори, розташованої поверхом нижче:

«ЕЛЛЕРІ ДЖЕКСОНУ, ЧЕЙПЕЛ-СТРІТ, НЬЮ-ГЕЙ-ВЕН, КОННЕКТИКУТ.

ДОДОМУ ПОВЕРТАТИСЯ НЕМАЄ СЕНСУ, БО ДОМУ В ТЕБЕ БІЛЬШЕ НЕМАЄ. «МАММОТ-ТРАСТ КОМПАНІ» В НЬЮ-ЙОРКУ ВИПЛАЧУВАТИМЕ ТОБІ ЩОМІСЯЦЯ ПО П'ЯТДЕСЯТ ДОЛАРИВ — ДОВІЧНО, АБО ТИМЧАСОВО, ПОКИ НЕ СЯДЕШ ЗА ҐРАТИ.

ДЖОН ДЖЕКСОН».

— Це... це досить довге повідомлення, сер, — здивувався телеграфний службовець. — Бажаєте так його й відправити?

— Саме так, — кивнув Джон Джексон.

III

Того ранку він їхав і їхав, поки позаду не залишилося сім десятків миль; тепер на вікнах вагона від крапель дощу утворилися накреслені на запилюженому склі стежинки, а місцевість за вікном зазеленіла, вбравшись в яскраві шати весни. Коли сонце на заході помітно почервоніло, він вийшов з поїзда в забутому богом містечку під назвою Флоренс,

як раз по той бік кордону з сусіднім штатом. У цьому місті Джон Джексон народився; останні двадцять років він тут не бував.

Водій таксі (Джексон впізнав у ньому свого друга дитинства, Джорджа Стерлінга, але змовчав) відвіз його в обшарпаний готель, де він, на радість і подив господаря, зняв номер. Залишивши плащ на провислому ліжку, Джексон вискотився на вулицю через пустий вестибюль.

Вечір видався теплим, погожим. Срібний серп місяця, що вже виднів на сході, обіцяв ясну ніч. Джон Джексон пройшовся по сонній Головній вулиці, де все — лавки, кінні прив'язі, поїлки для коней — викликало в ньому незвичайне хвилювання, тому що він знав їх із дитинства й бачив у них щось більше, ніж просто неживі предмети. Проходячи повз чергову крамничку, він розгледів за склом знайоме обличчя й завагався, але передумав, рушив далі та за найближчим рогом звернув. Шлях розділяли рідкі купки застарілих будинків, деякі були пофарбовані у хворобливий блідо-блакитний колір; всі ж вони примостилися в глибині великих, зарослих чагарником садових ділянках.

Цією доріжкою він крокував півмилі — півмилі залиті сонцем; тепер півмилі зіщулилися до вузького зеленого коридорчика, в якому жили спогади. Тут, наприклад, йому на все життя позначив стегно своєю залізною підковою безтурботний мул. У цьому котеджі жили дві милі старі діви, які щочетверга пригощали коричневим печивом з родзинками самого Джексона та його молодшого брата — брата, який помер ще дитиною.

Наблизившись до мети свого паломництва, Джексон почав дихати частіше: назустріч йому немовби вибіг будинок, де він народився. Це була руїна, вицвіла від сонця й негоди, і ховалася вона далеко від дороги, у самій глибині ділянки.

Одного погляду вистачило, щоб зрозуміти, що тут ніхто не живе. Уцілілі віконниці щільно зачинили, з плутанини витких рослин рвався єдиним акордом пронизливий хор сотні птахів. Джон Джексон звернув із дороги й нерівними кроками, потопаючи по коліно в нестриженій траві,

перетнув двір. Дихання в нього перехопило. Він зупинився й сів на камінь, накритий привітною тінню.

Це був його будинок, більше таких не було; у цих скромних стінах він бував наймовірніше щасливим. Тут йому показали й навчили доброти, яка стала незмінною супутницею для нього в дорослому житті. Тут він віднайшов таємницю тих кількох простих правил порядності, про які часто говорять, але які рідко наслідують, таємницю, яка в суєті конкурентного протиборства перетворюватиме його на дивака, що заслуговуватиме то на зневагу, то на пошану серед менш витончених колег. Це був його будинок, тому що саме тут була народжена й вигодувана його честь; він пізнав усі негаразди, що випадають на долю бідняків, але не робив нічого, у чому довелося б покаятися.

Утім, сюди його привів інший спогад — більш настирливий ніж інші, особливо нестерпно зростав він зараз через критичну ситуацію. На цьому подвір'ї, на старому ганку, у кожній зеленій кроні над головою йому все ще бачилися відблиски золотого волосся і яскравих дитячих очей його першого кохання — дівчинки, яка жила в давно вже покинутому будинку, що стояв навпроти. Якщо тут було щось живе, то це її дух.

Раптом він встав і, продираючись через кущі, рушив зарослою доріжкою до будинку. З трави, мало не з-під ніг, з шумом злетів чорний дрізд, і Джексон здригнувся.

Коли він відкривав двері, мостини веранди під ним загрозливо прогнулися. У хатині не чулося ні звуку, лише повільна, мірна пульсація тиші, та варто було ступити всередину, як на гадку сплигло слово — невідворотне, мов дихання, і Джексон вимовив його, мовби окликаючи когось в порожньому будинку.

— Еліс, — крикнув він; і ще голосніше: — Еліс!

У кімнаті ліворуч хтось злякано скрикнув. Приголомшений, Джон Джексон застигнув, мов камінь у дверях, переконуючи себе, що крик змалювала його власна уява.

— Еліс, — покликав він невпевнено.

— Хто там?

Цього разу сумніву не було. Голос, переляканий, чужий і водночас знайомий, доносився з колишньої вітальні, а незабаром Джексон розрізнув і боязкі кроки. Відчувши легке тремтіння, він відчинив двері.

Посередині порожньої кімнати стояла жінка з золотисто-рудим волоссям; її яскраві очі дивилися тривожно. Вік її був проміжним: межа проходила між протяжною, безтурботною молодістю й могутнім окликом сорокаріччя, обличчя ж відзначалося тим невизначеним чарівливим дарунком юності, яка ледь-ледь втримується у своїй давній оселі. Трохи розповніла, але все ж струнка, вона з витонченою гідністю спиралася білою рукою на камінну полицю; крізь просвіт фіранок, промінь призахідного сонця грався в її мерехтливому волоссі.

Коли Джон увійшов, великі сірі очі зажмурилися, відтак широко розчахнулися; вона ще раз скрикнула. Опісля трапилося щось неймовірне: якусь мить вони мовчки витріщалися один на одного, рука жінки зіслизнула з каміна, вона похитнулася й одночасно зробила крок до Джексона. І так, мовби то була найприродніша річ на світі, Джон теж ступив їй назустріч, розкрив обійми й поцілував, мов малу дитину.

— Еліс, — хрипко повторив він.

Вона глибоко зітхнула й відсторонилася.

— Я повернувся, — пробурмотів він нетвердим голосом, — а ти сидиш на тому самому місці, де ми зазвичай сиділи удвох, немовби я нікуди не виїжджав.

— Я лиш на хвильку заглянула, — мовила вона, мовби пояснення перетворилися в найважливішу річ на світі. — А зараз, очевидно, я заплачу.

— Не плач.

— Я не втримаюся. Ти ж не думаєш, — вона всміхнулася вологими очима, — не думаєш, що ось такі історії трап... трапляються з людиною щодня?

Охоплений сум'яттям, Джон Джексон підійшов до вікна й відчинив його назустріч вечору.

— Як ти тут сьогодні опинилася? — він обернувся. — Випадково?

— Я приходжу щотижня. Іноді з дітьми, але частіше одна.

— З дітьми? У тебе є діти?

Вона кивнула.

— Я заміжня, вже з незапам'ятних часів.

Вони стояли, втупившись один на одного, потім розсміялися й відвели погляди.

— Я тебе поцілувала.

— Ти шкодуєш про це?

Вона похитала головою.

— А востаннє цілувала тебе біля цієї хвіртки десять тисяч літ тому.

Він простягнув їй руку, вони вийшли та сіли поряд на провалену долівку веранди.

— Ти одружений, — мовила жінка. — Я читала в газетах... вже давно.

Він кивнув.

— Так, був одружений, — невесело підтвердив він. — Моя дружина втекла з любасом, в якого була роками заохана.

— Ой, співчуваю, — і після нової тривалої мовчанки додала: — Вечір — дивовижний, Джоне Джексоне.

— Давно вже я не був такий щасливий.

У голові крутилося стільки слів, втім ніхто не розкривав рота. Вони просто сиділи поруч і трималися за руки, як двоє дітлахів, які довгий час блукали в лісі поодиноці, але нарешті зустрілися на галявині й тепер без пам'яті раді. Її чоловік був небагатим; він вже здогадався про це, оцінивши вицвілу, несучасну сукню, яку вона носила з гідністю. Чоловіка звали Джордж Харланд, він тримав тут, у селі, гараж.

— Джордж Харланд — це той рудий тип? — поцікавився Джексон.

Жінка кивнула.

— Ми були заручені кілька років. Іноді я думала, ми ніколи не одружимося. Двічі я відкладала весілля, але скільки можна було дівувати? Мені вже було двадцять п'ять, і от ми одружилися. Я його покохала, і це тривало рік.

Коли призахідне сонце змішало всі барви в лагуні неба, вони, все ще тримаючись за руки, рушили назад по тихій стежині.

— Зайдеш до нас повечеряти? Хочу показати тобі дітей. Старшому хлопчикові якраз виповнилося п'ятнадцять.

Вона жила в непоказному каркасному будиночку поблизу від гаража. У дворі дві маленькі дівчинки гралися поблизу старої, обшарпаної коляски, хоч там і лежало немовля.

— Мамо! Матуся! — закричали вони.

Еліс опустила на коліна біля краю стежки, маленькі засмагли руки обвили її шию.

— Сестра каже, Анна не прийде; значить, вечері в нас не буде.

— Вечерю приготує мама. А що сталося з Анною?

— У неї батько захворів. Вона не прийде.

Коли вони підійшли, високий, втомленого вигляду чоловік років п'ятдесяти, який читав на веранді газету, встав і накинув собі на плечі куртку, прикриваючи підтяжки.

— Анна не прийшла, — сказав він коротко.

— Знаю. Я сама приготую вечерю. Як гадаєш, хто до нас завітав?

Чоловіки приязно потиснули один одному руки, і Харланд, оцінивши його дорогий одяг й розкішний вигляд, відправився в будинок за ще одним стільцем.

— Ми про вас чимало чули, містере Джексон, — промовив він, коли Еліс пішла на кухню. — Ми знаємо, ви чого тільки не робили, аби привернути там їхню увагу.

Джон ввічливо кивнув, та, згадавши місто, яке тільки-но покинув, пересмикнувся від огиди.

— Шкодную, що взагалі поїхав звідси, — сказав він відверто. — І це не просто слова. Розкажіть, Харланде, як вам жилося в ці роки. Я чув, ви маєте гараж.

— Так... поблизу. Відверто кажучи, справи йдуть непогано. Та це, звісно, ніщо, порівнюючи з мірками міста, — поспішно визнав він.

— Знаєте, Харланде, — трохи помовчавши, мовив Джон Джексон, — я по вуха закоханий у вашу дружину.

— Справді? — Харланд розсміявся. — Що ж, як на мене, вона дуже мила жінка.

— Напевно, я завжди її кохав, всі ці роки.

— Справді? — Харланд знову розсміявся. Хтось закоханий у його дружину? Звичайна люб'язність — і тільки. — Ви краще їй про це скажіть. Тепер вона вже не так часто чує компліменти, як в молоді роки.

За столом сиділо шестеро, включаючи незграбного п'ятнадцятирічного хлопчика, вилитого батька, та двох маленьких крихіток, обличчя яких світилися після поспішного вмивання. Джон усвідомив, що в місті багато чого змінилося; у кінці дев'яностих воно умовно процвітало, але після закриття двох фабрик і перенесення виробництва в інше місце настав крах, тому якщо чверть століття тому населення було більше, то зараз воно на кілька сотень скоротилося.

Після ситної, однак простої вечері, вони всі попленталися на ґанок, діти, мовчки балансуючи, прилаштувалися на балясах, невпізнанні перехожі вигукували привітання з темної та запилюженої дороги. Незабаром молодші відправилися в ліжку, а хлопчик із батьком встали та накинули куртки.

— Думаю, варто навідатися в гараж, — сказав Харланд. — Я завжди о цій порі туди забігаю. А ви, двійко, посидьте тут та погомоніть про старі добрі часи.

Тільки-но в темній вуличці зникли батько та син, Джон Джексон повернувся до Еліс, обняв її за плече й заглянув в очі.

— Я люблю тебе, Еліс.

— І я тебе люблю.

З дня весілля він не говорив цього жодній жінці, окрім дружини. Але цього вечора слова набрали нового змісту, окуталися весною, і Джексон відчув, мовби своїми руками обіймає втрачену юність.

— Я завжди тебе любила, — пробурмотіла вона. — Уночі, перед тим як заснути, я завжди згадувала твоє обличчя. Чому ти не повертався?

Він ніжно погладив її волосся. Ніколи ще не бував такий щасливий. Джексон відчував, ніби отримав владу над

самим часом, ніби той покотився назад, розчиняючи всі втрачені весни на світі, аби підкоритися почуттям.

— Ми, як і раніше — молоді, ми, двійко, — радісно мовив він. — Давним-давно ми припустилися безглуздой помилки, але встигли вчасно одуматися.

— Розкажи мені про це, — прошепотіла вона.

— Цього ранку, під дощем, я чув твій голос.

— І що він сказав, мій голос?

— Він сказав: повертайся додому.

— І ось ти вдома, любий.

— Я вдома.

Раптом він звівся.

— Ми з тобою їдемо. Ти розумієш?

— Я завжди знала: якщо ти прийдеш за мною, я з тобою поїду.

Коли зійшов місяць, Еліс проводила його до хвіртки.

— Завтра! — стиха мовив він.

— Завтра!

Під сказаний стукіт серця Джон обережно виждав, поки кроки, що дріботіли темною вуличкою, не минуть його та замруть вдалині. З простодушною заповзятістю він знову поцілував Еліс і притиснув її до серця під квітневим місяцем.

IV

Прокинувся чоловік об одинадцятій і набрав собі холодну ванну, плескаючись у воді з таким самим захопленням, яке відчував вчора.

— Ці двадцять років я надто багато думав, — мовив він до себе. — Думки старять людину.

На вулиці було тепліше, ніж вчора, і, коли Джон виглянув з вікна, курява на вулиці здавалася більш помітною, ніж напередодні. Він поснідав вниз, з вічним подивом міського жителя питаючи себе, чому в селі за білого світла не знайдеш свіжих вершків. Місцеві жителі вже дізналися, що він

приїхав, і у вестибюлі кілька людей звелися, щоб його привітати. Хтось запитав, чи є в нього дружина й діти, він безтурботно відповів «ні», після чого йому стало трохи ніяково.

— Самісенький, — з удаваною радістю продовжив він. — Захотів повернутися й глянути знову на старе місто.

— Надовго? — питали вони допитливо.

— На день, може, два дні.

Що вони подумують завтра? На вулиці збереться збентежений натовп, що пліткуватиме про приголомшену й нечувану новину.

«Слухайте, — хотілося йому сказати, — ви думаете, мабуть, жилося мені в місті розкішно, та це не так. Я повернувся, бо життя розставило пастки, і, коли в моїх очах ви й побачили вогники щастя, то це тому, що вчора я віднайшов уламок втраченої молодості в цьому маленькому містечку».

Опівдні, коли Джексон відправився в будинок Еліс, сонце щосили припікало, і кілька разів він зупинявся, аби змахнути краплі поту з чола. Наближаючись до хвіртки, він побачив, що Еліс чекає на веранді: одягнена так парадно, мов у неділю, вона тихо розхитувалася сюди-туди — їй Богу, як в дитинстві.

— Еліс! — радісно вигукнув він.

Вона поспіхом піднесла палець до губ.

— Обережно! — прошепотіла вона.

Він сів поруч й взяв її долоню, та рука зіслизнула й лягла на бильце крісла, сама ж Еліс знову почала тихо розхитуватися.

— Обережніше. Діти в будинку.

— Але я не можу. Тепер життя починається знову, а про всі засторози я забув в тому, минулому житті.

— Ц-с-с-с!

Трохи стривожившись, він пильніше придивився до Еліс. Її обличчя, нерухоме та байдуже, здавалося старішим, ніж вчора; Еліс виглядала блідою й втомленою. Але він з тихим захопленим усміхом відмахнувся від цього враження.

— Еліс, цієї ночі я спав, як у дитинстві, хоч кілька разів і прокидався від радості, дивлячись на місяць, який зводив нас до купи. Цей місяць знову мій.

— Я зовсім не спала.

— Бідолаха.

— О другій чи третій ночі я зрозуміла, що не зможу піти від дітей — навіть з тобою.

Джексон заціпенів. На мить він кинув на неї здивований погляд, відтак розсміявся — коротко, недовіжливо.

— Ніколи! — Еліс відчайдушно затрясла головою. — Ніколи, ніколи! Варто було подумати про це, як тіло самовільно тремтіло в ліжку, — вона затнулася. — Не знаю, яка муха мене вчора вкусила. Коли я з тобою, ти завжди змушуєш мене діяти, відчувати чи думати так, як хочеш ти. Але напевно, вже занадто пізно. Ця витівка, мов омана; скидається на якесь божевілля чи сон, от і все.

Джон Джексон знову розсміявся — цього разу не з підозрою, а з відтінком загрози.

— Що ти хочеш цим сказати? — вимогливо запитав він.

Еліс заплакала, прикриваючи обличчя рукою, тому що хтось чимчикував по стежині.

— Ти маєш пояснити детальніше, — випалив Джон Джексон, трохи підвищивши голос. — Мені отак все прийняти та піти?

— Благаю, не говори так голосно, — благала Еліс. — Спека, і я взагалі заплуталася. Думаю, я звичайна обивателька, не більше. Мені навіть соромно: я тут з тобою теревені правлю, поки мій чоловік, дихаючи пилом й задухою, весь день працює.

— Соромно теревені правити? — перепитав він.

— Та не дивися на мене так! — голос Еліс здригнувся. — У мене серце розривається, тому що я роблю тобі боляче. У тебе теж є діти, про яких треба піклуватися — сказав, що маєш сина.

— Син, — наявність сина здавалася сном, тож Джон приголомшено витріщився на неї. — Ох, авжеж, у мене є син.

Джексон почав усвідомлювати хворобливість, дику безглуздість ситуації; та все ще сліпо боровся за власну мить щастя, що виривалася з рук. Лець не на добу, до нього повернулася сила споглядання речей крізь серпанок надії —

надії на невідоме щастя, що розлилося десь за пагорбом; але тепер, з кожним вимовленим словом Еліс, серпанок надії, все місто, спогади, і навіть саме обличчя тієї жінки набували перед його очима реальних вимірів.

— Більше ніколи на світі, — вигукнув він в останній, відчайдушній спробі, — нам не випаде нагода стати щасливими!

Та він знав, навіть коли говорив цю фразу, що такої нагоди й не було; було лиш божевільне й сповнене відчаю нічне побачення двох схимників, що довго гнили у келіях.

Він звів очі, помітивши Джона Харланда біля хвіртки.

— Ланч готовий, — вигукнула Еліс з полегшенням в голосі. Джон приєднається до нас.

— Не можу, — швидко відгукнувся Джон Джексон. — Дякую, ви обоє дуже люб'язні.

— Залишайтеся, — Харланд, у замасленому комбінезоні, стомлено опутився на східці й великою носовою хусткою почав витирати лоб під тонким сивим волоссям. — Ми початуємо вас охолодженим чаєм, — він підняв очі на Джона. — Я в таку спеку почувуюся старим, не знаю, як ви.

— Думаю... спека на всіх нас діє однаково, — зі зусиллям вимовив Джон Джексон. — Біда в тому, що мені сьогодні ввечері потрібно повертатися в місто.

— Справді? — Харланд співчутливо кивнув.

— Так. Я обіцяв виступити з промовою.

— Он як? Напевно, промова стосуватиметься якихось міських питань?

— Ні, власне... — слова виштовхувалися мимоволі, вистукуючи в мозку безглуздий ритм. — Я повинен розповісти про те, «що дало мені життя».

Затим він і справді відчув спеку; все ще зображаючи на обличчі посмішку, — мистецтво всміхатися він опанував досконало, — безсило прихилився до поручнів веранди. Незабаром усі троє попрямували до хвіртки.

— Шкода, що ти ідеш, — очі Еліс дивилися злякано. — Повертайся, не забувай наше містечко.

— Обов'язково.

Засліплений горем, усвідомлюючи, що ледве волочить ноги, Джон рушив вуличкою; але щось незабаром змусило його обернутися й із посмішкою помахати рукою. Еліс з чоловіком все ще стояли біля хвіртки, вони помахали йому у відповідь і, розвернувшись, почалапали в будинок.

«Я повинен повернутися та виголосити промову, — говорив він з собою, невпевнено ступаючи по стежині. — Я зведуся й гучно крикну: «Що дало мені життя?» і перед їхніми обличчями прозвучить відповідь «Нічого». Я скажу їм правду: що життя на кожному кроці шматувало мене на частини, а якась неясна причина того виднілася в даліні тільки самому життю; що все, що я любив, стало попелом; що кожного разу, зупиняючись, аби погладити цуценя, я відчував його різці на своїй шкірі. І тоді вони дізнаються таємницю хоча б одного людського серця».

V

Зустріч назначили на четверту, але, коли Джон Джексон вийшов із задушливого вагона й попрямував до будівлі Громадського клубу, стрілка годинника підповзала до позначки «п'ять». На сусідніх вулицях тіснилися незліченні автомобілі — зал кишітиме глядачами. Джексона здивувало, що навіть найтьмяніший куточок приміщення був набитий вщент людьми, для яких не знайшлося місця, а багатьох ораторів, що виступили з трибуни, проводжали оплесками.

— Не знайдете мені місце десь тут, позаду? — прошепотів він прислужнику. — Пізніше я виступатиму, але... поки не хочу підійматися на трибуну.

— Звісно, містере Джексон.

Єдине вільне крісло було в дальньому кутку, наполовину закритому колоною, та Джон з полегшенням зрадів цій удачі. Влаштувавшись, він із цікавістю озирнувся. Так, це було збіговище, вочевидь ще й допитливе збіговисько. Вихоплюючи поглядом то одне, то інше обличчя, він переко-

нався, що знає майже всіх, причому навіть на ім'я. З тими людьми Джон вже двадцять літ жив та працював пліч-о-пліч. Ці люди мають його почути, потрібно тільки дочекатися, поки черговий оратор припинить нести несусвітню маячню.

Його очі прикипіли до трибуни, по залу прокотилася хвиля оплесків. Джон Джексон визирнув з-за колони й тихо скрикнув: виступав Томас Макдауелл. Уже кілька років організатори робили все можливе, аби суперники не зустрілися на такій події.

— З ким тільки я за своє життя не ворогував, — гудів над залом його гучний голос, — і не думайте, ніби тепер, коли мені стукнуло п'ять десятків і волосся зворушило сивиною, я міг змінитися. Вороги зростатимуть і множитимуться аж до кінця життя. І це не перемога на війні, це лиш маленька вдала битва, коли сьогодні я хочу скинути з себе всі обладунки й сплатити данину ворогові — так сталося, що цей ворог — найпрекрасніша людина, яку я колись зустрічав.

Джона зацікавило, про якого зі своїх союзників та протеже говорив Макдауелл. Цей чоловік вмів схопити бика за роги.

— Може, коли б ця людина була тут, я б не сказав цього, — вів він далі. — Але якби вся молодь цього міста звернулася до мене з питанням: «Що таке благородство?» — я відповів би: «Підійть до цієї людини та подивіться в його очі». Робив я так часто: сидів, розглядав та гадав собі що відбувається в нього всередині, від чого його очі такі сумні. А може, такі бували серця, присвячуючи себе на поталу іншими задля їхнього ж блага, ніколи не знаходять часу для власного щастя? Вони схожі на продавців содової з морозивом, для яких ніколи не залишається власної порції.

У залі пролунав неголосний сміх, але Джон Джексон якось химерно розглядав знайому жінку в сусідньому ряду, яка піднесла хустинку до очей.

Його цікавість зростала.

— Тепер він поїхав, — говорив чоловік на трибуні, схиливши голову та опустивши погляд, — поїхав, як я розу-

мію, несподівано. Я бачився з ним вчора, і він здався мені трохи дивним — можливо, не витримав напруги, намагаючись зробити багато добра для багатьох людей. Можливо, наша конференція трохи запізнилася. Але всім нам стане краще, коли віддамо йому належну шану... Я підходжу до завершення. Багатьом із вас видасться дивним, що я так ставлюся до цієї людини, маючи його за ворога. Але я скажу більше, — зухвало підвищивши тон, продовжував Макдауелл, — і це буде ще більш незбагненим. Тепер, коли мені минуло п'ятдесят, я мрію лиш про одну честь — цю честь мені не подарує ані місто, ані всі люди світу. Я б хотів мати право стати тут перед вами й назвати Джона Джексона своїм другом.

Макдауелл розвернувся, щоб піти, а зал вибухнув оплесками.

Джон Джексон ледве звівся, а потім розгублено осів назад, скорчившись за колоною. Оплески не змовкали, поки на трибуну не ступив молодик, що жестом закликав публіку до тиші.

— Місіс Ролстон, — оголосив він і сів.

З крісла в ближньому ряду встала жінка, вийшла до краю сцени та заговорила спокійним голосом. Вона почала розповідати історію про одну людину — Джону Джексона здалося, що та людина йому знайома, втім її вчинки здавалися не реальними, а фантастичними, мов у сні. Виявляється, щороку, завдяки цьому героєві, у місті виживають сотні дітей: п'ять років тому він заклав власний будинок, щоб побудувати на околиці міста дитячу лікарню. Ця людина не хотіла розголошувати свого імені, щоб містяни могли пішати лікарнею як громадською установою, проте без нього лікарню ніколи б не побудували, місто свого часу з цим завданням не впоралося б.

Потім місіс Ролстон оповідала про парки: як довго місто страждало від літньої спеки, як ця людина — не дуже й багата — жертвувала своєю землею, час і гроші, щоб насадити вздовж проспектів тіністі ряди дерев, щоб незаможна дівтора могла втекти із запилюжених вулиць і гратися на свіжій траві в центрі міста.

І це тільки початок, сказала жінка й продовжила: ледь виникала небезпека, що якась громадська ініціатива провалиться чи якийсь проєкт відкладуть до нових віників, як слово переходило до Джона Джексона і він якось вдихав у це все життя, мовби жертвуючи своїм власним, допоки в місті навряд чи знайшлася частинка, що не мала хоч краплі серця Джона Джексона, тому ледь не всі тутешні мешканці відвели куточок свого серця і для нього.

На цьому місці промова місіс Ролстон різко обірвалася. Вона не втрималася й трохи поплакала, але серед публіки багато хто її зрозумів — матері та діти, що на собі перевірили його милосердя — і аудиторію захлеснуло ціле море оплесків, що луною прокотилися по стінах.

Лише дехто впізнав сивого коротуна, котрий підвівся із заднього кінця трибуни, та коли він розпочав свою промову, у будівлі поступово запанувала тиша.

— Ви мене не знаєте, — сказав чоловік дещо тремтячим голосом, — і в програмі мого виступу не було. Я — головний клерк Джона Джексона. Моє ім'я Фавлер, і, коли, попри відсутність Джона Джексона, все-таки вирішили влаштувати зустріч, я подумав, що непогано було б і мені сказати два-три слова... — слухачі в перших рядах помітили, як він нервово стиснув пальці. — Якби Джон Джексон тут був, я б цих слів не сказав... Я працюю з ним вже двадцять літ. Це довго. У жодного з присутніх ще й сивого волоска не було, коли мене звільнили і я прийшов до нього в офіс з благанням про роботу. І з того часу... я просто не можу описати вам, джентльмени... просто не можу описати, що його присутність на цій Землі для мене значить. Вчора, коли він раптом заявив, що їде, я подумав: якщо він не повернеться, мені просто... просто не захочеться далі жити. Завдяки йому все на світі тримається ладу. А знали б ви, що відчуваємо ми в офісі... — він ненадовго замовк і похитав головою. — У трьох із нас — швейцара, одного з клерків і в мене — сини називаються Джонами Джексонами. Так, панове. Тому що ніхто з нас не придумає для свого хлопчика ні кращого імені, ні кращого прикладу в житті. Але хіба ми йому в цьому зізнаємося? Ніколи. Він би нас просто не зрозумів, — Фавлер

знизив голос до хрипкого шепоту. — Він би подивився на нас великими очима і запитав: «Ну що ж це? Бідне хлопча».

Він затих, по залу раптом стало поширюватися збентеження.

У кутку публіка почала обертатися, її приклад наслідували сусіди, потім і весь зал. Хтось помітив за колоною Джона Джексона, пролунав вигук подиву, потім нестримний гул, потім хор захоплених вітань.

Раптом двоє чоловіків підхопили його під руки та підняли з місця, потім стали тягнути та підштовхувати до трибуни. Над деякими головами його навіть пронесли, та все ж доставили на місце призначення у вертикальному положенні.

Тепер весь зал стояв на ногах, шалено розмахував руками й дико гудів. Хтось в дальньому кутку заспівав «Тому що він хороший хлопець», п'ять сотень голосів підхопили мелодію з таким почуттям, з таким напором, що у всіх на очах виступили сльози й пісня наповнилася значенням, що виходило далеко за межі слів.

Тут Джону Джексону випала нагода розповісти цим людям, що життя йому не дало нічого. Раптом він здійняв руки й зал, як і дорослі, так і діти, зайшовся тишею.

— Мене просили... — Джексон запнувся. — Любі друзі, мене просили... розповісти вам, що дало мені життя...

П'ять сотень облич обернулися до нього — розчулених й усміхнених, одухотворених любов'ю й вірою.

— Що дало мені життя?

Його руки так широко розкрилися, мовби бажали охопити всіх громадян, бажали пригорнути до своїх грудей всіх мужів, жінок та дітей цього міста. Його голос пролунав у настороженій тиші:

— Все!

О шостій, коли Джон Джексон у самотині повертався додому, повітря вже встигло охолонути. Наближаючись до будівлі, він звів голову й побачив, що на східцях ганку, ховаючи голову в долоні, хтось сидить. Коли Джон Джексон наблизився, відвідувач — молодик з темними переляканими очима — схопився на ноги.

— Батьку... — поспіхом мовив юнак, — я отримав твоєю телеграму, але... але повернувся додому.

Джон Джексон зиркнув на нього та кивнув.

— Будинок був замкнений, — стурбовано мовив хлопець.

— Ключ у мене.

Джон Джексон відімкнув парадні двері, увійшов першим і пропустив сина.

— Батьку, — заквапився Еллері Джексон, — мені нема чого сказати... немає виправдань. Але якщо ти як і раніше хочеш знати, я викладу тобі всю історію... якщо ти зможеш те стерпіти...

Джон Джексон опустив руку на плече юнака.

— Та не переймайся ти так, — сказав він лагідно. — Думаю, що б мій син не накоїв, тепер і надалі, я все здатний стерпіти.

Але це була лиш частина правди. Бо відтепер Джон Джексон міг стерпіти будь-що — все, що приготувала доля.

МИСТЕЦТВО ВИТРАТ

I

«Брікс-Гриль» у Парижі — це місце, де завжди щось трапляється: воно схоже на першу лавочку при вході в Південний Центральний Парк чи скидається на місто Геррін в окрузі штату Іллінойс. Я бачив, як через необдумані слова там руйнувалися шлюби, спостерігав за бійкою професійного танцюриста та англійського барона й відаю щонайменше про два вбивства, які б такі відбулися, коли б не літо й не відсутність простору. Навіть вбивцям його треба, а «Брікс-Гриль» в липневу пору напхот напханий.

Зайди-но туди літнього вечора о шостій годині, ступаючи легко, щоб не зірвати ненароком сумку з плеча якогось студента коледжу, і на шляху зустрінеться тобі актор, що винен сотню доларів, чи незнайомиць, який дав прикурити в місті Ред-Вінг, штат Міннесота, або ж чоловік, що десять років тому ніжними слівцями відібрав від тебе дівчицю. Можна бути впевненим в одному: перш ніж розчинитися в зелено-кремових паризьких сутінках, ти відчуєш, мовби на мить перенісся в те місце, якому доля прирекла роль центру світу.

О пів на восьму стань посередині кімнати, пів години постій із заплученими очима (я тебе не змушую це виконувати), а потім розплющ повіки. Сірі, блакитні, коричневі й крицеві тони зійдуть зі сцени, і панівною барвою (як виражаються галантерейники) стане чорна й біла. Минає ще пів години — немає жодної барви, кімната майже порожня. Ті, які домовилися пообідати в компанії, рушили виконувати обіцянку, а інші, у своїй самотині, вдаватимуть,

що теж запланували зустріч. Зникли й двійко американців, що завітали в бар зранку — звідси їх вивели турботливі друзі. Стрілка годинника смикається, мов уражена електрикою, і підстрибує до позначки дев'ять.

Ми підемо за нею.

Зараз дев'ята година за часом «Брікса», що нічим не відрізняється від часу всіх інших міст. До зали входить, витираючи шовковою хустиною червоне розпалене чоло, містер Джуліус Бушмілл, підприємець (нар. 1 червня 1876, Кантон, Огайо; супр. Джессі Пеппер; масон, республіканець, конгрегаціоналіст, з 1908 депутат М. А. та А., у 1909—1912 — през., з 1911 директор компанії «Граймз, Гансен», керівник Мідлендської залізниці штату Індіана і т.д. і т.п.). Це його власне чоло. Містер Бушмілл зодягнений у гарний піджак, але не має жилетки: обидві його жилетки готельний лакей помилково відправив у суху чистку, що призвело до довгих (тривалістю пів години) і нудних пояснень містерові Бушміллу. Зрозуміло, що видатний промисловець був доволі збентежений невідповідністю свого вбрання. Свою віддану дружину й красуню-доньку він залишив у холі, перш ніж відправитися в розкішну, призначену для привілейованої публіки їдальню.

Крім нього в барі був тільки один відвідувач: молодий американець, високий, чорнявий і не позбавлений похмурої привабливості; скорчившись на шкіряному кутовому дивані, він не зводив очей із патентованих шкіряних туфель містера Бушмілла. Той впав у сумнів, чи лакей ще й на взуття його зазіхнув, та мимоволі опустивши погляд на ступні, заспокоївся.

Це так потішило підприємця, що він широко посміхнувся молодикау й за звичкою сунув руку в кишеню піджака за візитною карткою.

— Жилеток не знайшли, — щиро мовив він. — Чортів лакей забрав обидві. Бачите?

Містер Бушмілл продемонстрував ганебну оголеність накрохмаленої сорочки.

— Прошу? — сказав молодик, приголомшено втупившись в нього.

— Жилетки, — повторив містер Бушмілл вже з меншим вдоволенням. — Втратив свої жилетки.

Молодик задумався.

— Я їх не бачив, — мовив він.

— Ох, не тут! Нагорі.

Один з наших національних недоліків полягає в тому, що ми не поважаємо споглядального настрою інших. Бушмілл опустився на стілець, запропонував молодика випити й змусив його неохоче погодитися на молочний шейк. Описавши в деталях випадок із жилетами, він кинув йому через стіл свою візитку. Бушмілл не належав до того набундюченого, застебнутого на всі гудзики типу мільйонера, чисельність яких розрослася після війни. Він більше схилився до зразків 1910 року: щось середнє між Генріхом Восьмим та «наш містер Джоунз прибуде в Міннеаполіс у п'ятницю». Проти модерного типу він був більш просторікуватим, провінційним та добродушним.

Молодь він любив — його син годився в ровесники цьому молодика, якби ж не зухвала завзятість німецьких кулеметників в останні дні війни.

— Я тут з дружиною та донькою, — поділився Бушмілл. — Як вас звати?

— Коркоран, — відгукнувся юнак ввічливо, втім, без особливого ентузіазму.

— Ви з Америки — чи з Англії?

— З Америки.

— Чим займаєтеся?

— Нічим.

— Довго тут пробули? — не від'язувався Бушмілл.

Молодик завагався.

— Я тут народився, — сказав він.

Бушмілл закліпав і мимоволі обвів поглядом приміщення бару.

— Народилися?

Коркоран посміхнувся.

— Нагорі, на п'ятому поверсі.

Офіціант поставив на стіл два напої та тарілку чипсів «Саратога». І тут же Бушмілл помітив цікаве явище: рука

Коркорана стрімко заворушилася між тарілкою та ротом, щоразу переміщаючи до жадібно роззявленого отвору нову товсту стопку картопляних скибочок, так що незабаром тарілка спорожніла.

— Вибачте, — Коркоран жалібно глипнув на тарілку. Відтак вийняв носовичок й витер пальці. — Я не думав про те, що роблю. Упевнений, ви можете замовити ще.

Тільки зараз Бушміллу впала в око серія деталей: щоки молодика були запалими, і це пояснювалося не типом обличчя, а виснаженістю чи хворобою; костюм з тонкої фланелі, що безумовно походила з Бонд-Стріт, засмальцьовався внаслідок частого прасування, а лікті ледь не просвічувалися; цей образ несподівано скорчився, мовби, не чекаючи відведеної пів години, вже взявся до перетравлення картоплі й молочного шейку.

— Кажете, народилися тут, еге ж? Але здогадуюся, чи мало пожили за кордоном? — запитав Бушмілл задумливо.

— Так.

— А коли востаннє наїдалися?

Молодик здригнувся.

— Ну, за ланчем. Приблизно о першій.

— О першій минулої п'ятниці, — скептично доповнив Бушмілл.

Запала тривала мовчанка.

— Так, — зізнався Коркоран. — Минулої п'ятниці, приблизно о першій годині.

— Зводите кінці з кінцями? Чи чекаєте грошей з дому?

— Мій дім тут, — Коркоран обвів неуважним поглядом кімнату. — Більшу частину життя я переїжджаю з міста в місто й зупиняюся в готелях «Рітц». Думаю, якщо я скажу нагорі, що зводжу кінці з кінцями, то мені не повірять. Тим часом грошей у мене залишилося рівно стільки, щоб завтра, коли буду виселятися, заплатити за проживання.

Бушмілл насупився.

— На ті гроші, що беруть за день тут, ви б могли на тиждень заселитися в інші готелі.

— Я не знаю інших готелів.

Коркоран зніяковіло посміхнувся.

Ця надзвичайно приваблива й до того ж майстерно прихована під личиною самовпевненості посмішка викликала в Джуліуса Бушмілла суміш співчуття й поваги. Як і будь-якій людині, що перевтілила себе з голови до п'ят, йому був властивий снобізм, і він розумів, що зухвалі слова юнака — правдиві.

— Плани якісь є?

— Ні.

— Здібності... таланти?

Коркоран задумався.

— Я володію кількома мовами. Але таланти... боюся, талант у мене один — витратити гроші.

— Звідки ви знаєте, що він у вас є?

— Повірте, — він знову замислився. — Я щойно викинув на вітер півмільйона доларів.

Вигук, що вирвався з рота Бушмілла, завмер на першому складі: тишу гриль-бару порушив новий голос — нетерплячий, з ноткою осуди, радісно жвавий.

— Ой, ви не бачили чоловіка без жилетки, звати Бушмілл? Старигань п'ятдесятирічного віку? Ми чекаємо на нього вже дві чи й три години.

— Хеллі! — Бушмілл винувато охнув. — Хеллі, я тут. Я зовсім забув про тебе.

— Ти собі не думай, мовби потребуємо твого товариства, — Хеллі підійшла ближче. Насправді нам треба було грошей. Ми з мамою хотіли підкріпитися — і, між іншим, поки чекали в холі, двоє гожих французьких джентльменів запросили нас на обід!

— Містер Коркоран, — вказав на парубка Бушмілл. — Це моя донька.

Хеллі Бушмілл, молода, легка й моторна, мала хлоп'ячу зачіску та трохи опукле, мов у дитини, чоло; риси обличчя — тонкі та правильні, пускалися в танок, коли дівчина всміхалася. Доводилося постійно стримувати їхню схильність до відчайдушних веселощів; дай їм волю, — певно думала вона, — і їх вже не загнати під її дитячий лоб, на спеціально виділений майданчик для їхніх ігор.

— Містер Коркоран народився тут, у «Рітці», — оголосив її батько. — Вибач, що змусив вас чекати, але, відверто, я готував невеличкий сюрприз, — глипнувши на Коркорана, він виразно підморгнув. — Як відомо, післязавтра я їду у справах до Англії, в один із тамтешніх потворних промислових центрів. Я планував, що разом із матір'ю цього місяця ти відвідаєш Бельгію та Голландію, а завершиш поїздку в Амстердамі, де вас зустрине твій... де вас зустрине містер Носбі.

— Ну так, знаю про це, — кивнула Хеллі. — Розповідай про сюрприз.

— Я збирався найняти туристичного агента, — продовжував містер Бушмілл, — але, на щастя, зустрівся цього вечора зі своїм приятелем Коркораном, і він погодився вас супроводжувати.

— Я не говорив ні слова... — здивувався було Коркоран, але Бушмілл зупинив його рішучим жестом і продовжив:

— Коркоран виріс в Європі й знає її як облуплену; народився в «Рітці» — і знає розпорядки в готелях; досвідчений у фінансових питаннях, — він багатозначно глянув на Коркорана, — досвідчений у фінансових питаннях, допоможе вам з мамою не пустити грошей на вітер, вкаже, як дотриматися розумної поміркованості.

— Дуже добре! — Хеллі зміряла Коркорана зацікавленим поглядом. — Наш тур буде справді цікавий, містере...

Вона затнулася. За час цієї розмови з обличчя Коркорана не сходив химерний вираз — тепер вираз раптом розплився й змінився сполоханою блідістю.

— Містере Бушмілл, — ледве вимовив Коркоран. — Мені треба з вами наодинці побалакати... негайно. Це надзвичайно важливо. Я...

Хеллі схопилася з місця.

— Я почекаю разом з мамою, — її очі блимали вогниками. — Не затримуйтеся... обоє.

Коли вона вийшла, Бушмілл тривожно обернувся до Коркорана:

— Що таке? Що ви хотіли мені сказати?

— Я тільки хотів сказати, що ось-ось втрачу свідомість, — відгукнувся Коркоран.

Сказав — і без зволікання звалився додолу.

II

Попри симпатію Бушмілла до Коркорана з першого погляду, перевірити минуле молодика було справою все ж необхідною. Паризька філія нью-йоркського банку, що мала справу з залишками півмільйона, повідомила всю потрібну інформацію. Коркорана не цікавив алкоголь, азартні ігри чи розпушта, він просто витрачав гроші — все. Різні люди — у тому числі деякі службовці банку, знайомі з сім'єю Коркорана, — намагалися його час від часу спиняти, але, схоже, він був невиліковним марнотратом. Дитинство та юність, проведені в Європі з матір'ю, яка йому ні в чому не відмовляла, позбавили його чуття скрупульозності й ощадливості.

Вдоволений результатами, Бушмілл припинив розпитування; ніхто не знав, що трапилося з грошима, а якби хтось і дізнався, Бушмілл не наважився б копатися глибше в недавньому минулому цього молодика. І все ж, відправляючи мандрівників на потяг, він не пропустив нагоди виголосити наостанок кілька напутніх слів.

— Фінанси довіряю вам, бо ви повинні були засвоїти урок, — сказав він Коркорану, — втім, не забувайте, що цього разу розпоряджаєтеся не своїми грошима. Ваша платня — лиш сімдесят п'ять доларів на тиждень. Всі інші витрати ви заноситимете в книжку, потім показуватимете мені.

— Зрозуміло.

— Перше — це витратити гроші обачно й довести мені, що у вас вистачило розуму на те, щоб усвідомити свої помилки. Друге, і найважливіше, щоб мої дружина й донька добре провели час.

За свою першу зарплату він придбав собі путівники та книги з історії Голландії та Бельгії, та перед від'їздом ввечері, а також першого вечора в Брюсселі, допізна сидів за ними,

накопичуючи відомості, яких не встиг пізнати раніше, у поїздках з матір'ю. Тоді вони не оглядали визначні пам'ятки. Мати вважала, що цим займаються лише шкільні вчителі та вульгарний натовп туристів, проте Бушмілл виразився чітко: поїздка має бути корисною для Хеллі; щоб відвідати чергове місто, треба як слід заздалегідь підготуватися, окрім того, ще й намагатися її зацікавити.

У Брюсселі планували пробути п'ять днів. Першого ранку Коркоран купив три квитки на туристичний автобус, і трійця оглянула ратушу, палаці, пам'ятники й парки. Театральним шепотом Коркоран виправляв історичні похибки гіда, тож залишився собою вдоволений.

Але надвечір, коли вони все ще були в дорозі, випав дощ; Коркоранові набрид власний голос, ввічливі вигуки Хеллі, й підхоплені її матір'ю «ох, як цікаво», тож він засумнівався: чи варто залишатися в Брюсселі аж п'ять днів? Та все ж, молодик, безсумнівно, сподобався компаньйонкам, а також почав успішно освоювати роль серйозного й високоерудованого хлопця. Ба більше, грошима він розпорядився розважливо. Спочатку хотілося йому винайняти на день приватний лімузин, що коштувало б дванадцять доларів, але він не піддався раптовому пориву й тепер збирався відмітити в книжечці всього лиш три долари: кожному по автобусному квитку. Цей запис він зробив для містера Бушмілла перед тим, як засісти за книги.

Але насамперед Коркоран прийняв гарячу ванну: раніше йому не доводилося тулитися в одному салоні зі звичайними туристами, і юнаку було дещо бридко.

Наступного дня огляд визначних пам'яток продовжився, але й дощ не зупинявся, і ввечері, на жаль Коркорана, місіс Бушмілл зрозуміла, що підхопила застуду. То був всього-на-всього нежить, але за американськими цінами довелося оплатити два візити лікаря, а крім того купити силу-силенну медичних препаратів, які, незалежно від обставин, завжди призначають європейські лікарі, так що ввечері книжка заповнилася бентежливим записом:

Один зношений капелюшок (вона запевняла, що капелюх — старий, та це не так) — 10\$;

*Три квитки на автобус у понеділок — 3\$;
Два квитки на автобус у вівторок — 2\$;
Чайові необізнаному гідові — 1,50\$;
2 візити лікаря — 8\$;
Ліки — 2,24\$;
Разом за дводенну екскурсію — 26,75\$.*

Щоб втішитися, Коркоран уявив запис, який довелося б зробити, якби він послухався першого інстинктивного рішення:

Один комфортабельний лімузин на два дні, включаючи чайові водієві — 26 \$.

Наступного ранку місіс Бушмілл залишилася в ліжку, а Коркоран з Хеллі на екскурсійному потязі вирушили у Ватерлоо. Коркоран старанно простудював стратегію битви та після короткого огляду політичного становища почав пояснювати маневри Наполеона, проте був розчарований байдужістю Хеллі. За ланчем він занепокоївся ще більше. Він пошкодував, що, всупереч своєму первісному екстравагантному наміру, не прихопив із готелю холодних омарів. Їжа в тутешньому ресторані виявилася огидною, і Хеллі переводила жалібний погляд то на тверду картоплю й застарілий біфштекс на столі, то на похмурі каплі дощу за вікном. Коркоран і сам не відчував апетиту, втім змушував себе їсти, вдаючи насолоду. Ще два дні в Брюсселі! А потім Антверпен! І Роттердам! І Гаага! Ще двадцять п'ять діб засиджуватися допізна над книгами з історії — і заради кого? Заради байдужої юначки, якій, судячи з усього, начхати на культуру та історію міст.

Вони виходили з ресторану, і роздуми Коркорана перервав голос Хеллі, в якому прозвучала нова нота.

— Візьміть таксі, я хочу додому.

Він з жахом обернувся.

— Як? Ви хочете повернутися, не оглянувши знамениту музейну панораму, на якій зафіксовані всі сцени, де на передньому плані є фігури поранених і вбитих в людський зріст...

— Ось таксі, — перервала його Хеллі, — швидше!

— Таксі! — простогнав Коркоран, пустившись за ним у болото. — І тутешні таксисти — шахраї; за ту ж ціну ми могли б винайняти туди й сюди лімузин.

Вони поверталися в готель мовчки. Увійшовши в ліфт, Хеллі раптово зміряла Коркорана рішучим поглядом.

— Будь ласка, вдягніть сьогодні костюм. Хочу піти кудись та потанцювати — і, прошу, пришліть квіти.

Коркоран задумався, чи така форма диверсії входила до програми містера Бушмілла — особливо дивною вважав він цю ідею, бо, виходило, що Хеллі, либонь, практично заручилася з містером Носбі, який мав приєднатися до них в Амстердамі.

Охоплений сумнівами, він рушив до квіткової крамниці й почав придивлятися до цін. Втім, фібула з трьох орхідей коштувала ледь не двадцять чотири долари, а таке марнотратство він не бажав вносити в книжечку. Неохоче він обрав духмяну бутоньєрку, але зрадив, оцінивши її о сьомій вечора на міс Бушмілл, яка виходила з ліфта у квітково-рожевій сукні.

Коркоран був приголомшений і чимало схвильований її красою — ще ніколи юнак не бачив її у вечірньому образі. Дрібні риси личка пританцьовували в захопленому передчутті; Коркоран вирішив, що містер Бушмілл все-таки б схвалив покупку орхідей.

— Дякую за прекрасну бутоньєрку! — вигукнула вона. — Куди ми підемо?

— Тут у готелі оркестр доволі хороший.

Її обличчя ледь помітно витягнулося.

— Ну гаразд, почнемо звідси...

Вони спустилися в напівпорожній зал, де, знуджені в літній м'якості, розпорошені с'як-так, вечеряли групи відпочивальників. Коли залунала музика, лише декотрі американці звелися з-за столу й вийшли на пусте риштування. Хеллі з Коркораном розпочали танці. Юнка зчудувалася його майстерністю — з подібною грацією мали б вигинатися всі високі й стрункі чоловіки; він вів її так делікатно, мовби перед очима кількох сотень глядачів обертав у руках

яскравий барвистий букет чи клаптик дорогоцінної тканини.

Та коли музика стихла, Хеллі зрозуміла, що спостерігачів і двадцять не назбиралося: навіть маленькі групки відпочивальників почали мляво розходитися після вечері.

— Може, поїхати нам у якесь веселіше місце? — запропонувала Хеллі.

Коркоран насупився.

— А тут хіба сумно? — стривожено запитав він. — Я за золоту середину.

— От, справді! Туди й подамося!

— Я не про ресторан, а про принцип, якого намагаюся дотримуватися. Не думаю, що ваш батько оцінив би...

Щоки Хеллі спалахнули зі злості.

— Чом би вам не стати хоч трохи людиною? Коли батько сказав, що ви народилися в «Гриль-барі», я подумала, що ви тямите у веселощах.

Він не знав, що й сказати. Та, зрештою, яке право має така яскрава й розкішна дівчина бути приреченою на танці в порожньому готелі й автобусні екскурсії під дощем?

— І це — ваша ідея бунту? — вела вона далі. — Ви колись взагалі думаєте про щось інше, окрім історії та пам'ятників? Ви хоч якось розважаєтеся?

— Раніше розважався — та ще і як.

— Що?

— Насправді, колись я був майстром у мистецтві витрачання грошей на вітер.

— Витрачання грошей! — спалахнула вона. — На це?

Вона відшпилила бутоньерку з ліфа й метнула її на столик.

— Оплатіть рахунок, якщо ваша ласка. Я їду спати.

— Гарзд, — раптом мовив Коркоран. — Маю намір влаштувати вам розваги.

— Як? — скривилася вона в крижаній усмішці. — Поведете мене в кіно?

— Міс Бушмілл, — рішуче почав Коркоран, — свого часу я затівав такі розваги, які вашій убогій провінцій фантазії попри всі зусилля й потуги навіть не насняться. Від

Нью-Йорка до Константинополя — де тільки не влаштував раути; індійські раджі плакали від заздрості, спостерігаючи мої витівки. Оперні примадонни розривали десятитисячні контракти, щоб виступити на найскромнішому з моїх обідів. Коли ви ще у своєму Огайо ляльками гралися, я влаштував для гостей таку розбишацьку подорож на лайнері, що довелося потопити судно, аби люди згадали про дім.

— Я не вірю. Я... — видихнула Хеллі.

— Вам нудно, — перервав він. — Гарзд, я зроблю все, що на що спроможний. Те, у чому я експерт. З завтрашнього дня й до прибуття в Амстердам ви переживете незабутні хвилини життя.

III

Коркоран діяв рішуче. Того ж вечора, відвівши Хеллі в номер, він побував у декількох місцях — власне, клопоти його не припинялися до одинадцятої ранку. Об одинадцятій він кілька разів постукав у двері місіс та міс Бушмілл.

— Вам призначений ланч у Брюссельському заміському клубі, — звернувся він безпосередньо до Хеллі, — з князем Абрізіні, графинею Перімон і британським аташе-майором сером Рейнольдсом Фіцх'ю. Через пів години до дверей готелю прибуде ландо «боллс-феррарі».

— Але я думала, ми підемо на виставку кулінарії, — розгубилася місіс Бушмілл. — Ми планували...

— Туди підете ви, — люб'язно виправив Коркоран, — з двома милими міледі з Вісконсину. Відтак для вас підготували американську чайну церемонію та американський ланч з американською їжею. О дванадцятій біля входу на вас чекатиме темний, стриманий таун-кар.

Молодик звернувся до Хеллі:

— Миттю до вас примчить ваша нова покоївка та допоможе одягнутися. За час вашої відсутності вона пригляне за перенесенням речей та щоб все розклали по місцях. Увечері на чай завітають гості.

— Як, які гості? Я нікого тут не знаю...

— Запрошення вже розіслані.

Нетерпимий до нових протестів, він, уклонившись, пішов собі.

Наступні три години промайнули, мов у калейдоскопі. Було розкішне ландо, в якому поруч з водієм, зодягнувшись у циліндр та атласні штани, сидів у фіолетовому костюмі лакей; були в мініатюрних вазочках букети орхідей, натиканих зусібіч по салону. У клубі, відпочиваючи за всипаним трояндами столиком, Хеллі чудувалася винятковим титулам, котрі згадували під час бесіди; ба більше, під час ланчу один за одним, мов нізвідки, з'являлися без ліку незнайомі красені, які ще й сповільнювали ходу, аби їх представили юнці. За два добротних роки, наділена титулом першої красуні заштатного містечка в Огайо, вона не раділа такій увазі, не вислуховувала сонмище таких компліментів; від втіхи її щоки, носик, губи весело танцювали. Повернувшись у готель, Хеллі зрозуміла, що їх із матір'ю переселили в королівський номер: простору, з високою стелею вітальню та дві сонячні спальні з вікнами в сад. Їй дали покоївку в очіпку (точнісінько таку роль французької служниці Хеллі якось довелося грати в п'єсі), і весь персонал готелю почав ставитися до неї з особливою повагою. Її, на всі боки вклоняючись, провели вгору по східцях (інших гостей пускали на чотири сторони), впустили в ліфт, клацнувши перед носом двох оскажених англійок, зачинили дверцята й зі швидкістю світла піднесли на потрібний поверх.

Чайний вечір пролетів, як у казці. Мати, у гарному настрій після приємної двогодинної бесіди, спілкувалася зі священником Американської церкви, а Хеллі тим часом блаженно кружляла серед натовпу галантних чоловіків. Дівчина здивувалася, коли дізналася, що того ж вечора влаштує танці з трапезою — майбутня подія затьмарювала блиском теперішню. Про те, що полуденним потягом із Парижа до Брюсселя виїхало двоє естрадних артистів, Хеллі не здогадувалися, аж поки ті з веселими обличчями не вистрибнули на блискучий паркет. Але дівчина знала, що на кожен танець її запросить тьма-тьмуца партнерів, і що бесіди не

торкатимуться тем архітектури чи війни. Опівночі, коли до неї підійшов Коркоран і заявив, що збирається відвезти її додому, вона хотіла бурхливо запротестувати, але блаженна втома вже торкнулася її чола.

І тільки тут, у розкішному салоні таун-кару, Хеллі віднайшла вільну хвилинку, щоб здивуватися:

— Але ж як так?... Як вам це вдалося, заради всіх святих?

— Це ще марниця... часу не вистачало, — відмахнувся Коркоран. — У посольствах маю стільки знайомих. Брюссель, бачте, не надто веселе місто, тож розважаються всі, як можуть. Все решта — навіть простіше. Ви добре провели час?

Тиша.

— Ви відпочили? — дещо тривожно перепитав юнак. — Бо тоді навіщо продовжувати, коли вам...

— У битві при Вікторії переміг сер Коркоран Фіцц'ю Абризіні, — язик Хеллі заплітався, втім сенс слів був цілком зрозумілим.

Хеллі засинала.

IV

Минуло ще три дні, Хеллі нарешті погодилася розлучитися з Брюсселем, і мандрівники перемістилися в Антверпен, потім в Роттердам і Гаагу. Але вони вже мало нагадували тих екскурсантів, які якийсь тиждень тому покинули Париж. Подорож тривала у двох лімузинах, оскільки принаймні двійко кавалерів складала їм компанію — це ще не враховуючи чотирьох слуг, що тряслися в потязі. Путівники та історичні книги більше не з'являлися. В Антверпені Коркоран вибрав для проживання не готель, а знаменитий мисливський будиночок на околиці — зняв його на шість днів з усією обслугою.

Перед від'їздом в антверпенських газетах з'явилася фотографія Хеллі з заміткою, яка повідомляла, що Хеллі —

красива американська спадкоємиця, котра орендувала Брантський будиночок та влаштувала такі чудові раути, що знамениті особи не раз навідувалися в її палати.

У Роттердамі Хеллі не оглядала ні Бумп'ес, ні Гроті-Керк — те й інше затьмарив потік ввічливих молодих голландців, що зиркали на неї ніжними голубими очима. Але в Гаазі, коли поїздка наближалася до кінця, їй раптом стало сумно: такий прекрасний час, і ось він кане в минуле. Попереду обійми розкривали Амстердам та джентльмен з Огайо, котрий не тямив у блискучих розвагах; Хеллі намагалася радіти, але не могла. Її також гнітила поведінка Коркорана, який начебто її уникав: з часів Антверпена він майже з нею не розмовляв і жодного разу не танцював. Навколо цього й крутилися думки Хеллі в останній вечір, коли мандрівники їхали в сутінках по Амстердаму і її мати дрімала в куточку автомобіля.

— Ви були таким ввічливим до мене, — сказала Хеллі. — Якщо ви й досі ображаєтеся за той вечір у Брюсселі, будь ласка, вибачте мені.

— Вже забув, як пробачив.

Вони в'їхали в місто мовчки, і Хеллі ледь не з жахом виглянула у вікно. Що ж робити тепер, коли нікому буде дбати про неї — піклуватися про ту частину її істоти, яка жадає вічної молодості та розваг? Перед самим готелем дівчина знову обернулася до Коркорана, і вони обмінялися довгими, неспокійними поглядами. Її рука дотяглася до його й ніжно стиснула долоню, мовби на справжнє прощання.

Містер Клод Носбі був манірним, ефектним брюнетом, вік якого наближався до сорока. Ворожо покосившись на Коркорана, він допоміг Хеллі вийти з машини.

— Твій батько буде завтра, — сповістив він пихато. — Його увагу привернула твоя фотографія в антверпенських газетах, і він поспішає сюди з Лондона.

— Але чому б антверпенським газетам не опублікувати моє фото, Клод? — безневинним тоном запитала Хеллі.

— Це дещо незвично.

Містеру Носбі ще раніше надійшов лист від містера Бушмілла, в якому повідомлялося про мету та ціль поїздки.

Витівка йому вкрай не сподобалася. Під час вечері він без ентузіазму вислуховував лопотіння Хеллі про її пригоди, які ще й сподобалися її матері. Коли Хеллі та місіс Бушмілл пішли спати, Носбі шепнув Коркоране, що хотів би поговорити з ним наодинці.

— Ох... містере Коркоране, — почав він. — Чи не зможете продемонструвати книжечку витрат, яку ведете для містера Бушмілла?

— Не хотілося б, — ввічливо заперечив Коркоран. — Думаю, вона стосується тільки містера Бушмілла та мене.

— Це ж те саме, — нетерпляче промимрив Носбі. — Либонь, не усвідомлюєте, що міс Бушмілл заручена зі мною.

— Я про це здогадувався.

— Може, ви здогадувалися й про те, що я не зовсім схвалюю розваги, які ви обирали для неї.

— Розваги — найпримітивніші.

— Дивлячись на чий смак. Так ви дасте мені книгу?

— Завтра, — тим же люб'язним тоном відгукнувся Коркоран, — і тільки містеру Бушміллу. На добраніч.

Заснув Коркоран пізно. Об одинадцятій його розбудив телефонний дзвінок: голос містера Носбі холодно поінформував, що містер Бушмілл прибув і хоче бачити його негайно. Через десять хвилин, постукавши у двері свого наймача, Коркоран виявив у кімнаті також Хеллі та її матір: трохи насуپлені, вони сиділи на дивані. Містер Бушмілл спокійно кивнув Коркорану, але не подав руки.

— Подивимося нашу конторську книгу, — промовив він тут же.

Коркоран простягнув йому книжечку, а також об'ємну пачку розписок і квитанцій.

— Чув, ви троє товклися, як Марко в пеклі.

— Ні, тільки ми з мамою, — втрутилася Хеллі.

— Зачекайте зовні, Коркоране. Коли перевірю, покличу вас.

Коркоран спустився у вестибюль і дізнався від швейцара, що потяг у Париж відправляється опівдні. Потім купив «Нью-Йорк геральд» і пів години переглядав заголовки. Нарешті його викликали наверх.

За його відсутності, як здалося, точилася бурхлива суперечка. Містер Носбі з виразом покірності на обличчі пантував вікно, щоки місіс Бушмілл ще світилися сльозами, Хеллі, переможно наморщивши свій дитячий лоб, вместилася на колінах батька.

— Сідайте, — строго розпорядилася вона.

Коркоран сів.

— З якого дива вам заманулося так необдумано розтринькати гроші на блискучі розваги?

— Досить, Хеллі, — нетерпляче втрутився її батько. Він обернувся до Коркорана: — Хіба мали право за півтора місяця витратити дванадцять тисяч доларів?

— Ви поїдете з нами до Італії, — підбадьорила Коркорана Хеллі. — Ми...

— Притримай врешті язика за зубами! — вибухнув Бушмілл. — Ти, мабуть, здивуєшся, але я ненавиджу помилятися, тому сиджу як на голках.

— Маячня! — зауважила Хеллі веселим голосом. — Ти тільки що вельми тішився.

— Тішився? Переглядаючи цю дурнувату книжку? А спробуй-но не тішитися! Чотири статті по п'ятсот з гаком франків! Хрестильна купіль — дарунок священнику Американської церкви, здійснений за чаєм. Книга обліку в психікарні!

— Дурниці, — сказала Хеллі. — Ти зможеш викреслити вартість купелі зі свого оподаткованого доходу.

— Це втішно, — похмуро буркнув її батько. — Хай там як, витрачати за мене мої гроші цьому юнакові більше не доведеться.

— Але він все одно чудовий гід. Він знає все на світі — чи не так? Про пам'ятники, катакомби та битви при Ватерлоо.

— Будь ласка, можна мені самому поговорити з містером Коркораном? — (Хеллі замовкла.) — Місіс Бушмілл, моя донька та містер Носбі збираються відвідати Італію, де зупиняться в Сицилії, оскільки містер Носбі має там справи. І їм потрібні ви... точніше Хеллі з матір'ю впевнені, що ваше товариство буде корисним. Намотайте на вус, що

королівські бали ви більше не влаштовуватимете. Зарплата, сума на витрати — все, що ви отримуєте. Поїдете?

— Ні, дякую, містере Бушмілле, — спокійно промовив Коркоран. — Сьогодні опівдні я повертаюся в Париж.

— Авжеж ні! — обурилася Хеллі. — І... і хто ж мені розкаже про Форум, Акрополь, і ще, що в них там є? — вона зіскочила з батькового коліна. — Стривай, татку, я його переконаю, — не встигли вони схаменутися, як Хеллі схопила Коркорана за руку, потягла в коридор і зачинила за собою двері.

— Ви повинні поїхати, — промовила вона благально. — Невже вам не зрозуміло? Я побачила Клода в новому світлі й не хочу за нього заміж, а сказати батькові ніяк не наважуся, і, якщо ми вирушимо втрьох із Клодом, я просто збожеволію.

Двері розчинилися, містер Носбі з підозрою глянув на них.

— Все гаразд! — крикнула Хеллі. — Він згоден. Він хотів лиш підвищення платні, але соромився сказати.

Коли вони повернулися в кімнату, містер Бушмілл окинув їх оком.

— Чому ви вирішили, що маєте мати вищу платню?

— Щоб більше витратити, певна річ, — переможним тоном пояснила Хеллі. — Адже йому доведеться триматися на одному з нами рівні, так?

Незаперечний аргумент поставив крапку в суперечці. Коркоран, отримуючи місячну платню в розмірі триста п'ятдесят доларів — на п'ятдесят доларів більше, ніж раніше, у ролі гіда та туристичного агента мав рушити з ними в Італію. Із Сицилії на човні планували відплисти в Марсель, де товариство зустрине містер Бушмілл. Далі послуги містера Коркорана не знадобляться: Бушмілли та містер Носбі відразу відпливуть додому.

Поїздка розпочалася наступного ранку. Ще й не ступивши на землю Італії, містер Носбі, очевидно, рішуче намірявся влаштувати експедицію на свій лад. Він усвідомив, що Хеллі вже не така слухняна й піддатлива, як була раніше, ще до подорожей за кордон, а натяки про весілля

малюють на її обличчі незбагненну таємницю, втім чоловік впевнився, що батька юнка поважає, тому зрештою вчинить його волю. Необхідно тільки простежити за тим, щоб до повернення в Америку всякими нісенітницями її не збив із пантелику якийсь жалюгідний молодик, на кшталт цього неврівноваженого марнотратника. В американському промисловому містечку, де все знайоме й звичне, Хеллі непомітно повернеться до колишнього стандарту мислення.

Першого місяця подорожі Носбі ні на крок не відступав від майбутньої дружини, водночас примудрявся й підкидати Коркорану численні безглузді доручення, котрі забирали в нього ледь не весь вільний час. Зазвичай він прокидався ні світ ні зоря, влаштовував зустрічі для місіс Бушмілл, які вимагали супроводу Коркорана, а Хеллі дізнавалася про те тільки після їхнього від'їзду. На оперу в Мілані, на концерти в Римі купувалося по три квитки; під час автомобільних прогулянок чоловік простими вказівками натякав Коркорану, що його місце зовні, поруч із водієм.

У Неаполі вони збиралися затриматися на день, сісти на пароплав та відвідати знаменитий Блакитний грот на острові Капрі. Повернувшись у Неаполь, мали намір відправитися автомобілем на південь, щоб потім перебраться на Сицилію. Містер Носбі отримав у Неаполі телеграму з Парижа, від містера Бушмілла, яку не став читати іншим, а склав і сховав у кишеню. Він, однак, повідомив їм, що перед посадкою на пароплав йому на хвилюк доведеться заглянути в один італійський банк.

Місіс Бушмілл того ранку з ними не поїхала, і Хеллі з Коркораном чекали в таксі біля дверей банку. За цілий місяць вони вперше залишилися віч-на-віч, без манірно лощеного містера Носбі, тінь якого завжди нависала над ними.

— Мені потрібно з вами поговорити, — приглушеним голосом почала Хеллі. — Я намагалася безліч разів, втім, це майже неможливо. Він змусив батька погодитися на те, що, якщо ви почнете зі мною загравати або просто проявляти увагу, йому дозволять негайно ж відправити вас додому.

— Мені не слід було їхати, — роздратовано відгукнувся Коркоран. — Це була жахлива помилка. Але я хотів ще раз побачити вас наодинці... хоча б попроситися.

Коли Носбі шпарко подріботів з банку, Коркоран замовк і, прикинувшись, мов спостерігає за чимось цікавим, навмання відвів погляд убік. І раптом, немовби йому підігруючи, на розі перед банком справді стався цікавий випадок. З-за рогу вибіг чоловік без піджака, схопив за плече чорнявого горбаня, що маячив біля банку, розвернув його у зворотному напрямку та вказав на таксі. Чоловік без піджака навіть не зиркнув на Коркорана та Хеллі — мов знав, що вони там сидять.

Горбань кивнув, і тут же обидва зникли: чоловік без піджака повернувся в провулок, горбань просто розтанув. Сталося це так стрімко, що Коркоран встиг тільки мимохідь здивуватися — а про нещодавню чудасію згадав аж через вісім годин, коли компанія повернулася з Капрі.

Того ранку Неаполітанська затока тремтіла хвилями, і маленький пароплав, мов п'яниця, хитався з боку на бік. Незабаром обличчя містера Носбі почало переливатися фарбами: з жовтого стало блідо-кремовим, і, врешті, набуло крейдяного відтінку, але він вперто твердив, що не помічає похитувань, і без кінця снувався палубою, змушуючи Хеллі супроводжувати його.

Коли пароплав пристав до скелястого острова, що барвився радісним мерехтінням, від берега, чекаючи на пасажирів, що мріяли дістатися до Блакитного грота, похитуючись на хвилях, відчалила тьма-тьмуца човнів. Побачивши цей безперервний «танець святого Віта»¹, містер Носбі разом зі своїм білим респектабельним обличчям вицвів у химерний, недоречний відтінок блакиті, відтак чоловік раптом сказав:

¹ Танець святого Віта — розлад центральної нервової системи, що характеризується мимовільними рухами тулуба, кінцівок, голови, м'язів обличчя. У переносному значенні «танець святого Віта» — калейдоскопічно швидкі, безперервні рухи; «танцем святого Віта» називали танок перед статуєю святого, котрий начебто зцілював від всяких недуг. Для деякого такі рухи ставали справжньою манією, і вже згодом звичні танці почали плутати з хоресею — нервовим захворюванням.

— Дуже хитає. Ми не поїдемо.

Хеллі, зачаровано пантруючи краєвид, не розчула його слова. Знизу лунали заманливі вигуки:

— Леді та джентльмени, відмінний човен!

— Я розмовляти американська — два роки жити в Аме-
рика!

— Нас сонце осяює від турбот, в такий день гріх не ба-
чити наш грот.

Перші пасажери вже відпливли, по двоє в човні, Хеллі
разом із наступною групою рушила сходнями.

— Хеллі, ти куди! — закричав містер Носбі. — Сьогодні
небезпечно. Ми залишаємося на борту.

Хеллі на півдорозі обернулася до нього:

— Я пливу, і крапка! Побувати на Капрі та не бачити
Блакитного грота?

Носбі знову глянув на хвилі й поспішно відвернувся.
Хеллі, пліч-о-пліч з Коркораном, вже сідала в тісний човен
і веселим помахом руки прощалася з Носбі.

Наближаючись до берега, вони прямували до чорного
отвору в скелях. Човняр велів їм сісти, щоб не стукнутися
головою об каміння.

Миттєво пірнули в темряву — і перед ними розпрос-
терся широкий простір, мерехтливий ультрамариновий
рай, печера-собор, де вода, повітря, високе склепіння стелі
світилися опаловою блакиттю.

— Диво дивне, — співуче тягнув човняр.

Він вложив весло у воду, і всі побачили, як замість дере-
ва стало неймовірне срібло.

— Я теж спробую воду! — захопилася Хеллі.

Вони з Коркораном вклякли й, коли дівчина нахилила-
ся, щоб опустити долоню у воду, обох, як у казці, огорнув
надзвичайний вибух сяйва і їхні губи зустрілися. Відтак
весь світ зробився аквамариновим та сріблястим — чи це
вже був не справжній світ, а дивне видиво, в якому доля вго-
тувала їм вічне ложе.

— Диво дивне, — виспівував човняр. — Повертайтеся
в Блакитний грот завтра, післязавтра. Питайте Фредеріка,
я знаю ще багато таємниць. О, ди-и-и-и-во!

І знову їхні губи потягнулися один до одного, згустки блакиті та срібла злітали феєрверком, і, вибухнувши, приховували їх плечі веселковими іскрометами — і вони вже не боялися ні плину часу, ні осуду сторонніх очей. Вони знову цілувалися. Повсюдно кутки печери будили їх відлунням голосів туристів.

Якийсь хлопчик, голий та засмаглий, пірнув з високої скелі, розсік воду, мов платинова рибка, і блакить скипіла міриадами ігристих бульбашок.

— Люблю тебе понад усе, — шепотіла Хеллі. — Що ж нам робити? Ох, любий, якби ти хоч трішки цінував гроші!

Печера порожніла, човни один за одним йшли на зустріч пінистому, сяйливому морю.

— Бувай, Блакитний гроте! — співав човняр. — Завтра я повернуся!

Засліплені сонцем, Хеллі та Коркоран відсахнулися одне від одного та обмінялися поглядами. Блакить зі сріблом залишилися позаду, але світло танцювало на їхніх лицах.

І тут, під блакитним небом, «я тебе кохаю» прозвучало не менш переконливо.

На палубі їх чекав містер Носбі, який уважно оглянувши обох, не мовив ані словечка й весь шлях до Неаполя сидів між ними. Однак цілком матеріальне тіло Носбі не зруйнувало їхньої єдності. Йому залишалося лиш миттю розділити їх відстанню в чотири тисячі миль.

І лише коли вони, висадившись, виходили з пристані, Коркоран мигцем забув про своє захоплення та відчай, оскільки помітив сцену, котра якось пов'язувалася з ранішим інцидентом. Просто на їхньому шляху, мовби чекаючи, стояв той самий смуглявий горбань, якому чоловік без піджака вказував на їх авто. Помітивши їх, горбань, однак, поспішно ступив убік та зник у натовпі. Пройшовши повз, Коркоран вдав, що хоче востаннє глянути на пароплав, обернувся й краєм ока помітив, як горбань тикав на них пальцем якомусь чоловікові.

У таксі містер Носбі порушив мовчанку:

— Раджу вам негайно спакувати речі. Відразу після обіду ми беремо таксі та вирушаємо в Палермо.

— Сьогодні ми туди не доберемося, — запротестувала Хеллі.

— Зупинимося в Козенці. На півдорозі.

Було ясно, що чоловік наміряється завершити спільну подорож якомога швидше. Після обіду Носбі попросив Коркорана піти з ним в повітку край готелю й вибрати автомобіль, і Коркоран зрозумів, що він не хоче залишати їх з Хеллі наодинці. Носбі мов гедзь укусив, тому його не влаштували ціни в повітці. Врешті-решт він вийшов на вулицю й пригледів там допотопну тарадайку. Таксист погодився відвезти пасажирів у Палермо за двадцять п'ять доларів.

— Гадаю, що ця старосвітщина до Палермо не дотягне, — ризикнув заперечити Коркоран. — Чи не краще витратити більше на дорожче авто?

Носбі зміряв його поглядом, ледь стримуючи гнів.

— Ми не можемо собі дозволити розкидатися гроши-ма, — сказав він сухо. — На відміну від вас.

Коркоран відповів на цю шпильку холодною усмішкою.

— І ось ще що, — сказав він. — Зранку банк видавав вам якісь гроші чи цінності, через які за нами можуть стежити?

— Про що це ви? — похапцем спитав Носбі.

— Хтось весь день шпигує за вашими діями.

Носбі з недовірою глипав на Коркорана.

— Вам би хотілося, щоб ми ще на день-другий затрималися в Неаполі? Як не прикро, а кермо влади тепер у мене. Якщо хочете залишитися — залишайтеся сам.

— І ви не хочете найняти інший автомобіль?

— Ви починаєте мені набридати з вашими пропозиціями.

У готелі, поки вантажники носили багаж у високий старомодний автомобіль, Коркорану знову здалося, що за ним стежать. Він ледве стримався, щоб не обернутися. Либонь, це лише гра фантазії й варто блискавкою викинути цю малячню з голови.

Коли авто крізь вітер та сутінки рушило в дорогу, була вже восьма. Сонце спустилося за будинки, фарбуючи небо відтінками золота й рубіна; поки подорожні обминали затоку й повільно рухалися до Торре-Аннунціати, Середземне

море, вітаючи цю мерхну розкішність, перетворило свої води в рожеве вино. Вгорі здіймався Везувій, що додавав густини нічній темряві, випльовуючи зі свого кратера бризки диму.

— До півночі маємо дістатися в Козенцу, — промовив Носбі.

Ніхто не відгукнувся. Місто сховалося за пагорбом, і подорожні самотужки спускалися небезпечною та загадковою гомілкою італійського чобота, де буйно розростається мафія і простягається на два континенти жаска тінь Чорної руки. Зітхання вітру серед сірих, увінчаних руїнами гір, лякало. Хеллі мимоволі здригнулася.

— Як добре бути американкою, — мовила вона. — Тут, в Італії, відчуваєш, ніби навколо одні мерці. Їх сила-силенна, і всі стежать за тобою з тих пагорбів: карфагеняни, стародавні римляни, мусульманські пірати, середньовічні князі з отруєними персями...

Тріумф темряви навів на подорожніх тугу. Вітер розгулявся щосили, завиваючи в хмурих кущах уздовж дороги. Машина пихкала, долаючи нескінченні схили, потім слідували звивисті спуски, і гальма почали пахкотіти горілим. У маленькому хмурому селі Еболі таксі зупинилося на заправці, і, поки таксист розплачувався, з мороку хутко показалося інше авто, що прилаштувалося позаду.

Коркоран спробував його розглянути, але кризь світло фар він розрізнув тільки чотири розпливчастих плями замість облич, що у відповідь нахабно витріщалися на нього. Коли таксі відїхало й під зустрічним вітром здолало мило підйому, Коркоран побачив, як ті ж фари вигулькнули з-за рогу й рушили слідом. Пошепки він повідомив про це Носбі, той нервово протягнувся вперед і постукав по передньому склу.

— *Più presto!*¹ — скомандував він. — *Il sera sono troppo tarde!*²

Коркоран переклав знівечену італійську й продовжив розмову з водієм. Хеллі дрімала, схиливши голову на материне плече. Минуло двадцять хвилин, коли вона прокину-

¹ *Più presto!* (итал.) — Швидше!

² *Il sera sono troppo tarde!* (итал. слотвор.) — Вечір пізній!

лася й зрозуміла, що авто стоїть. Водій, світлячи сірниками, перевіряв двигун, Коркоран та містер Носбі стояли на дорозі та про щось сперечались.

— Що трапилося? — крикнула вона.

— Зламалася, — повідомив Коркоран, — а у водія немає відповідного інструменту, аби полагодити. Найкращим рішенням для вас буде рушити пішки в Агрополі. Це — найближче село, до нього близько двох миль.

— Дивіться! — неспокійно гукнув Носбі; фари іншого авто здіймалися нижче по схилу, приблизно за милю.

— Може, вони нас підвезуть? — запитала Хеллі.

— Краще не треба, — відповів Коркоран. — Згряя озброєних розбійників Південної Італії любить застосовувати цей маневр. Ба більше — нас переслідували. Коли я запитав водія, чи знає він авто, яке причепилося до нас в Еболі, він тут же онімів. Боїться сказати.

Розповідаючи, він допомагав Хеллі та її матері вийти з авто. Потім рішуче звернувся до Носбі:

— Краще скажіть, що ви отримали в Неаполітанському банку.

— Десять тисяч доларів в англійських банкнотах, — злякано зізнався Носбі.

— Я так і думав. Хтось із клерків розтріпав язиком. Дайте-но сюди банкноти!

— З якого дива? Що ви з ними збираєтеся робити?

— Викинути, — Коркоран підвів голову й прислухався; кризь нічне повітря до них долинали жалібне гудіння двигуна, що видирався на пагорб другою швидкістю. — Хеллі, ви з мамою рушайте з водієм. Спочатку біжіть щодуху, а через сотню ярдів можете перейти на ходьбу. Якщо мене не буде, повідомте карабінерів в Агрополі, — він знизив голос. — Не хвилюйтеся. Я все улагоджу. До зустрічі.

Відправивши їх, він знову звернувся до Носбі:

— Давайте гроші.

— Ви збираєтеся...

— Я збираюся тримати їх у себе, поки ви рятуватимете Хеллі. Невже не зрозуміло: якщо розбійники до неї доберуться, то вимагатимуть викуп, який захочуть.

Носбі нерішуче ступав з ноги на ногу. Потім дістав товсту купу п'ятдесятифунтових банкнот та взявся відділяти приблизно половину грошей собі.

— Всі! — гаркнув Коркоран. Спритним рухом він вихопив з рук Носбі банкноти. — А тепер біжіть щодуху!

Менш ніж за півмилі від них спалахнули фари. Здавлено скрикнувши, Носбі розвернувся й покотився по дорозі.

Коркоран вийняв з кишені олівець і конверт і при світлі фар швидко зробив якісь записи. Відтак послинив палець та здійняв його вгору, мовби проводячи експеримент. Результат, очевидно, задовольнив його. Він чекав, куйовдячи в руках купу (чотири десятки) великих тонких банкнот.

Фари іншого автомобіля наблизилися, сповільнили рух і зупинилися за двадцять футів від нього.

Залишивши двигун включеним, з автомобіля вилізли четверо й попрямували до Коркорана.

— *Buona sera!*¹ — крикнув він і продовжив італійською: — У нас зламалося авто.

— Де інші ваші пасажири? — швидко запитав один із незнайомих.

— Їх підібрала інша машина й повезла в Агрополі, — ввічливо відповів Коркоран.

Він знав, що на нього наткнулися два револьвери, але тягнув час в очікуванні, поки листям дерев не забавиться вітер. Незнайомці підійшли ближче.

— Але в мене є для вас дещо цікаве.

Повільно, відчуваючи поштовхи серця, він здійняв руку: світло фар вималювало паку грошей. Раптом із долини повіяло вітром, порив ставав все сильнішим. Коркоран почекав ще, поки обличчя не впилося прохолодною свіжістю.

— Тут двісті тисяч лір в англійських банкнотах!

Він підняв стопку купюр, немов маючи намір протягнути їх тому, хто стояв ближче за всіх. Потім легенько підкинув їх і відпустив — вітер підхопив банкноти та поніс на всі боки.

¹ *Buona sera!* (итал.) — Доброго вечора!

Один з грабіжників, вилаявшись, нахилився за банкнотою, інші заметушилися біля дороги. Відтак тендітні папірці пливли по повітрю, тріпотіли, перекидалися, як ельфи в траві, стрибали й пустотливо металися з боку в бік.

Грабіжники металися теж, і з ними Коркоран, — ловили гроші, зминали, пхаючи в кишені, брели все далі й далі в гонитві за примарними, порочними символами багатства.

Раптом Коркорану підвернулася вдала нагода. Пригнувшись, він вдав, що женеться за банкнотою, яка втекла під автомобіль, миттю вивернувся й кинувся на сидіння водія. Включив першу швидкість, почувлися прокляття, проgrimів постріл, але заведений автомобіль легко рушив з місця, і куля пролетіла повз ціль.

Зі стиснутими зубами, напружуючись в очікуванні пострілів, Коркоран минув несправне таксі та помчав у темну невідомість. Під самим вухом пролунав новий вистріл, Коркоран з переляку нахилив голову. На мить йому здалося, що один з грабіжників вчепився за підніжку, але тут зрозумів: йому прострелили одну з шин.

Проїхавши три чверті милі, він зупинився, заглушив двигун і прислухався.

Скрізь було тихо, тільки з радіатора падали на дорогу краплі.

— Хеллі! — гукнув Коркоран. — Хеллі!

Поблизу, за десять футів, з тіні виринала фігура, потім ще одна, і ще.

— Хеллі! — полегшено видихнув Коркоран.

Вона залізла на сусіднє сидіння та обвила руками Коркорана.

— Ти живий! — проридала вона. — Ми чули постріли й хотіли повернутися.

Містер Носбі, з крижаним обличчям, стояв на дорозі.

— Припускаю, що гроші не з вами.

Коркоран вийняв з кишені три зім'яті папірці.

— Це все. Але грабіжники будуть тут з хвилини на хвилину, і ви зможете забрати в них решту.

Містер Носбі, а за ним і місіс Бушмілл, прихопивши водія, поспішно сіли в авто.

— А все-таки, — пискляво продовжував Носбі, коли рушило авто, — ваша витівка дорого коштувала. Ми кинули на вітер десять тисяч доларів, котрі призначалися на закупку товарів у Сицилії.

— Вони були в англійських банкнотах. До того ж великих номіналів. У будь-якому банку Англії та Італії стежитимуть за цими номерами.

— Але ми їх не знаємо!

— Я списав всі номери, — сказав Коркоран.

Чутки про те, ніби відділ постачання в фірмі містера Джуліуса Бушмілла вимагає його невсипущої присутності, абсолютно безпідставні. Інші, щоправда, подекують, що нові методи ведення справ, котрі прийшли на зміну традиційним, найімовірніше, ефектні, але не ефективні, втім такі слова, певно, жебонять жалюгідні й злісні заздрісники, що за своєю природою не здатні побороти страх поступу. На всі непрошені наклепи містер Бушмілл відповідає, що навіть тоді, коли його зять, здавалося б, кидає гроші на вітер, вони повертаються. Юний нетяма, обдарований справжнім мистецтвом пускання грошей на вітер — така теорія містера Бушмілла.

ЧОГО НЕМАЄ В ПУТІВНИКУ

I

Історія ця трапилася за три дні до того, як потрапила в пресу. Як і тьма-тьмуца жадібних до новин американців, що тієї весни опинилися в Парижі, одного ранку я розгорнув «Франко-Амерікен стар» і, ковзнувши по обридливих заголовках (здебільшого присвячених одвічній пихатій балаканині французьких та американських ораторів «Лафайет-Лав-Вашингтон»), наткнувся на щось дійсно цікаве.

— Глянь-но! — з цими словами я передав газету моїй сусідці по двоспальному ліжку.

Однак та, вгледівши на сусідній колонці замітку про Леонору Г'юз¹, панічно в неї вп'ялася. Я ж, звісна річ, зажадав газету назад.

— Ти не розумієш... — почав було я.

— Мені ось що цікаво, — відгукнулася моя супутниця, — чи натуральна вона блондинка?

Втім, незабаром вибравшись із нашого сімейного номера, я всюди натикався на чоловіків, які з вигуками «поглянь-те-но!» тикали пальцем на сторінку з сенсацією. І з наближенням полудня я зустрів одного письменника — щоб його втихомирити, довелося замовити шампанське — тож разом ми попрямували до редакції цієї самої газети — довідатися, як і що. Там і з'ясувалося, що ця історія почалася за три дні до того, як потрапила на шпальти газет.

Трапилося те на кораблі з молодю жінкою, яка, хоч і не почувалася слабко, а за поручні борту перехилилася. стежила вона за паралелями довготи, що змінювалися під

¹ Леонора Г'юз — актриса, танцівниця; знімалася у фільмах «Незнищенна дружина» (1919) та «Небажана жінка» (1924).

кілем, намагаючись визначити позначені на них цифри, але швидкість руху океанського лайнера «Олімпік» занадто велика для цього, і якщо молодій жінці й вдавалося щось розгледіти, то лиш агатово-смарагдові, схожі на листя морські бризки, які, переливаючись, з шипінням розліталися навколо корми. І попри те, що окрім морської піни, похмурого скандинава-бродяги в далині та захопленого мільйонера, який із верхньої палуби першого класу намагався привернути її увагу, ніщо не приковувало уваги, все ж Міллі Куллі відчувала безмежне щастя. Життя починалося спочатку.

Надія — звичайнісінький собі вантаж з Неаполя до Елліс-Айленда, та кораблі, що прямують на схід до Шербурра, гидять такою поклажею. Пасажири першого класу вправляються в софістиці, а пасажери третього класу практикують розчарування (що по суті одне й те ж), однак молода жінка біля поручнів купалася в надії, що п'янила своєю силою. Життя вона давала не собі, а комусь іншому — заняття куди більш небезпечне.

Міллі була темноволосою, тендітною спокусницею з одухотвореним, приреченим поглядом, котрий нерідко був атрибутом південноєвропейської вроди. Мати її була чешкою, батько — румуном, але Міллі не успадкувала характерні для вихідців з цих країн невигащні ознаки — надто коротку верхню губу й гострий, орлиний ніс: риси її обличчя були правильними, а шкіра — світло-оливкового кольору, вирізнялася юністю та свіжістю.

Симпатичний, вугруватий юнак з яскравими очима кольору блакитного мармуру, що спав на мішковині недалечко від неї, — був чоловіком Міллі; саме його життя дружина розпочинала спочатку. За шість місяців шлюбу він наклав на себе ярлик безпорадного гультіпаки, та зараз вони готувалися до нового початку. Джим Кулі заслугував на це, бо був героєм війни. Існує така хвороба як «бойова психічна травма», що виправдовує будь-які гріховні витівки колишнього солдата: про це Джим Кулі й повідомив дружині на другий день медового місяця, коли напився до втрати пульсу й звалив її з ніг добрим стусаном.

— У мене припадки, — з притиском заявив він зранку, а його мармурові очі реалістично перекрутилися. — Мені все здається, що я в битві, — ось і заводжуся: що бачу перед собою, на те й кидаюся, розумієш?

Джим виріс у Брукліні й потрапив у морську піхоту. Якось червневими сутінками він проповз п'ятдесят ярдів від лінії розташування військ, щоб віднайти тіло баварського капітана, що лежало на нейтральній смузі. Там він виявив копію секретних полкових наказів: завдяки цьому його бригада атакувала набагато раніше наміченого терміну, що, ймовірно, наблизило закінчення війни на чверть години. На честь цієї події французьке командування разом з американським нагородило учасників гравійованими жетонами з дорогоцінного металу: Джим демонстрував свій всім і кожному протягом чотирьох років, поки йому не спало на думку, що час зібрати постійних шанувальників. Бойовий подвиг вразив матір Міллі, незабаром призначили весілля, а дівчина усвідомила свою помилку тільки через добу після того, як виправляти її було вже пізно.

Через кілька місяців мати Міллі померла, залишивши їй капітал у двісті п'ятдесят доларів. Ця подія помітно вплинула на Джима. Він протверезів, а якимось з'явився після роботи з наміром перегорнути сторінку й почати життя заново. Фронтові заслуги допомогли йому знайти місце в бюро, яке займалося доглядом за солдатськими могилами у Франції. Платня там була маленька, але, як відомо, за океаном можна жити та біди не знати за мізерні копійки. Хіба сорок доларів на місяць, які він отримував під час війни, не були приманкою для паризьких дівчат та виноторговців? Особливо, коли перевести цю суму на французьку валюту.

Міллі вислухала його казки-небилиці про землю, на якій виноградні лози налиті шампанським, і гарненько все обдумала. А може, найкращий спосіб витратити капітал — дати шанс Джиму, шанс, який востаннє подарувала лиш війна? У будиночку на околиці Парижу вони відкинуть ті шість місяців та віднайдуть мир, щастя, а, може, навіть і кохання.

— Хочеш спробувати? — прямо запитала Міллі.

— Певна річ, Міллі.

— Хочеш переконати мене, що я не припустилася помилки?

— Само собою, Міллі. Я там стану іншою людиною. Ти мені віриш?

Дівчина придивилася до нього. Його очі блищали натхненням та твердою рішучістю. Від запропонованої перспективи тепло розлилося по всьому тілу — такий шанс йому випадав вперше.

— Гаразд, — вирішила Міллі. — Їдемо.

І от вони тут. Шербурзький хвилеріз — білокам'яний змій — блищав в морі під світанковими променями: за ним виднілися червоні дахи та дзвіниці, а далі — невеличкі акуратні пагорби, поцятковані рівним охайним візерунком іграшкових ферм. «Подобається вам цей французький порядок? — мовби виспівував їм пейзаж. — Його вважають чарівним, але якщо ви не погоджуєтеся, то залиште його в стороні: вибирайте оту дорогу, до тієї дзвіниці. Так робилося й раніше, а кінець завжди манив щастям!»

Ранок був недільний, Шербур ряснів кричущо-модними комірцями та високими мереживними капелюшками. Запряжені ослами візки та крихітні автомобілі рухалися під неугавний дзвін дзвонів. Джим та Міллі ступили з катера на берег, де пройшли контроль митної та імміграційної служби. До потяга, що прямував у Париж, їм залишалася година, і вони вступили в яскравий бентежний світ Франції. Щоб краще поспостерігати за жвавою площею, де постійно товклися солдати, бігало безліч собак і чувся перестук дерев'яних черевиків, вони розташувалися за столиком кафе.

— *Du vaah*,¹ — звелів офіціанту Джим, та почувши відповідь англійською, він ледь не посмутнів.

Поки офіціант ходив за вином, він витягнув дві свої військові нагороди та пришпилив їх до лацкана. Гарсон, який приніс вино, здавалося, на ці медалі категорично не реагував, тож не промовив жодного слова. Міллі потай не сподобався вчинок Джима: вона відчула дивний сором.

¹ Вино! (неправ. франц. — *Du vin.*)

Після другого фужеру вина прийшов час сідати на потяг. Вони зайшли в якийсь химерний на вигляд невеличкий вагон третього класу; двигун, мовби запозичений із дитячої залізниці, засопів і з задоволеною невимушеністю неспішно потягнув їх на південь через доброзичливу, затишно населену країну.

— Чим займемося найперше, коли доберемося до пункту призначення? — запитала Міллі.

— Найперше? — Джим неухважно глянув на неї та насупився. — Ну, я думаю, насамперед мені варто пошукати роботу, еге ж? — пожвавлення, спричинене вином, тепер змінилося на хмурість. — Чого тобі треба? Чого так багато питань? Купи собі путівник.

У Міллі впало серце: з тої пори, як затіяли від'їзд, Джим ще жодного разу так на неї не огризався.

— А ми вже й не так багато витратили, як думалося спочатку, — безтурботно зауважила вона. — Хай там як, а залишилося більше сотні доларів.

Джим хмикнув. За вікном вагона погляд Міллі впав на собаку, що тягнула візок з безногим чолов'ягою.

— Глянь-но! — вигукнула вона. — От комедія!

— Боже, закрійся! Вже набачився цього.

Міллі підбадьорилася раптовою думкою: адже саме у Франції Джим підхопив нервову хворобу; не дивно, що якийсь час він злитиметься та дратуватиметься.

Поїзд рухався на захід через Кан та Лізьє, пишнозеленими нивами Кальвадосу. На третій станції Джим встав і потягнувся.

— Вийду на платформу, — похмуро кинув він. — Подихаю свіжим повітрям; тут душно.

Так, було душно, та Міллі не зважала. Вона з цікавістю розглядала з вікна двох хлопчаків у чорних робочих костюмах: ті також спрямували на неї допитливі погляди.

— Американка? — раптом вигукнув один з них.

— Привіт, — відгукнулася Міллі. — А що це за станція?

— Пардон?

Хлопчаки підійшли ближче.

— Як називається ця станція?

Раптом двійко пхнули один одного в живіт і ледь не покотилися зо сміху. Міллі не розуміла, що в її питанні було смішного. Потяг різко смикнувся й рушив з місця. Міллі з тривогою схопилася й висунула голову з вікна вагона з криком:

— Джиме!

Джима на пероні не було. Хлопчаки, помітивши її перелякане обличчя, бігли за потягом, який все пришвидшувався. Напевно, Джим застрибнув в один з останніх вагонів. Але...

— Джиме! — відчайдушно закричала Міллі; станція залишилася позаду. — Джиме!

Щосили намагаючись опанувати себе, Міллі звалилася на сидіння й спробувала зосередитися. Спочатку вона припустила, що Джим засидівся в кафе за випивкою, тому й не вслідкував за часом: у такому разі їй слід було теж зійти з потяга, поки не було пізно, бо ж тепер залишалося тільки думати-гадати, що з ним могло трапитися. Якщо той знову напився, то тепер дудлитиме без кінця, поки не проп'є всі гроші. Годі й було уявити собі таку жаску ймовірність, втім, вона таки була.

Міллі почекала десять, потім ще п'ятнадцять хвилин — поки Джим добереться до потрібного вагона, а далі їй довелося змиритися з тим, що в поїзді його немає. Її охопила безглузда паніка: раптова правда світу виявилася такою приголомшливою, що думати про підступ чоловіка чи про необхідність виплутатися з ситуації дівчина навідріз відмовлялася: у голові лиш пульсував єдиний незаперечний факт — вона тепер сама. Опорою Джим був ненадійною, та все ж хоч якоюсь. Тепер... та навіть їхати б у цьому химерному потязі хоч до Китаю, всім начхати!

Після тривалого шоку Міллі спало на думку, що хоч якусь частину грошей Джим міг залишити у валізі. Вона дістала валізку з багажної полиці й гарячково перевірила весь одяг. У задній кишені пошарпаних штанів, які Джим носив на кораблі, Міллі виявила дві новенькі десятицентові мо-

нетки. Вид монеток трохи її втішив, і вона міцно стиснула їх у кулаці. Більше нічого не знайшлося.

Через годину, коли зовні вже стемніло, поїзд втиснувся під туманно-жовте саяво вокзалу Гар-дю-Нор. Вуха в Міллі заклало від дивовижної незрозумілої говірки на пероні, а серце голосно застукало, коли вона натиснула на дверну ручку вагона. В одній руці тримала свій саквояж, іншою вхопила валізу Джима, але та виявилася такою важкою, що не вистачило сил, аби протягнути її крізь двері, тож, запалившись люттю, дівчина покинула валізу у вагоні.

На платформі вона озирнулася, марно сподіваючись, що Джим з'явиться, та побачила тільки брата з сестрою — шведів, компаньйонів на кораблі: рослі та сильні, не згинаючись під вантажем нав'ючених на плечі торбин, вони швидко від неї віддалялися. Міллі прискорила крок, щоб їх наздогнати, але спинилася: їй не під силу розповісти про цю ганьбу. У них і своїх проблем вистачало.

З двома монетами в одній руці та валізою в іншій, Міллі повільно ступала по перону. Її обганяв різний народ: носильники з тьмою-тьмущою ключок для гольфу; розбурхані юні американки, яких розпирало від хвилювання зустрічі з Парижем; улесливі посильні з великих готелів. Всі поспішали й квапливо перемовлялися на ходу, але Міллі йшла, як черепаха: попереду маячила жовта арка залу очікування, звідки розкривався вихід у місто, а ось куди їй йти далі — Міллі й гадки не мала.

II

До десятої вечора містер Білл Дрісколл після дванадцятигодинного робочого дня зазвичай почувався втомленим. Якщо й брався когось супроводжувати, то тільки знаменитостей. Коли й затнувся хто про мультимільонера чи кінорежисера (Європа тією порою кишіла кінорежисерами, що підшукували нові локації для фільмування), тоді Білл Дрісколл,

підкріпивши сили двома чашками кави та одягнувшись у новенький смокінг, демонстрував приїжджим найбезпечнішим способом найбільш ризиковані місцини Монмартру.

У новенькому смокінгу Білл Дрісколл мав чудовий вигляд: каштанове, з відтінком руди волосся, він змочував водою та зі свого привабливого чола зачісував на потилицю. Частенько він із захопленням розглядав себе в дзеркалі: у його житті це був перший смокінг. Юнак заробив на нього власними зусиллями, своїм розумом, так само, як і на об'ємний пакет цінних американських паперів, що чекали на нього в нью-йоркському банку. Якщо в останні два роки вам довелося відвідати Париж, то ви, певно, звернули увагу на просторий білий автобус з привабливим написом на боці:

ВІЛЬЯМ ДРІСКОЛЛ

Покаже те, чого немає в путівнику

На Міллі Кулі він наткнувся о четвертій ранку, коли, після екскурсії до знаменитих кубел апашів — ресторану «Зелла» та «Le Rat Mort»¹ (які, либонь, кишили такою небезпекою, що й готель «Білтмор» опівдні), тільки-но покинув готель та режисера Клода Піблза з його дружиною, прямуючи до свого пансіонату на лівому березі Сени. Погляд його впав на двох непрезентабельних на вигляд суб'єктів, які біля ліхтарного стовпа намагалися надати допомогу п'яній, цілком ймовірно, дівчині. Білл Дрісколл вирішив перейти на інший бік вулиці: він знав про ту ніжну прихильність, якою французька поліція зустрічає надто неспокійних американців, тож намотав на вус триматися якомога далі від можливих неприємностей. Саме тоді підсвідомість Міллі прийшла на допомогу і з її грудей вирвався відчайдушний зойк: «Пустіть!».

Простогнала дівчина з бруклінським акцентом. То був справді бруклінський стогін.

Стривожений Дрісколл розвернувся і, підійшовши до компанії, чемно поцікавився, що тут відбувається, внаслідок чого один із непрезентабельних на вигляд суб'єктів

¹ «Мертвий щур» (фр.)

припинив свої спроби силою розтиснути міцно стиснутий лівий кулак Міллі.

Суб'єкт поспіхом пояснив, що дівчина зомліла. Він із приятелем хотів допомогти їй дістатися до жандармерії. Ледве вони випустили дівчину з рук, як вона тихо приземлилася на землю.

Білл ступив ближче й нахилився, намагаючись стати так, аби двоє підозрілих типів не опинилися в нього за спиною. Перед ним вималювалося юне перелякане личко, на якому від денного світла рум'янцю зовсім не залишилося.

— Де ви знайшли її? — спитав Білл французькою.

— Тут. Щойно. Вона виглядала такою втомленою...

Білл засунув руку в кишеню і, керуючись своїм голосом, спробував всіляко натякнути, що тримає револьвер:

— Вона американка. Залиште її мені.

Суб'єкт на знак згоди кивнув і зробив крок назад, невимушено піднявши руку, немов мав намір застебнути пальто. Він не спускав очей з правої руки Білла, яку той тримав у кишені, проте Білл був шульгою. Навряд чи є щось швидше за неочікуваний удар лівою — стусан вилетів із відстані менш як вісімнадцять дюймів, і той, кому він призначався, різко відсахнувся до ліхтарного стовпа, ненадовго та з жалем обійняв його, відтак осів на землю. А все-таки успішна кар'єра Білла Дрісколла могла б обірватися на цій ноті — обірватися разом з його громовим вигуком «*Voleurs!*¹», що ввірвався в простори паризької ночі, якби другий суб'єкт ховав у кишені зброю. Однак відсутність пістолета суб'єкт продемонстрував тим, що відбіг убік на десять ярдів. Його розпростертий компаньйон ледь ворухнувся, і Білл, ступивши до нього, з розмаху ударив ногою супротивника по голові, як футболіст штовхає м'яча, направляючи у ворота суперника. Жест не дуже красивий, але Білл пам'ятав, що на ньому новий смокінг, і він зовсім не бажав борساتися в грязюці за смертоносне залізне знаряддя.

Вдалині миттю вигулькнули два жандарми, що стрімголов мчали по залитій місяцем вулиці.

¹ «Ловіть злодія!» (фр.)

Ш

Через два дні газети сповіщали: «Герой війни кидає дружину по дорозі в Париж» чи, якось так: «Наречена з Америки прибуває в Гар-дю-Нор без копійки в кишені та без чоловіка». Очевидно, що повідомили поліцію, а ще провінційні департаменти отримали заяву про розшук американця, Джеймса Кулі, у якого не має *carte d'identité*¹. Репортери дізналися про подію в Товаристві допомоги американцям і перетворили її на сенсаційно-зворушливу казку про юну, прекрасну жінку, незвичайно вірну своєму чоловікові. Пояснюючи цю ситуацію, Міллі одразу ж говорила, що причина такого вчинку — військовий невроз.

Юний Дрісколл дещо розчарувався, дізнавшись, що дівчина заміжня. Не те щоб він закохався в неї з першого погляду — навпаки, володів надзвичайно врівноваженим характером, та після рятунку під місячним сяйвом, котрий приємно тішив його самолюбство, наявність чоловіка-героя, що блукає Францією, здавалася йому не надто доречною. Тієї ночі Дрісколл доставив Міллі у свій пансіонат, господиня якого — вдова з Америки місіс Хортон — перейнялася до неї симпатією й побажала взяти над нею опіку, але вже до одинадцятої години ранку, не встигли ще й розійтися світом ранкові випуски газет, офіс Товариства допомоги американцям нагадував вулик добрих самарян. Загалом цю компанію складали старенькі американські багатійки, яким надокучив Лувр та Тюільрі, та які страждали манією чимось зайнятися. Кілька завятих французів, охоплених химерним та загадковим поривом галантності, боязко товклися біля входу.

Найбільш наполегливою була місіс Кутс, яка вважала, що саме Провидіння спустило їй Міллі з неба в ролі компаньйонки. Коли б їй довелося почути цю історію на вулиці, вона б і вухом не повела, але преса надає таким оповідкам респектабельність. Раз таке публікують у «Франко-Американ стар», місіс Кутс вірила, що Міллі не втече, прихопивши з собою коштовності.

¹ *Carte d'identité* (фр.) — документи, що посвідчують особу.

— Я добре тобі платитиму, любя, — переконувала старенька верескливим голосом. — Двадцять п'ять доларів на тиждень — що скажеш?

Міллі кинула стривожений погляд на зів'яле, усміхнене обличчя місіс Хортон.

— Я не знаю... — невпевнено почала вона.

— А я тобі нічого не платитиму, — мовила місіс Хортон, дещо збентежена щедрою пропозицією місіс Кут. — Вирішуй сама. Але я була б дуже рада, якби ти в мене залишилася.

— Це дуже люб'язно з вашого боку, — промовила Міллі, — але мені зовсім не хочеться обтяжувати...

Дрісколл, який, засунувши руки в кишені, тинявся по кімнаті з кутка в куток, зупинився й різко розвернувся до Міллі.

— Я про все подбаю, — пробелькотів він. — Вам не варто про це турбуватися.

Місіс Кутс обурено блиснула на нього очима:

— Їй буде краще зі мною, — повторила вона. — Набагато краще, — звернувшись до секретарки, своїм страдницьким, театральним шепотом вона несхвально спитала: — Хто цей безцеремонний хлопець?

Міллі знову благально подивилася на місіс Хортон:

— Якщо це не заподіє особливого клопоту, я б хотіла залишитися у вас. Допомагатиму, чим зможу...

Аби позбутися місіс Кутс, знадобилося аж пів години, тож зрештою вирішили, що Міллі мешкатиме в пансіонаті у місіс Хортон доти, допоки не виявлять хоч якихось слідів місцеперебування її чоловіка. До вечора того ж дня з'ясувалося, що американське бюро, яке займалося доглядом за солдатськими могилами, нічого про Джима Кулі не чуло: ніякої роботи у Франції йому не обіцяли.

Ситуація пригнічувала, але Міллі була юною та опинилася в Парижі в середині червня. Тому вирішила розважитися. На запрошення містера Білла Дрісколла наступного дня дівчина вирушила на екскурсію у Версаль його автобусом для туристів. Про такі поїздки раніше їй тільки мріялося. Разом із покупцями одягу зі Су-Сіті, шкільними вчителями з Каліфорнії та японськими молодятами її, мов у вихорі,

пронесло крізь п'ятнадцять століть паризької історії, а Білл, стоячи перед ними, вів красномовну та своєрідну розповідь через притиснутий до рота мегафон.

«Леді та джентльмени, будівля по ліву руку від вас — це Лувр. Екскурсія номер двадцять три, яка починається завтра рівно о десятій ранку, дозволить вам оглянути музей зсередини. Достатньо зараз зазначити, що там зібрано п'ятнадцять тисяч всіляких творів мистецтва. Кількість олій, використаної в шедеврах, вистачить на замащення всіх автомобілів в штаті Орегон протягом двох років. Одних тільки рам, складених ряд у ряд...»

Міллі слухала Дрісколла, вірячи кожному його слову. Події тієї ночі, що привели його на допомогу, пригадувалися важко. Герої, вона знала, зовсім не такі: з одним героєм вона жила. Всі їхні думки зайняті тільки колишніми подвигами, які вони розписують першому зустрічному хоча б раз на день. Коли вона подякувала цьому молодика, той багатозначно повідомив їй, що весь день дух містера Карнегі¹ зятято звивав до нього через дошку «Віджа»².

Після драматичної зупинки перед будинком, в якому Ландрю, або ж Синя Борода, вбив чотирнадцять дружин, експедиція перейшла у Версаль. Там, у просторій дзеркальної галереї, Білл Дрісколл заглибився в опис забутого скандалу вісімнадцятого століття, який він назвав «зустрічню коханки Людовика з дружиною Людовика».

— Дюбаррі вбігла в зал, одягнена у виріб із лілового шовку, що кріпився над пінистими мереживами бронзовими фіжмами. Сукню прикрашав оздоблений рюшами комірець з хутра шведської лисиці, підбитий переливчато-жовтим атласом, який гармоніював з відтінком двоколісного екіпажу, що привіз її на бал. Вона хвилювалася, леді! Не кожен день дарує зустріч із королевою. Через якусь мить увійшла королева, вбрана в оксидовано-сріблясту сукню,

¹ Дейл Карнегі — американський психолог, педагог, письменник та оратор-мотиватор.

² «Віджа» — спиритична дошка, що призначена для спілкування з духами.

комірець, манжети й оборки якої були з російського горноста, а тасьма — із зуболікарського золота. Корсаж був подовжений у талії, а пишна спереду спідниця спадала загостреними складками зі знаками королівських регалій. Побачивши цю даму, Дюбаррі прихилилася до короля Людовика й прошепотіла: «Ваша солодкава величносте, хто ця дама, зодягнена наче в брудну білизну?» «Це не просто якась дама, — відповів Людовік. — Це моя дружина». Більшість придворних ледь втрималися на ногах від сміху. Хто не втримався, відлетів на небо в Бастилії.

За першою поїздкою Міллі в екскурсійному автобусі слідувало безліч інших — в Мальмезон, в Пассі, в Сен-Клу. Час минав, збігло три тижні, а про Джима Кулі й згадки не було, мовби той не з потяга зійшов, а з лиця землі.

Попри невиразну тривогу, що напосідала на Міллі, коли та розмірковувала над своїм життям, вона відчувала себе щасливою, як ніколи. Справжнім щастям стала відсутність постійної депресії, яка виникала внаслідок життя з неврівноваженим, психічно зломленим чоловіком. Ба більше, як же хвилювало серце перебування в Парижі, коли, здавалося, тут зібрався весь білий світ, коли раз у раз з кожним пароплавним рейсом на обітовану землю ступала тьмятьмуща народу, коли вулиці так буяли туристами, що місця в автобусі Білла Дрісколла бронювали не на день вперед. Та наймилішими виявилися флегматичні прогулянки до кафе на розі та за чашкою кави споглядання з Біллом Дрісколлом криваво-червоного сонця, яке повільно, мов монетка, занурювалося у хвили Сени.

— Як щодо того, аби завтра поїхати до Шато-Тьєрі? — одного вечора запропонував Білл.

Назва цього міста відлунням відгукнулася в грудях Міллі. Адже саме в Шато-Тьєрі Джим Кулі, ризикуючи життям, скоїв свою відважну вилазку на лінії вогню.

— Там воював мій чоловік, — гордо промовила Міллі.

— Я теж, — зауважив Білл. — Але веселого в цьому було мало.

Повагавшись, він раптом запитав Міллі:

— Скільки вам років?

— Вісімнадцять.

— А чому б вам не піти до юриста та не оформити розлучення?

Пропозиція приголомшила Міллі.

— Гадаю, так краще, — продовжив він, вдвляючись у підлогу. — Тут це зробити легше, аніж деінде. Відтак отримаєте волю.

— Ні, я не можу, — злякано мовила Міллі. — Це було б нечесно. Ви знаєте, що він...

— Знаю, — перебив її Білл. — Але я починаю думати, що з цією людиною ви губите своє життя. Чи є в нього ще якісь заслуги, окрім участі у війні?

— А хіба цього мало? — твердо заперечила Міллі.

— Міллі! — Білл підняв очі. — Може, ви все-таки добряче обдумаете все?

Міллі схвильовано звелася з-за столика. Біллі, спокійно сидючи навпроти, здавався чесним та надійним чоловіком; на мить дівчина піддалася спокусі чинити за його волею, вкласти долю в його руки. Та придивившись, тепер розгледіла те, що раніше було недоступним: проста порада була не зовсім безкорисливою, у його очах вона вловила щось більше, ніж шаблонну турботу про ближнього. Борючись із незрозумілими почуттями, дівчина обернулася від нього.

Мовчки, йдучи пліч-о-пліч, вони повернулися в пансіонат. З високого вікна на вулицю лилися жалібні стогони скрипки, зливаючись з гаммами, що розігравалися на невидимому роялі та пронизливо-нерозбірливим гомоном місцевих дітей, що сварилися на тротуарі навпроти. Сутінки швидко розчинялися в блакитному сяві паризької ночі, та світла вистачало, аби розрізнити біля входу в пансіон силует місіс Хортон. Вона квапливо ступила їм назустріч зі словами:

— У мене для вас новини. Тільки що дзвонила секретарка Товариства допомоги американцям. Вони знайшли вашого чоловіка, і післязавтра він буде в Парижі.

IV

Зійшовши з потяга в невеличкому містечку Евре, Джим Кулі, герой війни, поспішно рушив зі станції — на кілька сотень ярдів. Потім, сховавшись за деревом, простежив, як поїзд рушив з місця й над пагорбом розтанув останній клуб диму. Кілька хвилин постояв, заливаючись сміхом і вдивляючись за обрій, відтак обличчя його різко набуло звичного, травмованого виразу, і він озирнувся з метою вивчення локації, яку обрав, щоб стати вільною людиною.

То було сонне провінційне містечко з двома рядами високих сріблястих сикоморів, що тягнулися головною вулицею, в кінці якої витончений фонтан у формі пащеки kota з холодного мармуру струменів кришталеву воду. Фонтан містився в центрі площі: на всі боки, з краю тротуарів, розташовувалися залізні столики, що вказували на наявність кафе. До фонтану плівся фермерський віз, запряжений білим волем; вздовж вулиці подекуди стояло кілька дешевих автомобілів французького виробництва та «форд» 1910 року випуску.

— Глухе містечко, — буркнув собі під ніс Джим. — Справжнісінька пуща.

Втім тут було спокійно й зелено; погляд Джима прикипів до двох леді без панчіх, котрі входили в крамницю, та й столики біля фонтану манили до себе. Джим пройшовся вулицею, плюхнувся за перший-ліпший столик та замовив великий кухоль пива.

— Я вільний, — пробурмотів він. — Вільний, хвала небесам!

Рішення кинути Міллі прийшло до нього випадково — в Шербурзі, тільки-но сідали в потяг. Саме в ту мить на очі попалася французька крихітка — ще та вертихвістка, тож він усвідомив, що більше не терпітиме, аби Міллі «висіла в нього на шиї». Ще на кораблі він смакував цю ідею, але до самого Шербурга не відточив якогось плану. Джиму стало трохи шкода, що й не подумав залишити хоч децицію грошей Міллі, хоча б на ночівлю, але ж про неї точно хтось подбає,

хай тільки ступить на землю Парижа. Окрім того, чого він не знає, те його й не хвилює, а про Міллі й поготів чути більше не хоче.

— Тепер коньяк, — велів Джим офіціантові.

Йому потрібно було випити щось міцніше. Хотілося про дещо забути. Забути не Міллі — вона вже давно в лоні підсвідомості; ні — забути самого себе. Він почувався зганыбленим. Йому здавалося, що це Міллі його кинула; або принаймні відштовхнула його холодною недовірливістю. Що доброго, коли б полпентався до Парижа разом з нею? Грошей на двох вистачило б ненадовго: адже він, на підставі неясних чуток про те, що американське бюро по догляду за солдатськими могилами надає місця у Франції нужденним ветеранам, вигадав уявне запрошення на цю посаду. Не варто було брати Міллі з собою, та він і не взяв би, якби мав достатньо грошей. Але хоча сам він цього й не усвідомлював, була ще одна причина, чому Міллі виявилася з ним. Джим Кулі ненавидів самотність.

— Коньяк, — знову наказав він офіціантові — Велику порцію. *Très grand*¹.

Простягнувши руку в кишеню, він намацав блакитні банкноти, що отримав у Шербурзі в обмін на американські купюри. Витягнув їх та перерахував. Химерні папірці. За це купило можна придбати все, що забажаєш, мовби вони були справжні, — хіба не весело?

Джим підкликав офіціанта.

— Слухай! — почав було він. — У вас якісь кумедні папірці, як гадаєш?

Але офіціант не розмовляв англійською, тож не зміг вдовольнити потребу Джима в товаристві. Та байдуже. Тепер тіло не хапали дрижаки: з голови до п'ят вся плоть переможно горіла.

— Ось це і є життя, — пробурмотів він. — Живемо тільки раз. Чому б досхочу себе не потішити? — він крикнув офіціантові: — Ще один такий коньяк — великий. Ні, два. Для початку.

¹ Дуже велику (фр.).

Починав він кілька годин поспіль. Отямився на світанку в номері дешевого готелю: перед очима плавали червоні смуги, у голові гуділо. У кишені заглянути з остраху не наважився, допоки не замовив та не випив ще келишок коньяку; а тоді найгірші побоювання підтвердилися. З дев'яноста доларів та ще якогось дріб'язку, які він прихопив, зійшовши з поїзда, залишилося тільки шість.

— Напевно, я збожеволів, — прошепотів він ледь чутно.

У запасі ще був годинник. На корпусі цього великого й пунктуального годинника зі справжнього золота красувалися викладені діамантами два сердечка. Отримав його Джим Кулі як трофей внаслідок героїчного вчинку: секретні папери він витягнув із мундира німецького офіцера, а годинник був міцно затиснутий у мертвій руці убитого. Одне з діамантових сердець, либонь, символізувало чийось тугу в якійсь Фрідландії чи Берліні, та коли Джим одружився з Міллі, то переконав, що амурні камінці вказують на їхні серця й стануть атрибутом незламної любові. Не встигла Міллі як належно оцінити це зворушливе зізнання, як їхня вічна любов розсипалася на друзки, і годинник повернувся в Джимову кишеню, в якій, мов в'язень, вказував на час, а не почуття.

Але Джиму Кулі подобалося демонструвати годинник, а тому майбутня розлука з механізмом уявлялася болючішою, аніж втрата Міллі; йому було так гірко, що, очікуючи більшого горя, напився заздалегідь. До вечора, ледве тримаючись на ногах, підбурений кпинами тутешніх хлопчаків, він доплентався до крамнички, власником якого був місцевий *bijoutier*¹. Вийшов з неї володарем заставної квитанції та банкноти вартістю у дві тисячі франків, яка, як йому марилося, дорівнювала приблизно ста двадцяти доларам. Чортихаючись під носа, він потягнувся в напрямку площі.

— Один американець вжарить трьох французів! — гаркнув Джим трьом кремезним, опецькуватим городянам, що сиділи за столиком й пили пиво.

Ті й оком не змигнули. Він продовжував зубоскалити.

¹ Ювелір (фр.).

— Один американець, — постукав себе по грудях, — вкляде на землю трьох гидких жабенят, чуєте?

Ніхто не поворухнувся. Це розлютило Джима. Метнувшись прожогом вперед, він вхопився за спинку вільного стільця. Через секунду навколо нього зібралася невелика юрба, троє французів в унісон перемовлялися схвильованими голосами.

— Ей, ну ж бо, я не кидаюся словами на вітер! — дико верещав він. — Один американець зробить з трьох французів відбивну!

Перед ним вирости двоє полісменів, одягнені в синьо-червону форму та з кобурами на поясах.

— Чули мене? — гримів Джим. — Я герой, і плювати я хотів на вашу мерзенну французьку армію!

Його схопили за руку, та в нападі сліпої люті Джим висмикнув її та гепнув по обличчю з темними вусами. Відтак у вухах молодика зашуміло, загуділо, над ним зашипіли кулаки, потім стусани, і світ зімкнувся над його головою, мов хвилі.

V

Після з'ясування місцеперебування Джима та особистого піклування одного з американських віцеконсулів, який витягнув його з в'язниці, Міллі зрозуміла цінність минулих тижнів. Свято закінчилося. Та навіть попри те, що Джим завтра приїжджає у Париж, попри повернення сірої буденщини спільного існування, Міллі все ж вирішила, що мандрівки в Шато-Тьеррі вона не скасує. Їй хотілося хоч на кілька годин відчутти незабутнє щастя. Напевно, вони повернуться в Нью-Йорк: навряд чи Джим може розраховувати хоч на якусь роботу, якщо аж два тижні просидів у французькій в'язниці.

Автобус, як зазвичай, був заповнений вщерть. Поблизу містечка Шато-Тьеррі Білл Дрісколл зі своїм мегафоном

здійнявся перед своїми клієнтами та почав розповідати про те, як виглядала ця місцевість п'ять років тому, коли дивізія, в якій він служив, наблизилася до лінії вогню.

— О дев'ятій годині вечора, — говорив він, — ми вибралися з лісу. Це був Західний фронт. Я читав про нього в Америці за три роки до того, а тепер от він переді мною. У темряві ліс скидався на велику вогненну кулю: тільки пала-ла не трава, а полум'яністі гранати. Ми змінили французький полк в окопах глибиною менш як три фути. Майже всі були надто збуджені та страху не відчували до тих пір, поки близько другої години ночі ротного старшину в нас на очах не розірвало шрапнеллю на шматки. Це змусило нас задуматися. Через два дні ми змінили дислокацію, і я уникнув поранення лиш через одну причину: тремтів так, що не могли поцілити.

Слухачі зареготали, а Міллі відчула легкий приплив гордості. Джима нічим не можна було залякати: про це вона чула від нього самого безліч разів. Думки його снувалися навколо чогось вищого, ніж посередній обов'язок. Поки його однополчани ховалися в порівняно безпечних траншеях, він сам на сам виліз до нічійної смуги.

Після обіду в містечку туристи рушили на поле битви, мирну тишу якого розрівнювали супокійні могили. Міллі зраділа такій прогулянці — її, як і вояків після битви, настигло умиротворення. Либонь, після хмурого майбутнього одного дня її життя стане таким флегматичним, як і цей пейзаж. Либонь, колись Джим зміниться. Коли він якось здійснюється до таких героїчних висот, то десь глибоко таїться новий початок, що незабаром вибухне життям.

Коли настав час повертатися додому, Дрісколл, що за весь день перекинувся з Мінні кількома словами, раптом відкликав її від групи:

— Хочу востаннє поговорити з вами.

Востаннє... У Міллі ні з того ні з сього боляче стислося серце. Невже завтра настане так скоро?

— Дозволю собі бути відвертим з вами, — вів далі Білл, — тільки, будь ласка, не гнівайтесь. Я люблю вас —

і ви це знаєте; але те, що хочу вам сказати, з цим не пов'язано: причина в тому, що я бажаю вам щастя.

Міллі кивнула. Боялася, що ось-ось розплачеться.

— Як на мене, ваш чоловік ні для чого не годиться.

Міллі звела до нього очі:

— Ви його не знаєте! — гарячково вигукнула вона. — І не можете його судити.

— Я суджу за його ж власними вчинками. Гадаю, що ця психічна післявоєнна травма — чистісінька брехня. Та і яке значення має те, що він зробив п'ять років тому?

— Для мене має, — заперечила Міллі. Вона відчула, що починає злитися. — Цього від нього не забрати. Він проявив мужність.

Дрісколл кивнув.

— Погоджуюся. Але інші теж були мужніми.

— Ви — ні, — зневажливо кинула вона. — Тільки-но сказали, що боялися до смерті, і всі над вами насміхалися. Джима, знаєте, не посміли зневажати: йому вручили медаль саме за хоробрість.

Бовкнувши це, Міллі спохватилася, та було вже пізно. Та коли почула слова Білла, то з несподіванки аж подалася до нього.

— Це теж була брехня, — повільно вимовив Білл. — Мені просто хотілося всіх розсмішити. У атаці я навіть участі не брав.

Він мовчки спрямував погляд на підніжжя пагорба.

— Що ж, — з презирством дорікнула Міллі, — як ви посміли ось тутечки сидіти та молоти нісенітницю про мого чоловіка, якщо... якщо ви навіть...

— Це професійна вигадка, — нетерпляче відказав чоловік. — Мене поранили напередодні ввечері, — він підвівся з лави. — Все це не суттєво. Здається, я вселив вам ненависть до мене, тому це кінець. Далі наша розмова даремна.

Не зводячи погляду з підніжжя пагорбу, він продовжив.

— Не варто було мені з вами говорити саме тут. Для мене це нещасливе місце. Колись я втратив тут одну цінну

річ — в трьохсот милях від цього пагорбу. А тепер втратив вас.

— Що ви втратили? — грірко запитала Міллі. — Ще одну дівчину?

— Інших, окрім вас, не було.

— Тоді що ж?

Білл відповів не відразу:

— Я сказав, що мене поранили. І це правда. Два місяці не розумів — чи живий я насправді. Але найгірше було те, що якийсь підлий злодюга обнищпорив мої кишені й, як я підозрюю, здобув собі шану, пред'явивши копію секретних німецьких паперів, які я тоді роздобув. І прихопив зі собою також золотий годинник. Те й інше я знайшов, обстежуючи тіло німецького офіцера, що лежало на нічийній смузі.

Містер та місіс Вільям Дрісколл одружилися наступної весни й вирушили на медовий місяць у машині, що перевищувала розмірами автомобіль короля Англії. В авто була тьма-тьмуца вільних місць, тому пара, дрейфуючи доріжками Франції, обсаджених сріблястими тополями, підсаджувала до свого салону багатьох притомлених пішоходів. Останні, втім, завжди сідали ззаду, оскільки бесіда на передньому сидінні для сторонніх вух не призначалася. Тур молодят пролягав через Ліон, Авіньйон, Бордо та інші менш населені пункти, яких немає в путівнику.

КОХАННЯ В СУТІНКАХ

I

Ці слова зворушували Вела. Коли свіжим, золотистим квітневим днем вони спадали на його думку, він без кінця повторював «Кохання в сутінках, кохання в сутінках...». Він смакував ці слова трьома мовами — російською, французькою та англійською — і вирішив, що найкраще слова звучать англійською. Кожна мова мала якесь своє кохання та свої сутінки: сутінки англійські здавалися найтеплішими та найтихішими — з невагомим та прозорим розсипом зірок. Англійське кохання видавалося найбільш крихким та романтичним — біла сукня, ледь вловні обличчя й очі, мов дві зорі-озерця. Та коли додати сюди роздуми Вела про французькі сутінки, то, гадаю, варто почати спочатку.

Вел був наполовину росіянином, наполовину — американцем. Його мати виявилася дочкою того самого Морріса Хейзелтона, який надав фінансову підтримку Всесвітній виставці в Чикаго в 1892 році, а батько (див. Готський альманах за 1910 рік) — князем Павлом Сергієм Борисом Ростовом, сином князя Володимира Ростова, онуком великого князя Сергія Лихослівного, котрий був кривняком цареві. Нерухомість по батьківській лінії вражала: особняк у Санкт-Петербурзі, мисливський будиночок під Ригою й розкішна вілла, що радше нагадувала палац, з видом на Середземне море. Саме на цій віллі в Каннах сімейство Ростових проводило зиму, і навряд чи княгині Ростовій треба було нагадувати про те, що ця вілла на Рив'єрі з мармуровим фонтаном в стилі Берніні й золотими чарками для післюбіднього лікеру — збудована американським золотом.

У веселу довоєнну епоху росіяни в Європі розважалися, зрозуміло, без упину. З трьох націй, які вважали південь Франції майданчиком для розваг, саме росіяни користувалися ним з найбільшим розмахом. Англійці вирізнялися практичністю, американцям же ж, хоч ті й розкидалися червінцями, була не властива романтична фривольність. Росіяни ж — народ, що не поступався галантністю латинянам — мали на додачу грошей хоч греблю гати. Перед прибуттям Ростових на Канни, у кінці січня власники ресторанів дали телеграму на Північ, просячи надіслати їм етикетки улюблених сортів шампанського князя, аби наклеїти їх на свої пляшки; ювеліри приберігали найбільш розкішні вироби не для княгині, а для її чоловіка; православні церкви прибирали й прикрашали на цей період з особливою ретельністю на той випадок, якщо князю заманеться помолитися за відпущення гріхів. Навіть Середземне море весняними вечорами слухняно розфарбовувалося густим винним відтінком, а крутогруді, мов малинівки, парусні судна вишукано погойдувалися на хвилях поблизу узбережжя.

У душі юного Вела скрадалося дивне відчуття, що все це призначалося для блага його власного й для блага його сімейства. Це білосніжне містечко біля моря здавалося йому привілейованим Едемом, де він — завдяки юності, багатству й крові Петра Великого, що текла в його жилах — міг робити все, що забажає. У 1914 році, коли почалася ця історія, Велу виповнилося лише сімнадцять, проте він вже бився на дуелі з молодиком старшим за нього на чотири роки, доказом чого слугував невеличкий, безволосий шрам на його витонченій маківці.

Втім незвідане досі сутінкове кохання бентежило серце Вела найбільше. Воно ввижалося Велу туманним, солодкавим сном, який мав перевтілитися в реальність, коли трапиться унікальна та незрівнянна нагода. Подробиці малювалися смутно, втім присутність чарівної незнайомки була обов'язковою, та й статися пригода мала на Рив'єрі під сьйвом місяця.

Дивина цієї історії була не в тому, що Вел упивався бен-тежними й сучасними піднесеними сподіваннями про романтичне рандеву (хто ж з юнаків, навіть з наймізернішою уявою, не впивається тими сподіваннями), а в тому, що воно таки трапилось. А коли сталося, то абсолютно несподівано: на Вела нахлинула така хвиля вражень і переживань, такі безглузді фрази зривалися в нього з губ, такі картини та звуки обступили його з усіх боків і такі миті миготіли, проходили й зникали, що він ледь розумів що відбувається. Либонь, саме ця розпливчатість і допомогла зберегти в серці ту історію й зробила її незабутньою.

Тієї весни атмосфера навколо Вела так і квітнула любов'ю: взяти до прикладу хоча б батьківські романи — численні й нерозбірливі, про які Вел мало-помалу дізнавався завдяки пліткам, котрі сяли слуги, а прямо почув від матері-американки: одного разу він ненавмисно застав її у вітальні перед портретом батька в стані цілковитої істерики. Батько — в білому мундирі, з хутряним доломаном, безпристрасно дивився на дружину з фотографії, і погляд той немов питав: «Люба, ти справді гадаєш, що вийшла заміж за спадкового священнослужителя?»

Вел тихенько, навшпиньках, вийшов з кімнати — здивований, збентежений і розтривожений. Він, забачивши цю сцену, на відміну від його американського ровесника, не був приголомшений. Спосіб життя багатіїв в Європі був відомий юнаку не перший рік, і батька він засуджував тільки за те, що через нього ридала мати.

Любов — законна й незаконна — оточувала Вела. Коли о дев'ятій вечора він прогулювався по набережній і зірки змагалися яскравістю з ліхтарями, по всіх усядах творилася любов. З кафе просто неба, де якому рясніли сукні а ля «остання колекція з Парижу», струменів солодкий, пронизливий аромат квітів, шартрезу¹, свіжозвареної чорної кави та сигарет, з яким з'єднався ледь-ледь чутний інший

¹ Шартрез (фр. Chartreuse) — французький лікер, виготовлений ченцями картезіанського ордена у винних льохах Вуарона в Ізері, на кордоні гірського масиву Шартрез.

аромат — таємничий, бентежний аромат любові. Над білими столиками руки, на яких виблискували коштовності, торкалися таких самих рук. Нарядні сукні й білосніжні пластро-ни погойдувалися в такт; вогники сірників, дещо тремтливі, підносилися до неспішно розкурених сигарет. На іншому боці бульвару під затіненими деревами прогулювалися менш світські коханці зі своїми пасіями — юні продавці французи з місцевих магазинів, втім романтичний погляд Вела рідко коли звертався туди. Розкішна музика, яскраві фарби й приглушені голоси — все те було частиною його мрії. Все те було головними принадами сутінкового кохання.

Втім, обличчям Вела скрадався суворий вираз, властивий юному російському джентльмену, котрий гуляв на самоті, і Вел почувався все більш і більш нещасним. Березневі сутінки змінилися квітневими, сезон підходив до кінця, а теплі весняні вечори не мали жодного сенсу. Знайомі Велу дівчата шістнадцяти-сімнадцяти років прогулювалися перед сном в напівтемряві під пильним наглядом (часи, нагадаємо, були ще довоєнні), а інші — з-поміж тих, хто охоче погодився б його супроводжувати, — соромили його романтичні пориви. Отже, минув перший тиждень квітня, другий, третій...

Вел пограв у теніс до сьомої вечора й ще годинку провештався по корту, так що запряжена в кабріолет втомлена конячка піднялася на пагорб, де блищав вогнями фасад вілли Ростових, лише о пів на дев'яту. Біля під'їзної алеї горіли жовтим фари лімузина матері, а сама княгиня, застібаючи рукавички, тільки-но вийшла з яскраво освітлених дверей. Вел кинув кучерові два франки й підійшов до матері, щоб поцілувати її в щоку.

— Не торкайся до мене, — поспіхом попередила вона. — У руках гроші тримав.

— Але ж не в роті, мамо, — жартівливо запротестував Вел.

Княгиня кинула на нього невдоволений погляд:

— Я серджуся. Чому ти сьогодні так пізно? Ми обідаємо на яхті, і ти теж повинен був з'явитися.

— На якій яхті?

— З Америки.

Назву рідної країни княгиня завжди вимовляла з відтінком іронії. Її Америку втілювало Чикаго дев'яностих, яке вона все ще уявляла в образі великого верхнього поверху над м'ясною крамницею. Навіть аморальність князя Павла була надто дорогою ціною за порятунок.

— Там дві яхти, — продовжувала княгиня. — Власне, ми й не знаємо, на якій саме. Записка була дуже недбалою. Черкнули абияк.

З Америки. Мати Вела привчила його дивитися на американців зверхньо, проте не зуміла прищепити йому неприязнь до них. Американці тебе помічають, навіть якщо тобі всього сімнадцять. Велу подобалися американці. Хоча він і був з ніг до голови росіянином, але все-таки не цілком: як склад прославленого мила — на дев'яносто дев'ять і три чверті відсотка.

— Так, мені хочеться піти, — сказав він. — Я зараз, мамо. Я...

— Ми вже запізнюємося, — княгиня обернулася: у дверному отворі з'явився її чоловік. — Вел каже, що теж хоче з нами піти.

— Він нікуди не піде, — відрізав князь Павло. — Він запізнівся, і це найогидніше запізнення.

Вел схилив голову. Російські аристократи, хоч і поблажливі до себе, до дітей ставляться, як гідні шани спартанці. Сперечатися було марно.

Князь Павло хмикнув. Лакей, у розшитій сріблом червоній лівреї, відчинив дверцята лімузина. Хмикання батька розв'язало питання на користь Вела: княгиня Ростова мала цього дня, у цій годині щодо чоловіка неабиякі претензії, які дозволяли їй розпоряджатися домашньою ситуацією на свій розсуд.

— Та коли проаналізувати ситуацію, гадаю, що варто все-таки тобі піти, Веле, — холодно оголосила княгиня. — Зараз вже занадто пізно, але приходь після обіду. Яхта називається або «Міннегага», або «Корсар», — княгиня сіла в лі-

музин. — Та, що треба, гадаю, має вигляд веселіший — яхта Джексонів...

— Подумаєш — знайдеш, — туманно пробуркотів князь, натякаючи, що Вел впорається з завданням, якщо в нього вистачить на це розуму. — І нехай мій камердинер нагляне за тобою перед тим, як підеш. І візьми мою краватку замість того моторошного шнурка, яким ти хизувався у Відні. Дорослішай! Вже час!

Коли лімузин з шелестінням рушив по посипаній гравієм доріжці, щоби у Вела палали вогнем.

II

У гавані Канн було темно: точніше, здавалося, що темно — після залитого світлом променаду, з якого Вел тільки-но зійшов. Над численними рибальськими човнами, нагромадженими навалом черепашок вздовж прибережної смуги, тьмяно мерехтіли три портові прожектори. Далі, де на припливній хвилі з неспішною гідністю погойдувалася ціла флотилія струнких яхт, виднівся розсип інших вогників, а ще далі — дозрілий місяць перетворював морське лоно в гладко відполірований паркет танцювального залу. Часом чулися то поскрипування весел, то сплеск, то шерех — саме тоді, коли прогулянковий човен пересувався по мілководдю і його неясний контур пробирався через лабіринт хитких яликів і баркасів. Вел, спускаючись з оксамитового схилу піску, спіткнувся об човняра, що спав, й одразу ж відчув нудотний запах часнику й дешевого вина.

Він поторсав човняра за плече, і той злякано розплющив очі.

— Ви не знаєте, де пришвартовані «Міннегага» і «Корсар»?

Коли шлюпка плавно попливла по бухті, Вел розтягнувся на кормі й із неясним невдоволенням придивився до місяця, що висів над Рів'єрою. Місяць був те, що треба,

найкращий. Такий красивий місяць виринав з-за хмар часто — п'ять разів на тиждень. І м'яке повітря, що пестило всією чарівливістю тіло, і з набережної лунала музика — безліч мелодій від безлічі оркестрів. На сході простягався темний мис Антіб, за ним розташовувалася Ніцца, а ще далі — Монте-Карло, де ніч повнилася дзвоном золота. Коли-небудь і Велу випаде нагода насолодитися всім цим сповна, пізнати все задоволення й досягти успіху — але роки й набута життєва мудрість прищеплять йому байдужість.

Однак сьогоднішнього вечора — вечора, коли струмін срібла колишеться в напрямку до місяця широким кучерявим пасмом, коли за спиною в нього м'яко переливаються романтичні вогні Канни, коли в повітрі розлита нездоланна, невимовна любов, — сьогоднішньому вечору судилося пропасти даремно.

— Яка з них? — раптом запитав човняр.

— Що яка? — підвівшись, перепитав Вел.

— Яка яхта?

Човняр тицьнув перед собою пальцем. Вел повернув голову: над ними навис сірий, схожий на меч ніс яхти. Поки він вдавався до затяжних марень, човен подолав відстань в півмилі.

Вел прочитав мідний напис над головою. То був «Корсар», втім на палубі ледь видніли неясні вогники, не чути було ані голосів, ані музики: тільки час від часу невисокі хвилі ритмічно билися об борти судна.

— Має бути інша — «Міннегага».

— Ще не йдїть.

Вел здригнувся. Тихий і ніжний голос долинув звідкись зверху, з темряви.

— Куди поспішати? — продовжував ніжний голос. — Думала, що хтось завітав до мене, і раптом доведеться пережити жахливе розчарування.

Човняр підняв весла й нерішуче втупився на Вела. Вел, однак, мовчав, і човняр енергійно направив шлюпку по місячній доріжці.

— Стійте! — вирвалося у Вела.

— Що ж, до побачення, — промовив той самий голос. — Загляньте потім, коли зможете залишитися якомога довше.

— Але я хочу залишитися зараз, — видихнув Вел.

Він віддав човняру потрібні вказівки, і шлюпка, похитуючись, знову наблизилася впритул до нижньої сходинки трапу, що вів на палубу яхти. Якась юна особа, у розмито білявій сукні, з дивовижним, тихим голосом, — справді взивала до нього з оксамитної темряви. «А які в неї очі?» — пробурмотів Вел.

Питання сподобалося йому своєю романтичністю, і він повторив його ледь чутно: «А які в неї очі?»

— Хто ви такий?

Дівчина стояла тепер прямо над ним: вона дивилася вниз, а він, підіймаючись по сходах, дивився вгору, і, як тільки їхні очі зустрілися, обидва зайшлися сміхом.

Панянка була зовсім юна, тоненька — навіть тендітна, у сукні, яка невибагливою білизою підкреслювала її молодість. Дві неясні плямки на щоках нагадували про рум'янци, які розливалися ще за дня.

— Хто ви? — повторила дівчина, відступивши, і знову розсміялася, коли голова Вела порівнялася з палубою. — Я перелякана — і маю право знати.

— Я джентльмен, — Вел вклонився.

— Який саме джентльмен? Джентльмени всіякі бувають. По сусідству з нашим столиком в Парижі сидів один чорношкірий джентльмен і... — дівчина замовкла. — Ви ж не американець, так?

— Я росіянин, — представився Вел таким голосом, ніби проголошував себе архангелом. Трохи помізкувавши, поквапився додати: — Причому мені щастить найбільше. Сьогодні цілий день, протягом всієї цієї весни я мріяв про те, щоб закохатися саме такої ночі, і ось тепер бачу, що небо послало мені вас.

— Стривайте! — видихнула дівчина. — Я зрозуміла: ви потрапили сюди помилково. Мені всі ці справи ні до чого. Боже збав!

— Прошу вибачення.

Вел спантеличено дивився на дівчину, не усвідомлюючи, що зайшов надто далеко. Потім з офіційним видом виставився:

— Я помилився. Якщо ви мене прощаєте — то на добраніч.

Він повернувся й поклав руку на поручень.

— Не йдіть, — промовила дівчина, відкинувши з чола пасмо волосся (якого воно кольору, важко було розібрати). — Якщо вдуматися, то можете сипати будь-якою нісенітницею — лиш не йдіть. Я нещасна — і не хочу залишатися на самоті.

Вел завагався: щось у цій ситуації було таке, чого він до кінця не розумів. Він сприйняв як належне те, що дівчина, окликнувши незнайомця вечірньою порою, — нехай навіть з борту яхти, — напевно налаштована на романтичну пригоду. І йому страшенно не хотілося йти.

Тут він згадав, що шукав дві яхти, і ця — одна з них.

— Званий обід, мабуть, на іншій яхті, — сказав він.

— Званий обід? Ох, справді, раут на «Міннегазі». Ви пливли туди?

— Плив. Вже й не згадаю коли.

— Як вас звати?

Вел вже збирався представитися, але щось спонукало його замість відповіді запитати:

— А вас? Чому ви не на вечірці?

— Бо вважаю, що краще залишитися тут. Місіс Джексон повідомила, що на обід завітають якісь росіяни — то, либонь, і є ви, — дівчина кинула на нього зацікавлений погляд. — Ви ж не надто юні, сподіваюся?

— Я виглядаю молодшим на свій вік, — сухо зауважив Вел. — Це всім впадає в очі. Вважають, що таке буває рідко.

— А скільки вам років?

— Двадцять один, — збрехав Вел.

Дівчина засміялася:

— Нісенітниця! Вам не більше дев'ятнадцяти.

На обличчі Вела виразилося таке невдоволення, що дівчина поспішила його переконати:

— Не падайте духом! Мені самій лиш сімнадцять. Я б, може, і пішла на вечірку, коли б знала що там буде хоч хтось молодший за п'ятдесят.

Вел з радістю змінив тему розмови:

— І ви вважаєте, що краще сидіти тут, під сяйвом місяця.

— Я міркувала про помилки, — вони сіли поряд на парусинових стільцях. — Помилки... Ця тема хапає за душу найбільше. Жінки дуже рідко замислюються над погрішностями — вони готові забувати про них швидше, ніж чоловіки. Але вже якщо задумуються...

— І ви припустилися помилки?

Вона кивнула.

— Непоправної?

— Думаю, що так. Швидше за все. Саме про те я й думала-гадала, поки ви пропливали на човні.

— Може, я можу якось допомогти? — запропонував Вел. — Може, ваша помилка не така вже й жахлива?

— Ні, не можете, — сумно зітхнула дівчина. — Забудьмо про це. Ці роздуми мене надто втомили: краще вже розкажіть про те, як веселяться в Каннах.

Їхні погляди привабила низка таємничих й заманливих вогників на березі, великих іграшкових мурашників зі свічками всередині, що насправді були просторими фешенебельними готелями, осяяний ліхтарями баштовий годинник у Старому місті, затуманена пляма світла «*Café de Paris*»¹, загострені вікна вілл на невисоких пагорбах на тлі темного неба.

— Чим зараз всі вони зайняті? — прошепотіла панянка. — Схоже, там відбувається дещо дивовижне, але що саме — не знаю.

— Там все живе й дихає любов'ю, — тихо промовив Вел.

— Справді? — дівчина довго не відривала очей від берега, з дивним виразом на обличчі. — Тоді мені хочеться додому, в Америку. Тут любові забагато. Відправляюся додому завтра ж.

¹ Паризьке кафе (фр.).

— Так ви боїтеся закохатися?

Дівчина похитала головою:

— Не те щоб. Просто тому... тому що для мене кохання тут немає.

— Для мене теж, — підхопив він. — Так сумно — таке славне місце, така ніжна ніч, а ми з того не маємо нічого.

Він спрямував на дівчину пильний погляд, натхненний і піднесено-романтичний, і вона злегка від нього відсунулася.

— Розкажіть мені більше про себе, — поспішно продовжила дівчина. — Якщо ви росіянин, то де навчилися так добре говорити англійською?

— Моя мати з Америки, — зізнався Вел. — Дідусь теж американець, так що вибору в неї не було.

— Так значить, ви теж американець!

— Ні, я росіянин, — з гідністю заперечив Вел.

Дівчина уважно подивилася на Вела, посміхнулася й вирішила не сперечатися.

— Ну добре, — примирливо мовила вона. — Втім, напевно, ім'я ваше — російське.

Але Вел не мав наміру називати своє ім'я. Ім'я — навіть прізвище Ростових — осквернило б цю ніч. Досить було їхніх тихих голосів, їхніх білявих у темряві облич — і тільки. Він не сумнівався — без всяких на те причин інтуїтивно відчуваючи, — що в душі в нього співає впевненість: ще трохи — і через годину, через хвилину він урочисто вступить у світ романтичної любові.

Його ім'я не було реальністю, бо існувало те, що хвилювало серце.

— Ти — прекрасна, — несподівано випалив він.

— Чому ви так думаєте?

— Бо для жінок світло місяця — найправдивіше.

— Я у сяйві місяця гарно виглядаю?

— Кращих за вас у житті не зустрічав.

— Он воно як, — дівчина задумалася. — Звичайно ж, мені не слід було пускати вас на борт. Могла б здогадатися, про що ми станемо балакати — при такому сяйві. Але не

можу ж я стирчати тут одна й цілу вічність витріщатися на берег. Я для цього надто молода. Як вважаєте, юна?

— Занадто юні, — з жаром підтвердив Вел.

Раптом обом почулася якась нова музика — зовсім поблизу: музика, яка, здавалося, підіймається з моря не далі як за сто ярдів від них.

— Чуєте? — вигукнула дівчина. — Це з «Міннегагу». Обід скінчився.

З хвилину обидва вслухалися мовчки.

— Дякую вам, — раптом вимовив Вел.

— За що?

Вел навряд чи розумів, що сказав ці слова вголос. Він відчував вдячність до неголосного соковитого звучання духових інструментів, яке доносив до нього бриз; до теплого моря, що бурмотіло невиразні скарги навколо носа яхти; до молочного сяйва зірок, що їх омивало: все це, як він відчував, підносило його вгору легше, ніж подих вітру.

— Як гарно, — прошепотіла дівчина.

— І що ми будемо з цим робити?

— А ми повинні щось із цим робити? Я думала, ми будемо просто сидіти та насолоджуватися...

— Ви цього не думали, — м'яко перебив її Вел. — Ви знаєте, що ми повинні щось із цим робити. Я хочу вас любити — і вас це втішить.

— Ні, не можу, — ледь чутно вимовила дівчина.

Вона спробувала засміятися, недбало кинути якусь дріб'язкову фразу, яка повернула б ситуацію в безпечну гавань випадкового флірту. Але було вже пізно. Вел розумів, що музика довершила розпочату місяцем справу.

— Скажу вам правду. Ви — моя перша любов. Мені сімнадцять — стільки ж, скільки й вам, не більше.

У тому, що були вони ровесниками, було щось зовсім роззброювальне. Перед долею, котра зіштовхнула їх разом, панянка відчула безпомічність. Палубні крісла заскрипіли, і, коли обидва вони раптово і по-дитячому хитнулися назустріч один одному, Вел відчув слабкий, ледве вловний аромат парфумів.

III

Чи раз Вел цілував незнайомку, чи двічі — згадати не міг, хоч минуло, певно, не менш як година, як сиділи, тісно притулившись вони одне до одного, і її рука лежала в його руці. Найдивнішим для нього в коханні було те, що жодні атрибути палкої пристрасті — мука, жадання, відчай — не хвилювали його душу, втім любов дарувала запаморочливу обіцянку такого неймовірного щастя в житті, про яку він зроду не підозрював. Перше кохання... це була лиш перша любов! Яким же ж є кохання у своїй цілісній повноті, у своїй довершеності? Вел не знав, що нинішні переживання — нежданий, небувалий синтез хвилювань й спокою — більш ніколи не повторяться.

Музика замовкла, а потім розлилу навколо тишу порушив ритмічний плескіт весел. Дівчина схопилася з місця й напружено вдвиглася в далечінь.

— Слухайте! — проторохтіла вона. — Ви маєте сказати як вас звать.

— Ні.

— Ну будь ласка! — благала вона. — Адже завтра я їду. Вел мовчав.

— Мені не хочеться, щоб ви мене забули. Мене звати...

— Я вас не забуду. Обіцяю завжди про вас пам'ятати. Навіть якщо я когось полюблю, я завжди буду порівнювати її з вами — моїм першим коханням. До кінця життя пам'ять про вас не зів'яне в моєму серці.

— Так, я хочу, щоб ви про мене пам'ятали, — судомно пробурмотіла дівчина. — О, наша зустріч означала для мене набагато більше, ніж для вас, — набагато більше.

Дівчина стояла біля нього так близько, що Вел відчував на своєму обличчі її тепле юне дихання. Вони знову хитнулися назустріч один одному. Вел стискав її долоні й зап'ястя у своїх руках (як, ймовірно, і треба було) і цілував її в губи. Поцілунок був, на його думку, саме таким, як треба — романтичний, але не вульгарний. Однак поцілунок цей таїв надії на інші, майбутні поцілунки, і серце його

втекло в п'яти, коли почув, як до яхти наблизилася шлюпка, а це означало, що повернулося її сімейство. Вечір закінчився.

— Але це тільки початок, — твердив Вел сам собі. — Все моє життя нагадуватиме сьогоднішню ніч.

Дівчина швидко говорила щось півголосом, і він намагався вслухатися в її слова:

— Ви повинні дізнатися ось що: я заміжня. Уже три місяці. Це і є та сама помилка, про яку я думала, коли вас привело сюди місячне світло. Зараз ви все зрозумієте.

Вона замовкла, бо шлюпка штовхнулася в сходи, що вели на палубу, і знизу долинув чоловічий голос:

— Ти тут, любя?

— Так.

— А чия це друга шлюпка?

— Сюди помилково потрапив один із гостей місіс Джексон, і я затримала його на годинку, щоб він мене розважив.

Через мить над палубою з'явився стомлений образ чоловіка з рідкими, сивими пасмами. І тільки тоді Вел усвідомив — правда, занадто пізно, — наскільки йому було небайдуже.

IV

Коли сезон на Рив'єрі в травні закінчився, Ростови та всі інші росіяни замкнули свої вілли й вирушили проводити літо на північ. Православні церкви закрилися, на підвали з рідкісними винами нависили замки, а фешенебельне місячне сьайво сховали, так би мовити, за сімома горами, — чатувати на повернення гостей.

— Ми повернемося наступної весни, — повторювали вони, ніби апріорі.

Але обіцянка виявилася передчасною: повернутися їм не судилося. Тим небагатьом, кому вдалося знову прорватися на південь після трагічних п'яти років, випав щасливий

шанс влаштуватися на роботу покоївками або лакеями в розкішних готелях, де колись ті багатії бенкетували. Безліч стали жертвами війни чи революції; інша частка розчинилася в натовпі великих міст, ставши утриманцями чи дрібними шахраями, а дехто (і таких було чимало) попрощався з життям, паралізований відчаєм.

Коли уряд Керенського зазнав краху в 1917 році, Вел служив лейтенантом на Східному фронті, безрезультатно намагаючись тримати в підпорядкуванні солдат, котрі давно вже не визнавали жодних авторитетів. Він продовжував боротися й після того, як князь Павло Ростов і його дружина одного дощового ранку розплатилися кров'ю, спокутуючи гріхи династії Романових, і завидна кар'єра дочки Морріса Хейзелтона перервалася в місті, яке ще більше нагадувало м'ясну крамницю, ніж Чикаго в 1892 році.

Опісля Вел якийсь час воював у полку армії Денікіна, поки не усвідомив, що бере участь у безглуздому фарсі, а велич Російської імперії канула в минуле. Незабаром він переїхав до Франції, однак зіткнувся з проблемою бідності.

Очевидною, зрозуміло, здавалася перспектива прилаштуватися в Америці. Там, як і раніше, проживали дві відносно забезпечені тітоньки, з якими матір Вела посварилася ще давним-давно. Однак через забобони, прищеплені матір'ю, ця ідея здавалася йому абсурдною, до того ж і грошей на подорож через океан у нього не було. Варто було почекаати того часу, коли ймовірна контрреволюція в Росії поверне йому втрачену власність Ростових, а поки що як-небудь треба протриматися у Франції.

І Вел відправився в те містечко, яке знав найкраще — в Канни. На останні двісті франків купив квиток у вагон третього класу, а після прибуття, обмінявши фрак, отримав від послужливих ділків гроші на їжу та нічліг. Пізніше він про це шкодував, оскільки фрак допоміг би йому знайти посаду офіціанта. Втім, замість цього йому вдалося влаштуватися водієм таксі, що рівночасно могло вважатися як найбільшою удачею, так і найжахливішим нещастям.

Іноді Велу доводилося возити американців, які бажали орендувати віллу, і, якщо переднє скло в автомобілі було піднято, до нього долинали цікаві уривки розмови:

— ...я чула, цей водій — російський князь... — Тихіше! — Так-так, той самий... — Естер, помовч! — і тут лунали придушені смішки.

Коли автомобіль зупинявся, пасажирки товклися біля дверцят, щоб крадькома глянути на Вела. Спочатку, коли так поводитися дівчата, Вела охоплював смуток, але згодом він перестав звертати на це увагу. Одного разу якийсь веселий від випивки американець, поцікався, чи правда, що Вел — князь, і запросив його на обід; іншого разу літня жінка, виходячи з таксі, схопила його за руку, енергійно її потрясла й змусила взяти сотенну купюру.

— Ну, Флоренс, тепер, повернувшись додому, зможу всім похвалитися, що обмінялася рукостисканням з російським князем.

Той підпийлий американець, який запросив Вела на обід, думав спочатку, що Вел — син царя: довелося пояснити йому, що княжий титул у Росії означає, як і титул герцога в Великобританії, тільки приналежність до аристократичного стану. Але американець ніяк не міг второпати, чому Вел не буває серед високопоставлених осіб й не може створити собі пристойного стану.

— Це Європа, — похмуро відказав Вел. — Капітал тут не наживають. Гроші або успадковують, або старанно складають роками, і тоді — певно, через три покоління — сімейство потрапляє на вищий щабель соціального стану.

— Подумайте над тим, які в людей потреби — за нашим прикладом.

— Це тому, що в Америці грошей більше. Всі ваші потреби давно передбачені.

Однак через рік — за протекцією молодого англійця, з яким він до війни грав в теніс, — Велу вдалося отримати посаду клерка в каннському відділенні британського банку. Він розсилав пошту, замовляв залізничні квитки та організовував екскурсії для нетерплячих туристів. Інколи

до його віконечка підкрадалося знайоме обличчя; коли Вел його впізнавав — тис руку, коли ні — просто мовчав. Через два роки вже ніхто не позиціював його з колишнім князем: та історія набридла, розкіш і багатство Ростових та їхнього оточення поступово спочили в Леті.

Вел майже ні з ким не спілкувався. Вечорами він трохи гуляв по набережній, випивав, не поспішаючи, кухоль пива в кафе й рано лягав спати. Його рідко куди запрошували, вважаючи, що його невеселий, зосереджений вигляд наводить тугу, та він і сам цурався будь-яких запрошень. Замість дорогих твідових і фланелевих костюмів, які батько випишував для них обох з Англії, носив тепер дешевий французький одяг. З жінками не знався зовсім. Якщо в сімнадцять років він і був у чомусь непохитно впевнений, то тільки в одному: що життя його буде сповнене романтики. Тепер, через вісім років стало зрозуміло, що такого не станеться. Власне, часу для любові в нього й не залишалось: війна, революція, а потім і бідність, вступивши в змову, озброїлися проти надій його серця. Ріки його почуття, що вперше пробилися на поверхню того квітневого вечора, одразу ж всохли — окрім хіба що мізерного струмочка.

Щаслива юність скінчилася для Вела, ледь розпочавшись. Він бачив, що роки його йдуть і що зовні він виглядає все більш обшарпанним, а життя поступово зводиться до спогадів про чудові юначі дні. Часом гадали, що Вел втратив глузд: коли той демонстрував молодшим співробітникам старовинний фамільний годинник, ті тільки знущально підморгували один одному, слухаючи розповіді про колишню розкіш сімейства Ростових.

Одного квітневого вечора 1922 року Вел, походжаючи по набережній і дивлячись на довговічну магію запалених ліхтарів, віддавався звичним похмурим роздумам. Ця магія творилася вже не для нього, втім вона апріорі була, і це його хоч трішки тішило. На ранок він збирався відправитися у відпустку та оселитися в недорогому готелі поблизу міста, де купатиметься в морі, читатиме й відпочиватиме, а після повернення знову приступить до роботи. Уже третій

рік поспіль він брав відпустку на другу половину квітня — либонь, тому, що саме тоді відчував потребу вдатися до спогадів. Адже саме у квітні доля подарувала йому найкращий період життя — романтику під місячним сяйвом. Цю подію зберігав у душі як святиню; тоді він вважав її всього лише початком, проте вона стала кінцем.

Вел ненадовго зупинився біля «*Café des Étrangers*¹», але тут же, підкоряючись якомусь пориву, перетнув вулицю й спустився до берега.

У гавані стояла на якорі дюжина яхт, вже красиво посріблених місяцем. Він бачив їх зранку, вже й читав надписи, викарбувані на бортах — за звичкою, вдаючись до такого вже три роки, суто механічно.

— *Un beau soir*? — вимовив чийсь голос поруч із ним. Це був човняр, котрий частенько зустрічав тут Вела і раніше. — Мсьє вважає, що море чарівне?

— Так, дуже.

— Також так думаю. Але живеться тут добре лиш під час сезону, а в інші пори року — доволі сутужно. Хоч наступного тижня вдасться заробити. А платять мені тільки за те, що я тут чатую без діла з восьмої ранку до півночі.

— Що ж, зовсім непогано, — ввічливо погодився Вел.

— Наймає мене вдова, красуня з красунь, американка. Її яхта завжди стоїть тут на якорі всю другу половину квітня. Якщо «Корсар» прибуде завтра, буде рівно як три роки.

V

Вел не спав всю ніч — і не тому, що в голові мелькали думки про те, як вчинити, а тому, що старі почуття несподівано прокинулися й ожили. Звичайно ж, бачитися з нею він не повинен: де вже йому, бідному невдасі, від імені якого залишилася одна бліда тінь... але відтепер і назавжди знати,

¹ «Кафе для іноземців» (фр.).

² Вечір добрий (фр.).

що про нього пам'ятають — хіба це не ошчасливить його хоч трішки? Новина надала його власній пам'яті інший вимір — наділила її життєвістю, як це буває, коли дивитися на звичайне зображення через стереоскопічні окуляри. Новина вселила в нього впевненість у тому, що все це не було оманю: колись його вродою захопилася чарівна жінка й та ще й досі його не забула.

Наступного ранку, аби уникнути випадкової зустрічі на вулиці, Вел з'явився з валізою на вокзалі за годину до прибуття потяга й зайняв місце у вагоні третього класу.

Сидячи у вагоні, Вел помітив, що його ставлення до життя якось змінилося: всередині жевріла слабка, може й нездійсненна, надія, що добу тому була йому чужа. А що, коли в майбутньому знайдеться якийсь спосіб, завдяки якому йому вдасться організувати ще одну зустріч — коли він завзято працюватиме, пристрасно використовуватиме все, що кинула доля під ніс? Щонайменше Вел був знайомий із двома росіянами в Каннах, котрі, володіючи лиш спритністю й хорошими манерами, тепер на диво досягли успіху. Кров Морріса Хейзелтона застукала в його скронях, змусивши пригадати те, на що йому було байдуже: адже Морріс Хейзелтон, збудувавши доньці палац у Санкт-Петербурзі, теж не мав нічого за плечима.

Одночасно Вела захопив й інший порив — не такий дивовижний і не такий наполегливий, але, разом із тим, суто американський: ним опанувала цікавість. У випадку, коли він зможе — хоча б, коли життя коли-небудь складеться так, що зустріч із цією жінкою стане можливою, — принаймні ім'я її має дізнатися.

Вел схопився з місця, схвильовано повернув ручку дверцят — і вистрибнув із вагона. Кинувши валізу в камеру схову, він помчав в американське консульство.

— Зранку прибула яхта, — квапливо звернувся він до службовця, — американська яхта «Корсар». Мені потрібно дізнатися хто її власник.

— Хвилиночку, — відгукнувся службовець, кинувши на Вела дивний погляд. — Спробую з'ясувати.

Трохи згодом (Велу здалося — пройшла ціла вічність) службовець повернувся.

— Так, почекайте хвилиночку, — запинаючись, вимовив він. — Ми... здається, з'ясуємо.

— Яхта прибула?

— О, так — все гаразд. Принаймні я так думаю. Будьте ласкаві, зачекайте трохи, присядьте в це крісло.

Прошло ще десять хвилин, і Вел нетерпляче поглядав на годинника. Якщо вони не поквапляться, він не встигне на потяг. Молодик нервово сіпнувся, немов хотів скочити на ноги.

— Прошу вас, не хвилюйтеся, — заспокоїв його службовець, швидко глянувши на Вела зі своєї конторки. — Посидьте спокійно, будь ласка.

Вел витріщився на нього. Яка йому різниця, чи чекати-ме він, чи ні?

— Я спізнюся на потяг, — нетерпляче пробелькотів він. — Вибачте, що спричинив вам стільки клопоту...

— Прошу вас, посидьте, будь ласка! Ми будемо тільки раді виконати свій обов'язок. Бачте, ми чекали на ваше звернення протягом... ох... вже трьох років.

Вел схопився з крісла й гнівно насунув капелюх на голову:

— Чому ж ви відразу мені про це не сказали?

— Тому що повинні були зв'язатися з нашим... з нашим клієнтом. Прошу вас, не йдіть! Вже — ах так, вже занадто пізно.

Вел обернувся. У дверному отворі, на тлі сонячного сьйва, виникла струнка жінка: її темні перелякані очі сяяли.

— Як...

Вел розкрив рот, але продовжити фразу не зміг. Жінка зробила крок до нього:

— Я... — вона безпомічно дивилася на нього, очі її були повні сліз. — Я просто хотіла з вами привітатися, — пробурмотіла вона. — Я три роки приїжджала сюди, тому що хотіла з вами привітатися.

Вел як і раніше не міг вимовити й слова.

— Могли б і відповісти, — нетерпляче кинула жінка. — Могли б і відповісти, а то я вже почала думати, що вас убили на війні, — вона звернулася до службовця: — Представте нас, будь ласка! Невже не бачите, що я не можу привітатися з людиною, коли ми не знаємо, як звертатися один до одного?

Зрозуміло, є всі підстави з недовірою ставитися до міжнародних шлюбів. Згідно з американською традицією, всі вони приречені на погану кінцівку, і ми звикли читати заголовки на кшталт наступних: «Пропоную Корону в Обмін на Справжню Американську Любов, Заявляє Герцогиня» або «Жебракові Графу Пред'явлено Звинувачення в катуванні жінки Родом з Толедо». Інші заголовки ніколи не публікуються — кому захотілося б прочитати наступне: «Замок — це Гніздо Кохання Стверджує Колишня Перша Красуня Джорджії» або «Герцог і Дочка М'ясного Магната святкують Золоте Весілля»?

Дотепер жодних заголовків про молоду пару Ростових не з'явилося. Князь Вел занадто зайнятий: він тримає парк таксомоторів сріблясто-місячного кольору, що користуються великим успіхом завдяки його незвичайним здібностям, і для інтерв'юерів у нього просто не знаходиться часу. Разом з жінкою вони залишають Нью-Йорк лиш раз на рік — та коли яхта «Корсар» всередині квітня вночі прибуває в гавань Канн, один із човнярів, як і раніше, радісно її вітає.

СИРІТКА РАГС МАРТІН-ДЖОНС ТА ПРИНЦ У-ЕЛЬСЬКИЙ

I

Одного квітневого ранку в нью-йоркську гавань плавно прослизнув корабель «Маджестік». По дорозі понюхав місцеві буксири й пороми, що тяглися, мов черепахи, підморгнув якійсь молодій, кричущо розмальованій яхті й свистом пари наказав забратися зі шляху суднові, що перевозило худобу. Затим, мов огрядна леді, що хутко всідається на стілець, пристав до власного причалу й самовдоволено оголосив, що тільки-но прибув з Шербура й Саутгемптону, несучи на борту найкращих у світі людей.

Найкращі у світі люди стояли на палубі та ідіотично махали своїм бідним родичам, які тупцями на пристані в очікуванні рукавичок із Парижа. Незабаром «Маджестік» за допомогою великого тобогана з'єднали з північно-американським континентом, і корабель почав викидати з себе кращих людей світу, якими виявилися Глорія Свенсон¹, двоє закупників від «Лорд енд Тейлор», міністр фінансів із Граустарка з пропозицією консолідації боргу та африканський король, який всю зиму спав, мріючи доплисти до берега, і жахливо страждав від морської хвороби.

Коли на пристань хлинув потік пасажирів, фотографи захоплено заклацали затворами. Радісними криками зустріли пару носилок із двома жителями Середнього Заходу, які минулої ночі впилися до білої гарячки.

Палуба поступово спорожніла, але коли весь до останньої пляшки бенедиктин досяг берега, фотографи ще залишалися на своєму посту. Помічник капітана, котрий

¹ Глорія Свенсон — американська акторка, одна з яскравих зірок доби німого кіно.

наглядав за висадкою, теж затримався біля підніжжя трапу, переводячи погляд то на годинник, то на палубу, немов важлива частина вантажу змушувала на себе очікувати. Нарешті спостерігачі на пірсі видихнули протяжне «А-а-а-х!»: З головної палуби рушила завершальна процесія.

Першими спускалися дві покоївки-француженки, що несли маленьких королівських собачок, за ними пробиралася наосліп група носіїв, з головою вкритих поклажею: пучками та букетами свіжих квітів. Далі ще одна покоївка вела дитину-сироту зі сумними очима, виразно французького походження, їм же дихав у спину другий помічник капітана, тягнучи за собою, до свого і їхнього незадоволення, трьох неврастенічних вовкодавів.

Пауза. Потім до поручнів вийшов капітан, сер Говард Джордж Вітчкрафт, а супроводжувала його пишна купа хутра — сріблясті лисиці.

Рагс Мартін-Джонс, провівши п'ять років в європейських столицях, повернулася в рідні краї!

Рагс Мартін-Джонс не була собакою. Вона була наполовину дівчиною, наполовину квіткою, і, обмінюючись рукостисканням з капітаном, сером Говардом Джорджем Вітчкрафтом, вона усміхнулася так широко, мовби почула найсучасніший, найсмійніший жарт на світі. Всі ті, хто не встиг ще покинути пірс, відчули у квітневому повітрі трепет цієї усмішки й обернулися подивитися.

Рагс Мартін Джонс повільно спустилася по трапу. Дорогий капелюшок, незбагненно експериментального фасону, щільно притиснута рука, так що куці пасма — зачіска хлопця чи каторжанина — даремно намагалися трохи потріпотіти під вітром гавані. Обличчя її навіювало думки про недоспані ночі перед вінчанням, поки вона легким порухом не вставила безглуздий монокль в ясне, сповнене голубизни й дитячості око. На кожному третьому-четвертому кроці монокль піддавався натиску довгих вій, і Рагс зі щасливим втомленим смішком переносила цей символ зарозумілості в інше око.

Бум! Причал прийняв її сто п'ять фунтів¹ ваги й мовби здригнувся під гнітом її краси. У двох-трьох носіїв запаморо-

¹ Близько 48 кг.

чилося в голові. Велика сентиментальна акула, що слідувала за кораблем, відчайдушно вистрибнула з води, щоб провести її останнім поглядом, і з розбитим серцем знову занурилася в глибину.

Рагс Мартін-Джонс повернулася додому.

На березі її не зустрічала рідня, з тієї простої причини, що з усієї її сім'ї нікого, крім неї, у живих не залишилося. У 1912 році її батьки разом потонули на «Титаніку», щоб ніколи в цьому світі не розлучатися, і ось весь спадок Мартін-Джонсів — сімдесят п'ять мільйонів — дістався дитині, якій не виповнилося ще й десяти. Таку ситуацію обиватель зазвичай характеризує як «і сміх, і гріх».

Рагс Мартін-Джонс (всі вже давно забули її справжнє ім'я) тепер знімкували зі всіх ракурсів. Монокль наполегливо випадав, вона невпинно усміхалася, позіхала й повертала його на місце, і тому жодного зображення не вийшло, коли не брати до уваги знятого на кінокамеру. На всіх фото, однак, був присутній гарний, схвильований юнак, який зустрічав її на причалі, — в його очах горів майже лютий вогонь любові. Звали його Джон М. Чеснат, він уже написав для «Амерікен мегезін» історію свого успіху; його безнадійне кохання до Рагс почалося з тієї ще пори, коли вона, мов припливи, підпала під вплив літнього місяця.

Вони вже віддалялися від пристані, коли Рагс усвідомила його присутність й кинула на нього байдужий погляд, мовби бачила його вперше.

— Рагс, — почав він, — Рагс...

— Джон М. Чеснат? — спитала вона, вивчаючи його поглядом.

— А хто ж іще! — зі злістю вигукнув він. — Хочеш уда-ти, ніби ми не знайомі? Ніби ти не просила в листі, щоб я тебе зустрів?

Рагс розсміялася.

Поруч виник шофер, вона вивернулася з пальто, відкриваючи сукню у велику клітку, сіру та блакитну. Обтрусилася, як мокра пташка.

— Мені ще потрібно дещо в'яснити з митницею, — зауважила вона з відсутнім виглядом.

— Мені теж треба вяснити, — схвильовано підхопив Чеснат, — а насамперед скажу, що за весь час твоєї відсутності я ні на мить не переставав тебе любити.

Рагс, простогнавши, зупинила його:

— Будь ласка! На борту було кілька молодих американців. Тема смертельно мені набридла.

— Господи! — скрикнув Чеснат. — Ти що ж, будеш рівняти мою любов з тим, що тобі наспівали на борту?

Він підвищив голос, перехожі, які йшли поруч, почали прислухатися.

— Ц-с! — застерегла його Форс. — Не треба циркових вистав. Якщо ти хочеш хоч зрідка зі мною бачитися, поки я тут, угамуй запал.

Але Джон М. Чеснат, судячи з усього, не керував своїм голосом.

— Але ж... — він ледь не зірвався на вереск. — Ти що, забула, що сказала мені в четвер п'ять років тому на цьому самому пірсі?

Половина пасажирів корабля стежила за цією сценою з причалу, групка інших підтягувалася від митниці, щоб теж подивитися.

— Джоне, — вона починала злитися. — Якщо ти ще раз підвищиш голос, у тебе буде не одна можливість охолонуть — я вже про це подбаю. Я в «Рітц». Побачимося сьогодні ввечері, приходь.

— Але, Рагс, — хрипким голосом запротестував Джон. — Послухай. П'ять років тому...

Далі спостерігачам на причалі довелося насолодитися видовищем воістину рідкісним. Красива жінка в картатій, сірій з блакитним, сукні стрімко ступила вперед і вперлася руками в юнака, котрий зі схвильованим виглядом стояв поруч. Хлопець інстинктивно відсахнувся, але нога його не знайшла опори, він м'яко зіслизнув зі тридцятифутової висоти причалу й, зробивши не позбавлений грації поворот, гепнувся в річку Гудзон.

Пролунали крики тривоги, всі кинулися до краю причалу, і тут голова юнака визирнула над водою. Він плавав з легкістю, і, переконавшись в цьому, юна панна, яка, оче-

видно, і стала винуватицею нещасного випадку, схилилася над краєм пірсу й склала долоні рупором.

— Я буду о пів на п'яту! — викрикнула вона.

Вона весело махнула рукою (джентльмен, занурений у вир, не міг відповісти), поправила свій монокль, кинула зарозумілий погляд на натовп, що зібрався на видовище, і неспішно пішла.

II

П'ять собак, три покоївки та французька сирітка розташувалися в найрозкішніших апартаментах «Рітца». Рагс ліниво розчинилася в парній, духмяній від трав, ванні, в якій продрімала ледь не годину. Після закінчення процедури прийняла ділові візити масажистки, манікюрниці й, врешті, перукаря-француза, який відновив її відрослі пасма каторжанина. Коли о четвертій прибув Джон М. Чеснат, то застав у холі ледь не міради юристів й банкірів — розпорядників довірчого фонду «Мартін-Джонс». Вони очікували на зустріч з о пів на другу й тепер перебували в стані жахливої напруги.

Одна з покоївок ретельно обдивилася його з ніг до голови, можливо, тому, аби переконатися, чи достатньо він високо, а затим його негайно доправили до мадемуазель. Мадемуазель лежала у своїй спальні, розтягнувшись на шезлонгу серед двох дюжин шовкових подушок, що супроводжували її під час подорожі через Атлантику. Джон увійшов дещо напружено й привітав її офіційним поклоном.

— Виглядаєш краще, — Рагс підвелася з подушок й оглянула його схвальним поглядом. — На обличчі рум'янець з'явився.

Джон холодно подякував за комплімент.

— Варто повторювати таку процедуру щоранку, — без будь-якого зв'язку з попереднім вона додала: — А я завтра повертаюся до Парижа.

Джон Чеснат здивовано відкрив рот.

— Я писала тобі, що, так чи інакше, більше як тиждень в Нью-Йорку не пробуду.

— Але, Рагс...

— Та й навіщо? Хіба в Нью-Йорку є якийсь статний молодик?

— Але ж, Рагс... дай мені шанс! Залишися, скажімо, на днів десять й пізнаєш мене набагато краще!

— Пізнати! — її тон підказував те, що юнак для неї, мов затерті сторінки книги. — Мені б чоловіка, який здатен на галантний жест.

— Хочеш сказати, мені слід висловлювати свої почуття виключно пантомімою?

Рагс роздратовано фиркнула.

— Я хочу сказати, що в тебе немає уяви, — терпляче пояснила вона. — В американців взагалі відсутня уява. Єдине велике місто, де культурна жінка може дихати, це Париж.

— Значить, я тобі тепер зовсім байдужий?

— Якби був, я б не стала перетинати Атлантику, щоб з тобою побачитися. Але варто було мені побачити на борту американців, і я зрозуміла, що не вийду заміж за жодного з них. Я б тебе ненавиділа, Джоне, і з нудьги не знайшла б нічого кращого, як розбити тобі серце.

Рагс закурилася й почала зариватися в подушки; незабаром вона пірнула в них ледь не повністю.

— Монокль загубила, — пояснила вона.

Після невдалих пошуків у шовковистих глибинах вона виявила свою лорнетку: та звисала з шиї на спину.

— Мені хочеться закохатися, — продовжила Рагс, вставляючи монокль у своє дитяче око. — Минулої весни в Сорренто я ледь не втекла з індійським раджею, та йому б шкіру на півтони світлішу, ба більше, вже до болю не подобалася мені одна з його дружин.

— Що за нісенітниці ти провадиш? — Джон сховав обличчя в долонях.

— Ну, я все ж за нього не вийшла. Тим часом йому було що запропонувати. Як-не-як, а в Британській імперії він був третім серед найбагатших чоловіків. Це вже інша справа... а ти багатій?

— Не такий, як ти.

— Ну ось. Що ж ти можеш мені запропонувати?

— Любов.

— Любов! — Рагс знову зникла в подушках. — Послухай, Джоне. Як на мене, життя — це ряд повабних крамниць, перед кожною стоїть торговець, потирає собі руки й каже: «Будьте моїм постійним клієнтом. Мій універмаг — кращий на світі». Я входжу, при мені гаманець, набитий красою, грошима й молодістю, все мені по кишені. «Чим ви торгуєте?» — питаю я, а він, потираючи руки, відповідає: «Ну, мадемуазель, сьогодні завезли сорт ідея-а-альної любові». Іноді любові в асортименті й немає, але, почувши, скільки в мене грошей на покупки, він за нею посилає. Що-що, а любов завжди до моїх послуг, причому безкоштовно. У цьому мій єдиний виграш.

Джон Чеснат відчайдушно підвівся й ступив до вікна.

— Тільки не стрибай, — похапцем вигукнула Рагс.

— Гарзд, — він жбурнув сигарету на Медісон-авеню.

— Мова не про тебе, — промовила вона вже м'якше. —

Хай ти й зануда з зануд, але я прив'язана до тебе сильніше, ніж можу висловити. Але тутешнє життя — воно тягнеться й тягнеться. І ніколи нічого не відбувається.

— Так тут чого тільки не відбувається, — побився об заклад він. — Сьогодні ось — витончене вбивство в Хобокені та самогубство за дорученням в Мені. У конгрес внесли законопроект про стерилізацію агностиків...

— Гумор мене не цікавить, — заперечила дівчина. — Зате плакаю ледь не архаїчну тягу до романтики. Знаєш, Джоне, минулого місяця сиділа я за столиком з двома панами, які реверсом та аверсом грали на королівство Шварцберг-Райнмюнстер. У Парижі один мій знайомий, звали того Блатчдак, якось затіяв справжню війну, а потім протягом року планував іншу.

— Ну тоді хоча б заради різноманітності чом би тобі сьогодні ввечері кудись зі мною та й не піти? — наполягав Джон.

— Куди? — презирливо запитала Рагс. — Гадаєш, я й досі шаленію від нічних клубів та пляшки солодкого ігристого? Мені більше до смаку власні несмачні фантазії.

— Я тебе поведу в одне з найдивовижніших місць міста.
— І що буде? Що там такого буде — ось ти мені скажи.
Джон Чеснат раптом зробив глибокий вдих й озирнувся, немов побоювався чужих вух.

— Ну, сказати по правді, — промовив він тривожно, приглушеним голосом, — якщо це набуде розголосу, зі мною, либонь, трапиться щось дуже жахливе.

Рагс випросталася, подушки навколо неї опали, як листя.

— Ти натякаєш, ніби пов'язаний з якимись сумнівними справами? — вигукнула вона, сміючись. — Розраховуєш, я повірю в це? Ні, Джоне, твоя доля — простувати торованими шляхами — і просто собі простувати.

Губи її, мов пелюстки презирливої троянди, кидалися в нього словами, мов шипами. Джон підібрав із крісла свої капелюх і пальто, взяв палицю.

— Востаннє запитую: підеш зі мною сьогодні подивитися на те, що я покажу?

— Що подивитися? Глянути на кого? Чи є в цій країні хоч що-небудь, що варте споглядання?

— Ну, — сказав він буденним тоном, — по-перше, ви глянете на принца Уельського.

— Що? — Рагс одним рухом схопилася з шезлонга. — Він повернувся в Нью-Йорк?

— Повертається сьогодні ввечері. Хочеш на нього подивитися?

— Чи хочу? Так я ніколи ще його не бачила. Усюди пропускаю. За годину, проведеному поблизу нього, я б віддала рік життя, — голос Рагс тремтів від хвилювання.

— Він був у Канаді. Сьогодні відбудеться важливий боксерський поєдинок — принц приїжджає інкогніто, щоб його подивитися. А до мене дійшли чутки, де він збирається провести вечір.

Рагс захоплено зойкнула.

— Домінік! Луїза! Жермен!

Всі три покоївки примчали на поклик. Кімната раптово наповнилася вібраціями дикого, приголомшеного світла.

— Домінік, приготуйте авто! — кричала Рагс французькою. — Сан-Рафаель, мою золоту сукню й бальні туфлі з ка-

блуками зі справжнього золота! Найбільші перли — всі, які є, і діамант розміром з яйце, і панчохи зі сапфіровими швами. Жермен, нумо в домашній салон краси. І ще одну ванну — холодну, з мигдальним кремом. Домінік — до Тіффані, одна нога тут, інша там, поки вони не закрилися! Знайди мені брошку, кулон, діадему, неважливо що, аби з гербом будинку Віндзорів.

Вона смикала гудзики своєї сукні, і варто було Джону поспішно відвернутися, щоб піти, вона тут же зіслизнула з її плечей.

— Орхідеї, — крикнула вона йому в спину, — заради всіх святих, орхідеї! Чотири дюжини, щоб можна було вибрати чотири штуки.

Покоївки заметушилися по кімнаті, як перелякані птиці.

— Парфуми, Сан-Рафаель, відкрий валізу з парфумами; дістаньте рожевих соболів, підв'язки з діамантами, солодке масло для рук! Це теж візьміть! — І це... і це... ой!.. і це!

Проявивши скромність, Джон закрав за собою двері апартаментів. Шестеро довірених осіб, у позах, які виражали втому, нудьгу та відчай, все ще юрмилися в зовнішньому холі.

— Джентльмени, — оголосив Джон Чеснат, — боюся, міс Мартін-Джонс втомилася з дороги й не зможе сьогодні з вами говорити.

III

— Це місце без всякої вагової причини називають Небесним Отвором.

Рагс озирнулася.

Вони з Джоном опинилися на даху, у саду, що розкинувся під нічним квітневим небом. Над головою мерехтіли холодним світлом справжні зірки, на темному заході виднівся крижаний серп місяця. Однак там, де вони стояли, панувала червнева теплінь, і пари, які обідали та танцювали на паркеті з матового скла, не звертали уваги на зловісне небо.

— Чому тут так тепло? — прошепотіла Раґс, поки вони пробіралися до столика.

— Якийсь новітній винахід. Не дає теплому повітрю підійматися. Не знаю, на якому принципі збудовано, але тут навіть взимку можна перебувати просто неба.

— А де принц Уельський? — вимогливим тоном запитала вона.

Джон обвів очима майданчик.

— Поки не прибув. Раніше ніж через пів години не з'явиться.

Раґс глибоко зітхнула.

— За чотири роки я вперше відчуваю такий трепет.

Чотири роки — а його любов до неї триває на рік більше. Джон задумався: коли їй було шістнадцять і вона, миле, навіжене дитя, просиджувала ночі в ресторанах з офіцерами, які мали назавтра відправитися в Брест, рано втративши сяйво життя під акомпанемент старезних, печальних, сповнених муки днів війни, — чи була вона в ті дні такою прекрасною, як зараз, під цими бурштиновими вогнями, під цим темним небом. Від збуджено палких очей до каблуків крихітних туфельок, в смужках зі справжнього золота і срібла, вона скидалася на один з тих дивних корабликів, вирізаних всередині пляшки. Виконана так тонко й ретельно, немов над нею не один рік працював майстер, який спеціалізувався на ювелірно-дражливих виробках. Джону Чеснату хотілося взяти її в руки, повертати вправо-вліво, придивитися до носка туфельки, кінчика вуха, прижмуритися до казкових камінців, з яких змайстровані вії.

— Хто це? — Раґс несподівано вказала на красивого латиноамериканця, який сидів за столиком навпроти.

— Це Родеріґо Мінерліно, зірка кіно та реклами крему для обличчя. Може, пізніше він танцюватиме.

Раґс тільки тепер почула звуки скрипок й барабанів. Та музика, здавалося, плила здалеку, над крижаною ніччю й спадала на паркет — це додавало нотах казковості й відчуженості.

— Оркестр на іншому даху, — пояснив Джон. — Нове бачення... Дивися, починається вистава.

Раптом, у коло різкого, варварського світла, вискочила зі замаскованого проходу молода, тонка як тростинка негритянка, злякала музику, яка перейшла в непорядкований мінор, і затягла ритмічну трагічну пісню. Сопілка її тіла раптом переломилася, вона почала повільно й нескінченно ступати — без просування, без надії, мов невдача убогої дикунської мрії. З істеричною монотонністю, безнадійно, однак непримиренно, вона щораз вигукувала, що втратила Папу Джека. Одна за одною, її, з наполегливого ритму божевілля, намагалися збити гучні труби, та вона чула лиш гуркіт барабанів, які перенесли її в якийсь загублений світ, що існував тисячу років тому. Коли замовкло пікколо, негритянка знову витягнулася в тоненьку коричневу струну, пронизливо, несамовито скрикнула й розчинилася в раптовій темряві.

— Коли б ти жила в Нью-Йорку, то не питала б хто це, — промовив Джон, коли спалахнуло бурштинове світло. — Наступний пан — Шейк Б. Сміт, грубий, ганебний сорт гумору.

Він замовк. У ту саму мить, коли перед початком другого номера згасло світло, Рагс глибоко зітхнула й всім тілом подалася вперед. Її очі скляні, як у пойнтера на полюванні. Джон помітив, що погляд дівчини прикутий до компанії, яка увійшла через бічні двері й почала влаштовуватися за столиком в напівтемряві.

Столик приховували пальми, і Рагс спочатку розрізнила тільки три тьмяні силуети. Затим побачила й четвертий, що розташувався ніби в самій глибині, — блідий овал його обличчя вінчався густо-жовтим волоссям.

— Ага! — вигукнув Джон. — Ось і його величність.

Тихенько схлипнувши, Рагс затамувала подих. Мадемуазель сприймала все, мов у тумані: комік начебто стояв на танцювальних підмостках в яскраво-білому освітленні, начеб деякий час щось торохтів, а залом розносилися брижі сміху. Та очі її залишалися нерухожими, зачарованими. Вона бачила, як хтось із компанії схилився й щось прошепотів іншому, як горів сірник, як замерехтіло на задньому плані яскраве вічко сигарети. Чи довго залишалася без руху, Рагс не знала сама. Потім з очима в неї щось трапилося, їх

заслало білою пеленою, і відмахнутися від цього було неможливо. Рагс різко повернулася й виявила, що на неї зверху спрямований невеликий прожектор. Десь поблизу звучав голос, він щось їй говорив, по залу стрімко прокочувався круговорот сміху, але Рагс сліпив прожектор, і вона мимоволі підвелася.

— Сиди! — шепнув їй Джон через столик. — Він щовечора вибирає собі кого-небудь.

Тепер Рагс зрозуміла — це був комік Шейк Б. Сміт. Він розмовляв з нею, сперечався з нею — про щось, що здавалося неймовірно потішним для всіх інших, та Рагс чулося лиш невиразне бурмотіння. Спочатку її приголомшило яскраве світло, але тепер вона опанувала себе й зобразила посмішку. То був жест рідкісного самовладання. Ця посмішка говорила про цілковиту байдужість до того, що відбувається, і Рагс немовби не помічала світла прожектора, не помічала спроби коміка зіграти на її привабливості; вона з нескінченної відстані гралася ним — з тим же успіхом він міг би метати свої стріли в місяць. Вона вже не була «леді» — леді в такій ситуації виглядала б роздратованою, жалюгідною чи дурною, Рагс же звела свою позицію до того, щоб просто красуватися, залишаючись недосяжною для всього іншого, і комік зрештою відчув таку самотність, якої ніколи раніше не відчував. За його сигналом прожектор раптово згас. Сцена завершилася.

Сцена завершилася, комік покинув сцену, і нотки відчуженої музики залунали знову. Джон прихилився до неї.

— Мені дуже шкода. Але нічого тут не поробиш. Ти була чудова.

У відповідь на інцидент пролунав буденний сміх — з тим вона здригнулася: за столиком на тому кінці залу залишилися тільки двоє людей.

— Він пішов! — засмутилася вона.

— Не хвилюйся — повернеться. Бачиш, йому доводиться бути обережним; напевно, перечікує зовні з ким-небудь зі своїх асистентів, поки знову не вимкнеть світло.

— А чого йому остерігатися?

— Відвідування Нью-Йорка в нього не заплановано. Так він і приїхав інкогніто.

Світло знову померкло, і майже відразу ж з темряви з'явився високий чоловік і наблизився до їхнього столика.

— Не дозволите представитися? — швидко промовив він з гордовитою інтонацією британця, звертаючись до Джона. — Лорд Чарльз Есте, один із супутників барона Марчбенка, — він пильно подивився на Джона, аби зрозуміти, чи той усвідомив вагомість цього імені.

Джон кивнув.

— Це між нами, сподіваюся, розумієте.

— Авжеж.

Рагс намацала на столику свій непочатий келих шампанського й одним ковтком його осушила.

— Барон Марчбенк запрошує вашу супутницю протягом цього номера приєднатися до його товариства.

Обидва чоловіки кинули свій погляд на Рагс. На мить наступила пауза.

— Добре, — погодилася вона й знову запитально подивилася на Джона.

Той знову кивнув. Дівчина підвелася й із шаленим серцебиттям заснувала столиками, роблячи півкільця, аби дістатися кінця зали; затим її тоненький, мерехтливо-золотистий силует розтанув біля столика в напівтемряві.

IV

Номер наближався до кінця, Джон сидів за столиком сам, струшуючи келих шампанського й спостерігаючи гру бульбашок. За мить до того, як спалахнуло світло, пролунав тихий шелест золотої матерії й Рагс, зашарівшись і прискорено дихаючи, опустила на стілець. В її очах блищали сльози.

Джон дивився на неї понуро.

— Ну, що він говорив?

— Він був дуже мовчазний.

— Хоч слово сказав?

Коли вона потягнулася за келихом, рука її затремтіла.

— Поки було темно — просто дивився на мене. Виголосив кілька звичних фраз. Точнісінько, як на фото, тільки вигляд має змучений та стомлений. Навіть не запитав як мене звати.

— Сьогодні покидає Нью-Йорк?

— Через пів години. Його з помічниками чекає біля дверей машина, до світанку вони повинні перетнути кордон.

— Ну як він тобі — чарівливий?

Мадемуазель завагалася, затим повільно кивнула.

— Так всі говорять, — підтвердив Джон похмуро. — Вони чекають, що ти повернешся?

— Не знаю, — Рагс кинула невпевнений погляд в інший кінець залу, але знаменитість вже пішла в якесь укриття.

Коли Рагс відвернулася, до них поспішно підійшов зовсім незнайомий молодик, який перед тим дещо затримався біля головного входу. Обличчя його було смертельно блідим, пом'ятий костюм — в невідповідному, діловому стилі. Він поклав на плече Джону тремтячу руку.

— Монте! — Джон сіпнувся й пролив шампанське. — Що таке? У чому справа?

— Вони напали на слід! — схвильовано прошепотів юнак. Він озирнувся. — Нам треба поговорити віч-на-віч.

Джон Чеснат скочив на ноги. Рагс помітила, що його обличчя набуло такого кольору, як серветка, яку він тримав у руці. Джон вибачився, і обидва відійшли до вільного столика трохи віддалік. Рагс на мить кинула на них зацікавлений погляд, затим знову зосередила увагу на столику в іншому кінці залу. Чи запросять її повернутися? Принц просто собі підвівся, вклонився й вийшов за поріг. Либонь, варто було зачекати, поки він повернеться, але вона, хоч і була схвильована, почасти вже повернула собі своє колишне «я». Її зацікавленість вдовольнилася — від принца була потрібна нова ініціатива. Мадемуазель себе запитувала: чи дійсно відчула властивий йому шарм, а головне — чи подіяла на нього її краса?

Юнак Монте зі смертельно блідим обличчям розчинився, і Джон повернувся за столик. Рагс з подивом виявила, що його вигляд повністю змінився.

Він, мов п'яний, впав у крісло.

— Джоне! Що трапилося?

Замість відповіді Джон потягнувся за пляшкою шампанського, але пальці в нього тремтіли, вино пролилося, навколо келиха утворилося мокре жовте кільце.

— Ти нездоровий?

— Рагс, — ледве вимовив він, — мені кінець.

— Що ти таке плетеш?

— Кажу ж, мені кінець, — його обличчя скривилося в жалюгідній усмішці. — Виписаний ордер на мій арешт, вже годину як.

— Ти щось накоїв? — злякалася Рагс. — Який ще ордер?

Почався наступний номер, світло згасло, Джон раптом впустив голову на столик.

— Та що таке? — допитувалася вона, а побоювання зростало. Вона схилилася вперед: відповідь Джона була ледве чутною. — Вбивство? — вона охолола.

Джон кивнув. Рагс схопила його за обидві руки й струснула — так струшують пальто, щоб воно нормально сиділо. Очі Джона снували по сторонах.

— Це правда? У них є докази?

Джон знову кивнув — розслаблено, як п'яний.

— Тоді тобі потрібно зараз же тікати за кордон! Чуєш, Джоне? Зараз же тікати, поки вони до тебе не дісталися!

Джон кинув на двері погляд, сповнений дикого жаху.

— Всі святі! — вигукнула Рагс. — Що ж ти сидиш склавши руки? — її погляд, відчайдушно блукаючи по залу, раптом зупинився. Рагс втягнула в себе повітря, завагалася і люто зашепотіла Джону на вухо: — Якщо я зумію це влаштувати, поїдеш сьогодні в Канаду?

— Як?

— Я це зроблю — ти тільки візьми себе в руки. Це тобі говорить Рагс, розумієш, Джоне? Сиди тут і не рухайся, поки я не повернуся!

Під прикриттям темряви Рагс перетнула майданчик.

— Бароне Марчбенк, — шепнула вона тихенько, зупинившись за його стільцем.

Він жестом запросив її сісти.

— Чи не знайдеться сьогодні у вас в машині два вільних місця?

Один з помічників тут же обернувся.

— В авто його світлості всі місця зайняті, — кинув він.

— Мені дуже потрібно, — голос Рагс тремтів.

— Що ж, — невпевнено озвався принц, — не знаю.

Лорд Чарльз Есте подивився на принца й похитав головою.

— Я б не рекомендував. Справа ризикована, ми порушуємо розпорядження з батьківщини. Адже ми домовилися, що не створюватимемо складнощів.

Принц насупився.

— Це не ускладнення, — заперечив він.

Есте безпосередньо звернувся до Рагс:

— Чому це так терміново?

Рагс завагалася. Раптово вона спалахнула:

— Втеча нареченого з нареченою!

Принц розсміявся.

— Дуже добре! — вигукнув він. — Вирішено. Есте говорить із позицій службового обов'язку. Але ми його притягнемо на свою сторону. Адже ми ось-ось від'їжджаємо?

Есте глянув на годинник:

— Негайно!

Рагс метнулася назад. Їй хотілося відвести всіх з даху, поки ще темно.

— Поквапся! — вигукнула дівчина прямо у вухо Джона. — Ми перетинаємо кордон — з принцом Уельським. До ранку будете врятовані.

Джон ошелешено глянув на неї. Мадемуазель поспіхом розрахувалася, і, схопивши його за руку, відвела за інший столик, намагаючись не привертати уваги й коротко представила. Принц вшанував його рукостисканням, помічники кивнули, ледь приховуючи незадоволення.

— Нам час іти, — мовив Есте, нетерпляче поглядаючи на годинник.

Компанія вже рушила до дверей, і тут всі скрикнули: через головні двері на майданчик вийшли двоє полісменів і рудоволосий чоловік в цивільному вбранні.

— На вихід, — тихенько прошепотів Есте, підштовхуючи компанію до бічних дверей. — Назрівають якісь неприємності.

Він вилаявся: вихід загородили ще двоє поліціантів. Вони невпевнено зволікали. Чоловік у цивільному почав ретельно оглядати відвідувачів за столиками.

Есте кинув колючий погляд на Рагс, затим — на Джона, який зіщулився за пальмами.

— Він що, з фінансового відомства? — запитав Есте.

— Ні, — прошепотіла Рагс. — Зараз назріють проблеми. Чом би просто не використати цей вихід?

Принц, всередині якого зріла нетерплячість, всівся за столик.

— Дайте мені знати, панове, коли будете готові йти, — він посміхнувся Рагс. — Подумати тільки, тепер, через ваше гарненьке личко, ми всі можемо потрапити в халепу.

Після цього несподівано включилося світло. Чоловік у цивільному різко розвернувся й вискочив у центр залу.

— Всім залишатися на місцях! — крикнув він. — Ви, там, під пальмами, — сідайте! Є тут в кімнаті Джон М. Чеснат?

Рагс мимоволі скрикнула.

— Гей! — гукнув детектив до полісмена, котрий стояв позаду. — Гляньте он на ту кумедну компанію. Ей, ви, руки вгору!

— Боже, — прошепотів Есте, — треба звідси вибиратися! — він обернувся до принца. — Цього не можна допустити, Теде. Вас не повинні тут бачити. Я з ними розберуся, а ви йдіть вниз, до машини.

Він зробив крок до бокового виходу.

— Ви, руки вгору! — заволав чоловік у цивільному. — Я з вами грагися не збираюся. Хто з вас Чеснат?

— Ви божевільні! — крикнув Есте. — Ми британські піддані. Ми до ваших справ не маємо жодного відношення!

Деся скрикнула жінка, публіка кинулася до ліфта, але застигла, побачивши наставлені на неї дула двох пістолетів. Якась дівчина поруч із Рагс знепритомніла, і в ту ж мить загравав оркестр на віддаленому даху.

— Зупиніть музику! — заревів чоловік. — І одягніть браслети на цих людей... швидше!

Двоє полісменів рушили до їхньої групки, Есте з іншими помічниками вихопили револьвери й, старанно захищаючи принца, почали пробиратися до бокового виходу. Гримнув постріл, другий, задзвеніли срібло й фарфор: пів дюжини відвідувачів перевернули свої столики й швидко сховалися за ними.

Навколо панувала паніка. Один за іншим пролунали ще три постріли, за ними пішла безладна стрілянина. Рагс бачила, як Есте холонокровно цілився на вісім бурштинових прожекторів над головою, повітря почало наповнюватися щільним сірим димом. Дивним акомпанементом до криків й голосінь слугувало невпинне бряжчання віддаленого оркестру.

Потім через мить все закінчилося. Над дахом пролунав пронизливий свист, і крізь дим Рагс побачила, як Джон Чеснат підбіг до чоловіка в цивільному одязі й простягнув йому покійно складені руки. Хтось востаннє зойкнув, забряжчали тарілки, на які хтось випадково наступив, і слідом за тим запанувала важка тиша — навіть оркестр немовби завмер.

— Все скінчено! — голос Джона Чесната прорізав нічне повітря. — Вечірка закінчена! Кожен, хто бажає, може йти додому!

Все-таки панувала тиша — Рагс знала, що це — мовчання зі страху — відчуття провини звело Джона Чесната з розуму.

— То була вистава на мільйон, — кричав він. — Хочу подякувати всім вам. Ті, хто залишаться, знайдіть, будь ласка, вцілілі столики, я подбаю, аби вам подали шампанське.

Рагс здалося, що зірки у височині й дах під ногами раптом плавно закружляли. Дівчина бачила, як Джон сердечно потискає руку детектива, як той всміхається й ховає пістолет у кишеню. Музика залунала знову, і дівчина, котра втратила свідомість, несподівано взялася до танцю в кутку разом з лордом Чарльзом Есте. Джон бігав по залу, поплескував по спині то одного, то іншого гостя, обмінювався

з ними рукостисканнями, сміявся. Потім, свіжий і безневинний, як немовля, попрямував до Рагс.

— Хіба не весело? — вигукнув він.

Рагс відчула, як в очах мутніє. Вона спробувала намацати в себе за спиною стілець.

— Що це було? — ледь заговорила дівчина. — Це сон?

— Авжеж ні! Все відбулося насправді! Це я все влаштував, Рагс, хіба не зрозуміло? Я це влаштував заради тебе. Сам вигадав! Крім мого імені, тут не було нічого справжнього!

Перш ніж її тіло обм'якло, вона встигла вчепитися за лацкани його піджака — так би й спустилася на підлогу, коли б Джон поспіхом не оповив її руками.

— Келих шампанського... негайно! — розпорядився він, затим гукнув принцу Уельському, що стояв поруч: — Швидше викличте мені машину! Міс Мартін-Джонс перехвилювалася, їй недобре.

V

Величезним роєм хмарочос здіймався висотою в тридцять ярусів вікон: вище він худнув і ставав схожим на білосніжну цукрову голову. Затим, підстрибнувши ще на сто футів, марнів до довгастої вежі, котра тонкою й тендітною стрілою, тягнулася до неба. У найвищому з її довгастих вікон стояла на свіжому вітрі Рагс Мартін-Джонс і дивилася вниз, на місто.

— Містер Чеснат хотів би довідатися, чи не зайдете в його особистий офіс.

Стрункі ноги Рагс покірно рушили по килиму й принесли її в прохолодну, з високою стелею кімнату, звідки відкривався вид на бухту та морський простір.

Джон Чеснат чекав за письмовим столом. Рагс підійшла до нього та обхопила за плечі.

— Впевнений, що ти справжній? — тривожно запитала вона. — З голови до ніг впевнений?

— Ти написала мені тільки за тиждень до прибуття, — скромно сказав він, — інакше я встиг би організувати цілу революцію.

— Хіба це все було заради мене? — допитувалася. — Вся ця марудна, грандіозна витівка — заради мене?

— Марудна? — Джон задумався. — Ну, спочатку так і було. Але в останню хвилину я запросив великого ресторатора й, поки ти гостювала за іншим столиком, продав йому ідею для нічного клубу.

Джон зиркнув на годинник.

— Маю ще одну справу — і до ланчу якраз ще залишиться час, аби одружитися, — він узяв телефонну слухавку. — Джексона?.. Пошліть три однакові телеграми в Париж, Берлін і Будапешт, щоб трьох фальшивих герцогів, які грали аверс та реверс на Шварцберг-Райнмюнстер, вислали за польський кордон. Якщо герцогство не спрацює, знизьте валютний курс до чотирьох нулів і двійки після коми. І ще: цей кретин Благчдак знову на Балканах, затіває ще одну війну. Заштовхайте його на перший же корабель до Нью-Йорка або посадіть у грецьку в'язницю.

Чоловік повісив слухавку й зі сміхом обернувся до приголомшеної космополітки.

— Наступна зупинка — мерія. Звідти, якщо хочеш, поїдемо до Парижа.

— Джоне, — запитала Рагс задумливо, — ким є насправді принц Уельський?

Він затримався з відповіддю, поки вони не сіли в ліфт, де з блискавичною швидкістю з'їхали вниз на два десятки поверхів. Потім Джон нахилився і постукав ліфтера по плечах.

— Не так швидко, Седрику. Леді не звикла до такого падіння з висот.

Ліфтер з посмішкою обернувся. Обличчя в нього було бліде, овальне, оточене жовтим волоссям. Мадемуазель почервоніла.

— Седрик родом з Вессекса, — пояснив Джон. — Схожість, скажу без перебільшень, просто дивовижна. Принци особливою стриманістю не відзначаються, тож не здивуюся, коли в жилах Седрика трохи тече гвельфської крові.

Рагс зняла з шиї монокль і накинула стрічку на голову Седрика.

— Дякую, — сказала вона простодушно, — за другу найбільш захопливу пригоду в моєму житті.

Джон Чеснат, як роблять зазвичай торговці, потер собі руки.

— Будьте моїм постійним клієнтом, леді, — прохальним тоном вимовив він. — Мій універмаг — кращий у місті!

— А чим ви торгуєте?

— Ну, мадемуазель, сьогодні завезли сорт ідеа-а-альної любові.

— Загорніть її, пане торговцю! — вигукнула Рагс Мартін-Джонс. — Схоже, це неоціненний товар.

ЦІЛИТЕЛЬ

I

О п'ятій годині похмура кімната в готелі «Рітц», за формою схожа на яйце, дозріває для ледь відчутної мелодії: легке клацання одного чи двох шматків цукру в чашці, брязкіт блискучих чайників та сметанників, коли вони, ковзаючи по срібній таці, витончено стикаються боками. Є й ті, які залюблені в цю бурштинову годину більше за всі інші, бо необтяжлива праця лілей¹, що населяють «Рітц», до цього часу вже закінчується — настає залишок дня, співучий і ошатний.

В один із весняних вечорів, оглядаючи невисокий підковоподібний балкон, ви, можливо, помітили за столиком на двох молоду місіс Альфонс Карр та юну місіс Чарльз Хемпл. Та, що в сукні, була місіс Хемпл. Під «сукнею» я маю на увазі виріб чорного кольору бездоганного крою, з великими гудзиками та червоною подобою капюшона на плечах; винахідники цього наряду з Рю де ла Пе свідомо надали йому не позбавлену стильної зухвалості схожість з убранням французького кардинала. Місіс Карр і місіс Хемпл виповнилося по двадцять три роки, і вони, якщо послухати їхніх недоброзичливців, зуміли дуже непогано влаштуватися. Як ту, так і іншу міг би чекати під дверима готелю лімузин, але обом набагато більше хотілося у квітневих сутінках прогулятися додому пішки по Парк-авеню.

Луелла Хемпл, висока молодиця, мала лляний відтінок волосся, який вважається типовим для жінок з англійської

¹ Див. Євангеліє від Матвія 6:28: «Навчіться з того, як ростуть польові лілії: вони не трудяться і не прядуть, але говорю вам, що навіть Соломон у всій своїй славі не одягався так, як одна з них».

провінції, однак насправді доволі рідкісний. Шкіра її світілася свіжістю й не потребувала жодного маскуванню, проте, підкоряючись застарілій моді (йшов 1920 рік), місіс Хемпл приховала свій яскравий рум'янець і намалювала нові губи, нові брови — з тим вельми скромним успіхом, до яких подібне втручання тільки й може привести. Зауваження це виголошено з майбутнього 1925 року. У ті дні зовнішність місіс Хемпл цілком відповідала постулатам краси.

— Я заміжня вже три роки, — говорила вона, гасячи недопалок об вичавлену дольку лимона. — Завтра крихітці виповниться два. Не забути б купити...

Вона витягла з футляра золотий олівчик і записала в щоденнику кольору слонової кістки: «Свічки» й «Штучки, які тягнуться, в паперових обгортках». Потім підняла очі, глипнула на місіс Карр і завагалася.

— Хочеш, скажу тобі щось огидне?

— Спробуй, — весело відмовила місіс Карр.

— Навіть моя дитина мені набридає. Звучить неприродно, Ідо, але це справді так. Вона не наповнює мого життя. Люблю її всім серцем, та тими вечорами, коли сама доглядаю за нею, хочеться заревіти з нервів. Пройде дві години, і я вже молюся, аби на поріг ступила няня.

Зізнавшись, Луелла судомно зітхнула й придивилася до подруги. Насправді вона не думала, що її слова такі вже неприродні. Адже це правда. Нічого порочного в правді бути не може.

— Мабуть, це через те, що ти не любиш Чарльза, — байдуже припустила місіс Карр.

— Але ж люблю! Гадаю, у тебе не склалося хибне враження, судячи з цієї розмови, — Луелла вирішила, що Іді Карр бракує розуму. — Саме те, що я люблю Чарльза, й ускладнює все. Минулої ночі я заснула в сльозах: відчуваю, що ми повільно, проте впевнено пливемо до розлучення. Разом нас тримає тільки наша крихітка.

Іда Карр, яка прожила в шлюбі п'ять років, подивилася на подругу пильно, намагаючись визначити, чи подруга не прикидається, але гарні очі Луелли були серйозними й сумними.

— І чому ж так відбувається?

— Причин багато, — Луелла насупилася. — По-перше, їжа. Я погана господиня й не збираюся ставати хорошою. Ненавиджу замовляти продукти, ненавиджу бігати на кухню й перевіряти, чи чистий холодильник, ненавиджу прикидатися перед слугами, нібито цікавлюся їхньою роботою, бо їжа мене цікавить лише тоді, коли вона на столі. Бачиш, мене не вчили готувати, а тому до кухні плекаю такий інтерес, як... як, наприклад, до котельні. Для мене це всього лише машина, в якій я нічого не тямлю. Легко людям у книгах говорити: «Відвідай кулінарну школу» — але ж, Ідо, у реальному житті хіба хтось перевтілюється в абсолютну *Hausfrau*¹ — хіба в неї немає іншого виходу?

— Продовжуй, — запропонувала Іда, нічим не видаючи свого зацікавлення. — Розповідай далі.

— Ну, у результаті, у будинку панує хаос. Слуги звільняються щотижня. Якщо вони молоді й нічого не вміють, я не можу їх вимуштрувати й справа закінчується звільненням. Якщо ж вони досвідчені, їм не до смаку будинок, де господиню не хвилює скільки коштує спаржа. Тож вони собі йдуть, а нам часто доводиться харчуватися в ресторанах і готелях.

— Чарльз, напевно, від цього не в захваті.

— Його це дратує. Щиро кажучи, він ненавидить все, що люблю я. Не тішиться театром, оперою, танцями, коктейльними вечірками — інколи гадаю, що його бісять найпрекрасніші речі. Рік чи більше я просиділа вдома. Поки була вагітна, поки доглядала за Чаком, я нічого не мала проти. Але цього року я сказала Чарльзу відверто: «Я ще молода й хочу розважатися». Тоді ми стали виходити в люди, хотілося йому цього чи ні, — Луелла забарилася, задумавшись. — І мені так його шкода, Ідо, я просто не знаю, що робити, але коли ми закриємося вдома, то шкодуватиму себе. І скажу тобі ще одну правдиву річ: як на мене, хай краще він почувується нещасним, а не я.

Луелла не стільки розповідала, скільки думала вголос. Вона завжди вважала себе відкритою людиною. До заміжжя

¹ Домогосподарка (нім.).

її постійно звеличували за любов до справедливості, тому жінка намагалася перенести цю чесноту в подружнє життя. Тож точка зору Чарльза була їй так само зрозумілою, як своя.

Коли б Луелла була жінкою першовідкривача, то, ймовірно, боролася б за існування пліч-о-пліч з чоловіком. Але тут, у Нью-Йорку, ніхто ні за що не боровся. Спокій і вільний час не доводилося завойовувати — і того й іншого в Луелли було в надлишку. Луелла, як і тисячі молоденьких нью-йоркських дружин, справді прагнула щось робити. Коли б мала трохи більше грошей і трохи менше любові чоловіка, вона б захопилася кіньми чи любовними інтрижками. І, навпаки, коли б сім'я її зубожіла, то надлишок енергії спрямувався б на сподівання й працю. Але становище Хемплів було проміжним. Вони належали до численного класу американців, які щоліта мандрують Європою й сміються, відчуваючи одночасно тугу й розчулення, над звичками, традиціями та способом життя інших країн, тому що своїх звичок, традицій і способу життя їхня країна не виробила. Клас цей виник завдяки батькам і матерям, які, либонь, жили б так само двісті років тому.

Година чаювання різко перейшла в передобідню годину.

Столики здебільшого спорожніли, замість суцільних, тіснуватих говірок зрідка лунали пронизливі голоси та віддалений, гучний сміх: в одному кутку офіціанти вже накривали столики до обіду білими скатертинами.

— Ми з Чарльзом діємо один одному на нерви, — в новоствореній тиші голос Луелли лунав із приголомшеною ясністю, і вона поспішно понизила тон. — Дрібнички. Він постійно потирає своє обличчя — за столом, у театрі, навіть у ліжку. Доводить мене до сказу, а коли починаєш злитися через такі дрібниці, значить, кінець не за горами, — вона замовкла і, напівобернувшись, натягнула собі на плечі легку хутряну накидку. — Сподіваюся, я не дуже тобі набридла, Ідо. Тільки про це й думаю, тому що сьогодні ввечері дещо планується. Я домовилася на сьогодні про зустріч, цікаву зустріч: вечерея після театру з деякими росіянами — співаки, чи танцюристи, щось таке, і Чарльз сказав, що не піде. Коли не хоче — піду сама. І на цьому крапка.

Луелла раптом оперлася ліктями на стіл, сховала очі в глянцевиx рукавичках і заплакала — вперто й тихо заридала. Свідків поруч не було, втім Іда Карр обурилася, що перед тим товаришка не зняла рукавичок. Інакше можна було б втішити її, торкнувшись голої руки. Але, дивлячись на рукавички, важко було шкодувати жінку, яку так щедро обдарувала доля. Іді хотілося заспокоїти її, сказавши, що «все буде добре», що «все не так погано, як видається на перший погляд», але вона промовчала. Жінка не відчувала нічого, крім роздратування й неприязні.

Поруч опинився офіціант і поклав на столик складений папірець. Місіс Карр за ним потягнулася.

— У жодному разі, — переривчастим голосом пробурмотіла Луелла. — Ні, це я тебе запросила! Вже й гроші наготувала.

II

Апартаменти Хемплів (вони були їхніми власниками) розташувалися в одному з тих безособових білих палаців, що позначаються не назвами, а номерами. Облаштували квартиру на медовий місяць: за меблями їздили в Англію, за дрібничками — у Флоренцію; у Венеції придбали мережива й прозору тканину на завіски, а також багатобарвне скло, яке виставляли на стіл під час званих обідів. Луелла впивалася вибором покупок на медовий місяць. Це надавало поїздці сенсу, рятуючи молодят від блукання по великих готелях і спустошених руїнах, без яких зазвичай не обходиться медовий місяць в Європі.

Пара повернулася, і почалося життя. На широку ногу. Луелла виявила, що стала спроможною жінкою. Часом її вражало, що спеціально для неї побудована квартира, спеціально для неї виготовлений лімузин, що й те, й інше — її власність, така ж незаперечна, як закладений будиночок у передмісті з «Жіночого домашнього журналу» й торішній автомобіль, які доля могла б дати їй натомість. Та більше її

вразило те, що все те раптом почало надокучати. Проте так сталося...

Була вже сьома година вечора, коли Луелла виринула з квітневих сутінок, увійшла в передпокії і побачила чоловіка, який чекав у вітальні перед каміном. Жінка ступила в кімнату беззвучно, тихо зачинила двері за собою, і крізь ефектну панораму приймальні, що передувала салону, на мить зупинила свій погляд на чоловікові. Чарльз Хемпл досягнув середини четвертого десятка, його юне обличчя було серйозним, а бездоганно укладене волосся встигло придбати той сталевий колір, який через десять літ забарвиться сивиною. Це, та ще глибоко посаджені, темно-сірі очі робили його вигляд показним; жінки завжди вважали його волосся романтичним. Та й Луелла тривалий час погоджувалася з цим.

У цю мить жінка відчула деяку неприязнь, бо побачила, як його руки здійнялися до обличчя та нервово почали терти рот та підборіддя. Цей жест створював враження невтішної для співрозмовника неухажаності, а часом заважав розчуті слова самого Чарльза, і Луеллі доводилося постійно його перепитувати. Кілька разів вона вказувала йому на це, і він зі здивованим виглядом вибачався. Та, очевидно, чоловік не усвідомлював, наскільки ця звичка помітна і яку вселяє лють, бо знову продовжував це робити. Тепер же ситуація так загострилася, що Луелла уникала робити чоловікові зауваження: вистачило б одного слова, аби вкинути їх у вир сварки.

Різким жестом Луелла кинула на столик рукавички та сумочку. Чоловік, почувши шум, звернув погляд до передпокою.

— Це ти, любя?

— Так, любий.

Луелла пройшла у вітальню, зробила крок в обійми чоловіка й силувано його поцілувала. Чарльз Хемпл відповів незвичною формальністю, затим повільно розгорнув дружину обличчям до протилежного кінця кімнати.

— Я запросив гостя на обід.

Побачивши, що вони не самі, Луелла насамперед полегшено перевела подих; з чарівною соромливою усмішкою,

яка прийшла на зміну жорсткому виразу, жінка простягнула гостеві руку.

— Лікар Мун — моя дружина.

Лікар, трохи старший за Хемпла, з круглим блідим обличчям, на якому злегка намічалася мережа зморшок, вийшов вперед, щоб відповісти на вітання.

— Добрий вечір, пані Хемпл. Сподіваюся, я не порушив ваші плани.

— Ні-ні, — поспішно запевнила Луелла. — Мені дуже приємно, що ви розділите нашу трапезу. Ми зовсім самі.

Тут вона згадала про свої сьогоднішні наміри й задумалася, чи не влаштував Чарльз незграбну пастку, щоб утримати її в будинку. Якщо це так, приманка обрана невдало. Цей чоловік... вся його персона: обличчя, важкий, затяжний голос, навіть блиск костюму трирічної давності — випромінювали втомлений спокій.

А проте, Луелла вибачилася й рушила на кухню, аби перевірити як проходить підготовка до обіду. За традицією, вони найняли нову пару слуг: обід ті приготували погано, сервірували теж неякісно — завтра вона їх звільнить. Луелла сподівалася, що з ними поговорить Чарльз; вона ненавиділа позбуватися слуг. Іноді вони плакали, іноді були нахабами, але Чарльз вмів із ними балакати. Чоловіків вони завжди бояться.

Втім, їжа на плиті мала приємний запах. Луелла розпорядилася, якими скористатися тарілками, відімкнула буфет і дістала пляшку дорогого к'янті. Потім вона відправилася побажати доброї ночі Чаку.

— Він добре себе поводить? — запитала жінка; а тим часом крихітка радісно видерлася до неї на руки.

— Дуже добре, — мовила нянька. — Сьогодні обійшли весь Центральний парк.

— Чи ж не розумний хлопчик? — поцілувала його з захватом.

— Чакі запхнув ногу у фонтан, тож довелося повернутися додому на таксі та змінити черевички й шкарпетки.

— Дуже добре. Чаку, зачекай хвилюк! — Луелла розстебнула свої великі жовті намистини й простягнула їх

Чаку. — Тільки не порви матусине намисто, — вона звернулася до няні: — Будь ласка, коли він засне, заховайте їх у комод.

Ступивши за двері, жінка відчула незрозумілу жалість до сина: життя в нього замкнуте й одноманітне, як у всіх дітей, хто не народився у великій родині. Для неї він був маленькою квіточкою, окрім тих днів, коли доводилося з ним сидіти. Його личко за формою нагадувало її; пригортаючи його до себе, жінка інколи відчувала трепет й сповнювалася думками про нове життя.

У своїй милій, рожевій спальні, Луелла зосередила увагу лише на обличчі: очистила, затим підправила макіяж. Для Лікара Муна змінювати сукню непотрібно, та ще, наперекір низькій продуктивності протягом дня, Луелла відчувала якусь неясну втому.

— Який у вас гарний будинок, місіс Хемпл, — байдужим тоном вимовив Лікар Мун, — і дозвольте вас привітати, хлопчина у вас просто чудовий.

— Дякуємо. Особливо приємно почути такий комплімент від лікаря, — вона забарилася. — Ви спеціалізуєтесь на дитячих хворобах?

— Я ні на чому не спеціалізуюся. Я займаюся загальною практикою — таких медиків сьогодні пошукати треба.

— У Нью-Йорку, в усякому разі, крім вас, не залишилося нікого, — зауважив Чарльз.

Він почав нервово терти своє обличчя, і Луелла, щоб цього не бачити, перевела погляд на лікаря. Але коли Чарльз знову заговорив, їй довелося тут же відволіктися від гостя.

— Насправді, — неочікувано мовив Чарльз, — я запрошив лікаря Муна, бо хотів, аби він поговорив з тобою.

Луелла виструнчилася в кріслі.

— Зі мною?

— Лікар Мун — мій давній друг і, гадаю, він може сказати декілька слів, які для тебе будуть корисними.

— Ого, — жінка спробувала всміхнутися, проте нею заволоділи здивування й злість. — Не знаю, справді, про що ти. Нічого серйозного зі мною не трапилося. Либонь ніколи так чудово не почувалася, як зараз.

Лікар Мун глипнув на Чарльза, запитуючи дозволу на розмову. Чоловік кивнув, і його рука мимовільно потягнулася до обличчя.

— Ваш чоловік багацько наговорив мені про негаразди у вашому спільному житті, — все тим же байдужим тоном промовив лікар Мун. — Він хотів знати, чи не допоможу я згладити розбіжності.

Щоки Луелли палали.

— Я не дуже вірю в психоаналіз, — холодно сказала вона, — і не вважаю себе гідною кандидатурою для цього.

— Згоден із вами, — відповів лікар Мун, здавалося, нітрохи не зачеплений її словами. — Я ні в що не вірю, окрім себе. Повторюю, я не спеціалізуюся ні в якій області й, на смілюся додати, не прихильник якихось божевільних ідей. Не можу щось та й обіцяти.

На мить Луелла завагалася: чи не вийти б з кімнати? Втім, нахабність цієї ідеї викликала зацікавлення.

— Не знаю, про що Чарлі вам наговорив, — мовила вона, ледве стримуючи емоції, — і навіщо він взагалі затіяв це. Але запевняю вас, що наші домашні справи стосуються тільки мене й мого чоловіка. Якщо не заперечуєте, лікарю Мун, я б вважала за краще обговорити що-небудь... не настільки особисте.

Лікар Мун відповів глибоким, ввічливим кивком. Більше він не торкався цієї теми, і обід тривав, можна сказати, у розчарованому мовчанні. Луелла вирішила, що б не трапилося, не скасовувати своїх сьогоднішніх планів. Коли годину тому це було потрібно, щоб відстояти свою незалежність, то тепер певний вияв непокори не дав би розбитися її самоповазі. Вона ненадовго затримається у вітальні після обіду, а коли подадуть каву, вибачиться й піде одягатися, щоб вийти.

Та тільки-но вони покинули їдальню, її випередив Чарльз, який поспіхом, не проронивши й слова, вийшов з кімнати.

— Мені треба написати листа, — мовив він. — Скоро повернуся.

Перш ніж дружина встигла тактовно заперечити, він кинувся в кінець коридору, і було чутно, як за ним зачини-

лися двері. Збентежена й зла, Луелла розлила каву й влаштувалася в куточку дивана, пильно спостерігаючи за полум'ям.

— Не бійтеся, місіс Хемпл, — раптово промовив лікар Мун, — мене просто змусили. Я дію не по своїй волі...

— Я вас не боюся, — перебила його Луелла.

Але вона й сама розуміла, що говорить неправду. Вона трошки боялася лікаря Муна — хоча б через те, що ставився він з байдужістю до її проблем.

— Розкажіть мені про ваші труднощі, — промовив він дуже природно, немов співрозмовниця теж діяла не по своїй волі.

Він навіть не дивився на неї, і, якби вони не були в кімнаті самі, можна було б подумати, що він і звертається не до неї.

У думках Луелли, на кінчику язика крутилися такі слова: «Про це не розповідатиму». Та те, що вона мовила, справді приголомшило її. Фрази вирвалися випадково, мовби не з власної волі.

— Хіба ви не бачили, як він потирав обличчя за обідом? — відчайдушно зізналася вона. — Вас засліпило? Він почав так мене дратувати, що, думаю, скоро втрачу глузд.

— Зрозуміло, — кругле обличчя лікаря Муна схилилося в кивку.

— Хіба ви не бачите, що я сита по горло домашніми справами? — її груди під сукнею відчайдушно здіймалися, немов їй не вистачало повітря. — Як мені обридло домогосподарство, дитина — здається, всьому цьому не буде кінця! Я хочу переживань, і неважливо — яких саме, неважливо — до чого це призведе, — просто аби серце калатало в грудях.

— Розумію.

Його підтакування розлютили Луеллу. Вона була налаштована на боротьбу й вважала за краще, щоб ніхто її не розумів. Їй було досить того, що вона має рацію, оскільки прагнення її міцне й щире.

— Я намагалася бути хорошою, та більше не намагатимуся. Якщо я одна з тих жінок, які готові зруйнувати своє життя через дрібниці, то зараз я це й зроблю. Можете називати мене егоїсткою чи пришепелкуватою — і матимете рацію; бо через п'ять хвилин я виходжу з цього будинку й починаю жити!

Тепер лікар Мун не відповів, але підняв голову так, мовби прислухався до того, що відбувається десь далеко.

— Ви не вийдете звідси, — через хвилину мовив він. — Таки впевнений, що не вийдете.

Луелла розсміялася.

— Вже виходжу.

Він не відгукнувся.

— Бачте, місіс Хемпл, ваш чоловік дещо хворий. Він намагався жити так, як вас влаштовувало, втім, не витримав напруги. Коли він потирає собі рот...

По коридору почулися легкі кроки, й із переляканим обличчям у кімнату навшпиньках увійшла служниця.

— Місіс Хемпл...

Луелла, здивована її появою, поспішно обернулася.

— Так?

— Можна з вами поговорити? — через невміння приховувати емоції, її обличчя спалахнуло страхом. — Місіс Хемпл, він хворий! Недавно зайшов на кухню та почав із холодильника викидати всю їжу, а тепер — у своїй кімнаті — викрикує й співає...

І раптом Луелла почула його голос.

III

У Чарльза Хемпла не витримали нерви. На його плечах лежало майже двадцять літ безперервної праці, тож нещодавньої напруги вдома було забагато. У його чудово продуманій і налагодженій кар'єрі стосунки з дружиною стали слабкою точкою; він знав про безмежний егоїзм Луелли, та такою є одна з найбільших вад у схемі сімейних зв'язків: жіночий егоїзм невимовно спокусливий для деяких чоловіків. Егоїзм Луелли існував пліч-о-пліч з її дитячої красою, і Чарльз Хемпл почав звинувачувати себе у чварах, відповідальність за які явно лежала на дружині. Це була нездорова позиція, і від постійних самобичувань його розум піддався хворобі. Після першого потрясіння та моментального спа-

лаху жалю, що слідував опісля, Луеллу охопило роздратування. Жінка була ж добросовісною, тому не могла користуватися хворобою чоловіка, аби взяти верх над ним.

Питання про її свободу відкладалося доти, доки чоловік не встане на ноги. Саме тоді, коли Луелла розраховувала скласти з себе обов'язки дружини, їй довелося стати ще й нянькою. Поки сиділа біля чоловікового ліжка, то слухала його марення про неї: про дні їхніх заручин, про те, як друзі попереджали, що він робить помилку, про щасливі перші місяці шлюбу й про неспокій, який ставав щоразу сильнішим, коли з'явилася тріщина в шлюбі. Очевидно, вона не усвідомлювала, наскільки чітко Чарльз розуміє, що відбувається: у розмовах він цього не видавав.

— Луелло! — він невпевнено підводився в ліжку. — Луелло! Де ти?

— Тут, Чарльзе, поруч, — вона намагалася говорити м'яким, веселим тоном.

— Якщо хочеш піти, Луелло, то краще йди. Схоже, я для тебе недостатньо хороший чоловік.

Жінка заперечила це твердження заспокійливим тембром голосу.

— Я все вирішив, Луелло, і зрозумів, що не можу губити заради тебе своє здоров'я... — опісля квапно й пристрасно зашепотів: — Не йди, Луелло, заради Бога, не йди та не залишай мене! Пообіцяй, що не покинеш! Я виконаю все, що скажеш, тільки не покидай мене!

Найбільш її дратувало його приниження перед нею; він був людиною стриманою, тож жінка раніше й подумати не могла, наскільки він відданий їй.

— Я відійду лиш на хвильку. Це лікар Мун, твій друг, Чарльзе. Прийшов тебе провідати — пам'ятаєш? І хоче перед відходом зі мною переговорити.

— Ти повернешся? — хвилювався він.

— Незабаром, лиш на хвильку. Ось так... лежи спокійно.

Піднявши голову Чарльза, Луелла збила подушку. Завтра має з'явитися нова досвідчена медсестра.

У вігальні чекав лікар Мун — післяобідні промені світла надавали його костюмові більш зношений та пошарпаний

вигляд. Він був страшенно неприємний їй, оскільки вона без жодного приводу уявила, ніби він винен в її нещасті. Але відмовитися від розмови Луелла не могла: лікар виявив винятковий інтерес і співчуття. Вона не попросила його проконсультуватися з фахівцями, хоча... коли лікар так занепавав.

— Місіс Хемпл, — чоловік підійшов, простягнувши свою руку, і Луелла тривожно її торкнулася. — Маєте хороший вигляд.

— Добре почуваюся, спасибі.

— Вітаю, ви відмінно впоралися з ситуацією.

— Я зовсім не справлялася з ситуацією. Я просто робила те, що належить...

— Отож-бо й воно.

Терпіння Луелли добігало кінця.

— Я роблю те, що говорить мені мій обов'язок, і нічого більшого, — продовжила жінка. — Причому без особливого бажання.

Раптово вона знову розговорилася з лікарем, як того нещасного вечора, — розуміючи, що звертається до нього, немов до близької людини, все ж не могла зупинити потік слів.

— Домашні справи не ладнаються, — з гіркотою почала вона. — Слуг довелося звільнити, тепер найняла жінку на денний час. Син застудився. З'ясувалося, що няня не справляється зі своїми обов'язками, навколо просто диявольське пекло.

— Чи не могли б ви сказати, як саме з'ясувалося, що няня не справляється зі своїми обов'язками?

— Коли змушений залишатися в будинку, волею-неволею робиш всілякі прикрі відкриття.

Лікар кивнув, очі на стомленому обличчі вивчали далекі кути кімнати.

— Відчуваю надію, — повільно протягнув він. — Як і казав, обіцяти нічого не можу. Просто роблю все, що можу.

Луелла здивовано підняла брови.

— Про що це ви? Ви для мене нічого не зробили... зовсім нічого!

— Нічого особливого — поки, — млявим тоном промовив Лікар. — На все потрібен час, місіс Хемпл.

Вимовлені сухо й монотонно, ці слова не здалися образливими, і все ж Луелла відчувала, що гість зайшов занадто далеко. Вона встала.

— Таких, як ви, я вже зустрічала, — холодно мовила вона. — З якоїсь невідомої причини ви уявляєте себе «старим добрим другом сім'ї». Втім, я не кваплюся заводити дружбу, та й не давала вам привілеїв бути таким... — вона хотіла сказати «нахабою», та щось її стримало. — Щиросердним зі мною.

Коли за чоловіком зачинилися двері, Луелла забігла на кухню, щоб пересвідчитися, чи зрозуміла прислуга, що потрібно приготувати три різні обіди: для Чарльза, дитини та для неї самої. Важко було обходитися однісінькою прислугою, коли справи в будинку так погіршилися. Потрібно зателефонувати до іншого агентства з працевлаштування: у цих, схоже, вже закінчується терпіння.

На превеликий подив, жінка застала покоївку сидячи за кухонним столом: та, вдягнена в пальто, ще й у капелюсі, читала газету.

— Що... — Луелла силкувалася пригадати ім'я, — що ж, що вже трапилося, місіс...

— Місіс Данські, ваша ласка.

— Що сталося?

— Боюся, я не зможу вам догодити. Я звичайнісінька кухарка, готувати для хворих не навчена.

— Але я на вас розраховувала.

— Справді дуже шкода, — жінка вперто похитала головою. — Мені потрібно про власне здоров'я думати. Коли я влаштовувалася, вони не сказали, що це за робота. А коли ви веліли прибрати в кімнаті вашого чоловіка, я зрозуміла: мені це не під силу.

— Я ж не прошу вас прибрати, — з відчаєм промовила Луелла. — Залишіться хоча б до завтра. Сьогодні мені не вдасться знайти вам заміну.

Місіс Данські ввічливо посміхнулася.

— У мене теж діти є, мені про них потрібно думати.

Луелла вже збиралася запропонувати їй більше грошей, але не витримала й зірвалася:

— Ну й егоїзм, у житті нічого подібного не чула! Кинути мене в такий скрутний час! Дурепа стара!

— Прошу заплатити за відпрацьований час — і я піду, — спокійно відповіла на те місіс Данські.

— І цента ви не отримаєте, якщо підете!

Луелла тут же розкаялася у своїх словах, але гордість не дозволяла взяти їх назад.

— Прошу мені заплатити!

— Ідіть геть!

— Піду, коли отримаю свої гроші, — обурилася місіс Данські. — Мені про власних дітей потрібно думати.

Луелла набрала повітря в груди й ступила вперед. Налякана її люття, місіс Данські розвернулася, і, бурмочучи щось під ніс, вилетіла за двері.

Луелла підійшла до телефону й, зателефонувавши в агентство, пояснила, що жінка пішла.

— Не могли б ви прислати до мене когось відразу? Мій чоловік хворий, дитина хвора.

— Вибачте, місіс Хемпл; в офісі зараз нікого немає. Вже далеченько за четверту.

Луелла деякий час сперечалася. Врешті їй пообіцяли, що зателефонують знайомій жінці, котра працювала на замінах. Нічого кращого до завтра вони вигадати не могли.

Луела телефонувала ще кільком агенціям, проте, здавалося, що індустрія обслуговування на сьогодні припинила свою діяльність. Подавши Чарльзу його ліки, жінка м'яко й навшпиньках подріботіла до дитячої кімнати.

— Як крихітка? — запитала вона неуважно.

— Дев'яносто дев'ять і один¹, — прошепотіла няня, підносячи термометр до світла. — Тільки що міряла.

— Це багато? — насупилася Луелла.

— Перевищення — якихось шість десятих. Не так вже й багато для другої половини дня. При застуді легкий жар — не рідкісне явище.

¹ 99,1 °F (за шкалою Фаренгейта) відповідає 37,3 °C (за шкалою Цельсія).

Луелла підійшла до ліжечка й простягнула руку до щоки синочка, згадуючи, у розпалі своєї тривоги, наскільки ж він схожий із незрівняним серафимом з автобусної реклами мила «Люкс».

Затим звернулася до медсестри.

— Ви вмієте готувати?

— Ну... з мене поганий куховар.

— Ну, хоча б дитині їжу приготуєте сьогодні? Стара шкапа пішла, і немає до кого звернутися; я у відчаї.

— Ой, гаразд, я приготую їжу для дитини.

— Тоді гаразд. Спробую приготувати щось для чоловіка. Прошу, не зачиняйте двері, аби я чула дзвіночок, коли прийде лікар. І дайте мені знати.

Скільки лікарів! Вони бували в будинку постійно. Щоранку — фахівець і сімейний лікар, потім дитячий лікар, а сьогодні, у вітальні, лікар Мун, незворушний, наполегливий, непроханий. Луелла вирушила на кухню. Вона вмiла готувати яечню з беконом — це часто доводилося робити після театру. Проте Чарльзу треба було їсти овочі — їх потрібно зварити, стушкувати чи ще щось на кшталт, а в плиті так багато дверцят і духовок, що вона стояла й не знала що з ними робити.

Луелла взяла синю каструльку, нову на вигляд, нарізала моркви й додала трохи води. Коли вона поставила каструльку на плиту й почала згадувати, що робити далі, задзвонив телефон. Телефонували з агентства.

— Так, це місіс Хемпл.

— Жінка, яку ми до вас посилали, повернулася сюди зі скаргою, що ви не заплатили їй за відпрацьований час.

— Я вже вам пояснювала, що вона відмовилася залишитися, — з запалом заперечила Луелла. — Вона порушила угоду, і мені здається, я не зобов'язана...

— Ми повинні стежити за тим, щоб нашим співробітникам платили, — повідомив представник агентства. — Інакше, яка їм від нас користь, еге ж? Вибачте, місіс Хемпл, але ми не зможемо надати вам іншу прислугу, поки це маленьке непорозуміння не буде залагоджено.

— О, я заплачу, заплачу! — скрикнула Луелла.

— Звичайно, нам бажано зберігати добрі стосунки з нашими клієнтами...

— Звісно, авжеж!

— Так що якщо ви завтра відправите їй її платню... Сімдесят п'ять центів за годину.

— Але ж сьогодні! — вигукнула жінка. — Пришліть когось сьогодні.

— Ну... вже доволі пізно. Я і сам збираюся додому.

— Але я місіс Чарльз Хемпл! Невже не зрозуміло? Я повністю відповідаю за свої слова. Я дружина Чарльза Хемпла, Бродвей, будинок чотирнадцять...

І тут Луелла усвідомила, що Чарльз Хемпл з будинку чотирнадцять на Бродвеї — безпорадний хворий і розраховувати на його захист абсолютно марно. У розпачі від несподівано відкритої їй жорстокості світу жінка повісила слухавку.

Після ще десятих хвилин шаленої колотнечі на кухні Луелла пішла до няні, яку недолюблювала, і зізналася, що приготувати вечерю для чоловіка не вдалося. Няня оголосила, що її голова страшенно болить, та ще й із хворою дитиною клопоту по горло, втім, хоч і без ентузіазму, жінка погодилася показати Луеллі, як треба готувати.

Проковтнувши своє приниження, Луелла слухняно виконувала вказівки, поки няня, буркочучи щось під носа, експериментувала з незнайомою плитою. Куховарство якось пішло. Тоді за розкладом няні треба було купати Чака, і Луелла на самоті опустила за кухонний стіл і почала прислухатися до кипіння і запахів, що долинали із каstrулі.

«І жінки роблять це щодня, — думала собі вона. — Тисячі жінок. Готують та піклуються про хворих людей — та ще й на роботу ходять».

Але вона не бачила, що її об'єднує з цими жінками, за винятком тої загальної ознаки, що в них, як і в неї, по дві ноги й руки. Звучало це приблизно так: «Жінки островів південного моря носять сережки у вухах». Сьогодні жінка у власному будинку просто займалася невластивою для неї роботою, і це їй не надто подобалося. Для неї то був просто безглуздий виняток із правил.

Раптово почулися повільні кроки; вони лунали в їдальні, затим — у комірчині. Злякавшись, що це знову лікар Мун, Луелла підняла погляд: з комірчини виходила няня. У голові промайнуло, що няня теж може бути хворою.

І справді, тільки-но діставшись до дверей кухні, няня похитнулася й схопилася за ручку, мов птах, який сідає на гілку й щільно обхоплює її кігтями. Потім вона мовчки впала на підлогу. У ту ж мить задзвонив дзвоник, і Луелла з полегшенням скочила: це прибув дитячий лікар.

— Всього лиш зомліла, — констатував він, поклавши голову дівчини на свої коліна. Її повіки здригнулися. — Так, всього лиш зомліла.

— Лікарня, не дім! — скрикнула Луелла, розпачливо всміхнувшись. — Всі хворі, тільки я здорова, лікарю.

— Вона теж здорова, — трохи помовчавши, запевнив лікар. — Серце б'ється рівно. Просто знепритомніла.

Після того, як Луелла допомогла лікареві покласти ожиле тіло няні в крісло, то поквапилася в дитячу кімнатку й підбігла до ліжечка сина. Спокійно відкинула залізне бокове огороження. Жар начебто спав — рум'янцю більше не було.

Луелла нахилилася й торкнулася щоки сина.

Несподівано пролунав її страшений крик.

IV

Навіть після похорону дитини Луелла не усвідомлювала, що втратила її. Жінка повернулася до квартири й, бурмочучи ім'я сина під носа, сновигала по дитячій кімнаті. Опісля, налякана горем, опустила й задивилася на білу коліску, де збоку красувалося червоне курча.

— Що тепер зі мною буде? — прошепотіла вона. — Коли я зрозумію, що більше не побачу Чака, трапиться щось жахливе!

Поки ще в цьому не впевнилася. Коли б дочекатися сутінків, то няня й приведе його з прогулянки. Їй згадалася

трагічна плутанина, нібито хтось повідомив, що Чак помер, а якщо це й справді так, то чому його кімнатка — з маленькою щіточкою та гребінцем — очікують на нього, і що тут робить вона, його мати?

— Місіс Хемпл!

Луелла підвела очі. Біля дверей стояв лікар Мун, понурий і обшарпаний.

— Ідіть, — глухо промовила Луелла.

— Ви потрібні вашому чоловікові.

— Мені все одно.

Лікар Мун ступив у кімнату.

— Ви, напевно, не зрозуміли, місіс Хемпл. Він вас кликав. Тепер у вас немає нікого, окрім нього.

— Ненавиджу вас! — несподівано випалила вона.

— Як вам хочеться. Я ж не обіцяв нічого, ви знаєте. Я роблю, що можу. Вам стане краще, коли усвідомите, що ваша дитина померла, що більш ви сина не побачите.

Луелла різко підвелася.

— Мій син не помер! — викрикнула вона. — Ви брешете! Ви завжди брешете!

Її гарячкові очі впилися в його очі й вловили щось там таке, водночас жорстоке й добре, що вразило її й зробило безсильною перед ним і покірною. У стомленому відчаї жінка опустила свій погляд.

— Добре, — втомлено пробурмотіла вона. — Дитина померла. І що мені тепер робити?

— Вашому чоловіку набагато краще. Все, що йому потрібно — це відпочинок і сердечність. Але вам треба підійти до нього й розповісти що трапилось.

— Ви, напевно, думаете, що допомогли йому, — з гіркою тою в голосі відгукнулася Луелла.

— Можливо. Він почувається набагато краще.

Майже краще... Ну ось, ніщо більше не прив'язує її до цього будинку. Ця частина життя завершилася — можна її відкинути, разом із бідами та турботами, і бути вільною як вітер.

— Я підійду до нього через хвилику, — мовила Луелла відсутнім голосом. — Благаю, залиште мене наодинці.

Небажана тінь лікаря Муна розчинилася в темряві передпокою.

— Я можу піти, — прошепотіла Луелла. — Життя, замість того, що відібрало, подарувало мені волю.

Проте не можна затримуватися ні на мить, бо Життя знову її пов'яже та поневолить новими стражданнями. Вона викликала носія, який обслуговував мешканців будинку, і попросила його принести з комори її валізу. Опісля з шифон'єра та гардеробу жінка почала діставати свої дрібнички, намагаючись пригадати те, що з цього належало їй до шлюбу. Жінка навіть знайшла дві старі сукні, які входили в придане — прадідівські й трохи тугі в стегнах — та вони опинилися у валізці.

Нове життя.

Чарльз видужав, сина, якого вона обожнювала і який їй трохи докучав, більше немає.

Коли закінчила пакуватися, механічно рушила на кухню, аби довідатися як там проходить підготовка до вечері. Поговорила з куховаркою про особливі страви для Чарльза й попередила, що сама обідає не вдома. На мить її погляд впав на маленьку каструльку, яку використовували для приготування їжі Чака, і жінка застигла, мов камінь. Вона зазирнула в холодильник і побачила, що всередині там чисто й свіжо. Опісля зайшла до кімнати Чарльза. Той сидів на ліжку, а доглядальниця йому читала. Голова його стала майже суцільно білою, сріблясто-білою, темні очі на тонкому молодому обличчі здавалися величезними.

— Син хворіє? — запитав він буденним тоном.

Жінка кивнула.

Він зачекав, прикрив очі. Потім додав:

— Він помер?

— Так.

Якийсь час чоловік мовчав. Доглядальниця підійшла та поклала руку на його чоло. Дві величезні, холодні сльози викотилися з його очей.

— Я знав, що хлопчик помер.

Після чергової тривалої паузи заговорила доглядальниця:

— Лікар сказав, що сьогодні, поки все ще сонячно, його можна вивести на прогулянку. Йому варто трішки змінити середовище.

— Гарзд.

— Я гадала... — доглядальниця вагалася, — я гадала, що вам обом пішло б на користь, коли замість мене ви б взяли його під опіку.

Луелла поспішно похитала головою.

— О ні, — сказала вона, — сьогодні я не в змозі.

Доглядальниця кинула на неї двозначний погляд. З раптовим почуттям жалю до Чарльза Луелла повільно схилилася над ліжком і поцілувала того в щоку. Після того, не сказавши й слова, пошкандибала до своєї кімнати, одягла капелюшок і пальто й рушила до вхідних дверей, тримаючи валізку в руці.

У передпокої Луеллі тут же впала в очі тінь. Якщо оминути її — будеш вільна. Обійти її справа або зліва чи веліти їй забратися з дороги. Але тінь вперто відмовлялася зрушити з місця, і Луелла, тихенько скрикнувши, опустилася на стілець.

— Я думала, ви пішли, — зі сльозами в голосі сказала вона. — Я ж просила вас піти.

— Скоро я піду, — мовив лікар Мун, — але не хочу, аби ви зробили колишню помилку.

— Я не роблю помилок, я залишаю їх у минулому.

Зношений костюм застигнув у дверях. Кругле бліде обличчя розпливалося, роздвоювалося, множилося; всі обличчя були різні, але це було те саме обличчя — сумне, щасливе, трагічне, байдуже, покірне, і нарешті десятки лікарів Мунів вишикувалися в нескінченний ряд відбиттів, як місяці, що йдуть у перспективу минулого.

— Ви намагаєтеся втекти від себе, але не можете. Чим більше тікаєте, тим більше себе наздоганяєте.

— Але я мушу, — люто заперечила вона. — Геть з цього будинку, сповненого смерті й невдачі!

— Ще не все втрачено. Все тільки починається.

Вона підвелася.

— Дозвольте пройти.

— Ні.

І тут вона здалася, як бувало щоразу при їхніх розмовах. Вона закрила обличчя руками й заплакала.

— Відправляйтеся назад і скажіть доглядальниці, що самі повезете чоловіка на прогулянку.

— Не можу.

— Можете.

І знову, подивившись на лікаря Муна, Луелла зрозуміла, що підкориться. Усвідомлюючи, що дух її зломлений, вона підхопила валізу й попрямувала назад.

V

Чому лікар Мун здобув над нею таку дивовижну владу, Луелла не розуміла. Та з плином часу усвідомила, що робить багато речей, які раніше їй були огидні. Жінка залишилася в будинку з Чарльзом, а коли він остаточно одужав, бувала з ним на званих обідах і в театрі, та тільки якщо він сам висловлював таке бажання. Ходила на кухню щодня й із великим бажанням стежила за будинком — спершу зі страху, що все знову піде шкереберть, а потім за звичкою. Причому їй не полишало відчуття, що її поведінка якось пов'язана з лікарем Муном: він немовби постійно розповідав їй щось важливе про життя чи натякав, але щось і приховував, боячись, що вона дізнається.

Коли відновилося їхнє нормальне існування, Чарльз, як зауважила Луелла, став не таким нервовим. Зі звичкою потирати обличчя він розпрощався й, хоч світ здавався не таким різнобарвним й щасливим, як раніше, до душі інколи горнувся раніше незвіданий спокій.

І ось одного прекрасного дня лікар Мун сказав їй, що йде.

— Як так, назавжди? — злякалася Луелла.

— Назавжди.

Якусь дивну мить жінка не розуміла — шкодує вона чи радіє.

— Більше ви мене не потребуєте, — стиха мовив він. — Ви не усвідомлюєте того, що вирости.

Він підійшов, сів поруч на диван, взяв її руку.

Луелла мовчала й насторожено слухала.

— Ми домовляємося з дітьми про те, що їм можна сидіти й спостерігати, але в дії не брати участь. Але якщо вони вже вирости, проте продовжують спостерігати, значить, хтось повинен працювати подвійно, ще й за них, щоб вони могли насолоджуватися розкішшю та блиском цього світу.

— Але мені хочеться розкоші й блиску, — заперечила Луелла. — Це все, що є доброго в житті. Немає нічого гріховного в бажанні постійно все змінювати.

— Все й так змінюється.

— Як?

— Це все залежить від вас.

Луелла здивовано розплющила очі.

— Настала ваша черга стати осередком, давати іншим те, що так довго отримували ви. Подарувати безпеку молоді й спокій чоловікові, нести якоесь милосердя старшим. Аби люди, які на вас працюють, могли вірити у вас. Не народжувати нові неприємності, а залагоджувати їх, бути більш терплячою за пересічну людину й робити не менше, що підкидає життя, а трішки більше. Розкіш і блиск цього світу у ваших руках.

Його слова несподівано стихли.

— Підведіться, — мовив, — підійдіть до дзеркала та скажіть, що бачите.

Луелла, підкоряючись, ступила до венеціанського трюмо, покупки, зробленої на медовий місяць.

— Бачу кілька нових складок, — вона помацала пальцями перенісся. — Та тіні в куточках... це, напевно, зморшки.

— Це вас засмучує?

Вона швидко обернулася:

— Ні.

— Розумієте, що Чака більше немає? Що ви його більше ніколи не побачите?

— Так, — вона повільно провела рукою по очах. — Але це, здається, було давним-давно.

— Давним-давно, — повторив він. — Ви зараз мене боїтеся?

— Більше не боюся, — вона відверто додала: — Тепер, коли ви йдете.

Лікар Мун зробив крок до дверей. Сьогодні він був особливо млявим і ледве рухався.

— Будинок тепер під вашим керівництвом, — мовив він втомленим шепотом. — Коли в ньому і є якесь світло й тепло — то створене воно вами; коли в ньому щастя — ви розвеселили його. У двері можуть постукати радісні моменти, однак виходити за двері, аби їх розшукати, не слід. Настала ваша черга розпалити багаття.

— Не хочете на хвильку присісти? — ризикнула запитати Луелла.

— Часу немає, — його голос звучав так тихо, що слова були ледь чутні. — Але пам'ятайте: якщо ви страждатимете, я завжди готовий допомогти — наскільки вистачить моїх сил. Я нічого не обіцяю.

Лікар Мун відкрив двері. Поки не пізно, потрібно в'яasnити питання, що цікавило Луеллу найбільше.

— Що ви зі мною зробили? — викрикнула вона. — Чому я більше не журюся через Чака — взагалі ні про що не журюся? Скажіть, я майже зрозуміла, втім, не до кінця. Перед тим, як підете, скажіть, хто ви?

— Хто я?

— Хто я? — перепитав він. — П'ять років життя — ось хто я такий.

Двері зачинилися.

О шостій Чарльз Хемпл повернувся додому, і, за звичаєм, Луелла зустріла його в передпокої. Волосся його було білим, мов сніг, однак затяжна дворічна недуга більше не залишила на ньому слідів. Сама Луелла змінилася більше: вона трохи погладшала, навколо очей лежали зморшки, що намітилися в 1921 році, коли помер Чак. Та жінка все ще залишалася прекрасною, і у двадцять вісім в її обличчі

квітнуло зріле милосердя, мовби життєві прикрощі, ледь її торкнувшись, тут же поспішили геть.

— На вечерю завітають Іда разом із чоловіком, — мовила вона. — Купила квитки в театр, та коли ти втомився, то можемо не йти.

— Я б пішов.

Луелла придивилася до нього.

— Тобі ж не хочеться.

— Я справді хочу піти.

— Побачимо, як почуватимешся після вечері.

Чарльз обійняв її за талію. Разом вони відправилися в дитячу, де їх чекали, щоб попрощатися на ніч, двоє дітей.

САМОВПЕВНЕНІСТЬ

I

Дивлячись через шибку на ранні осінні сутінки, Сан-Хуан Чандлер пам'ятав лиш те, що Ноель прийде завтра; але, коли з мрійливим напівзітханням відвів очі від вікна, клацнув вимикачем і подивився в дзеркало, на обличчі в нього висловилося більш нагальна заклопотаність. Юнак нахилився до дзеркала ближче. Почуття делікатності вивергало огидне слово «прищ», однак саме такого роду «вада» безсумнівно з'явилася на його щоці всього лиш годину тому, а зараз, разом із парою прищів минулого тижня, утворила тривожне трикутне сузір'я. Пройшовши у ванну, що прилягала до кімнати (окремої ванни в Хуана досі ніколи не було), він відкрив аптечку і, порившись у ній, обережно витяг багатонадійну на вигляд баночку з темною маззю та покрит крихітні горбки липкою чорною сумішшю. Затим, незвично плямистий, повернувся в спальню, знову включив світло і продовжив вечірню варту над похмурих садом.

Хуан чекав. Он той дах в гущі дерев на пагорбі — дах будинку Ноель Гарно. Завтра вона повернеться, і він її там побачить... Годинник на сходовому майданчику голосно пробив сьому. Хуан підійшов до дзеркала й стер із лица мазь носовою хусткою. На превелике горе, цятки все ще там червоніли, та ще й мовби збільшилися від пекучого впливу медикаменту. Вирішено: більше ніяких шоколадних коктейлів та перекусів між застіллями, поки він гостює тут — в Калпеппер-Беї. Відкривши коробочку з тальком, котру помітив на туалетному столику, він припудрив щоку

пушком. Брови та вії вмить запорошило, ніби снігом, і юнак судомно розкашлявся, помітивши, що принизливий трикутник як і раніше красується на його все ще привабливому обличчі.

— Огідно, — бурмотів він собі під носа. — Не бачив бодай щось огидніше.

У двадцять всі ці дитячі явища варто залишити позаду.

Внизу мелодійно пролунали три удари гонга. Хуан постояв, вслухаючись, мов зачарований. Затим витер пудру з обличчя, провів гребінцем по жовтому волоссю й спустився до вечері.

Вечері в тітоньки Кори він вважав сороміцькими. Жінка суворо дотримувалася правил етикету й була добре обізнаною з його особистими справами. У перший вечір після приїзду Хуан спробував галантно підсунути їй стілець і ледь не збив із ніг покоївку; наступного разу, пам'ятаючи про минулу невдачу, він і не ворухнувся, проте так само вчинила й покоївка, так що тітоньці Корі довелося сідати за стіл самотійно. Вдома Хуан звик поводитися, як заманеться; як і більшості дітям люблячих та поблажливих матерів, Хуану бракувало і впевненості, і гарних манер. На вечерю завітали гості.

— Це Сан-Хуан Чандлер, син моєї кузини — місіс Холіок і містер Холіок.

Фразою «син моєї кузини», либонь, давали йому вичерпне визначення, пояснювали причину його візиту в будинок місіс Чандлер: «Ну ви ж розумієте: бідних родичів час від часу доводиться запрошувати до себе». Однак натякнути на це хоча б одним тільки тоном було б непристойно, чого тітонька Кора, з її суспільним становищем, дозволити собі не могла.

Містер та місіс Холіок ввічливо та з байдужістю прийняли представлення сина кузини, і незабаром подали вечерю. Теми бесіди, запроваджені тітонькою Корою, змудили Хуана. Говорили про сад і про батька тітоньки, для якого вона жила і який на верхньому поверсі довго й завзято боровся зі смертю. За салатом Хуана втягнули

в розмову запитання містера Холіюка та квапні позирки тітки.

— Залишуся тут на тиждень, — ввічливо відповів він, — та потім мушу відправитися додому, бо незабаром розпочнуться заняття в коледжі.

— І де ви вчитеся?

Хуан назвав коледж, додавши, немов вибачаючись:

— Бачте, мій батько теж там вчився.

Йому хотілося б сказати, що він вчиться в Єлі або Принстоні, куди мріяв потрапити. У Хендерсоні його навчання було успішним, та й вступив він у престижне братство, та дуже драгувався, коли люди, наче вперше, чують і не знають ймення його альма-матері.

— Сподіваюся, ви познайомилися з усією тутешньою молоддю, — вставила місіс Холіюк. — І з моєю донькою?

— О, так, — її дочка була похмурою непоказною дівчиною в окулярах із товстими скельцями. — Так, звісно.

Хуан додав:

— Декого з тутешніх жителів я знав і раніше, до приїзду.

— Маленьку Гарно, — пояснила кузена Кора.

— О, Ноель Гарно, — кивнула місіс Холіюк. — Мати її — надзвичайної вроди жінка. Скільки років Ноель зараз? Мабуть...

— Сімнадцять, — підхопив Хуан. — Але на вигляд виглядає старшою.

— Хуан познайомився з нею на ранчо минулого літа. Проводили час разом. Як вони там називають такі ранчо, Хуане?

— Ранчо франтів.

— Ранчо франтів. Хуан із приятелем працювали там за їжу та нічліг, — Хуан не розумів, навіщо їй розповсюджувати цю інформацію, однак жінка, здавалося, хотіла його розлютити, тому продовжувала. — Мати відправила туди Ноель, аби спасти від гріха, але Хуан зізнається, що на ранчо було досить весело.

Містер Холіюк на радість Хуана змінив тему бесіди.

— Вас звати... почав він, запитально посміхаючись.

— Сан-Хуан Чандлер. Мого батька поранили в битві на пагорбі Сан-Хуан¹, і саме тому мене так назвали — як Кенсу Маунтіна Лендіса².

Хуан пояснював це стільки разів, що промовляв фрази автоматично: у школі його називали Санті, у коледжі — Дон.

— Ви повинні у нас пообідати, поки гостюєте тут, — невразно мовила місіс Холюк.

Розмова потроху втрачала сенс, бо на Хуана нахлинуло свіже, непереборне усвідомлення того, що завтра Ноель буде тут. І приїжджає на його поклик. Вона скоротила термін перебування в Адірондаку, отримавши його лист. Чи сподобається він їй тепер — тут, де все не так, як в Монтані? Тут, в Калпеппер-Беї, відчувався розмах, повітря було насичене грошима й задоволенням, а до цього Сан-Хуан Чандлер — сором'язливий, симпатичний, розпещений, обдарований юнак без копійки в кишені з маленького містечка в Огайо — був не готовий. Вдома, де його батько був священником-пенсіонером, він спілкувався з хорошими людьми. І до приїзду сюди, на фешенебельний курорт в Новій Англії, не розумів, що при достатній наявності багатих родин неминуче утворюються замкнуті спільноти, куди стороннім доступ заборонено. На ранчо франтів всі вони одягалися однаково; тут його готовий костюм в стилі принца Уельського здавався пихою, капелюх, модний лиш теоретично, — жалюгідною пародією, краватки — слабким відгомном бездоганних, скроєних у платонівському розумінні краваток, які носили в Калпеппер-Беї. Однак відмінності були настільки незначними, що сам він не здатен був їх вловити.

Втім з того ранку, три дні напередодні, коли він зійшов із потяга та опинився серед зграї молодиків, які чекали на свого друга, юнак відчув тривогу, і манера тітоньки Кори представляти гостя різним людям так, немов вона прагнула його за будь-яку ціну їм нав'язати, тільки сильніше його

¹ Бій на пагорбі Сан-Хуан (Куба) (1 липня 1898 року) став вирішальним в іспано-американській війні за переділ колоніальних володінь.

² Кенсу Маунтін Лендіс (1866—1944) — американський суддя, якого назвали на честь гори Кенсу в штаті Джорджія, де під час Громадянської війни 1861—1865 рр. його батько втратив ногу.

пригнічувала. Хуан подумки повторював, що вона намагається бути гостинною, і радів, що її запрошення збіглося з його пристрасним бажанням знову побачитися з Ноель Гарно. Він ще не усвідомив, що за три дні зненавидів холодно-зверхнє заступництво тітоньки Кори.

Дзвінкий, напористий голос Ноель у телефонній слухавці наступного ранку змусив його власний голос тремтіти від припливу щастя. Вона заїде за ним о другій годині, і залишок дня вони проведуть разом. Весь ранок Хуан пролежав у саду, без успіху намагаючись освіжити літню засмагу під блідо-лимонним світлом вересневого сонця й рвучко схоплюючись від брязкоту садових ножиць тітоньки Кори на кордоні зі сусідньою ділянкою. Затим Хуан повернувся в кімнату, знову з відчаєм взявся за пудру, але тут до воріт підкотив спортивний автомобіль Ноель, і вона вибралася на під'їзну алею. Очі Ноель були темно-голубими, ледь не фіолетовими, а губи, як частенько уявлялося Хуану, скидалися на мініатюрні, м'якенькі, червоні подушечки — тільки слово це якось не звучало, бо ті губи були найніжнішими на світі. Коли дівчина розмовляла, губи її утворювали літеру «о», а очі її розкривалися так широко, мовби готова була чи то розридатися, чи розсміятися від влучності своїх слів. Уже в сімнадцять вона засвоїла, що чоловіки ловлять її слова з жадібністю, яка її лякала. Хуан надавав їй найбільш байдужим зауваженням гострого сенсу, і слова юнки змушували його напружено зосереджуватися — та так, що іноді Ноель починала дратуватися. Хлопець збіг вниз, по посипаній гравієм доріжці їй назустріч. «Ноель, моя люба, — слова з нього хотіли вилитися, — ти наймиліша, найгарніша. Серце моє вистрибує з грудей, коли бачу твоє чарівне личко й вдихаю п'яний аромат, який тебе обволакає». І ці фрази були б неоціненною, суцєю правдою. Але замість цього він промимрив:

— О, Ноель, ну привіт! Як ся маєш?... Так, я справді радий... Ну, це твоє авто? Якої марки? Ну, ти дійсно гарно виглядаєш.

А ще він і поглянути не міг на неї, бо коли намагався, то обличчя, як йому здавалося, оповивала ідіотська грима-

са — мовби й не його обличчя. Хуан сів у авто, вони поїхали, юнак докладав величезних зусиль, щоб заспокоїтися, але коли Ноель, віднявши руку від керма, легенько торкнулася його руки, якийсь збочений інстинкт змусив його різко її відсмикнути. Ноель ця незручність спантеличила, і вона по-смутилася.

Вони вирушили на тенісний турнір у Калпеппер-клуб. Хуан майже не усвідомлював, що відбувається навколо, думав тільки про присутність Ноель, тож коли пізніше розповідав тітоньці Корі, що на теніс не дивилися, сам у це й повірив.

Потім прогулювалися парком, де численні зустрічні вітали Ноель із поверненням додому. Двоє молодиків змусили його потривожитися: один — низькорослий привабливий юнак його віку з такими блискучими карими очима, які мерехтіли, мов скляні зіниці совиного опудала; інший — довготелесий, м'який денді, років двадцяти п'яти, який, як справедливо констатував Хуан, сам напросився, аби його познайомили з Ноель.

У товаристві дівчат юнак почувався набагато впевненіше. Він міг розмовляти, бо Ноель, котра була з ним, надавала йому рішучості перед іншими дівчатами, а його рішучість перед іншими дозволяла бути впевненим перед Ноель. Ситуація покращилася.

З однією з дівчат — гострою на язик миловидною блондинкою на ім'я Холлі Морган — Хуан напередодні провів кілька жартівливо-сентиментальних годин, і щоб показати Ноель, що він непогано без неї обходився, він почав наполегливо засипати запитаннями Холлі Морган. Дівчина не відповідала. Хуан — власність Ноель, і, хоч юнак їй і симпатизував, втім не настільки, аби дратувати товаришку.

— О котрій мені завітати на вечерю, Ноель? — запитала вона.

— О восьмій, — відповіла приятелька. — Біллі Харпер за тобою заїде.

На Хуана нахлинуло розчарування. Він же сподівався, що з Ноель вони вечерятимуть наодинці, потім довго балакатимуть на затіненій веранді, де він поцілує її в губи, як

це було того незабутнього вечора в Монтані, і подарує їй значок товариства «Дельта Каппа Епсилон». Але можливо, інші гості роз'їдуться раніше: він зізнався Холлі Морган, що закоханий в Ноель, і їй вистачить розуму збагнути.

У сутінках Ноель висадила його біля воріт будинку міс Чандлер і з хвилину забарилася, гадаючи, чи вимикати двигун. Передвістя вечора — перші вогники в будинках уздовж узбережжя, віддалені звуки рояля, легке віяння прохолоди — раптом піднесло їх обох у земний рай, про який Хуан, сп'янілий від захоплення та жаху, раніше не в змозі був і помислити.

— Чи радий мене бачити? — прошепотіла дівчина.

— Чи радий? — слова тремтіли на язиці. Юнак жалюгідно намагався перевтілити свої почуття у фразу, погляд, жест, але думки його заціпеніли через те, що ніколи, ніщо, ніяк не зможе передати хвилювань його серця. — Ти мене з пантелику збила, — промовив він жалюгідним голосом. — Не знаю що й сказати.

Ноель чекала, налаштувавшись на цілком певну відповідь, готова на неї відгукнутись, втім молодість її заважала за маскою егоїзму, хлопчачої похмурості, яку Хуана носити змушувала сила потягу до неї, розгледіти безмежну відданість.

— Не соромся, — мовила Ноель.

Вона вслухалася в мелодію, під яку колись танцювали в Адрондакських горах. Її підхопили крила зачарованості, і хтось незбагнений, хто незмінно чекав на чималій відстані, неясною тінню схилився над нею, даруючи пристрасні зізнання й виблискуючи темними романтичними очима. Майже механічно Ноель завела мотор і включила першу передачу.

— О восьмій, — відтяла вона, майже відсутнім голосом. — Бувай, Хуане.

Авто рушило доріжкою. Перед поворотом Ноель обернулася й помахала Хуану рукою; Хуан помахав у відповідь, відчуваючи небувале в житті щастя: душа його перетворилася на якийсь солодкий газ, який підносив тіло увись, немов повітряну кулю. Потім автомобіль зник з поля зору, і Хуан, сам того не підозрюючи, втратив Ноель.

II

Водій тітоньки Кори підкинув Хуана до будинку Ноель. Другим гостем виявився Біллі Харпер — той самий молодик із блискучими карими очима, з яким його познайомили раніше. Хуану він вселяв страх — з обома дівчатами Біллі спілкувався по-дружньому невимушено, до Ноель же ставився ледь не легковажно, тож в розмові за обіднім столом Хуану уваги приділялося мало. Згадували про перебування в Адірондаку: всі троє, здавалося, добре знали, хто там тоді був. Ноель і Холлі розбалакалися про юнаків з Кембриджа та Нью-Гейвена й раділи тому, що взимку на них чекає навчання в Нью-Йорку. Хуан зібрався було запросити Ноель на осінній бал у свій коледж, але подумав, що краще почекати й зробити це пізніше, у листі. Коли обід скінчився, йому стало легше.

Дівчата піднялися наверх. Хуан і Біллі Харпер закурили.

— Вона й справді прекрасна, — спалахнув Хуан: стриманим почуттям потрібен був вихід.

— Хто? Ноель?

— Еге ж.

— Мила дівчина, — із серйозним виглядом погодився Харпер.

Хуан намацав в кишені значок.

— Вона — дивовижна. Холлі Морган теж доволі хороша — вчора ввечері трохи позалицявся до неї — однак із Ноель не зрівняється ніхто на планеті.

Харпер кинув на нього зацікавлений погляд, та Хуан, звільнившись від насильницької й штучної посмішки за вечерею, із захопленням продовжив:

— Авжеж, це безглуздо — романсувати з двома дівчатами одночасно. Я про те, що гра може зайти надто далеко.

Біллі Харпер не відповів. Ноель із товаришкою спустилася вниз. Холлі запропонувала пограти в бридж, та Хуанові та гра була не до вподоби, тож вони сіли теревенити біля каміна. Якимсь чином Ноель та Біллі Харпер зав'язали розмову про побачення й друзів, і Хуан почав вихвалитися перед Холлі, яка сиділа на канапі поруч.

— Ти повинна приїхати на студентський бал до нас в коледж, — раптом випалив він. — Чом би й ні? Коледж наш маленький, але компанія — найкраща, тож на балах завжди весело.

— Я не проти.

— Тільки тобі варто познайомитися з тими, хто живе в нашому будинку.

— А хто це?

— «Дельта Каппа Епсілон», — Хуан витягнув значок з кишені. — Бачиш?

Холлі уважно оглянула його, всміхнулася й простягнула назад.

— Я хотів вчитися в Єлі, — продовжив юнак, — втім, за традицією, сімейство обирає одне й те ж місце.

— Обожаю Єль, — мовила Холлі.

— Авжеж, — невиразно погодився Хуан, ледь чуючи слова — думки його заповнили стосунки з Ноель. — Ти неодмінно маєш під'їхати. Напишу тобі що й до чого.

Час йшов. Холлі сіла за піаніно. Ноель зняла з кришки фортепіано укулеле й почала бренькати, наспівуючи. Біллі Харпер перегортав сторінки з нотами. Хуан слухав — з неспокоєм, невтішно. Опісля компанія викотилася в темний сад, де, опинившись нарешті пліч-о-пліч з Ноель, він швидко захопив її за собою, щоб поговорити наодинці.

— Ноель, — шепотів він, — це мій значок, я тобі його дарую.

Дівчина байдуже глянула на нього.

— Я бачила, як ти дарував його Холлі Морган.

— Ноель, — стривожено крикнув юнак, — я не дарував, я просто показував його. Ей, Ноель, невже ти гадаєш...

— Ти запросив її на бал.

— Ні. Я лиш намагався бути товариським.

Інші наближались. Дівчина швидко взяла значок і по-ривчастим жестом приклала свого пальця до його вуст.

Він так і не зрозумів, що вона зовсім не ображала-ся через значок, чи через те, що він не запросив її на бал, і що через безглуздий егоїзм поступово втрачає до нього інтерес.

Об одинадцятій годині Холлі оголосила, що їй пора йти, і Біллі Харпер підігнав машину до входу.

— Я на кілька хвилин затримаюся, коли не заперечуєте, — мовив Хуан, залишаючись біля дверей з Ноель. — Я можу піти додому пішки.

Холлі та Біллі від'їхали. Хуан із Ноель повагом зайшли у вітальню, де дівчина оминула канапу й сіла в крісло.

— Підемо на веранду, — нерішуче запропонував Хуан.

— Навіщо?

— Ноель, ну, будь ласка.

Ноель неохоче погодилася. Вони всілися поряд на обтягнутий парусиною диван, і рука Хуана звилася навколо її плечей.

— Поцілуй мене, — прошепотів юнак. Ще ніколи вона не була такою бажаною для нього.

— Ні.

— Чому?

— Не хочу. Більше не цілуюся з хлопцями.

— Але ж зі мною, — з недовірою наполягав він.

— Я цілувалася з багатьма. Коли й далі так цілуватимуся, то для мене нічого не залишиться.

— Але ж мене ти поцілуєш, Ноель?

— Для чого?

Губи навіть не могли вимовити: «Бо кохаю тебе». Але ж зуміли б, зуміли, він це знав, якби Ноель була в його обіймах.

— Коли раз тебе поцілую, ти підеш додому?

— Ти хочеш, аби я пішов?

— Я втомлена. Минулу ніч провела в дорозі, а в потязі не можу спати. А ти як — можеш? Я — нізачо...

Її уміння з готовністю ухилитися від теми розмови просто вивело Хуана з рівноваги.

— Тоді поцілуй раз, — наполягав юнак.

— І ти обіцяєш?

— Спочатку поцілуй.

— Ні, Хуане, спочатку пообіцяй.

— Ти не хочеш поцілувати мене?

— О Бо-о-о-оже! — простогнала вона.

З тривогою, що лиш посилювалася, Хуан пообіцяв, з тим обійняв Ноель. Ледве торкнувшись її губ, відчувши її близькість, він забув про вечір, забув самого себе — і став тим натхненним, романтичним юнаком, якого дівчина знала раніше.

Та було надто пізно. Руками, що лежали на його плечах, Ноель відштовхнула Хуана.

— Ти обіцяв.

— Ноель...

Вона підвелася. Розгублений і невдоволений, він потягнувся за нею до дверей.

— Ноель...

— Гарної ночі, Хуане.

Коли вони стояли на порозі, Ноель звела очі понад темним рядочком дерев, де світився повний вересневий місяць. Незабаром її еством заволодіє якийсь п'янке відчуття, розум її був далеко-далеко. Щось, що керуватиме нею, вирве її з життя — безпомічну, щасливу, піднесену...

— Добраніч, Ноель. Ноель, прошу...

— На добраніч, Хуане. Не забудь, завтра ми збираємося поплавати. Гарно провели час. На добраніч.

Вона зачинила двері.

III

Вранці Хуан прокинувся з неспокійного сну з думкою, що Ноель, можливо, не поцілувала його через ті три прищипки на щоці. Ввімкнув світло й оглянув їх. Два — майже непомітні. Юнак почовгав у ванну, наклав на сузір'я чорну мазь й прокрався назад у ліжко.

За сніданком тітка Кора зустріла його суворо.

— Через тебе твій двоюрідний дідусь всю ніч очей не заплющив, — сказала вона. — Чув, як ти походжав у себе по кімнаті.

— Так я тільки два рази пройшовся, — нещасним голосом відгукнувся Хуан. — Жахливо шкодую.

— Ти ж знаєш, йому необхідно висипатися. Нам всім треба бути обачнішими, коли хтось хворий. Молоді вічно про це забувають. До твого приїзду йому взагалі стало краще.

Була неділя, і компанія збиралася купатися біля будинку Холлі Морган, де на зручному сонячному березі зазвичай бувало людно. Ноель заїхала по нього, втім на пляж дісталися швидше, аніж до вух її встигли долетіти боязкі натяки про вчорашній вечір. Хуан побалакав з тими, кого знав, його познайомили й з іншими, та на душі знову стало тривожно від їхньої життєрадісної фамільярності та бездоганної невимушеності в одязі. Всі, він не сумнівався, помітили, що з дня приїзду в Калпеппер-Бей він носить один-єдиний костюм, зрідка змінюючи його на білі фланелеві штани. Обидві пари штанів потребували прасування, та після заподіяної двоюрідному дідусеві бадьорості серед ночі він не наважився усунути цю проблему за сніданком з тітонькою Корою.

І знову Хуан, смутно сподіваючись викликати в Ноель ревності, спробував позалицятися до Холлі, але та була зайнята і його уникала. Хвилин через десять йому якось вдалося ухилитися від розмови з нестерпною міс Холіок, і тут він з жахом виявив, що Ноель зникла.

Коли востаннє її бачив, то дівчина вела легку, втім дещо зосереджену бесіду з високим, гарно одягненим незнайомцем, представленим їй напередодні. Тепер і сліду їй не було. Охоплений печаллю та жадливою самотністю, він тинявся по пляжу, вдаючи, що весело проводить час і спостерігає за купальниками, втім, очима вишукував Ноель. Потім, усвідомивши, що його незграбні походеньки привертають надто багато уваги, юнак нещасно опустився на піщаний горбок біля Біллі Харпера. Та Біллі Харпер не променів ані люб'язністю, ані велемовністю, і майже відразу жестом привітав приятеля, що стояв віддалік, і поспішив до нього.

Хуана охопив відчай. Побачивши раптом Ноель, яка виходила з дому з високим незнайомцем, він рвучко схопився

з упевненістю, що на обличчі в нього вималюване дике хвилювання.

Ноель, махаючи рукою, крикнула:

— У мене пряжка з тufельки відпала. Довелося ремонтувати. Я думала, ти купаєшся.

Хуан завмер на місці, мов камінь, боячись, що голос зрадить його почуття. Він зрозумів, що на ньому поставили крапку; тепер є ще хтось. Найсильніше йому захотілося провалитися крізь землю. Коли пара підійшла ближче, супутник Ноель окинув хлопця недбалим поглядом і продовжив жваво-інтимну розмову з дівчиною. Несподівано біля них зібралася вся компанія.

Стежачи за товариством краєм ока, Хуан потихеньку, але цілеспрямовано попрямував до воріт, що вели до дороги. Коли чийсь чоловічий голос недбало гукнув йому: «Ідеш?» — він, мовби через силу кивнувши, відповів: «Так, мені час». Опинившись за заслоном припаркованих автомобілів, він навіть кинувся бігти, втім, коли декілька водіїв кинули на нього здивований погляд, пригальмував. До будинку Чандлерів було півтори милі, день стояв спекотний, проте Хуан наполегливо брів вперед, щоб Ноель, покинувши друзів — «з тим типом», гірко подумав він — його не наздогнала. Це було понад його сили.

Ззаду почувся гул мотора. Хуан негайно кинувся на узбіччя й сховався за першим-ліпшим живоплотом. Авто виявилось незнайомим, однак після цього юнак постійно вишукував очима якогось місця сховку, крокував швидко, і коли траплялися ненадійні широкі простори, навіть біг.

Будинок тітоньки вже був не за горами, коли це все-таки трапилося.

Розпашілий і кострубатий, він ледве встиг притиснутися грудьми до стовбура дерева, і тут повз нього промчав спортивний автомобіль Ноель, за кермом якого сидів високий незнайомец. Хуан, вийшовши із засідки, проводив їх очима. Потім, сліпий від поту і горя, продовжив свій шлях додому.

IV

За обідом тітка Кора пильно придивлялася до нього.

— Що таке? — запитала вона. — Вранці на пляжі щось трапилося?

— Що? Ні! — вигукнув він, зобразивши здивування. — Чому ви так думаєте?

— У тебе якийсь дивний вигляд. Гадала, що може, якось не поладили з маленькою Гарно?

Він зненавидів її.

— Та ні. Не цілком.

— Ти не хочеш мати жодних уявлень про неї, — мовила тітка Кора.

— Про що це ви?

З самого початку він знав, про що це вона.

— Жодних уявлень про Ноель Гарно. Вона тобі не пара, — (обличчя Хуана палало, язик відмовлявся говорити.) — Кажу тобі з добрими намірами. На твоєму місці я б не думала про Ноель Гарно.

Її натяки ранили глибше, ніж слова. Ще б пак, він і сам прекрасно усвідомив, що ніяк не годиться для Ноель — і що якщо в Акроні він міг викликати симпатію, для Калпепер-Бея цього було мало. До нього прийшло (як і до всіх юнаків перед такою ситуацією) усвідомлення того, що за увесь успіх (а його мати цей візит до тітоньки Кори вважала успіхом) потрібно платити хворобливу для самолюбства ціну.

Однак жорстокість світу, що допускає настільки нестерпний стан справ, залишалася за гранню його розуміння. Розум беззастережно відкидав це, як і словникове визначення трьох цятток на щоді. Юнак хотів все відпустити, розчинитися, поїхати додому. Завтра таки рушить, але після такої сердечної розмови вважав за краще оголосити про рішення ввечері.

Після обіду Хуан взяв у бібліотеці детективний роман і піднявся до себе нагору — почитати в ліжку. Здолав книгу о четвертій годині й спустився вниз — взяти іншу. Тітонька Кора накривала на веранді три чайних столики.

— Я думала, ти в клубі! — вигукнула вона здивовано. — Була впевнена, що ти пішов у клуб.

— Втомився, — мовив він. — Вирішив почитати.

— Втомився! — вигукнула жінка. — Втомлюватися в такому віці! Тобі потрібно грати на свіжому повітрі в гольф — тоді й прищі на щоці не вискочили б, — (Хуан скривився: його експерименти з чорною маззю привели до того, що від роздратування прищ горів вогнем.) — А не валятися з книжкою в такий день!

— У мене ключок немає, — поспішно заявив Хуан.

— Містер Холіок повідомив, що ти можеш скористатися ключками його брата. Він попередив старшого кедді. Біжи, не затримуйся. Там побачиш багатьох молодиків, які не проти пограти. Я вже починаю гадати, що ти занудьгував.

Страждаючи, Хуан уявив собі, як тиняється по майданчику на самоті — і тут раптом з'являється Ноель. Йому зовсім не хотілося знову побачитися з Ноель — хіба що ще раз у Монтані, у той прекрасний день, коли вона підійде до нього зі словами: «Хуане, я ніколи не думала — і навіть уявити не могла, яка твоя любов».

Раптом він згадав, що Ноель до вечора гостюватиме в Бостоні. На майданчику її не буде. Страх гри на самоті несподівано розвіявся.

Старший кедді невдоволено зиркав на його гостьову картку, тож, аби нейтралізувати уявну ворожість, хлопець нервово заплатив за міради м'ячів по долару за кожен. На першій мітці він озирнувся. Було вже по четвертій, і поблизу, крім двох літніх чоловіків, що практикували кидки з верхівки невеликого пагорба ніхто не грав. Націлившись на м'яч, Хуан почув, як хтось зупинився позаду нього, тож зітхнув із полегшенням, коли різким ударом направив м'яч на відстань в півтори сотні ярдів.

— Граєте наодинці?

Хуан роззирнувся. Опецькуватий чоловік, років п'ятдесяти, з величезним обличчям, високим чолом, широкою верхньою губою й випнутою щелепою, витягав ключку з туго набитого мішка.

— Ну, так.

— Не заперечуєте, якщо я приєднаюся?

— Ні, анітрохи.

Хуан привітав пропозицію з несподіваним хмурым полегшенням. Гра була гармонійною: точні короткі удари чоловіка час від часу відповідали ідеальним ударам Хуана. Однак після сьомої лунки гравці перестали обмежуватися уривчастими збадьорливими вигуками й стандартними компліментами, якими зазвичай супроводжується партія в гольф.

— Щось я раніше вас тут не бачив.

— Я приїхав в гості, — пояснив Хуан, — зупинився у своєї тітки, міс Чандлер.

— Ох, так! Знаю міс Чандлер. Приємна підстаркувата снобка.

— Прошу?

— Приємна підстаркувата снобка, кажу. Без образ...
Ваша черга, гадаю.

Тільки через кілька лунок Хуан набрався духу відгукнутися на репліку партнера.

— Що ви мали на увазі, коли назвали тітку приємною підстаркуватою снобкою? — запитав зацікавлений хлопець.

— Ох, це давні сварки між нами, — прямо відповів чоловік. — Вона — давня приятелька моєї жінки. Коли ми одружилися й приїхали в Калпеппер-Бей на літо, вона спробувала нас звідси вижити. Заявила, що моїй дружині не було потреби виходити за мене заміж. Я, мовляв, чужинець.

— І як ви вчинили?

— Так просто на неї плюнув. Вона потім одумалася, втім, зрозуміло, що я ніколи не симпатизував їй. Вона ж пробувала пхати свого носа ще до нашого одруження, — чоловік розсміявся. — Кора Чандлер з Бостона — як же вона в ті часи керувала дівчатами! У двадцять п'ять мати найгострішого язика в Бек-Беї! Вони, знаєте, належали до старожилів — обідали з Емерсоном, Вітгером та іншими. Моя дружина теж входила в це коло. А я прибув з Середнього Заходу... Ух, поганенько. Щось я забазікався. Відстаю на два удари.

Раптом Хуанові захотілося оповісти про свою ситуацію — не про ту, яка була насправді, а прикрашену гідністю й значущістю, які поки не були їй властивими. У голові крутилася розповідь про вічну боротьбу юнака зі снобістським, чванькуватим світом. Цей новий поворот сюжету давав полегшення, і Хуан постарався відкинути менш приємне усвідомлення того, що гроші, власне, були тут ні до чого. Глибоко всередині юнак знав, що втратити Ноель йому допомогли нещасний егоїзм, сором'язливість, абсурдні спроби викликати ревності, впадаючи біля Холлі. Лиш опосередковано бідність була побіжним рушієм; за різних обставин, та бідність могла б надати оповідці романтичної нотки.

— Я прекрасно розумію, як ви, мабуть, почувалися, — несподівано пробелькотів він, коли підходили до десятої лунки. — У мене немає грошей, а у дівчини, яку я люблю, вони є, і схоже, що всі, кому кортить пхати носа до чужого проса, налаштовані на те, аби нас розлучити.

На якусь мить Хуан і сам повірив у цю оповідку. Його супутник різко глянув на нього.

— А дівчина до вас небайдужа? — запитав він.

— Ні.

— Тоді, юначе, не здавайтесь. Всі великі статки світу цього не наживалися за короткий термін.

— Я все ще вчуся в коледжі, — захоплений зненацька, розгубився Хуан.

— А вона не згодна вас почекати?

— Не знаю. Річ у тім, на неї дуже сильно тиснуть. Сімейство має намір видати її за багатія, — Хуан подумки уявив собі високого, модно одягненого незнайомця, якого бачив вранці, і дав волю уяві. — Гість зі східних штатів, він зараз тут — і дуже боюся, що вони всі задурять їй голову. Коли з цим чоловіком не вийде — вийде із наступним.

Його товариш роздумував.

— Знаєте, все відразу не отримаєш, — врешті мовив він. — Найменше я б хотів радити юнакові, аби той кинув коледж, особливо тоді, коли не маю зеленого поняття ані про нього самого, ані про його здібності; та якщо навчання

стоїть на заваді між вами та панянкою, краще б вам підшукати роботу.

— Саме про це я й мізкую, — відповів Хуан, насупивши брови. Ця ідея зародилася в його голові десять секунд тому.

— У будь-якому випадку, всі дівчата тепер божевільні, — бовкнув супутник Хуана. — Про чоловіка починають мріяти в п'ятнадцять, а виповниться сімнадцять — втечуть із сусідським водієм.

— Справді, — розсіяно підтакнув юнак. Ним повністю опанували ті слова. — Біда в тому, що живу я не в Бостоні. Якщо я кину коледж, то мені захочеться бути ближче до неї, тому, перш ніж я зможу її забезпечити, пройде не один місяць. А як мені знайти роботу в Бостоні — не відаю.

— На заваді це не стане, якщо ви — рідня Кори Чандлер. У місті ця жінка знає всіх. Та й члени сім'ї твоєї дівчини теж, либонь, допоможуть, якщо вже так припав ти їй до серця — у наш хворобливий час батьки готові на всякі дурниці.

— Не знаю, чи згоден з вами.

— Багаті дівчата не можуть їсти повітря, — суворо відрізав немолодий партнер Хуана.

Гра продовжилася в мовчанні. Раптом, поки вони ходили по майданчику, супутник Хуана заклопотано обернувся до нього:

— Слухайте, юначе. Не знаю, чи дійсно ви задумали кинути коледж, чи я вам цю ідею тільки-но підкинув. Якщо так, викиньте її з голови. Поїдьте додому, обговоріть ситуацію на семейній раді. І робіть так, як вам скажуть.

— Мій батько помер.

— Що ж, запитаєте в матері. Вона серцем відчуває, що для вас благо.

Тепер ставлення чоловіка до Хуана помітно посуворішало, так, мовби чолов'яга почувався винним за те, що став непрямим очевидцем юнацької драми. Він здогадався, що характер у хлопця твердий, втім не вітав готовності легко відкриватися перед незнайомцями та безпомічності у виборі власного шляху. Чогось Хуану бракувало — не впевненості в собі, звичайно («перш ніж я зможу її забезпечити, про-

йде не один місяць»), а якоїсь більш явно вираженої сили, наполегливості. Коли обидва підійшли до кабінки кедді, літній гравець обмінявся з Хуаном рукостисканням і вже збирався піти, але тут щось спонукало його кинути юнакові ще два-три слівця.

— Коли надумаєте спробувати на смак успіх в Бостоні — зайдіть до мене, побачимось, — він наполегливо вклав в руку Хуана візитну картку. — До зустрічі. Щасливо. І пам'ятайте: жінка — це щось на зразок автомобіля...

Він зачинив за собою двері роздягальні. Розплатившись з кедді, Хуан глянув на візитну картку, затиснуту в долоні.

«Гарольд Гарно, — написано було там. — Стейт-стріт, 23-7».

Не минуло й хвилини, як Хуан, намагаючись не озира-тися, прожогом кинувся якомога далі від Калпеппер-клубу.

V

Через місяць Сан-Хуан Чандлер прибув у Бостон та ви-найняв у невеличкому готелі в діловій частині міста деше-вий номер. У кишені в нього лежали двісті доларів готівкою й конверт, набитий облігаціями на півтори тисячі: це і був стартовий капітал, призначений йому батьком при народ-женні, для того, щоб дати шанс досягнути успіху в житті. Заволодів він ним не без сперечань з матір'ю, і не без сліз примирилася вона з його рішенням кинути коледж на ос-танньому курсі. Хуан обмежився повідомленням, що йому запропонували в Бостоні вигідне місце; про інше вона здогадувалася, але тактовно мовчала. Насправді в нього не було ані посади, ані подальшого плану, проте тепер він досяг повноліття — і з юнацькими вадами було покінчено назавжди. Одне він знав точно — йому призначено одру-житися з Ноель Гарно. У снах його мучили образа, пекучий біль і сором того недільного ранку, затьмарюючи всі мож-ливі сумніви, затьмарюючи навіть по-хлоп'ячому роман-тичну закоханість, що розцвіла одного разу тихого, теплого

вечора в Монтані. Та любов все ще жевріла, але була замкнена наглухо: те, що сталося пізніше, придушило її й заглушило. Тепер його гордість, самоповага, вся його сутність диктувала те, що він має нею заволодіти — аби стерти з пам'яті той день, коли постарів на цілих три роки.

З тої пори Хуан із Ноель не бачився. Наступного ранку він покинув Калпеппер-Бей і відправився додому.

Так, час він провів чудово. Так, тітонька Кора була дуже мила. Він не став писати жодного рядка, але через тиждень отримав від Ноель здивований, хоча й жахливо легковажний лист, в якому вона писала, що дуже рада була знову зустрітися з ним і як погано з його боку було виїхати, не попрощавшись.

«Холлі Морган надсилає тобі найщиріший привіт», — так, із м'яким, наганим докором, закінчувався лист. — Напевно, замість мене слід було писати їй. Я завжди вважала тебе безпутником, тепер в цьому й переконалася».

Від жалюгідної спроби замаскувати свою байдужість Хуан затремтів. Він не додав цей лист до дорогоцінної зв'язки, перетягнутої блакитною стрічкою, а спалив його на попілничці — трагічний жест, що ледь не кинув в обійми полум'я будинок матері.

Так і розпочалося життя його в Бостоні — і перший прожитий рік настільки нагадував аморальну казку, що й не варто її оповідати.

Історія ця — про низку безумних, алогічних везінь, на ґрунтовній основі яких виростає згодом дев'яносто дев'ять зі ста невдач. Хоча працював він старанно, але особливі перспективи перед ним не відкрилися — у всякому разі, рівноцінні одержаній винагороді. Він натрапив на чоловіка, який плекав план — абсурдну ідею зберігання заморожених морепродуктів, для реалізації якого вже кілька років шукав фінанси. Хуан через недосвідченість прийняв у цьому проєкті участь і вклав у нього тисячу двісті доларів. Першого року його криклива необачність принесла йому прибуток у чотириста відсотків. Його партнер спробував викупити його частку, але в результаті досягнутого компромісу Хуан залишився компаньйоном.

Внутрішнє усвідомлення долі, що ніколи не покидало Хуана, пророкувало йому багате життя. Але в кінці року відбулася подія, яка змусила його засумніватися, чи має це взагалі якесь значення.

Він двічі бачив Ноель Гарно — перший раз у театрі, згодом — на задньому сидінні лімузина, в якому вона проїжджала по бостонській вулиці, і виглядала, як він пізніше вирішив, блідою, втомленою й змученою. Коли зустрів її — то залишався байдужим — та потім вже серце його сповнилося величезним хвилюванням і безпорадно затріпотіло, ніби справді стиснуте чиймись пальцями. Він похапцем сховався під навісом магазину й завмер там — тремтячи від жаху й захоплення в очікуванні, поки вона проїде повз. Дівчина й не знала, що він у Бостоні — а він і не хотів, щоб вона знала, допоки не настане слушна мить. Хуан стежив за кожним її кроком у газетних колонках світської хроніки. Тут вчилася в школі, а он там вже вдома, проводить різдвяні канікули, згодом на Великдень виїхала до гарячих джерел, а восени — представлена серед світського товариства. Час її дебюту: щодня Хуан читав про її присутність на обідах, на танцях, на балах і на зборах, на благодійних вечорах і на театральних постановках Молодіжної ліги. Шухляду його столу заповнили десятки її нечітких зображень з газет. Хуан терпляче чекав. Хай Ноель донесочу натанцюється.

Коли термін його перебування в Бостоні складав ледь не півтора року, коли перший сезон Ноель затихав у гулі масового переселення у Флориду, Хуанові набридло чекати. І ось сирого й вогкого лютого дня, коли дітвора в гумових чобітках будувала греблі в забитих снігом канавах, на ганок будинку Гарно піднявся приємного вигляду добре одягнений блондин і вручив покоївці візитну картку. Задиhaючись від стукоту власного серця, молодик пройшов у вітальню й з очікуванням сів.

На східцях почувся шелест сукні, у залі — легкі кроки; вигук — це Ноель!

— Хуане, це ти? — скрикнула вона — здивована, задоволена, люб'язна. — Я не знала, що ти в Бостоні. Я так рада тебе бачити. Думала, ти зовсім мене кинув.

Через мить із глибин Хуана вирвався голос: тепер це виявилось легше, ніж раніше. Чи відчула Ноель зміну, що трапилася з ним, чи ні — та тепер цей молодик змінився. За плечима стояла солідність, яка не дозволить поводитися, мов егоцентричне дитя.

Хуан пояснив, що може й оселитися в Бостоні, і дав їй зрозуміти, що справи в нього йдуть блискуче; потім, хоча це й завдало йому болю, з гумором згадав про їхню останню зустріч, натякнувши, що покинув вечірку на пляжі через спалах гніву на Ноель. Не міг же він зізнатися, що спонукав його до цього сором. Ноель розсміялася. Хуан раптом відчув себе на диво щасливим.

Минуло пів години. У каміні мерехтів вогонь. За вікном темніло, і кімнату огортали примарні сутінки, що створювали всередині будинку ту ж атмосферу, що й на вулиці, серед непорушних зірок. Хуан стояв; тепер сів біля на неї на канапу:

— Ноель...

У холі почулися легкі кроки: покоївка йшла відмикати вхідні двері. Швидко простягнувши руку, Ноель включила електричну лампу на столику біля канапи.

— Я й не помітила, як стемніло, — промовила вона занадто квапливо, як здалося Хуану.

У дверному отворі з'явилася покоївка й оголосила:

— Містер Темплтон.

— Так-так, нехай увійде, — кивнула Ноель.

Містер Темплтон, цілком сформований джентльмен, розтягуючи слова на гарвардсько-оксфордський манер, почувачись, мов удома, глянув на Хуана з ледь помітним подивом, нахилив голову, пробурмотів стандартно ввічливу фразу й невимушено розташувався біля каміна. Декілька зауважень, якими молодик обмінявся з Ноель, свідчили про його знайомство з її розпорядком дня. Опісля запала коротка мовчанка. Хуан звівся.

— Мені б хотілося незабаром побачитися з тобою знову, — сказав він. — Я подзвоню, добре? І ти скажеш, коли можна буде завітати, гаразд?

Ноель проводила Хуана до дверей.

— Як гарно було знову поговорити з тобою, — сердечно мовила вона. — Пам'ятай, я хочу часто з тобою бачитися, Хуане.

Вийшовши з будинку Гарно, Хуан був таким щасливим, як жодного разу за цілих два роки. Повечеряв він на самоті в ресторані, ледь не мугикаючи вголос; затим, літаючи на хмарах, тинявся по набережній до опівночі. Прокинувся з думкою про Ноель, згораючи від бажання розповісти всім і кожному, що втрачене він знайшов знову. Між ними жевріло щось більше, аніж прості слова: тоді, коли Ноель сиділа з ним в напівтемряві, тоді, коли вона трішки, втім помітно, хвилювалася, коли проводила його до дверей.

Через два дні Хуан відкрив «Транскрипт» на розділі світських новин і пробіг колонку до третьої замітки. Тут очі його, прикуті до неї, звузилися, як у китайця:

«Містер і місіс Гарольд Гарно оголошують про заручини їх доньки Ноель з містером Брукс Фіш Темплтоном. Містер Темплтон закінчив Гарвардський університет в 1912 році і є партнером...».

VI

О третій годині дня Хуан натиснув на дверний дзвінок будинку Гарно і його провели у зал. Звідкись згори почулися дівочі голоси, та ще якесь бурмотіння линуло з вітальні праворуч, саме звідти, де він розмовляв із Ноель минулого тижня.

— Ви не могли б запросити мене в кімнату, де нікого немає? — напруженим тоном звернувся він до покоївки. — Я давній друг — це вкрай важливо, — мені необхідно побачитися з міс Ноель наодинці.

Йому довелося чекати в кімнатці, що прилягала до холу. Минуло десять хвилин, потім ще десять; Хуан почав побоюватися, що Ноель не з'явиться зовсім. Пройшло майже пів години — і тут двері з шумом розчинилися, і в кімнату стрімко увірвалася Ноель.

— Хуане! — радісно скрикнула вона. — Це дивовижно! Треба було здогадатися, що ти завітаєш першим, — вгледівши його обличчя, вона затнулася. — Але чому тебе відвели сюди? — квапливо спитала вона. — Ти маєш вийти й зі всіма привітатися. Я сьогодні вештаюся сюди-туди, мов курка безголова.

— Ноель! — глухо промовив Хуан.

— Що? — Ноель, вже взявшись за дверну ручку, злякано обернулася.

— Ноель, я прийшов до тебе не з привітаннями, — обличчя його побіліло, а голос захрип у зусиллі самоконтролю. — Я прийшов, щоб сказати тобі, що ти робиш жахливу помилку.

— Яку помилку, Хуане?

— Ти прекрасно знаєш, — продовжував він. — Ти знаєш, що ніхто не любить тебе так, як я, Ноель. Я хочу, щоб ти вийшла за мене заміж.

Ноель нервово усміхнулася:

— Але ж, Хуане, це безглуздо! Я не розумію, про що ти говориш. Я заручена з іншим.

— Ноель, ти можеш сюди підійти та сісти зі мною поруч?

— Не можу, Хуане — на ганку з десяток візитерів і мушу їх зустріти. Інакше це не буде ввічливо. Якось, іншим разом, Хуане. Коли заглянеш наступного разу, тоді залюбки побажаю з тобою.

— Зараз! — слово задзвеніло гостро, непохитно, майже грубо; Ноель завагалася. — Тільки десять хвилин, — наполягав Хуан.

— Хуане, але мені й справді потрібно йти.

Зиркаючи на двері, вона невпевнено сіла біля нього. Влаштувавшись біля неї, Хуан просто й прямо оповів Ноель про те, які зміни трапилися з ним за півтора року, поки вони не бачилися. Розповів про свою сім'ю, про тітоньку Кору, про таємне приниження, пережите ним в Калпеппер-Бей. Затим відкрив правду про приїзд у Бостон та низку успіхів: і ось нарешті, коли він щось для неї придбав, виявилось, що вже пізно. Хуан не приховав нічого. Його голос висловлю-

вав те, що було в нього на душі: від лицемірства й самозамилування не залишилося й сліду, зринуло лиш щире й всепоглинальне почуття. Виправдовує його діяння лиш одне: якимось чином заслужити право постати перед нею, дати їй знати, наскільки надихнула його ця відданість; хай око її зглянеться, хоча б побіжно, над тим, що два роки кохав він її вірно й жертовно.

Коли Хуан спинився, Ноель заплакала. Це жорстоко, сказала вона, викласти перед нею цю правду зараз — якраз коли вона прийняла головне в житті рішення. Не так вже й легко було його прийняти, але обіцянку не можна плюндрувати — вона дійсно збирається вийти заміж за іншого. Перш їй не доводилося чути нічого подібного — і вона дуже засмучена. Їй жахливо, до болю шкода, але нічого не вдієш. Коли б він так за нею побивався, то б повідомив про це раніше.

Але як він міг сказати раніше? Йому нічого було їй запропонувати — крім тієї правди, що одного разу літнього вечора на Заході їх нестримно потягнуло один до одного.

— І зараз ти все-таки мене кохаєш, — мовив він тихо. — Коли б не кохала, Ноель, то б не ридала. Тобі начхати б було.

— Мені... мені тебе так шкода.

— Це більше, ніж жалість. Ти покохала мене нещодавно. Тобі хотілося, щоб я сидів поруч із тобою в темряві. Невже я цього не відчував, невже не розумів? Між нами щось є, Ноель, — щось на кшталт взаємного тяжіння. Щось завжди тягнуло тебе до мене, а мене до тебе — за винятком тої печальної пори. Ох, Ноель, хіба ти не бачиш, що у мене серце розривається, коли я ось так сиджу пліч-о-пліч з тобою, хочу тебе обійняти, втім знаю, що з дурощів ти дала обіцянку іншому?

У двері постукали.

— Ноель!

Ноель підняла голову, швидким рухом приклавши до очей носовичок.

— Так?

— Це Брукс. Можна мені увійти? — не чекаючи відповіді, Темплтон відчинив двері й із цікавістю оглянув обох. —

Прощу вибачення, — недбало кивнув він Хуану. — Ноель, там купа візитерів...

— Я зараз буду, — тьмяним голосом сказала вона.

— У тебе все добре?

— Так.

Темплтон, насупившись, ступив у кімнату.

— Люба, ти чимось засмучена? — він кинув погляд на Хуана, який піднявся з місця зі сльозами на очах. Голос Темплтона зазвучав загрозливо: — Сподіваюся, ніхто тебе не скривдив?

Замість відповіді Ноель звалилася на купу подушок і голосно заплакала.

— Ноель! — Темплтон сів поруч і торкнувся її плеча. — Ноель! — чоловік обернувся до Хуана. — Гадаю, вам краще залишити нас наодинці, містере... — ім'я вилетіло в нього з голови. — Ноель трохи втомилася.

— Я не піду.

— Прощу вас, почекайте за дверима. Ми переговоримо пізніше.

— Я не збираюся чекати за дверима. Мені потрібно поговорити з Ноель. Це ви нам завадили.

— І мав на це повне право! — обличчя його налилося кров'ю з люті. — Та хто ж ти такий, чорт забирай?

— Мене звуть Чандлер.

— Що ж, містере Чандлер, ви нам заважаєте — зрозуміло? Ваша присутність тут — верх нахабства й пихи.

— Це вже з якої гори глядіти.

Чоловіки сердито втупилися один в одного. Через хвилину Темплтон допоміг Ноель підвестися й сісти.

— Кохана, я проведу тебе до опочивальні, — мовив він. — День видався напруженим. Коли відпочинеш до вечері...

Допоміг їй звестися. Не дивлячись на Хуана й все ще притискаючи до обличчя носовичок, Ноель дозволила відвести себе в хол. На порозі Темплтон повернувся до Хуана:

— Покоївка, містере Чандлере, подасть вам капелюха й пальто.

— Звідси я і кроку не ступлю, — відповів Хуан.

VII

О пів на сьому Хуан все ще залишався там, коли, опісля короткого стукоту у двері, у кімнатці з'явилася масивна фігура, в якій Хуан впізнав містера Гарольда Гарно.

— Доброго вечора, сер, — гордовито й із роздратуванням кинув містер Гарно. — Чим можу допомогти?

Чоловік підійшов ближче, і в обличчі прочиталася тінь спомину.

— Ох! — пробурмотів він.

— Добрий вечір, сер! — сказав Хуан.

— Тож це ви, так? — містер Гарно, здавалося, губився в нерішучості. — Брукс Темплтон заявив, що ви тут, що ви наполягаєте на розмові з Ноель, — він кашлянув, — і що відмовляєтеся йти додому.

— Так, якщо ви не проти, я хотів би побачитися з Ноель.

— З якою метою?

— Це стосується тільки нас з Ноель, містере Гарно.

— Я та містер Темплтон володіємо повноважним правом представляти інтереси Ноель у цьому випадку, — терпляче пояснив містер Гарно. — Вона тільки що при мені й у присутності своєї матері оголосила, що більше не бажає вас бачити.

— У це я не повірю, — вперто мовив Хуан.

— Я не звик брехати.

— Вибачте. Я мав на увазі...

— У мене немає бажання обговорювати з вами цей прикрий інцидент, — презирливо обірвав його Гарно. — Хочу тільки одного — щоб ви негайно пішли геть і більше сюди не приходили.

— З якого дива ви називаєте це прикрий інцидентом? — холодно кровно запитав Хуан.

— На добраніч, містере Чандлере.

— Для вас він прикрий, бо Ноель розірвала заручини?

— Ви обридливий, сер! — скрикнув господар будинку. — Нестерпно обридливий!

— Містере Гарно, одного разу ви були настільки добрим до мене, що сказали...

— Плювати мені на те, що я вам сказав! — вибухнув Гарно. — Забирайтеся звідси негайно!

— Добре, вибору в мене немає. Сподіваюся, ви будете досить люб'язні та перекажете Ноель, що я повернуся завтра після обіду.

Хуан кивнув, вийшов у хол та підібрав з крісла своє пальто й капелюха. Нагорі почулися чийсь квапливі кроки, двері відчинилися й знову зачинилися, однак він встиг вловити збуджений гомін і короткий переривчастий схлип. Молодик завагався. Потім рушив далі через хол до виходу. За портьєрою вітальні мелькала фігура слуги, який накрив стіл до вечері.

Наступного дня о тій же ж годині Хуан подзвонив у двері будинку Гарно. Цього разу йому відчинив дворецький — очевидно, наперед проінструктований.

— Міс Ноель немає вдома.

— Можна залишити записку?

— Це марно: міс Ноель немає в місті.

З тінню сумніву та тривоги, Хуан взяв таксі до офісу містера Гарольда Гарно.

— Містер Гарно не може побачитися з вами. Коли ваша ласка, то можу зв'язати його з вами телефоном.

Хуан кивнув. Клерк натиснув кнопку на комутаторі й передав слухавку Хуану.

— З вами говорить Сан-Хуан Чандлер. У вас вдома мені сказали, що Ноель виїхала. Це правда?

— Так, — від однозначної відповіді віяло крижаним холодом. — Вона поїхала відпочивати. На кілька місяців. Ще щось цікавить?

— Вона залишила мені записку?

— Ні! Вона терпіти вас не може.

— Скажіть її адресу.

— Це не ваша справа. На все добре.

Хуан повернувся до свого житла й гарненько обдумав ситуацію. Ноель потайки викрали й вивезли з міста — іншої альтернативи не було. Та ще, безсумнівно, її заручини з Темплтоном розірвано — принаймні тимчасово. Йому вистачило години, аби їх скасувати. З Ноель необхідно по-

бачитися знову — це питання життя й смерті. Однак де? Дівчина, ймовірно, у компанії приятельок, чи, може, родичів? Родичі — ось перша зачіпка: потрібно з'ясувати імена родичів, у яких вона раніше найчастіше гостювала.

Він зателефонував Холлі Морган. Та перебувала на Півдні й до травня повертатися не планувала.

Тоді Хуан зв'язався з редактором колонки світських новин міської газети «Бостон транскрипт». Майже відразу з ним заговорив ввічливий, уважний жіночий голос.

— Це містер Сан-Хуан Чандлер, — представився Хуан тоном завзятого ватажка котильйонів у Бек-Беї. — Мені потрібні деякі відомості, якщо ваша ласка, про сім'ю містера Гарольда Гарно.

— Чом би вам не звернутися безпосередньо до містера Гарно? — з ноткою підозри в голосі порадила редакторка.

— Я не настільки знайомий з містером Гарно.

Тиша. Затим:

— Розумієте, ну не беремо ми на себе відповідальності за поширення інформації особистого характеру.

— Але які можуть бути секрети щодо родичів містера й місіс Гарно! — у розпачі запротестував Хуан.

— Однак у нас немає впевненості в тому, що ви не...

Хуан повісив слухавку. Дзвінки до редакцій двох інших газет дали не найкращий результат; за третім разом готові були допомогти, але відомостей ще не було. Це здавалося абсурдом, ледь не змовою: у місті, де сімейство Гарно відомо було всім і кожному, потрібні імена — зашифровані. Перед ним немовби виросла стіна, пробитися через яку він не міг. Витративши день на безрезультатні й бенкетні розслідування в магазинах, де на нього поглядали з підозрою — чи пак, бува, не агент він податкової служби, переглянувши номери світської хроніки, Хуан підсумував, що залишається одне-єдине джерело — тітонька Кора. Наступного ранку він сів на тригодинний потяг до Каллпепер-Бей.

З моменту трагічного припинення літнього візиту минуло вже півтора року, як він бачився з тіткою Корою. Жінка ображалася — він про це знав, — і особливо відтоді, як

почула від його матері, що молодик несподівано досяг успіху. Тітонька Кора прийняла його холодно, у тоні її чувся докір, однак вона виклала всі потрібні йому відомості, оскільки відповідала на розпитування, здивована й захоплена його приїздом знезацька. Залишав Хуан Калппепер-Бей, володіючи інформацією про те, що місіс Гарно мала одну сестру — знамениту місіс Мортон Пойндекстер, з якою Ноель підтримувала теплі стосунки. Нічним поїздом Хуан відправився в Нью-Йорк.

У телефонній книзі Нью-Йорка номера подружжя Пойндекстер не виявилось, довідкова служба відмовилася його дати, але Хуанові вдалося отримати його, пославшись на ту ж колонку світської хроніки в «Бостон транскрипт». Він подзвонив із готелю.

— Місіс Гарно — вона зараз в місті? — запитав він, діючи за складеним планом. Якщо ім'я невідоме слугі, то той відповість, що номер набрано неправильно.

— Вибачте, а хто бажає з нею розмовляти?

Хуан зітхнув з полегшенням, серце повернулося на своє місце.

— Ох... друг.

— Безіменний?

— Еге ж.

— Хвильку.

Через хвилю слуга відповів.

Ні, міс Гарно немає в будинку, немає її і в місті, і приїзд її не очікується.

Розмова обірвалася.

Під вечір перед маєтком подружжя Пойндекстерів зупинилося таксі. Більш розкішного житла Хуан у житті не бачив: це був п'ятиповерховий будинок на розі П'ятої авеню, прикрашений хоч і натяком на крихітний сад, та свідчив про заможність власників у Нью-Йорку.

Візитної картки дворечкому Хуан не простягнув, та йому спало на гадку, що на нього очікували, оскільки відразу ж провели у вітальню. Коли, через кілька хвилин в горницю увійшла місіс Пойндекстер, вперше за останні п'ять днів Хуана торкнулася тінь невпевненості.

Місіс Пойндекстер було років тридцять п'ять, виглядала вона бездоганно — французи мають звичку говорити «*bien soignée*¹». Невимовну чарівність її обличчя приперчувала ще одна риса, яку, за браком кращого слова, можна було б описати як почуття власної гідності. Та за гідністю вимальовувалося щось інше: не маючи й тіні жорсткої суворості, її обличчя, навпаки, виражало м'якість — гнучку й податливу — готову відскочити від будь-якого випадку долі, для того, щоб у потрібну хвилину належним чином затріумфувати над нею сповна. Сан-Хуан зрозумів, що, якщо й згода його про перебування Ноель в будинку справедлива, то доведеться зіткнутися із силою, про яку раніше не відав. Жінка ця, здається, мовби й не була американкою: їй притаманна була сила, якої американським жінкам бракувало, яка була їм непідвладною.

Жінка прийняла його з привітністю, яка, хоч і була значною мірою зовнішнім проявом, однак не приховувала у своїх надрах розгубленості. Трималася вона ідеально відсторонено, нічим і не виявляючи проблиск надії. Хуан ледь поборов у собі спокусу викласти на стіл усі свої карти.

— Доброго вечора.

Місіс Пойндекстер опустила на тверде крісло посередині кімнати й, запропонувавши гостю м'яке крісло поблизу, спрямувала на нього очікувальний погляд.

— Місіс Пойндекстер, мені вкрай необхідно побачитися з міс Гарно. Зранку я вам телефонував, і мені повідомили, що її тут немає, — місіс Пойндекстер кивнула. — Проте мені відомо, що вона тут, — продовжував він рівним тоном. — І володію непереборним бажанням з нею побачитися. Думка про те, що її батько та матір можуть перешкодити мені в цьому — так, мовби я якось зганьбився — чи пак ви, місіс Пойндекстер, здатні стати на моєму шляху, — тут голос Хуана трохи підвищився, — абсолютно безглузда. Тепер не тисяча п'ятисотий рік — і навіть не тисяча дев'ятсот десятий.

Хуан замовк.

¹ Доглянута (фр.).

Місіс Пойндекстер витримала паузу — перевірити, чи Хуан закінчив промову. Потім заявила спокійно й прямо:

— Я абсолютно з вами згодна.

Окрім Ноель, думав Хуан, таких красунь він ніколи не бачив.

— Місіс Пойндекстер, — заговорив він знову, більш дружньо, — вибачте, якщо я здався вам грубим. У цьому питанні називали мене обридливим, і, може, якоюсь мірою це й правда. Може, всі бідняки, що закохані в заможних панянок, такі й обридливі. Але сталося так, що я більше не бідняк. А ще в мене є серйозні підстави вважати, що Ноель до мене небайдужа.

— Зрозуміло, — співчутливо відгукнулася місіс Пойндекстер. — Але я, звичайно ж, про все це й гадки не мала.

Знову обеззброєний її люб'язністю, Хуан розгубився. Потім відчув у собі приплив рішучості.

— То ви дозволите побачитися з нею? — прямо запитав він. — Чи ж наполягатимете на продовженні цього фарсу?

Місіс Пойндекстер дивилася на нього, немовби роздумуючи.

— А чому я повинна дозволити вам з нею побачитися?

— Просто тому, що я вас прошу. Тому, що коли хтось каже: «Дозвольте» — ви робите крок вбік.

Місіс Пойндекстер насупилася:

— Але це питання стосується Ноель не менше, ніж вас. А я не якась перша зустрічна. Я більше схожа на охоронця, якому дали вказівки, щоб він нікого не пропускав — навіть якщо чужинці благають найніжнішим голоском.

— Ці вказівки ви отримали тільки від батьків Ноель, — Хуан вже втрачав терпець. — Але тільки вона має право голосу.

— Рада, що ви починаєте це усвідомлювати.

— Авжеж, я це усвідомлюю, — спалахнув він. — Я хочу, щоб ви це усвідомили!

— І я усвідомлюю.

— Тоді до чого всі ці безглузді суперечки? — гнівно вигукнув Хуан.

Місіс Пойндекстер несподівано випросталася:

— На добраніч, сер.

Розгублений Хуан теж схопився з місця:

— Чому, що таке?

— Я не допущу, щоб зі мною розмовляли на підвищених тонах, — холодно й тихо вимовила місіс Пойндекстер. — Або ви візьмете себе в руки, або негайно покинете цей будинок.

Хуан зрозумів, що підібрав неправильний тон. Слова застрягли в горлі, і в якусь мить він зовсім втратив дар мови — почувався школярем, який отримав у щоденнику погану оцінку.

— Не в тому річ, — врешті пробурмотів. — Я хочу поговорити з Ноель.

— Ноель не бажає з вами говорити.

Раптом місіс Пойндекстер простягнула йому аркуш поштового паперу. Розгорнувши його, Хуан прочитав:

«Тітко Жозефіно! Це стосується того, про що розмовляли вчора. Якщо на поріг ступить цей нестерпний зануда, а він ступить, та ще й зачне скиглити нав'язливо, прошу Вас, говоріть із ним відверто. Скажіть, що я ніколи його не кохала, що ніколи в житті про це не заявляла, і що його обридливість відштовхує мене. Скажіть, що я достатньо доросла, щоб мати голову на плечах і що найзаповітніше моє бажання — ніколи, за жодних обставин не бачитися з ним.»

Хуан застиг на місці, мов вкопаний. Його всесвіт вмить перевернувся догори ногами. Ноель начхати, їй завжди було начхати. Над ним посміялися — насміхалися ті, хто споконвічно вважав дотепи сенсом життя. Тепер він усвідомив, що всі вони — тітонька Кора, Ноель, її батько, ця красива байдужа жінка — нічим один від одного не відрізняються: всі вони плекають традицію одруження багатіїв всередині своєї касти, встановлення штучних перепон і копання кювету на шляху перед тими, хто наважився зайти за межу літнього флірту. З очей Хуана спала пелена: він побачив, що півтора року боротьби й старань нітрохи не наблизили його до мети; це був біг поодинці наввипередки з самим собою — нікчемний, нікому не цікавий.

Хуан, як сліпий, нишпорив навколо себе в пошуках капелюха, забувши, що той залишився в холі. Як сліпий, відсахнувся від місіс Пойндекстер, коли вона крізь туман подала йому руку й м'яко промовила: «Мені дуже шкода». Потім він опинився в холі, зціпивши записку в руці, яку намагався просунути в рукав пальто; слова, які рвалися зсередины, душили його:

— Я не розумів. Вибачте, що потурбував вас. Не бачив, як насправді будуються стосунки... між Ноель та мною...

Рука його торкнулася ручки дверей.

— Мені теж вибачте, — мовила місіс Пойндекстер. — Виконуючи забаганку Ноель, ніяк не розуміла, що це вийвиться так важко... містере Темплтон.

— Чандлер, — байдуже поправив Хуан. — Моє прізвище — Чандлер.

Місіс Пойндекстер завмерла, мов уражена громом, обличчя її побіліло.

— Що?

— Моє прізвище — Чандлер.

Місіс Пойндекстер стрілою метнулася в напівприкриті двері, які з шумом за нею зачинилися. Зі швидкістю світла жінка підбігла до фризної сходинок, яка вела наверх.

— Ноель! — викрикнула вона чистим і дзвінким голосом. — Ноель! Ноель! Спускайся вниз, Ноель! — її чудовий голос розпливався, мов дзвін, під довгастою, високою стелею холу. — Ноель! Спускайся! Це містер Чандлер! Це Чандлер!

НЕЗРІЛИЙ ШЛЮБ

I

Колись архітектор Чонсі Гарнет збудував для себе міні-атюрне містечко з усіх будівель, які спроектував протягом життя. Експеримент вийшов дорогим та дещо депресивним: іграшка не стала результатом гармонійної цілісності. Гарнета гнітило нагадування про те, що йому часто доводилося творити потворність, а ще тяжче було усвідомлювати, що його діяльність архітектора тривала понад пів століття. Переживши відразу, він роздарував крихітні будиночки друзям, і в кінцевому підсумку конструкції перетворилися на резиденції не дуже вередливих ляльок.

Гарнета поки що — у всякому разі, дотепер — не називали симпатичним дідком, проте він і справді був і підстаркуватим, і симпатичним. Щодня він проводив шість годин в офісі своєї контори у Філадельфії або її філії в Нью-Йорку; для вільного часу залишався необхідний спокій — тихі роздуми про барвисте та насичене подіями минуле. Останні роки не знаменувалися проханнями сторонніх про допомогу, які можна було б вдовольнити розчерком пера в чековій книжці; та й, здавалося, старий досяг того безпечного віку, коли може бути вільним від проблем, що заважають жити. Втім, така безтурботність виявилася передчасною: одного разу влітку 1925 року її перервав пронизливо верескливий телефонний дзвінок. Звучав голос Джорджа Вортона. Чи не міг би Чонсі негайно ж з'явитися у його будинок, у зв'язку з невідкладною справою?

Дорогою в Чеснат-Гілл Гарнет мирно дрімав у своєму лімузині, відкинувшись на м'які подушки з сірого оксамиту:

його шістдесяти восьмирічне тіло приємно зігрівало червене сонце; шістдесяти восьмирічний розум плекав лиш одні яскраві, проте швидкоплинні спомини про зелені гілки, що нависали над зеленим потоком. Біля будинку друга прокинувся легко, без потрясінь. Джордж Вортон, снував він, можливо, стурбований несподіваним напливом доходів. Либонь, йому заманеться, аби друг спроектував якусь новочасну церковцю. Приятель належав до молодшого, ніж Гарнет, покоління — модерний чоловік.

Вортон з дружиною чекали на нього в затишній тиші бібліотеки, позолоченій сап'яном.

— Не зміг навідатися до тебе в офіс, — спішно кинув Вортон. — Незабаром зрозумієш чому.

Гарнет помітив, що руки приятеля дещо тремтять.

— Це стосується Люсі, — додав Вортон.

Гарнет не відразу зрозумів, що йдеться про їхню доньку.

— А що з нею сталося?

— Люсі вийшла заміж. Якийсь місяць тому втекла в Коннектикут і вийшла заміж.

Запанувала тиша.

— Люсі всього шістнадцять років, — продовжував Вортон. — Хлопчаку двадцять.

— Вік зовсім юний, — ухильно відповів Гарнет, — але ж... моя бабуся вийшла заміж у шістнадцять, і ніхто цим дуже не переймався. Деякі дівчата розвиваються раніше за інших...

— Чонсі, це всі знають, — нетерпляче відмахнувся Ворнет. — Річ у тім, що ранні шлюби в нашому світі не будуть вдалими. Вони — виняток. І закінчуються казачим.

Гарнет знову завагався з відповіддю:

— Чи ж не рано ти накликаєш біду? Чом би не дати Люсі шанс? Чом би не почекати та не придивитися — раптом все не так плачевно?

— Все плачевно, — сердито вигукнув Вортон. — Життя Люсі теж плачевне. Єдине, що нас турбувало, — це її щастя, а воно тепер коту під хвіст, і що нам робити, ми не знаємо... не знаємо.

Голос Вортона здригнувся, він ступив до вікна, потім рвучко обернувся:

— Поглянь на нас, Чонсі. Схожі ми на батьків, які здатні довести дитину до такої витівки? Люсі з матір'ю скидалися на сестер — вилиті сестри. Я всюди її супроводжував — футбольні матчі та інші зустрічі — з самісінького дитинства. Вона все, що в нас є: ми тільки й твердили, що намагатимемося триматися золотої середини: забезпечувати стільки свободи, щоб вона відчувала себе гідно, водночас і стежити за тим куди ходить та з ким буває — принаймні доти, поки їй не виповниться вісімнадцять. Боже, Чонсі, коли б півтора місяця тому ти передрік мені таке нещастя... — Вортон в розпачі похитав головою і продовжив уже спокійніше: — Коли донька оголосила нам про свій вчинок, це нас завалило з ніг, але ми постаралися впоратися. Знаєш, як довго тривав її шлюб, якщо це можна звісно шлюбом назвати? Три тижні. Всього три тижні. Вона повернулася додому з великим синцем на плечі: це він її вдарив.

— О Боже! — приглушено скрикнула місіс Вортон. — Благаю тебе...

— Ми детально про все переговорили, — похмуро вів її чоловік, — і Люсі вирішила повернутися до цього... до цього молодика, — він знову потряс головою, визнаючи неможливість підшукати більш скандальне визначення, — і спробувати якось все владнати. Але вчора ввечері вона вкотре припленталася й заявила, що все скінчено раз і назавжди.

Гарнет кивнув:

— І що ж це за чоловік?

— Чоловік? — перепитав Вортон. — Хлопчисько! Звати Ллуелін Кларк.

— Що? — здивовано вигукнув Гарнет. — Ллуелін Кларк? Син Джессі Кларка? Молодий службовець у моєму офісі?

— Саме так.

— Але ж він приємний парубчина, — заявив Гарнет. — Не вірю, що зміг би...

— Я теж не вірив, — холоднокровно перебив його Вортон. — Думав теж, що він приємний парубок. Ба більше,

навіть припускав, що моя донька — мила та доволі пристойна дівчиця.

Гарнет був вражений та засмучений. Ще годину тому бачився з Ллуеліном Кларком у креслярській, яку той займав в офісі фірми «Гарнет і Лінквіст». Зараз зрозумів, чому Кларк цієї осені не повернувся в Бостонський технічний інститут. У зв'язку з цим відкриттям йому пригадалися певні зміни в поведінці юнака за цей місяць: прогули, запізнення, очевидна байдужість до роботи.

Гарнет спробував зібратися з думками, але тут втрутилася місіс Вортон:

— Будь ласка, Чонсі, зробіть щось. Поговоріть з ним. Поговоріть з ними обома. Їй всього-на-всього шістнадцять, і нам просто нестерпно думати про розлучення, яке зіпсує їй життя. Що говоритимуть люди — нам все одно, Чонсі; нас турбує тільки доля Люсі.

— Чом би на рік не відіслати її за кордон?

Вортон похитав головою.

— Це проблеми не вирішить. Якщо між ними є хоча б дециця розуміння, вони спробують налагодити співжиття.

— Але якщо ви такої поганої думки про нього...

— Люсі зробила свій вибір. Якись гроші в нього є — їм вистачить. Та ще, здається, у темних справах юнак не був замішаний.

— А він як це сприймає?

Вортон безпорадно розвів руками.

— Провалитися б мені в пекло, коли б знав. Як якусь дурню. Якусь безглузду нісенітницю. Ми з Елсі не розуміли, чому молодята втекли, а тепер не тямимо, чому вони не помиряться. На жаль, батьки в нього померли, — Вортон зробив паузу. — Чонсі, якби ти хоч якось кинув тинь розуміння на...

Перед Гарнетом вимальовувалася не надто приємна перспектива. Якщо він ще й не переступив поріг старості, то вже заніс над ним ногу. Залишалось тільки влаштуватися зручніше біля каміна, звідки молоде покоління бачилося з немисливо далекої відстані, мов з перевернутого телескопа.

— О, ну звісно, — мов з туману почувся йому власний голос.

Як важко повернутися спогадами в юність. З того часу міради упереджень та умовностей, покрасувавшись на подіумі моди, згинули безславно, супроводжувані обуреними та презирливими криками. З цими дітьми навіть поговорити буде складно. Як пустопорожньо та безглуздо звучатимуть банальності, які надумає їм піднести. А яким тяжким стане для нього їхній егоїзм, як втомить їхня вузьколоба упевненість в усталених правилах, сфабрикованих не раніше, ніж вчора.

Він раптом повернувся до реальності. Вортон з жінкою кудись ділися, а в кімнату навшпиньках увійшла струнка, темноволося дівчина, тіло якої ще ледь-ледь випромінювало дитячі ознаки.

На мить вона пильно зиркнула на нього своїми дещо стривоженими, карими очима; відтак вместилася на твердому кріслі поруч.

— Я Люсі, — представилася вона. — Мені сказали, що ви хочете зі мною поговорити.

В очікуванні відповіді дівчина замовкла. Гарнет розумів, що повинен щось сказати, але підібрати відповідні слова йому ніяк не вдавалося.

— Востаннє з вами бачилися, коли вам було десять, — неспокійним голосом почав він.

— Так, — ввічливо погодилася Люсі, ледве всміхнувшись.

Знову настала пауза.

Йому треба сказати щось суттєве, допоки її миттєва увага зовсім не вислизнула в далечінь.

— Шкода, що ви погиркалися з Ллуеліном, — випалив він. — Такі сварки — безглузді. Знаєш, мені дуже подобається Ллуелін.

— Він вас сюди прислав?

Гарнет заперечно похитав головою.

— Ви закохані в нього?

— Тепер ні.

— А він закоханий?

- Судячи з його слів — так, але я думаю, що вже ні.
- Ви шкодуєте, що вийшли за нього?
- Ніколи не шкодую за тим, що вже зроблено.
- Зрозуміло.
- Люсі чекала, що Гарнет скаже далі.
- Ваш батько повідомив мені, що ви розлучилися безповоротно.
- Так, це так.
- Можна дізнатися чому?
- Ми просто не вжилися разом, — простодушно пояснила Люсі. — Я вирішила, що він жахливий егоїст, а він був такої ж думки про мене. Ми воювали безперервно, ледь не з першого дня.
- Він вас вдарив?
- Ох, і ви за своє? — Люсі, очевидно, вважала це за дрібницю, не вартої уваги.
- Що ви маєте на увазі, коли говорите, що він «егоїст»?
- Просто егоїзм, — по-дитячому зізналася вона. — Найбільш егоїстичні вчинки за все моє життя. Такого я ще не зустрічала.
- У чому проявлявся його егоїзм? — не відступав Гарнет.
- У всьому. Він був таким скупим, Господи! — її очі налилися вдумливим сумом. — Ненавиджу скупердяїв! Особливо коли ті над кожною копійкою трусяться, — презирливо пояснювала Люсі. — Потім настає стадія злості та прокльонів, за якими слідує повтори, що він мене покине, якщо я не робитиму того, чого йому заманеться. Боже святий! — додала вона надто серйозно.
- Як так сталося, що він вас вдарив?
- Ох, це трапилося випадково. Це я на нього замахнулася — не пам'ятаю вже за що, він спробував мене утримати, і я стукнулася об дистиллятор.
- Дистиллятор! — приголомшено вигукнув Гарнет.
- Господиня зберігала дистиллятор у нашій кімнатці, тому що більше їй не було куди його подіти. Це в кінці Бектон-стріт — там, де ми жили.
- Чому ж Ллуелін поселив вас у такому місці?

— Що ви, місце там було чудове — ось тільки господиня тримала в нас цей перегінний куб. Ми шукали житло два або й три дні, але нічого іншого не змогли собі дозволити, — Люсі помовчала, віддавшись спогадам, потім додала: — Кімната була дивовижна, ніхто нам не заважав.

— Хм. Так ви й справді ніяк не змогли ужитися?

— Ні, — Люсі зам'ялася. — Це він все псував. Постійно хвилювався чи ми не втнули дурниці. Вночі вставав з ліжка й метався, скиглячи, туди-сюди. А я не скаржилася. Всією душею готова була жити в бідності, аби тільки мирно та щасливо. Збиралася, наприклад, піти на кулінарні курси, так він мене не пустив. Хотів, щоб я весь день сиділа вдома й на нього чекала.

— Як так?

— Боявся, що захочу повернутися додому. Протягом трьох тижнів з ранку до ночі ми нескінченно гризлися. Більш не витримала.

— Здається, що особливих причин для сварок не було, — ризикнув припустити Гарнет.

— Гадаю, я не цілком зрозуміло пояснила, — втомлено видихнула Люсі. — Так, я, як і Ллуелін, розуміла, що все це дурниці. Інколи вибачалися один перед одним та любилися так, мовби ще й не одружилися. Через те я й поверталася до нього. Та все намарно, — Люсі звелася. — Який сенс це все далі обговорювати? Ви все одно не зрозумієте.

Гарнет помізкував, чи вдасться йому повернутися в офіс ще до того, як Ллуелін подасться додому. З Кларком можна поговорити по-справжньому, а Люсі тільки заплутує справу, розгублено коливаючись поміж дорослішанням та втратою перших ілюзій.

Але коли о п'ятій годині пролунав дзвінок і перед ним постав Кларк, Гарнета охопило колишнє відчуття безпорадності: моргаючи, він подивився на свого помічника так, ніби бачив його вперше.

Ллуелін Кларк виглядав старшим за свої роки: високий, худорлявий молодик з темно-рудим, блискучим волоссям й золотисто-каштановими очима. Натурою був дещо нервовою, талановитою й темпераментною, але у виразі його

спокійного, сповненого уваги обличчя Гарнет ніяк не міг розгледіти хоч дещицю самозакоханості.

— Сорока на хвості принесла, що ви одружені, — зне-нацька пробубнів Гарнет.

Щоки Кларка запалали таким відтінком, як волосся.

— І хто ж вам сказав?

— Люсі Вортон. Вповіла всю історію.

— Тож, сер, тепер ви знаєте, — ледь не з викликом від-рубав Кларк. — Знаєте все, що слід.

— Що ви наміряєтеся робити далі?

— Не знаю, — дихання Кларка посилилося. — Не могу говорити про це. Бачте, це моя справа. Я...

— Сідайте, Ллуелін.

Юнак сів. Його обличчя раптом нестримно зморщилося, а з очей викотилися дві великі сльози, до яких домішались пилові частинки, що залишилися після робочого дня.

— Ах ти, чорт! — судомно видихнув він, витираючи очі тильним боком долоні.

— Я дивуюся, чому ви двійко не здатні все владнати? — Гарнет не зводив очей від свого письмового столу. — Мені ви симпатичні, Ллуеліне, як і Люсі, звісно. Навіщо дурити всіх...

Ллуелін енергійно захитав головою:

— Мене вибачайте! Заради неї я й пальцем не ворухну. Хай хоч втопиться — мені все одно.

— Навіщо відвезли її потайки?

— Не знаю. Ми кохали один одного майже рік, а весілля, здавалося, за горами. Потім на нас раптом ні з того ні з сього щось найшло...

— І чому ви не вжилися разом?

— Хіба Люсі вам не розповіла?

— Мені потрібна ваша версія.

— Що ж, все почалося одного вечора, коли вона взяла всі наші гроші й викинула на вітер.

— На вітер?

— Взяла та купила новий капелюшок. Коштував тільки тридцять п'ять доларів, але це були останні заощадження.

Коли б не знайшов у старому костюмі тридцять п'ять центів, то й не мали б чим повечеряти.

— Зрозуміло, — сухо зауважив Гарнет.

— А потім... ох, одне потяглося за іншим. Люсі не довіряла мені, відмовлялася вірити, що я піклуватимуся про неї, твердила, що відправиться додому до матусі. Кінець-кінцем зненавиділи один одного. То була величезна помилка — і нічого більше; мені, напевно, мало не все життя доведеться за неї розплачуватися. Почекайте ще, поки історія не стане загальновідомою! — всміхнувся він гірко.

— Чи не надто купаєтеся в самозакоханих думках? — холодно припустив Гарнет.

Ллуелін подивився на нього зі щирим подивом.

— Купаюся в самозакоханих думках? — перепитав молодик. — Містере Гарнет, клянуся, що лише тепер глянув на ситуацію зі своєї перспективи. Заради Люсі я готовий піти на що завгодно, лише б їй було добре, крім одного: жити з нею я не збираюся. Дівча звикло до розкішного життя, — очі Ллуеліна знову замерехтіли сльозами. — Вона — смілива та чесна, буває й ніжна. Закладаюся, що більше я ні з ким не одружуся, але... але один для одного ми отруйні. Не бажаю ще раз її зустріти.

Зрештою, думав собі Гарнет, це одвічний випадок, коли люди хочуть щось отримати, нічим не поступившись; і тут жоден із них не вніс в шлюбний союз хоча б децицію терпіння та морального досвіду. Їхня несумісність обумовлена найбільш тривіальними причинами, однак вкоренилася вона в їхніх серцях досить міцно, і — можливо — їм вистачає мудрості зрозуміти, що нещаслива подорож, в яку кинулися прожогом, підійшла до кінця.

Ввечері між Гарнетом та Джорджем Вортоном відбулися болючі перемовини, а наступного ранку він поїхав у Нью-Йорк, де провів кілька днів. У Філадельфію чоловік повернувся зі звісткою про те, що шлюб Люсі та Ллуеліна Кларка влада штату Коннектикут оголосила недійсним з огляду на їх неповноліття.

Обидва тепер отримали свободу.

II

Майже всі знайомі Люсі її любили, і всі друзі героїчно стали на її захист. Дехто, щоправда, при зустрічі з нею відводив очі; хтось просто проігнорував те, що трапалося, цікаві свердлили поглядами; та відтоді, коли за мудрою порадою Чансі Гарнета Вортони оголосили, що самі наполягали на скасуванні шлюбу, тягар нещасливого кохання опустився радше на плечі Ллуеліна, ніж Люсі. Не те щоб його вважали покидьком: міське життя тече надто стрімко, аби розсмуктувати якийсь один скандал, однак Ллуелін абсолютно випав з кола, в якому виріс, і його до вух доходили найбільш їдкі та невтішні коментарі.

Хлопцем він був чутливим, і спочатку, пригноблений всім цим, роздумував над перспективою втечі з Філадельфії. Та поступово над ним запанувала байдужість з відтінком непокори: як не старався, але всім серцем чув, що нічого аморального не вчинив. Він сприймав Люсі не як шістнадцятирічне дівчисько, а як кохану, яку й сам не знав чому полюбив. Яке значення має вік? Хіба люди не вкладали шлюби ледь не в дитячому віці — сто, двісті років тому? День їхньої втечі був для нього мов казковим сном: він, юний лицар, знехтуваний її батьком, бароном (названий хлопчаком), на бурому коні глухою північчю відвозить свою кохану, що з готовністю лине до нього, у смертельні обійми ночі.

А потім — не встигло ще розвіятися перед очима романтичне видиво — прийшло розуміння того, що шлюб означає хитромудру боротьбу двох різних особистостей, і що любов — початок нескінченно довгого подружнього життя. Люсі була відданою йому дитиною, яку мав розважати, — милою та трішки переляканою дитиною, більш нічого.

І ось все скінчилося так несподівано, як і почалося. Ллуелін вперто йшов своєю дорогою, наодинці зі своєю помилкою. Його роман розцвів та став попелом так стрімко, що через місяць почав обволікати милосердною примарністю та навівав радше неясну печаль, що розвіялася понад століття тому.

Одного липневого дня Ллуеліна викликали в кабінет Чонсі Гарнета. За місяць, який минув з часу їхньої останнього розмови, вони перегукнулися кількома фразами, однак у ставленні цього зрілого чоловіка Ллуелін не виявив і дециці ворожості. Це його тішило, оскільки тепер, коли відчував себе цілковито самотнім та відрізаним від світу, де пройшло його дитинство, робота стала для нього найважливішим сенсом життя.

— Чим ви зараз зайняті, Ллуеліне? — запитав Гарнет, витягнувши з купи паперів на столі жовту брошуру.

— Допмагаю містеру Карсону з муніципальним заміським клубом.

— Погляньте-но, — він простягнув брошуру Ллуеліну. — Золотою жилою це не назвеш, та привабливих перспектив, які ще називають популярністю, тут більш ніж достатньо. Синдикат, як бачите, з двадцяти газет. Кращі плани — чого? — найближчого магазину, як бачите, аптечного або бакалійного, який гармонійно вписався б у якусь приємну вуличку. Чи заміського будинку — більш-менш звичайного. І нарешті, оздоровчого центру для невеликої фабрики.

Ллуелін пробіг очима перелік з докладними характеристиками.

— Два останні — не цікаві, — підсумував він. — Заміський будинок... як ви кажете — банально... оздоровчий центр — ні. А от крамниця — ось на чому варто зосередитися, як на мене.

Гарнет кивнув:

— Найкращим результатом є те, що проєкт, який перемає в конкурсі, втілять у життя. Ось така нагорода. Будівля належить вам. Ви її проєктуєте, вона будується для вас, потім ви її продаєте й кладете гроші собі в кишеню. Ціна питання — шість або сім тисяч доларів, а всього конкурсантів — молодих архітекторів — навряд чи набереться понад шестисот-семисот.

Ллуелін ще раз уважно перевірив брошуру.

— Мені подобається. Спробую взятися за універмаг.

— Що ж, у вашому розпорядженні місяць. Зовсім не заперечую, якщо нагорода дістанеться нашому офісу.

— Цього вам не обіцяю, — Ллуелін ще раз побіжно переглянув умови, поки Гарнет стежив за ним із непідробним зацікавленням.

— До речі, Ллуеліне, — раптом запитав він, — як ви вбиваєте час?

— Про що ви, сер?

— Вечорами. І у вихідні дні. Між людьми буваєте?

Ллуелін завагався:

— Е-е... зараз ні — не дуже часто.

— Знаєш, не варто стільки себе катувати пустопорожніми думками.

— Я не катуюся.

Містер Гарнет акуратно прибрав окуляри в футляр.

— Люсі теж багато не думає, — несподівано відповів. — Її батько зізнався, що вона намагається привести життя до норми.

Закралася мовчанка.

— Я радий, — тьмяним голосом відгукнувся Ллуелін.

— Вам слід пам'ятати, що ви тепер вільні як вітер, — сказав Гарнет. — Нема чого себе даремно мучити та впадати в розпач. Батьки Люсі заохочують її влаштовувати вечірки та ходити на танці — тобто займатися тим, чим і раніше...

— Поки не замайорить Рудольф Рассендейл¹, — похмуро вставив Ллуелін і вказав на брошуру: — Я це візьму з собою, містере Гарнете?

— Так, звичайно, — жестом роботодавця дав знати підлеглому, що той може йти. — Передайте містерові Карсону, що поки звільняю вас від роботи над замиським клубом.

— Я теж це завершу, — квапливо вставив Ллуелін. — Власне кажучи... — тут він прикусив язика, позаяк збирався додати, що займається цим проектом сам.

— Що?

— Ні, нічого, сер. Красно дякую.

¹ Рудольф Рассендейл — герой роману англійського письменника Ентоні Хоупа (1863—1933) «В'язень Зенди» (1894).

Ллуелін подався з кабінету: нові можливості приносили натхнення, а останні новини про Люсі — полегшення. Судячи зі слів містера Гарнета, Люсі увійшла у звичну колію; можливо, її життя не так вже й непоправно зруйноване. Якщо до неї навідуються візитери, залицяльники супроводжують на танці — значить, знайдуться й ті, хто про неї піклуватимуться. Підсвідомо Ллуелін перейнявся до них співчуттям: коли б вони знали, що тримають скриньку Пандори; що вирішення справ з нею — неможливе, та що там, навіть перемовин немає. Згадавши безрадісні тижні, проведені з Люсі, Ллуелін затремтів, мовби в пам'яті воскресив нічне жахіття.

Увечері вдома юнак розробив кілька пробних ескізів. Засидівся допізна: поставлене завдання збурило уяву, але наступного ранку плоди власної праці здалися йому вимученими та претензійними — дизайн чайної, та й годі. Ллуелін надряпав поверх креслення слова «Середньовічна м'ясна лавка: Зразок антисанітарії», порвав його на дрібні шматки й жбурнув у сміттєвий кошик.

Першу половину серпня Ллуелін продовжував роботу над проектом заміського клубу — з надією, що до кінця призначеного терміну прилив натхнення змусить його приступити до реалізації власного задуму. Та одного дня трапилася подія, якої всім еством боявся: повертаючись додому по Чеснат-стріт, він несподівано зіткнувся з Люсі.

Була десь п'ята година — той час, коли вулиці особливо тяжіють людьми. Раптом у вирі натовпу їхні обличчя зустрілися, постаті нестримно понеслися вперед пліч-о-пліч, мовби доля найняла на службу всі ці кипучі маси, аби звести їх двох впритул.

— Це ти, Люсі? — вигукнув він, мимовільно знімаючи капелюха.

Дівчина вибалушила очі від здивування. Жінка, нав'ючена клунками, штовхнула Люсі, і з рук вилетіла сумочка.

— Дякую велике! — мовила вона, коли колишній чоловік нахилився за сумочкою. Голос її звучав глухо та напружено. — Дуже добре. Давай її сюди. Мене чекає авто поблизу.

Їхні очі на мить зустрілися: обидва дивилися холодно та відсторонено, і Ллуеліну виразно пригадалося, як вони розлучалися — ось так же стоячи навпроти один одного, киплячи від лютої ненависті.

— Ти впевнена, що моя допомога тобі не потрібна?

— Впевнена. Наш автомобіль стоїть на узбіччі.

Люсі попрощалася з ним недбалим кивком. Ллуелін мигцем побачив незнайомий лімузин та чоловіка-коротуна років сорока, який допоміг Люсі влаштуватися на сидінні.

Крокуючи додому, Ллуелін вперше за останні тижні відчував злість, хвилювання, розгубленість. Завтра ж має виїхати звідси. Він ще не дозрів для подібних випадкових зустрічей: рани, що нанесла Люсі, досі не загоїлися й тепер кровоточили.

— Мале стерво! — запекло говорив собі під ніс. — Мале egoїстичне стерво! Думала, буцім я, мовби нічого не трапилося, жадав провести її вуличкою. Ще сміє гадати, мовби я з такого отруйного тіста, як вона.

Ллуеліну відчайдушно захотілося дати їй ляпанців, покарати її, мов якусь неслухняну дитину. Аж до вечері він походжав по кімнаті з кутка в куток, перебираючи в пам'яті всі ті марні й безглузді сутички, докори, гнівні прокльони, з яких складалося їхнє недовге подружнє життя. Відновлював до дрібниць кожну сварку: починалася вона з якоїсь сущої нісенітниці, крики доходили мало не до істерики, що в рятівній знеможі кидала їх в обійми один одного. Короткий перепочинок — затим безсенсова й приречена битва індивідів знову.

— Люсі! — почув свій голос Ллуелін. — Люсі, вислухай мене. Я зовсім не хочу, щоб ти сиділа та чекала на моє повернення. А твої руки, Люсі, — припустимо, ти підеш на кулінарні курси й обпечеш там свої чарівні пальчики. Не хочу я, щоб твої руки огрубіли й стали шорсткими, і коли б ти тільки набралася терпіння до наступного тижня, коли я отримаю гроші... так що я категорично проти! Чуєш? Я не допущу, щоб моя дружина цим займалася! Не можна ж бути такою впертою...

Стомлено, мовби ті аргументи пустилися в справжню сварку, він осів на стілець та неохоче взявся до роботи. Розклавши приладдя, почав креслити, а коли на листках з'являлася дюжина ліній, жмакав одну за одною кульки та викидав у сміттєвий кошик. «Це вона винна, — шепотів він, — це вона винна в усьому. Та хоч живи з нею пів століття, з чорної квітки білої не зробиш».

Але перед очима Ллуеліна невідступно стояло юне смагляве обличчя — різке й безпристрасне, на тлі серпневих сутінків, на тлі животрепетного натовпу.

«Впевнена. Наш автомобіль стоїть на узбіччі».

Кивнувши головою, Ллуелін спробував хмуро всміхнутися.

— Ну, принаймні є одна річ, за яку я вдячний, — говорив сам з собою. — Незабаром відповідальність спаде з моїх пліч.

Вдивляючись на пустий листок паперу, юнак сидів ще довго; та невдовзі його олівчик легкими штрихами почав щось креслити в кутку. На ті лінії вдивлявся з байдужою безликістю, мовби помахами його долоні керувало щось ззовні. Зрештою кінцевий результат його засмутив і Ллуелін, закресливши малюнок, взявся знову кидати лінії начорно.

Раптом рука потягнулася до нового олівчика та лінійки, зробила рівну лінію на аркуші, відтак ще одну. Минула година. Проект набував певної форми та контурів, дещо видозмінювався, частково зникаючи під тертям гумки та постаючи в ідеальнішому втіленні. Через дві години Ллуелін здійняв голову, і, зиркаючи на свою працю, захоплено піддався чарам. Попільничка біля нього була дощенту завалена недопалками. Коли насамкінець вимкнув світло, було о пів на п'яту ранку. Тьмяно освітленими вуличками гуркотіли фургони з молоком, а рожевоощокий промінь ранкового сонця прокрадався крізь дахи будинків, щоб лягти на стіл та освітити його нічні труди. То був проект замиського бунгало.

III

Серпень минав, а Ллуелін і далі згадував Люсі з певною злобою та презирством. Коли вона з такою легкістю сприйняла все те, що трапилося всього-на-всього два місяці тому, то він жертвував почуттями до дівчини з пустою душею. Це різко спотворювало уявлення про неї, нього самого, про все, що трапилося. І знову Ллуелін носився з гадкою про від'їзд з Філадельфії якомога далі на Захід, та його цікавили підсумки конкурсу, тож ідею нового життя вирішив відкласти на кілька тижнів.

Копії проекту юнак надіслав. Містер Гарнет з обережністю відмовлявся від якихось прогнозів, втім Ллуелін знав, що всі працівники офісу, ознайомившись з його планом, плекали неясне захоплення ним. Автор, майже без перебільшень, створив повітряний замок: у такому будиночку ще ніколи не було поселенців. Архітектурний стиль не скидався ні на італійський, ні елизаветинський; не нагадував будівлі ані Нової Англії, ані іспанської Каліфорнії: то був сплав, що увібрав у себе риси кожної манери. Хтось охрестив його «будиночком на дереві», і ця назва здавалася доволі ясною; однак шарм проекту випромінювала не стільки його химерність, стільки віртуозність всієї концепції: то було незвична довгота; був чудернацький, до болю знайомий схил даху; були дверцята, за якими ховалися таємні солодкаві мрії. Чонсі Гарнет зазначав, що вперше в житті перед ним — одноповерховий хмарочос, та він зрозумів, що беззаперечний талант Ллуеліна визрів за одну ніч. Припустімо, організатори проекту не ставили за мету тяжіння до стандартизації: тоді їхній план має шанси на перемогу.

А Ллуелін не вбивався здогадками. Коли йому нагадали про його вік, він лиш змовчав: скільки б років не було, а серцем давно пережив свій вік. Життя його зрадило. Він нерозважливо розсіяв себе на нікудишню дівицю, і за те світ покарав його так нещадно, мовби дозволив розтринькати не свої духовні цінності, а чийсь чужі. Зустрівши Люсі на вулиці ще раз, пройшов повз неї навіть не змигнувши

оком: та день зіпсував нав'язливий спогад про її обличчя, що виражало лиш байдужість й видиво темних очей, які зоріли тільки нещирим докором.

На початку вересня Ллуелін отримав листа з Нью-Йорку, який повідомляв, що зі чотирьохсот представлених проєктів журі обрало переможцем його план. Ллуелін безутішно, хоч і випромінюючи нелюдське піднесення, увійшов у кабінет містера Гарнета та поклав листа на стіл роботодавця.

— Я дивовижно щасливий через те, — почав він, — що моя мрія здійснилася: перед від'їздом я б хотів виправдати вашу віру в мене.

Обличчя містера Гарнета виразило стурбованість:

— І стосується справа Люсі Вортон, чи не так? — запитав він. — Все ще думаєте про це?

— Не можу бачити її, — заявив Ллуелін. — Щоразу мовби диявол вселяється.

— Але маєте залишитися тут, поки для вас не побудують будиночок.

— Заради цього я, можливо, приїду. Хочу поїхати сьогодні ж увечері.

Гарнет окинув Ллуеліна задумливим поглядом:

— Не схвалюю ваше рішення. Маю розповісти те, що хотів тримати за язиком. Про Люсі можете зовсім забути; будь-яка відповідальність остаточно знята з вас.

— Прошу? — Ллуелін відчув, як серце в грудях стукоче швидше.

— Вона виходить заміж за іншого.

— Виходить за іншого? — глухо перепитав Ллуелін.

— За Джорджа Гемміка, який представляє бізнес її батька в Чикаго. Вони оселяться там.

— Зрозуміло.

— Вортони витають у блаженстві, — продовжував Гарнет. — Думаю, вони все дуже близько сприймають до серця — напевно, воно того не варте. Шкодную, що основний тягар поклали на ваші плечі. Але незабаром знайдете дівчину,

яка вам дійсно підходить, Ллуеліне, а поки, найрозумніше рішення для тих, кого це стосується — намагатися забути про те, що трапилось, мовби нічого подібного й не було.

— Але я не можу це забути, — нестійким голосом відгукнувся Ллуелін. — Не розумію, чого ви всі хочете — ви, і Люсі, і її батьки. Спочатку розіграли оту трагедію, а тепер просто плюнь та забудь! Спочатку зображали мене порочним звіром, а тепер — знайди собі дівчину, яка дійсно підходить. Люсі збирається за когось заміж і переселиться в Чикаго. Її батьки пречудово почуваються, оскільки преса не розголосила про нашу таємну втечу й не підірвала їх репутацію. Все вийшло якнайкраще.

Ллуелін замовк, приголомшений та пригнічений байдужістю, яку проявило до нього його оточення. Все було намарно: закиди, якими бичував себе, не мали сенсу, виявилися пустопорожніми.

— Гаразд, — мовив він з невластивою йому холодною кровною інтонацією. — Тепер мені зрозуміло, що з самого початку й до кінця я був єдиним, хто сприйняв цю справу серйозно.

IV

Будиночок з верандою, німецький на вигляд, втім милий для ока, на тлі ясного неба виблискував свіжою синьою фарбою, що нагадувала яйце вільшанки. Красуючись на нещодавно вкладеному дерні між двома іншими будівлями, він одразу ж впадав в очі та надовго приковував до себе зір, змушуючи подорожніх розтягатися в усміщці на кшталт дитячої. В середині відбувається щось особливе, миготіло у вашій голові — щось чарівне, і, можливо, магічне. А може, весь фасад розкривається, мов передня частина лялькового будиночка; ваші руки самі тягнуться до клямки, бо не в змозі встояти перед спокусою заглянути всередину.

Задовго до прибуття Ллуеліна Кларка та містера Гарнета перед будинком зібралася невелика юрба: знадобилися

неабиякі зусилля двох полісменів, аби відтіснити тих, хто згорав з нетерпіння звалити міцний паркан та потоптатися акуратною галявиною. Коли автомобіль обігнув ріг і Ллуелін вперше побачив будиночок на власні очі, до горла підступив клубок. То було його творіння — живий виплід фантазії. Раптом сягнула думка: будинок не підлягає продажу, нічим іншим на світі йому так пристрасно не хотілося володіти. Цей дах для нього був втіленням тотального сенсу кохання, обіцяючи безконечне сяйво та тепло: тільки тут знайде він притулок та перепочинок від всіх розчарувань, які піднесе доля. Та на відміну від любові, будинок цей не стане пасткою. Майбутня кар'єра в увявленнях постала наче промениста стежка, і вперше за останні пів року він відчув, що переповнений щастям.

Промови та привітання Ллуелін слухав, мов у тумані. Коли мав звернутися до гостей, плутаючи слова подяки, зауважив Люсі, що стояла осторонь пліч-о-пліч з якимось молодиком: та навіть це не шпигнуло його так боляче, як неодмінно шпигнуло б місяць тому. Все кануло в минуле: мало значення лише майбутнє. Ллуелін тепер беззастережно, без краплі суму, всім серцем сподівався, що її чекає щастя.

Після того, як натовп розсіявся, Ллуелін відчув, що йому необхідно побути наодинці. Все ще, мов зачаклований, молодик переступив поріг хатинки та заходився бродити з кімнати в кімнату, доторкаючись до стін, меблів, віконних рам — ледь не пестячи їх. Ллуелін відслонив запони та довго дивився у вікно; постояв на кухні, де йому здалося, мов на білосніжній поверхні столу лежать нещодавно приготовані бутерброди, а на плиті свистить чайник з киплячою водою. Потім Ллуелін повернувся до їдальні (там, згадав він, згідно з його задумом, крізь вікно мали б литися промені літнього заходу), і почимчикував до спальні, де вітерець ніжно бавився з краєчком порт'єри — так, мовби тут і справді хтось жив. Я сьогодні тут переночую, подумав Ллуелін. На вечеру придбаю холодні закуски в крамниці на розі. Йому стало шкода всіх, хто не займався архітектурою та не міг зводити для себе будинки сам: хотілося, щоб кожен творив своє житло власними руками.

Запали вересневі сутінки. Повернувшись з магазину, Ллуелін розклав покупки на обідньому столі: смажена курка, хліб та джем, пляшка молока. Неспішно повечеряв, відтак відкинувся в кріслі та запалив, поглядом блукаючи по стінах. Оце і є домашнє вогнище. Ллуеліну, вихованому низкою тіток, невиразно пригадувався родинний закуток. Та коротке співжиття з Люсі мало інший сенс. Лець не пусте житло, в якому були такими нещасливими разом, все-таки нагадувало домівку. Бідолашні діти: саме так Ллуелін тепер із великої відстані сприймав обох. Не дивно, що любов їхня, намагаючись ожити, ледве стрепенулася, та потім, не пристосована до задушливого тиску чужих стін, швидко зачахнула.

Минуло пів години. Ззовні панувала цілковита тиша: тільки обурений гавкіт собаки десь на краю вулички тривожив супокій. Думки Ллуеліна, розбурхані незнайомою, ледь не містичною атмосферою, потягнулися до минулого: молодик згадав той день, коли рік тому вперше зустрів Люсі. Крихітка Люсі Вортон: як же він розчулився її беззаперечною довірою — вона не сумнівалася, що він, двадцятирічний, досконало знає тонкощі життя.

Ллуелін звівся з крісла і, тільки-но почав неспішно тинятися кімнатою, як негайно стрепенувся: будиночком вперше рознісся дзвінок у двері. На порозі стояв містер Гарнет.

— Доброго вечора, — привітався він з Ллуеліном. — Повернувся поглянути, чи щасливий король у своєму замку.

— Сядьте, — ледве вимовив Ллуелін. — Мені треба запитати вас дещо. Чому Люсі виходить заміж за цього чоловіка? Мені б хотілося знати.

— Я ж бо, здається, говорив вам, що він набагато за неї старший, — стримано відповів Гарнет. — Люсі відчуває, що він її розуміє.

— Я хочу її бачити! — скрикнув Ллуелін. У розпачі прихилився до камінної полиці. — О господи, я не знаю, що робити. Містере Гарнете, ми кохаємо один одного — ви це розумієте? Як, залишаючись тут, можна не пам'ятати про це? Це її та мій будинок — вона тут, у кожній кімнаті! Вона

увійшла, коли я вечеряв та сіла зі мною за стіл... тільки-но бачив її у спальні, коли чепурилася перед дзеркалом...

— Вона стоїть на ганку, — незворушно перервав його Гарнет. — Думаю, не проти з вами потеревенити. Незабаром у неї народиться дитина.

Чонсі Гарнет поснував порожньою кімнатою, блукаючи очима по боках, поки стіни, що оточували його, не розтанули та не перетворилися на стіни того невеличкого будинку, куди сорок років тому привів свою дружину. Від того будинку — подарунка його тестя — давним-давно й сліду не залишилося, теперішнє покоління над ним тільки посміялося б. Та численними напівзабутими пізними вечорами, коли він відкривав хвіртку, а з вікон його весело вітав вогник запаленого газу, душа відчувала такий супокій, якого не було ще в жодній домівці, окрім...

...окрім цього. Тут ховалася така ж невловна таємниця. Чи два житла змішалися його постарілою уявою до купи, чи пак любов зраненого серця Ллуеліна відродила її заново? Питання залишилося без відповіді; Гарнет відшукав свій капелюх і ступив на темний ганок, мигцем глянувши на нечіткі обриси двох фігур, що, злившись воедино, сиділи на веранді трохи віддалік.

— Власне, я так і не подбав про те, щоб домогтися анулювання шлюбу, — вголос міркував він. — Добре все обміркував та вирішив, що ви — гідна пара. Подумав, що рано чи пізно зійдете на праведний шлях. Хороші люди часто роблять саме так.

Ступивши на тротуар, Гарнет озирнувся на будинок. І знову чи то думки спотворилися, чи зір зрадив, але йому здалося, ніби перед ним той самий будинок — сорокарічної давності. Відтак, у полоні якоїсь ніяковості та навіть провини за те, що вплутався в чужі справи, він повернувся та поспіхом рушив вуличкою.

ПО-СВОЄМУ

I

Одного весняного дня, першого року нинішнього століття якийсь молодий чоловік сидів у брокерській конторі в нижньому кінці Бродвею та експериментував з новенькою друкарською машинкою. Поруч на столі лежав лист з восьми рядків, і молодик намагався зробити його машинописну копію, однак щоразу невдало: то серед слова вискакувала сущим неподобством прописна буква, або алфавіт, склад якого здавна зводився до двадцяти шести символів, отримував недоречне доповнення у вигляді \$ або %. Щоразу, коли чоловік виявляв помилку, то з чистого аркуша починав все спочатку, але після п'ятнадцятої спроби в ньому заговорив кровожерливий інстинкт, який зажадав викинути машинку у вікно.

Короткі грубі пальці парубка були завеликі для клавіш. І все його тіло було теж великим; ба більше, здавалося, що його громіздка постать продовжує зростати: бокові шви на піджаку розповзалися, штани, мов жіночі колготи, тісно обтягали стегна й гомілки. Жовте волосся склалося в химерну купу — коли він проводив по ньому пальцями, воно розповзалось в борозни; очі блищали металевою блакиттю, проте напівопущені повіки підкріплювали апатичний вираз, що випромінювала незграбна постать. Молодику виповнився двадцять один рік.

— А для чого існують ластики, га, Маккомасе?

Юнак роззирнувся.

— Що це таке? — запитав він уривчасто.

— Ластики, — повторив коротун, увійшовши в кімнату й затримавшись позаду Маккомаса — виглядав він, мов справжнісінький, хитрючий лис. — Ось це — хороша копія, коли ж не брати до уваги одного словечка... Помізькуй, бо сидітимеш тут до ранку.

Людина-лис зайшла до свого кабінету. Юнак якусь мить посидів незворушно, скорившись апатії. Раптом буркнув щось, схопив згаданий лисом ластик й люто жбурнув його у вікно.

Через двадцять хвилин молодик відкрив двері кабінету свого наймача. У руці він тримав лист, надрукований без жодної помилки, і конверт із вказаним адресатом.

— Ось лист, сер, — юнак все ще морщив лоба після недавньої напруги.

Людина-лис взяла копію, переглянула, затим, якимось своєрідно всміхаючись, глипнула на Маккомаса.

— Ви таки не використали ластик?

— Ні, містере Вудлі.

— Ти один з тих педантів, чи не так? — саркастично запитала людина-лис.

— Прошу?

— Я сказав «педант», але коли ви вже не почули, то назву інше слово: «осел». Чиїм часом ви зловжили, тільки б не скористатися малесеньким ластиком, хоч навіть найкращі друкарки схиляють голови перед ним? Моїм чи своїм?

— Я хотів зробити хороший екземпляр, — не змінюючи тону, відгукнувся Маккомас. — Бачте, мені не доводилося раніше друкувати на машинці.

— Відповідайте на запитання! — гаркнув містер Вудлі. — Поки ви сиділи й друкували ці дві дюжини екземплярів, чиїм часом ви зловживали — моїм чи своїм?

— Здебільшого я працював у час своєї обідньої перерви, — обличчя Маккомаса спалахнуло лютим рум'янцем. — Я звик робити все по-своєму, або взагалі не робити.

Замість відповіді містер Вудлі схопив лист і конверт, розірвав їх на чотири частини й, широко всміхаючись, кинув у кошик для паперів.

— А я звук по-моєму. Що ви про це думаєте?

Юний Маккомас ступив вперед, мовби маючи намір захопити з лисячих рук шматки паперу.

— Чорт забирай! — скрикнув він. — Чорт забирай! Та я б за копійку вам ребра полічив!

Зі злісним риком містер Вудлі скочив на ноги, порився в кишені та кинув на стіл жменю монет.

Через десять хвилин тимчасовий співробітник, що зайшов із доповіддю, помітив, що на звичному місці немає ані юного Маккомаса, ані його капелюха. Зате в кабінеті він застав містера Вудлі — з червоним обличчям і піною з рота той люто кричав щось в телефонну слухавку. Одяг його, на подив співробітника, нагадував соромливе дезабільє, а на паркеті красувалися всі шість гудзиків від підтяжок.

II

У 1902 році Генрі Маккомас важив 196 фунтів¹.

У 1905-му, коли повернувся в рідне місто, Ельмір, аби одружитися зі своєю першою любкою, його вага підбиралася рівно до 210.

Наступні два роки маса тіла залишалася незмінною, але після паніки 1907 року швидко досягла 220 фунтів, які, либонь, до кінця життя, притримували його тіло ближче до землі.

На свій вік Маккомас виглядав: жовте волосся при певному освітленні переливалося в солідно сиве, огрядна фігура вселяла ще більше поваги. Протягом п'яти років після того, як покинув господарство, він не планував зайнятися власним бізнесом.

Темперамент Генрі Маккомаса, який жив за власними правилами, не бажав танцювати під дудку інших. Так чи інакше він мав дотримуватися власних правил, нехай на-

¹ В англійських країнах фунт рівний ~0,45 кг.

віть під загрозою приєднатися до когорти невдах, які щось та й намагалися зробити. Рівно через тиждень після того, як Маккомас отримав свободу від всіх чужих ієрархічних структур, йому довелося викласти свою точку зору перед партнером, Теодором Дрінкватером — той поцікавився вголос, невже Маккомас взяв собі за правило ніколи не приходити на роботу раніше одинадцятої години.

— Схоже на те, — відгукнувся Маккомас.

— З якого дива? — обурено запитав Дрінкватер. — А ти подумав, який приклад ти подаєш нашим конторським працівникам?

— Хіба міс Джонсон демонструє ознаки дезорганізованості?

— Маю на увазі той час, коли в нас працюватиме більше людей. Ти ж не старець, Маку, за плечима якого життя працелюбного чоловіка. Тобі ж тільки двадцять вісім, як і мені. А що ти робитимеш в сорок років?

— Я приїжджати му на роботу об одинадцятій все своє життя.

Того ж тижня перші клієнти запросили партнерів на ланч у відомий діловий клуб; найменш значним членом цього клубу був раджа з успішної, могутньої імперії.

— Оглянься, Теде, — прошепотів Маккомас, коли вони виходили з їдальні. — Ось той схожий на борця-професіонала, а цей на актора-кривляку. Той, що за тобою, викапаний водопровідник; є ще візник вугілля й пара ковбоїв — бачиш? Он — хронічно хворий, разом з тим — хижак; той, що праворуч — лихвар. Святий Боже, куди поділися всі бізнесмени, з якими планували зустріч?

На зворотному шляху в контору вони заглянули в невеликий ресторанчик, де зібрався на ланч натовп місцевих клерків.

— Оглянься, Теде, і помітиш людей, які знають правила — думають і діють відповідно до свого стану.

— Гадаю, якщо вони почеплять рожеві вуса й стануть приходити на роботу о п'ятій годині дня, з них вийдуть великі люди, — пожартував Дрінкватер.

— Хіба я мав на увазі вихваляння? Потрібно просто приймати себе таким, який ти є. Нас виховали на казках про чистий аркуш, але хто вірить у них, крім тих, хто потребує віри й надії, щоб не зійти з розуму? Думаю, коли люди засвоять ту істину, що в кожного є свої слабкості, Америка стане більш щасливою країною. Всі риси, притаманні двадцятиоднорічним, зазвичай залишаютьс я надалі.

У будь-якому разі, риси характеру Маккомаса залишилися сталими. Генрі Маккомас не погодився б пообідати з клієнтом в поганому ресторані заради тризначної угоди, не скоротив би час своєї трапези заради чотиризначної угоди та не скасував би її взагалі заради угоди п'ятизначної. І попри всі ті примхи, експортна фірма, в якій він був власником сорока дев'яти відсотків акцій, почала посилено постачати Південну Америку локомотивами, динамо-машинами, колючим дротом, гідравлічними двигунами, підймальними кранами, гірським обладнанням та іншими атрибутами цивілізації. У 1913 році, коли Генрі Маккомасу виповнилося тридцять чотири, він був власником будинку на 92-й вулиці й планував наступного року заробити тридцять тисяч доларів. Але через абсолютно неочікуване замовлення з Європи — предметом якого аж ніяк не був рожевий лимонад — з'явилася можливість подвоїти дохід. Прибув агент із закупівель британського уряду, за ним його колеги з Франції, Бельгії, Росії та Сербії; під наглядом Дрінквотера й Маккомаса була зібрана частина товару. З'явився шанс стати багатіями. Та в справу несподівано втрутилася жінка — дружина Генрі Маккомаса.

Стелла Маккомас була дочкою дрібного торговця сіном і зерном з околиці Нью-Йорка. Батькові не щастило, він вічно балансував на межі краху, так що дитинство Стелли пройшло під тінню тривоги. Пізніше, коли Генрі Маккомас завів справу в Нью-Йорку, Стелла заробляла викладанням фізкультури в одній з середніх шкіл міста Ютика. Як наслідок, дівчина вступила в шлюб з вірою в ряд певних суворих правил, що стосувалися догляду за тілом, та ще з перебільшеними страхами перед нещастями.

У перші роки жінка була настільки вражена швидкими успіхами свого чоловіка, настільки поглинена турботою про дітей, що страждаючи від провінційної обмеженості, уявляла свого коханого в ролі святенника й захисника. Але діти підросли, дівчинка вже одягала сукні та носила у волоссі банти, хлопчика віддали під опіку англійської няні, і в Стелли стало більше часу для того, щоб придивитися до чоловіка. Його ледачі звички, надмірна вага, цілеспрямованість, що вже зводила з розуму — перестали здаватися їй атрибутами успіху; то були його особливості характеру.

Якийсь час Генрі не звертав особливої уваги на її натяки щодо дієти, щодо зміни розпорядку дня й не зважав на заздрісні зіставлення його звичок з усталеними зразками. Та все змінилося одного ранку, коли Маккомас помітив, що подана йому кава зовсім позбавлена смаку.

— Я не можу пити цей напій — вже як тиждень кава ні риба ні м'ясо, — скаржився він. — І чому ти приносиш з кухні готову чашку? Я хочу сам додавати вершки та цукор.

Стелла уникла відповіді, але пізніше Генрі повернувся до цієї розмови:

— Стосовно кави. Ти ж пам'ятатимеш, що сказати Розі?

Раптом вона розпливлася в невинній посмішці.

— Хіба не почувашся краще, Генрі? — радісно запитала вона.

— Що?

— Безтурботно, спокійно?

— Хто сказав, що я був стурбований, чи неспокійний?

— Ну ось, — жінка переможно глянула на нього. — Ти смієшся над моїми теоріями, але цього разу тобі доведеться визнати, що вони таки працюють. Ти почувашся краще, бо вже тиждень не п'єш каву з цукром.

Генрі недовірливо втупився в неї.

— Що я пив?

— Каву з сахарином.

Він обурено піднявся з місця й жбурнув газету на стіл.

— Я мав би здогадатися, — спалахнув він. — Всі ці трюки з готовою кавою з кухні. Що таке, чорт забирай, сахарин?

— Це замітник для тих, хто схильний до повноти.

Якусь мить чоловік готовий був зірватися з люті, та потім опустився на стілець, здригаючись від сміху.

— Тобі пішло на користь, — з докором промовила дружина.

— Гаразд, надалі я без цієї користі обійдуся, — похмуро відгукнувся чоловік. — Мені тридцять чотири, і за десять років я не хворів жодного дня. Я знаю свій організм з голови до п'ят — ти так свого не знаєш.

— Генрі, ти не провадиш здоровий спосіб життя. Організм твій тобі це скаже після рока.

— Сахарин! — Генрі знову вибухнув реготом. — Сахарин! Я думав, це засіб, щоб утримати людину від спиртного. Знаєш, бувають такі...

Стелла несподівано розлютилася:

— Чом би й ні? Має бути соромно — в такому віці та такий опасистий. Якби ти хоч трохи займався фізкультурою й не валявся цілий ранок в ліжку, цього б не сталося...

— Якби я хотів бути фермером, — холоднокровно заперечив чоловік, — я б не виїжджав з дому. Питання з сахарином на сьогодні вирішене — зрозуміло тобі?

Їхнє фінансове становище все більше покращувалося. До другого року війни вони вже придбали лімузин та власного водія, а ще мріяли про затишний літній будиночок на березі затоки Лонг-Айленд. Місяць за місяцем через бухгалтерські книги Дрінквотера й Маккомаса протікав наростальний потік матеріалів, що живили невгасимий вогонь по той бік океану. Штат клерків потроївся, в офісі панувала атмосфера, заряджена енергією та підприємливістю, і навіть Стелла використовувала будь-який привід, щоб заглянути туди в другій половині робочого дня.

Одного разу, на початку 1916 року, вона зайшла туди, дізналася, що містер Маккомас відлучився, і попрямувала вже до порога, але зустріла Теда Дрінквотера, що виходив з ліфта.

— О, Стелло! — вигукнув він. — А я про тебе тільки й згадував вранці.

Дрінквотер і Маккомас були друзями — якщо не найкращими, то все ж досить близькими. Коли б не приятелювання чоловіків, дружини навряд чи здружилися б, втім всі четверо зверталися один до одного на ім'я — Генрі, Тед, Моллі й Стелла, — і ось уже десять років, як щомісяця влаштовували спільні обіди, за якими намагалися підтримувати щиросердні розмови. Після обіду пари бралися до безжального обговорення інших, не вбачаючи, однак, у цих розмовах якоїсь нелояльності.

Вони звикли один до одного, а тому Стелла трохи здивувалася, побачивши, з якою зацікавленістю звернувся до неї Тед Дрінквотер.

— Я хотів з тобою поговорити, — заявив він у своїй звичайній манері, без натяків. — Не буде вільної хвилинки? Не могла б зайти до мого офісу?

— Ну, гаразд.

Коли вони, поміж рядами друкарок, прямували до скляної таблички з написом «ТЕОДОР ДРІНКВОТЕР, ПРЕЗИДЕНТ», Стелла мимоволі подумала, що він більше скидається на бізнесмена, ніж її чоловік. Президент був стрункий, підтягнутий, швидкий у рухах. Його очі пильно оглядали контуру, немовби оцінюючи на ходу старання кожного клерка й кожної стенографістки.

— Сідай, Стелло.

Вона забарилася, відчуваючи невиразне занепокоєння.

Дрінквотер насупився.

— Мова йтиме про Генрі.

— Він захворів? — хутко спитала вона.

— Ні. Взагалі не про це, — Тед завагався. — Стелло, я завжди вважав тебе дуже розсудливою жінкою.

Вона чекала.

— Вже понад рік думаю про це. Ми з ним так часто про це сперечалися, що навіть стали гірше ставитися один до одного.

— Справді? — Стелла нервово моргнула.

— Маю на увазі бізнес, — коротко пояснив Дрінквотер. — Прохолодні стосунки з діловим партнером — дуже неприємна справа.

— Про що ти?

— Давня історія, Стелло. Наш бізнес йде в гору, а він тримається за свої посполиті звички. Гадає, що справи чекатимуть. На роботу — об одинадцятій, обідня перерва — півтори години, на кого має зуб — з тим контракт не підпише. Подібними діями за останні пів року зірвав три великі замовлення.

Інстинктивно Стелла почала захищати чоловіка.

— Але ж буває, від його повільності ви тільки виграєте? Та угода з міддю: ти хотів відразу поставити підпис, а Генрі...

— А, це... — Дрінквотер поспішив відмахнутися від цієї теми. — Я жодним чином не заперечую, що Генрі в інших випадках має дивовижну інтуїцію...

— Але мова йде не про дрібниці, — перебила його Стелла. — Та ви б збанкрутували, коли б Генрі не наполіг...

Вона затнулася.

— А, не знаю, — роздратовано кинув Дрінквотер. — Може, і не розорилися б. Хай там як, а ми всі робимо помилки — питання не в цьому. Зараз у нас з'явився шанс перескочити у вищий розряд. Це не жарти. Ще два роки такої клопіткої роботи — і кожен із нас зможе відкласти по мільйону. І, Стелло, що б там не наготувала доля, я свої гроші відкладу точно. Навіть якщо... — на мить він задумався й замовк. — Навіть якщо доведеться розірвати партнерство з Генрі.

— О! Сподіваюся...

— Я теж сподіваюся, що цього не станеться. Тому я й хотів з тобою поговорити. Можеш щось вигадати, Стелло? Він же ж тільки тебе послухає. Настільки впертий, що не розуміє наскільки сповільнює роботу офісу. Підіймай його зранку. Жоден чоловік не пеститься в ліжку до одинадцятої.

— Він встає о пів на десяту.

— Сюди він приходить об одинадцятій. Все інше не має значення. Розворуши його. Скажи, тобі потрібно більше грошей. Для цього потрібно більше замовлень, а вони є тоді, коли щось для цього робиш.

— Подумаю, що можна вигадати, — стурбованим тоном відгукнулася Стелла. — Але не знаю... Генрі важко... він дуже тримається за свої звички.

— Ти що-небудь вигадаш. Ти могла б... — Дрінквотер вискалився. — Ти могла б підсунути йому додаткові рахунки для оплати. Мені іноді здається, ніщо так не надихає чоловіка, як екстравагантна дружина. Стимули — ось що нам потрібно. А то мені доводиться мізкувати за двох. Повір, Стелло, самостійно це дуже складно.

Стелла покидала контору в паніці. Вся невпевненість, всі страхи її дитинства раптом спливли на поверхню. Перед очима постало, як Тед Дрінквотер кидає Генрі й той без успіху намагається сам вести бізнес. З допомогою своєї безладності! Їхня сім'я скотиться вниз, один за одним звільнять всіх слуг, втратять авто, будинок. Добираючись додому, вона встигла уявити собі злидні, дітей, які заробляють на шматок хліба... голодну смерть. Хіба не пояснив їй тільки що Тед Дрінквотер, що підприємство тримається тільки на ньому? Що Генрі робитиме сам?

Весь тиждень Стелла розмірковувала над цим, тримаючи все під сімома замками, а за обіднім столом міряла Генрі двозначним поглядом, сповненим і роздратування, і співчуття. Затим в голові визрів план. Жінка завітала до агента з продажу нерухомості та як перший внесок за будинок на Лонг-Айленді, про який вони з чоловіком тільки боязко мріяли, вручила агенту всі свої банківські заощадження — дев'ять тисяч доларів.

Тої ночі дружина все розповіла.

— Стелло, ти з глузду з'їхала! — злякано вигукнув Генрі. — Просто збожеволіла. Чому ти мене не запитала?

Йому хотілося взяти її за плечі й добряче струснути.

— Я боялася, Генрі, — це була правда.

Він в розпачі скуйовдив своє жовте волосся.

— Чому саме зараз? Я тільки-но придбав страховий поліс, — надто дорогий для нас, ми ще не заплатили за нову машину, перед будинком спроектували новий фасад, тиждень тому придбали тобі соболеву шубу. Увечері я збирався підрахувати жалюгідні залишки наших фінансів.

— А ти не можеш... не можеш вилучити частину грошей, вкладених у бізнес, допоки не налагодяться справи? — стривожилася Стелла.

— Ось цього якраз і не можна. Абсолютно ні. Я не можу тобі пояснити, ти ж не знаєш, що у нас твориться в фірмі. Бачиш, ми з Тедом... розходимося в деяких питаннях...

Раптом на Стеллу зійшло осяяння, і її тіло затремтіло. Що, коли, поставивши свого чоловіка в скрутне становище, вона таким чином віддала його в руки партнера? Але хіба не цього вона й хотіла? Може, це необхідно, щоб Генрі перейняв методи Дрінквотера?

— Шістдесят тисяч доларів, — переляканим голосом повторив Генрі, і в Стелли підступили до очей сльози. — Поняття не маю, де взяти гроші, щоб викупити будинок, — він впав у крісло. — Піду завтра й домовлюся з цими твоїми агентами — якимось відсотком від дев'яти тисяч доведеться пожертвувати.

— Схоже, вони не погодяться, — зі застиглим обличчям відгукнулася Стелла. — Вони відчайдушно поспішали продати: господар їде.

Вона пояснила, що діяла зопалу, — вирішила, тепер вони багаті й грошей вистачить. Чоловік виявив таку щедрість, купуючи нову машину, ось їй і здалося, що тепер вони можуть дозволити собі все, чого душа забажає.

Для Маккомаса зазвичай це було характерно — після першої хвили потрасіння чоловік не витрачав енергії на докори.

Але через два дні він повернувся додому з роботи такий пригнічений, що все стало на свої місця: вони з Тедом Дрінквотером порозумілися, все вийшло так, як Стеллі хотілося. Тієї ночі жінка поринула в сон зі сльозами з сорому й жалю.

III

Життя Генрі Маккомаса призвичаїлося до нового розпорядку. Вранці Стелла будила його о восьмій, і ще п'ятнадцять хвилин тіло його перебувало в мимовільному трансі, мовби не розуміло відмови від звичок, укорінених за останні десять років. До офісу він діставався так швидко, як і раніше, але не об одинадцятій, а о пів на десяту — першого ранку його поява вкинула старших службовців в стан здивованого заціпеніння — а обід його тривав не більш як годину. У літні дні, з другої до третьої, його більше не помічали, сонного, на диванчику — та й сама канапа розчинилася в колі Лімбу, який затяг у свої тенета довільні години травлення й заповітні надлишки сну. Цими діями він намагався відплатити Дрінквотеру в обмін на вилучення ним достатньої суми для покриття поточних потреб.

Дрінквотер, зрозуміло, міг би й викупити його частку, але з різних причин не вважав це доцільним рішенням. Зокрема, старший партнер звик цілком покладатися на Маккомаса у всіх справах, що вимагають ініціативи й рішучості. Ще одна причина полягала в бурхливому поживленні на ринках: у 1916-му, коли відгриміла трагічна битва на Соммі, у місто достатку потягнулися, щоб поповнити запаси на наступний рік, союзницькі агенти. Одночасно Дрінквотер з Маккомасом переселилися в люкс, що нагадував танцмайdanчик у замиському клубі, де просиджували цілими днями, тоді як схвильовані іноземці, бурхливо жестикулюючи, пояснювали, що їм потрібно, і клялися, що економічний занепад в їхніх країнах триватиме не менше трьох десятків років. Дрінквотер і Маккомас підписували з дюжину контрактів за тиждень і відправляли в Європу незліченні тонни вантажів. Їхні імена надокучали на сторінках світових газет; партнери й зовсім забули про очікування на відповідь біля телефону.

Прибуток зростав, Стелла оселилася в будинку на Лонг-Айленді й вперше за довгі роки здавалася цілком

задоволеною життям, проте Генрі Маккомас ставав більш нервовим й роздратованим. Понад усе йому бракувало сну, за яким так зголодніло тіло, та вранці, коли сон найсолодший, організм насильницьким способом повертався до життя.

Всупереч матеріальному успіху, Генрі завжди усвідомлював, що йде не своєю стежкою.

Діяльність фірми розширювалася, і Дрінквотер часто здійснював поїздки в промислові центри Нової Англії та Півдня. Відповідно, конторська робота лягала на Маккомаса, і той взявся за неї з повним запалом. Володіючи величезною здатністю до концентрації, він раніше економив її для особливо важливих випадків. Тепер же вона витрачалася на справи, які, як виявлялося згодом, не були настільки суттєвими. Інколи до шостої Маккомас займався офісними справами, потім працював вдома до півночі й кінець кінцем валився на неспокійний ложе, стомлений, хоч і не відразу поринав у сон.

Політика фірми полягала в тому, щоб мінімізувати дрібні торговельні відносини з Кубою та Вест-Індією й зосередитися на прибуткових замовленнях, пов'язаних з війною; все літо партнери поспішно готувалися до прибуття нової закупівельної комісії у вересні. Але у вересні Дрінквотера на місці не виявилось, він відлучився в Пенсільванію. Часу не вистачало, потрібно було розміщувати безліч замовлень. Після бурхливих переговорів телефоном Маккомас умовив чотирьох членів комісії зустрітися з ним ввечері.

Завдяки далекоглядності Маккомаса все пройшло вдало. Коли б не проявив він у розмові точності й чіткості, все б закінчилося крахом. Після вирішення справи він потребував відпочинку, як ніколи. Останнім часом його мучила сильна мігрень — раніше з ним такого не бувало.

Члени комісії не сказали точно, о котрій годині їх того вечора чекати. Хтось ще запросив їх на обід, і вільний час намічався десь між дев'ятою й одинадцятою. Маккомас повернувся додому о шостій, пів години полежав в гарячій ванні, а затим вдячно розтягнувся на дивані. Завтра він

збирався поїхати за місто до Стелли й дітей. Цього довгого літа, коротаючи вечори на 92-гій вулиці, у будинку, де єдину компанію йому складала глуха економка, він рідко дозволяв собі поїхати на вікенд за місто. Тед Дрінквотер зараз би змовчав, бо ця угода, найбільш перспективна, була його ідеєю. Цю угоду він сам породив й розробив — здавалося, що сама доля розпорядилася, аби Дрінквотер вийшов за лаштунки.

Маккомас зголоднів. Він вагався між двома варіантами: розпорядитися, щоб економка принесла холодну курку й хліб з маслом, чи одягнутися й піти в ресторанчик за рогом. Рука, ліниво потягнувшись до дзвоника, застигла в повітрі: Маккомаса здолала приємна знемога, голова вже не розколювалася від болю, що мучила його весь день.

Тут він згадав, що треба прийняти аспірин, встав і ступив до комода за ліками, але виявив, що на подив ослаб після гарячої ванни. Ступивши крок-другий, він несподівано радше звалився, а не впав на ліжко. Слабке почуття тривоги охопило його, і тут голову немов скувало залізним обручем, від чого тіло затремтіло від болю. Треба зателефонувати місіс Коркоран, вона покличе лікаря. Зараз він протягне руку й дотягнеться до дзвіночка. Ще мить... Маккомас був вражений своєю нерішучістю, але зрозумів причину й пронизливо скрикнув. Воля вже послала мозку сигнал, і той передав його руці. Але рука не послухалася.

Він перевів погляд на руку. Досить бліда, розслаблена, нерухома, вона лежала на стьобаній ковдрі. Він знову дав команду, відчув, як напружилася від зусилля шия. Рука залишилася нерухомою.

— Затекла, — подумав він, однак стривожився. — Скоро пройде.

Маккомас спробував лівою рукою дотягнутися до правої, щоб промасажувати оніміння, але ліва з разючою байдужістю відмовилася покинути свою сторону ліжка. Він спробував підняти ногу... коліна...

Через кілька секунд з нього вирвався нервовий смішок. Щось було в тому кумедне — він не в змозі порухати

власною ногою. Мовби чужа нога, мовби нога уві сні. На мить ледь не повірив у фантастичне припущення, що перебуває уві сні. Але ж ні — реальність кімнати була безпомилковою.

— Це кінець, — думав він: майже без страху, без емоцій. — Ця дивина, що б там воно не було, але огортає мене. Через хвилину я помру.

Пройшла хвилинка, і ще одна, але нічого не трапилось, нічого не рухалося, окрім стрілки, обтягнутого в шкіру годинника на комоді, яка повільно підкрадалася до позначки сім хвилин по сьомій. Маккомас швидко поводить головою з боку на бік, струснув нею, мов бігун, який помахує ногами, розігріваючи м'язи. Але тіло не відповідало — лиш злегка підіймалася й опускалася від дихання грудна клітка та ще трохи тріпотіли його безпомічні кінцівки від того, що похитувалося ліжко.

— Допоможіть! — крикнув він. — Місіс Коркоран! Місіс Коркоран... на допомогу! Місіс Коркоран...

Відповіді не було. Напевно, вона була на кухні. Докричатися неможливо, залишається лиш дзвіночок і два фути над головою. Нічого не вдієш — тільки лежати, допоки не пройде, поки не помре, чи поки хтось не постукає у двері й поцікавиться що з ним.

Стрілки годинника все бігли, от вже й минула дев'ята година. За два квартали звідси четверо членів комісії, по-вечерявши, подивилися на годинник, прихопили портфелі й викотилися у вересневі сутінки. Приватний детектив, що стояв за дверима, кивнув і зайняв місце біля водія в лімузині, що на них очікував. Один з чоловіків назвав адресу: 92-га вулиця.

Через десять хвилин будинком пролунав розкотистий дзенькіт, що лився з дверей. Якщо місіс Коркоран зараз у кухні, вона його теж почує. І навпаки, якщо вона у своїй кімнаті, за зачиненими дверима, вона не почує нічого.

Маккомас чекав, напружено ловлячи слухом кроки. Пройшла хвилинка. Дві хвилини. Дзвіночок задзвенів знову.

— Місіс Коркоран! — відчайдушно крикнув Маккомас.

На чолі його виступив піт, стік вниз, по складках шиї. І знову чоловік з усіх сил з боку в бік покрутив головою, а воля доклала всіх зусиль, аби розбудити тіло до життя. Ні руху, ні звуку, хіба що третя трель дзвіночка, яка цього разу звучала наполегливо й тривало та лунала доленосною сурмою над вухом.

Раптом чоловік, зриваючи голос, почав лаятися й взивати по черзі то до місіс Коркоран, то до ділових партнерів, закликаючи їх зламати двері. Слова були благальні, сповнені проклять й пояснень. Саме коли зупинився — дзвінок стих; в будинку знову запанувала тиша.

Трохи згодом четверо гостей повернулися в лімузин і поїхали на південний захід, у порт. Цю ніч вони збиралися провести на борту судна. Чоловіки надовго засиділися за паперами, які потрібно було відправити в місто, та ще довгий час, після того, як останній з них провалився в сон, Генрі Маккомас лежав в пільмі й відчував, як краплі поту стікають з шиї та чола. Може, піт виступив і по всьому тілу. Він же ж не міг визначити.

Півтора року Генрі Маккомас пролежав у затінених й тихих кімнатах, відчайдушно борючись за життя. Стелла вислуховувала знаменитого фахівця, який пояснював, що існують люди з особливою нервовою організацією; межа перевантажень для такої людини відома тільки йому самому. Спеціаліст зазначав, що безліч іпохондриків, яким відомий цей факт, хочуть, аби їх плекали й няньчили все життя, коли насправді ті — міцні й флегматичні, мов дорожні поліціанти. Проте факт залишається фактом. Під захистом великого, ледачого тіла Генрі Маккомаса була нервова система, схожа на найтонші, туго натягнуті струни. Три-чотири години на день, при належному відпочинку, вона працювала чудово, проте, варто було хоч трохи перевищити допустиму норму втоми, і механізм ламався.

Стелла слухала, бліда й змарніла. Через місяць-другий вона вирушила в контору до Теда Дрінквотера й переказала слова фахівця. Дрінквотер нахмурився — мабуть, через те, що почувався незручно й зауважив, що фахівцем заплатили

за вигадування нісенітниць. Йому дуже шкода, але фірма повинна працювати далі, а тому для всіх, включаючи й Генрі, буде краще, якщо партнери розлучаться. Він ні в чому Генрі не звинувачує, втім, йому ніяк не виходить з голови, що через нездатність партнера привести себе в хорошу форму не реалізувалася найважливіша для них угода.

Пролежавши рік, Генрі Маккомас одного разу виявив, що може рухати рукою нижче ліктя; з цього дня одужання прискорилося. У 1919, не маючи майже нічого, окрім власних здібностей і відомого імені, він затіяв власну справу й на той час, 1926 року, коли закінчується наша розповідь, придбав собі кілька мільйонів доларів.

Далі — вже інша історія. У ній фігурують інші герої, і дія розгортається тоді, коли особисті проблеми Генрі Маккомаса були більш-менш вдало розв'язані, проте з минулим історія не пориває. Історія ця пов'язана з донькою Генрі Маккомаса.

Гонорії виповнилося дев'ятнадцять, і вона успадкувала від батька пшеничне волосся (сучасна мода вимагала коротку довжину), від матері — маленьке, гостреньке підборіддя, очі, схоже, були її особистим надбанням: жовті, глибоко посаджені, в оточенні коротких, цупких вій, котрі виблискували, мов зірки з променями на малюнку. Фігура її була крихітною й дитячою, коли Гонорія усміхалася, можна було застигнути з переляку, бо замість молочних зубів могли з'явитися дірки, втім зуби, маленькі й біленькі, зовсім не молочні, показувалися в повному комплекті. Чимало чоловічих поглядів стежило за її розквітом. Гонорія розраховувала вийти заміж цієї осені.

А з ким одружитися — вже інше питання. Був собі молодий чоловік, який проводив час у постійних переїздах туди-сюди з Лондона до Чикаго, учасник змагань з гольфу. Коли б вона обрала його, то принаймні могла твердо розраховувати, що бачитиметься з ним щоразу, коли чоловік проїжджатиме повз Нью-Йорк. Був ще Макс Ван Кемп, ненадійний (думала вона), проте з гарними рисами обличчя,

схожого на поспішно виконаний ескіз. Ще — підозрілий тип Странглер, що грав у поло: він, може, як і герої Етель М. Делл¹, вирощуватиме дружину тростиною для верхової їзди. І був ще Расселл Кодман, права рука її батька, молодий чоловік із перспективами, який подобався їй більше, ніж інші.

Багато в чому Расселл Кодман нагадував її батька: неквапливий тугодум, схильний до повноти; можливо, ці якості зі самого початку допомогли вирізнитися серед інших чоловіків перед батьком Гонорії. Манери його були щирими, усмішка рішуча й добра, а до Гонорії він перейнявся інтересом з самого початку, коли, три роки тому, побачив, як вона входила в контору батька. Поки що, втім, він не зробив Гонорії пропозиції — і хоч це дратувало дівчину, але за це вона теж прихильно ставилася до нього: перед тим, як розділити життя на двох, чоловік має стати надійним й успішним. Макс Ван Кемп, навпаки, разів десять пропонував їй руку й серце. Він був такою собі дотепною «блискавкою», з нової епохи, голова в нього завжди повнилася задумами, що не просувалися далі сміттевого кошика Маккомаса; один із тих дивних бродяг бізнесу, що кочують з місця на місце, подібно до середньовічних менестрелів, примудряючись все ж зберігати поступальний характер руху. У конторі Маккомаса він з'явився рік тому з рекомендаційним листом від приятеля шефа.

Ван Кемпа взяли на роботу. Довгий час ні він, ні його роботодавець, ніхто з офісу цілком не розуміли — що за посада. Тоді Маккомас цікавився експортом, розвитком нерухомості й, на майбутнє, вивчав можливість застосування ідеї фірмових магазинів в інших областях.

Ван Кемп писав реклами, досліджував маєтності та виконував такі невиразні завдання, що позначалися фразою: «Цим нехай займеться Ван Кемп». Він, своєю надмірною метушливістю, створював враження того, що старається більше, ніж необхідно; інші, спостерігаючи за його крикливістю

¹ Етель М. Делл (1881—1939) — британська письменниця, авторка любовних романів і оповідань.

та пустою мотаниною, називали Ван Кемпа шарлатаном й заявляли, що він завжди помиляється.

— Та що ж трапилося з вами, парубки? — одного дня запитав його Генрі Маккомас. — Схоже, бізнес для вас — це якісь фокуси, винайдені десь у тисячу дев'ятсот десятому, про які ніхто й ніколи не чував. Щоб розглянути якусь ділову пропозицію, ти неодмінно повинен перекласти її на свою власну новітню мову. Що ти розумієш, кажучи, що хочеш «продати» мені якусь пропозицію? Ти маєш на увазі висловити її, чи просиш за неї грошей?

— Це просто мовленнєвий зворот, містере Маккомасе.

— Тоді не обманюй себе, що це має ще якийсь значення. Діловий розум — це звичайнісінький собі розум, обумовлений твоїми власними здібностями. І нічого більше.

— Те ж саме говорив містер Кодман, — лагідно погодився Макс Ван Кемп.

— Ймовірно, він має рацію. Послухай... — Маккомас примружив очі. — Як ти поставишся до того, щоб пристати на невеличке змагання між тобою й цим джентльменом? Переможцю вручаю п'ять тисяч доларів.

— Із задоволенням, містере Маккомасе.

— Дуже добре. Тоді слухай. У нас є роздрібні магазини залізних товарів у всіх містах Огайо й Індіани з населенням понад тисячу осіб. Якийсь хлопець на прізвище Мактіг запозичив цю ідею — він взявся за міста з населенням від двадцяти тисяч, і тепер у нього мережа більша за мою. Я хочу оскаржити його першість у таких містах. Кодман відправився в Огайо. Ти, скажімо, візьмеш собі Індіану. Пробудеш там півтора місяця. Відвідаєш у цьому штаті всі міста з населенням більшим, ніж двадцять тисяч, знайдеш кращі магазини залізних товарів і купиш їх.

— А що, якщо кращий купити не вийде?

— Роби що зможеш. Час втрачати не можна, цей Мактіг добряче нас випередив. Чи зможеш виїхати сьогодні ж?

Маккомас взявся давати подальші інструкції, Ван Кемп не міг знайти собі місця з нетерплячки. Він уже засвоїв, що від нього вимагали, і поспішав у дорогу. Але

спершу він хотів поставити Гонорії Маккомас те саме питання.

Віковічна відповідь знову переслідувала парубка: дівчина знала, що вийде заміж за Рассела Кодмана, тільки-но дочекається пропозиції від нього. Часом, залишаючись з Кодманом наодинці, її тіло тремтіло від хвилювання, бо вона відчувала, що час настав — через мить романтичне зізнання злетить з його вуст. Вона не відала, якими будуть ті слова любові, не могла їх і уявити, втім була певна, що вони сповняться бентежністю й незвичайністю, на відміну від спонтанних благань Макса Ван Кемпа, якого знала з голови до п'ят.

Дівча нетерпляче очікувало повернення Рассела Кодмана з Заходу. Цього разу, якщо він промовчить, вона заговорить сама. А, може, він і не хоче її насправді, може, душа його горнеться до іншої. Тоді вона вийде за Макса Ван Кемпа й зробить його нещасним, демонструючи, що молодик отримав лиш уламки її розбитого серця.

Півтора місяця непомітно підійшли до кінця, і Рассел Кодман повернувся в Нью-Йорк. Він повідомив батькові Гонорії, що того вечора має намір з нею побачитися. Знемагаючи від хвилювання, Гонорія тільки те й робила, що під різними виправданнями бігала до парадних дверей. Нарешті задзвенів дзвоник, у хол вийшла покоївка й впустила відвідувача.

— Максе! — скрикнула Гонорія.

Макс зробив крок їй назустріч, і вона побачила, що обличчя його втомлене й бліде.

— Вийдеш за мене? — запитав він без зайвих слів.

Гонорія зітхнула.

— Вкотре?

— Я вже не рахую, — весело мовив він. — Але я ще й не починав. Наскільки правильно я розумію, ти відмовляєшся?

— Так, вибач.

— Чекаєш на Кодмана?

Вона насупилася.

— Це не твоя справа.

— А де твій батько?

Гонорія мовчки тицьнула пальцем у бік бібліотеки, не волюючи й слова більше промовити.

Макс увійшов у бібліотеку, Маккомас звівся із-за столу.

— Ну що? — запитав він. — Як успіхи?

— А як успіхи в Кодмана?

— Непогано. Він купив вісімнадцять магазинів — частина з них якраз ті, за якими полював Мактіг.

— Я це передбачав, — кивнув Ван Кемп.

— Сподіваюся, ти не відстаєш.

— Ні, — зітхнув Ван Кемп. — Відстаю.

— А що сталося? — Маккомас зі задумливим виглядом повернув своє важке тіло в сидяче положення.

— Зрозумів, що це марно, — трохи помовчавши, відповів Ван Кемп. — Не знаю, які місця Кодман вибирав в Огайо, але, коли справи там настільки погані, то воно й копійки не варте. У тих містах, з населенням по двадцять тисяч, десь три хороші магазини залізних товарів. Господар одного не бажає продавати через місцевого оптовика, господар іншого продав магазин Мактігу — все, що залишилося, це крамнички на розі. Хочеш хороший магазин — збудуй його сам. Я одразу знав, що все намарно, — він змовк. — Скільки магазинів купив Кодман?

— Вісімнадцять чи дев'ятнадцять.

— Я купив три.

Маккомас зміряв його нетерплячим поглядом.

— На що ти витрачав свій час? Невже на ці покупки тобі знадобилося аж два тижні?

— Два дні, — сумно мовив Ван Кемп. — Затим в голову сяйнула блискавична ідея.

— Яка ж бо? — пролунав іронічний голос Маккомаса.

— Ну... Мактіг придбав всі найкращі крамниці.

— Продовжуй.

— Тож я й подумав: чи не найкращим рішенням буде покупка всієї компанії Мактіга.

— Що?

— Покупка всієї компанії Мактіга, — і, з якимсь алогічним зв'язком, Ван Кемп додав. — Бачте, я чув, що він серйозно посварився зі своїм дядьком, який володів п'ятнадцятьма відсотками акцій.

— Далі, — корпус Маккомаса нахилився вперед — з його обличчя зникла пелена сарказму.

— Сам Мактіг володів тільки двадцятьма п'ятьома відсотками, сорок залишалось за власниками магазинів. Отже, умовивши дядька, ми могли б заволодіти більшою частиною акцій. Спершу я переконав дядька, що його гроші будуть в безпеці, якщо Мактіг займе пост завідувача відділення в нашій організації.

— Чекай... чекай. Я не встигаю. Ти кажеш, у дядька було п'ятнадцять відсотків — як ти дістав інші сорок відсотків?

— Від власників. Я їм розповів, що дядько більше не вірить в Мактіга, і запропонував найкращі умови. Всі вони довірили мені свої голоси за умови, що я голосуватиму, маючи більшість.

— Гарзд, — зацікавлено кивнув Маккомас. І невпевнено продовжив: — Але ти сказав, це не спрацювало. Як так? Помилковий план?

— Та ні, план безпомилковий.

— Безпомилкові плани завжди працюють.

— Цей не спрацював.

— Чому ж?

— Дядько помер.

Маккомас розсміявся. Опісля несподівано замовк і задумався.

— Тож ти намагався купити компанію Мактіга?

— Так, — з присоромленим виглядом підтвердив Макс. — І в мене не вийшло.

Раптом двері відчинилися, і в кімнату влетіла Гонорія.

— Батьку! — крикнула вона. Побачивши Макса, вона прикусила язика, завагалася, але, не стримавшись, продовжила: — Тату, ти коли-небудь розповідав Расселлу, як зробив пропозицію мамі?

— Стривай... ну так, розповідав.

Гонорія застогнала.

— Так ось, він використав на мені твій метод.

— Що ти таке говориш?

— Всі ці місяці я чекала, — вона ледь не плакала. — Чекала — що ж він повість. А коли... коли він заговорив, слова виявилися знайомі... немов я чула їх раніше.

— Либонь, ти чула їх із моїх вуст, — зметикував Ван Кемп. — Я ж безліч разів освідчувався.

Гонорія тут же обернулася до нього:

— Про що це ти? Ти робив пропозицію не тільки мені?

— Гонорія... ти щось маєш проти?

— Маю. Але ні, не маю. Я з тобою поки жива, не розмовлятиму.

— Кажеш, Кодман освідчився тобі тими ж словами, що і я — твоїй матері? — запитав Маккомас.

— Точнісінько такими ж, — скрикнула вона. — Він напам'ять їх вивчив.

— У тому-то й річ, — задумливо протягнув Маккомас, — він вічно слухає мене, а не самого себе. Виходь краще заміж за Макса.

— Як? — Гонорія переводила погляд то на батька, то на Макса. — Як, тату... мені й у голову не приходило, що тобі подобається Макс. Ти ніколи цього не показував.

— На те ми й різні люди, — відгукнувся її батько. — Ти поводишся по-своєму, я — по-своєму.

ДРАБИНА ЯКОВА¹

I

То був найбільш жалюгідний і банальний судовий процес, що стосувався вбивства, і Джейкоб Бут, тихо соваючись на глядацькій лаві, відчув себе дитям — хоч і не відчував голоду, але щось несамовито ковтав, бо тицяли в рота. Газети облагородили цю справу, звели її до зрозумілої, акуратної, і тому пропуск до зали суду добути було важко. Джейкобу пропуск надали напередодні ввечері.

Джейкоб озирнувся на двері, з яких сотня глядачів, важко дихаючи, породжувала хвилювання в залі своєю пристрасною зацікавленістю, своєю мертвецькою втечею від реального життя. Стояла спека, і натовп пітнів — піт виступав на обличчях великими росянинами намистинами, і якби Джейкобу знадобилося протиснутися до дверей, він потрапив би під душ. Хтось ззаду припустив, що присяжні з'являться не раніше ніж через пів години.

З магнетизмом стрілки компаса голова Джейкоба повернулася до лави підсудних, і він знову втупився на величезне, пусте обличчя вбивці, оздоблене червоними очима кнопками. Це була місіс Чойнські, уроджена Делаханті, і за волею долі сталося так, що одного прекрасного дня вона схопила сокиру для м'яса й порубала на частини свого коханця — моряка. Пухкі руки, що тримали знаряддя вбивства, тепер безупинно крутили чорнильницю; часом обвинувачена з нервовою посмішкою ковзала поглядом по натовпу.

¹ Посилання на Біблію (Бут. 28: 12-16). Ім'я Яків тотожне англійському імені Джейкоб і збігається з ним у латинському написанні.

Джейкоб спохмурнів і швидко озирнувся; йому попалося на очі гарне обличчя, яке тут же загубилося в натовпі. Це обличчя проникло в куточок його підсвідомості, коли він уявляв собі місіс Чойнські за справою; але тепер розчинилося в нерозрізненій масі. Це було обличчя темного ангела — з ніжними променистими очима й білою, бездоганною шкірою. Двічі він обвів поглядом кімнату, потім забув про личко, прийняв напружену незручну позу й розчинився в очікуванні.

Присяжні винесли вердикт «вбивство першого ступеня»; місіс Чойнські пропищала: «О боже!» Оголошення вироку перенесли на наступний день. Повільно, ритмічно погойдуючись, натовп повалив за поріг, назустріч серпневому вечорові.

Джейкоб побачив те обличчя ще раз й зрозумів, чому не вдавалося впиватися ним раніше. Личко належало молодій панянці, що сиділа біля лави підсудних, і кругла, мов повний місяць, фізіономія місіс Чойнські, ховала його від натовпу. Тепер ясні, променисті очі блищали від сліз, а нетерплячий молодик зі сплющеним носом намагався привернути увагу, торкаючись її плеча.

— Ох, йди собі! — пробурмотіла дівчина, роздратовано відмахнувшись від його руки. — Дай мені спокій, зрозуміло? Відчепися! О Боже!

Чоловік глибоко зітхнув й відступив. Дівчина обійняла застиглу в нерухомості місіс Чойнські, і якийсь глядач, що затримався біля зали суду, шепнув Джейкобу, що вони сестри. Потім місіс Чойнські повели зі сцени (при всій абсурдності, вигляд у неї був такий, ніби вона відправляється на якусь важливу зустріч), дівчина сіла за стіл і почала пудрити обличчя. Джейкоб чекав; чекав і молодик зі сплющеним носом.

Тут до Джейкоба підскочив поліцей-сержант, і Джейкоб дав йому п'ять доларів.

— Господи святий! — покривилася дівчина молодіку. — Коли ж ти відчепишся від мене? — вона звелася. Її роздратування поширювалося незрозумілими вібраціями по всьому залу. — Кожен день одне й теж!

Джейкоб підібрався ближче. Молодик поспіхом забелькотів:

— Міс Делаханті, ми були більш ніж щедрими з вами та вашою сестрою, і я прошу тільки, щоб і ви, зі свого боку, виконали ваші зобов'язання за контрактом. Наш номер йде в друк...

Міс Делаханті в розпачі повернулася до Джейкоба:

— Можете собі уявити? Тепер їм треба фотокартку моєї сестри, а там вона разом із матір'ю.

— Ми виріжемо вашу матір.

— Все одно мені потрібна ця фотографія. Це все, що від неї залишилося.

— Я обіцяю, що завтра поверну вам світліну.

— Ох, як же мені все це набридло, — дівчина знову звернулася до Джейкоба, вбачаючи в ньому не чоловіка, а якусь смутну, нерозбірливу частину маси. — У мене навіть очі розболілися, — вона клацнула зубами, висловлюючи вищу ступінь презирства.

— Міс Делаханті, мене чекає на вулиці машина, — несподівано промовив Джейкоб. — Хочете, я відвезу вас додому?

— Гаразд, — погодилася вона байдуже.

Газетяр припустив, що ці двоє знайомі; тихим голосом продовжуючи суперечку, він рушив з ними до дверей.

— Кожного дня одне й те ж, — розпачливо протягнула міс Делеханті. — Ох вже ці газетярі!

На вулиці Джейкоб зробив знак шоферові, той підігнав ближче великий відкритий автомобіль яскравого кольору, вистрибнув назовні й відчинив дверцята; репортер побачив, що фотографія вислизає від нього, і, ледь не плачучи, зайшовся в молитвах.

— Йди та стрибни з мосту! — крикнула йому міс Делеханті, сідаючи в авто. — Йди та втопись!

Ця порада мала таку надзвичайну силу, що Джейкоб пошкодував про обмеженість словника міс Делеханті. Він не тільки уявив собі, як злощасний журналіст кидається в Гудзон, але й застигнув у переконанні, що міс Делаханті обрала єдино правильний і ефективний спосіб, аби його

позбутися. Залишивши газетяра, якому відтепер судилося стати на про з доленосною стихією води, авто покотилося вулицею.

— Спритно ви з ним розправилися, — сказав Джейкоб.

— Авжеж, — погодилася дівчина. — Якщо мене розлютити, я нікого не злякаюся. Як ви думаєте, скільки мені років?

— Скільки вам років?

— Шістнадцять.

Дівчина серйозно глянула на нього, очікуючи подиву. Її обличчя, личко святої, пристрасної Мадонни, несло свою крихкість крізь тлінний прах вечора. Досконалий нарис її губ не тремтів під час дихання; Джейкоб ніколи не бачив нічого більшого й бездоганнішого за її гладку шкіру, сяйливого і яскравого, ніж її очі. Власна, добре організована особистість вперше в житті здалася йому грубою й поношеною, коли він раптово упав на коліна перед цим храмом свіжості.

— Де ви живете? — запитав він.

Бронкс, може, Йонкерс чи Олбані... затока Баффіна. Зробити б навколосвітню подорож, їхати б вічно.

Коли дівчина заговорила, коли голос, мов квакання жаби завібував зсередини, чарівна мить минула:

— Я з Іст-Хандред тридцять три. Живу там з подругою.

Поки вони чекали зеленого сигналу світлофора, зі сусіднього таксі виглянув розчервонілий чоловік, і міс Делаханті зміряла його гордовитим поглядом. Чоловік весело зірвав з себе капелюх.

— Чиясь стенографістка!¹ — крикнув він. — Ти ба, яка!

У вікні показалася рука й потягла чоловіка в темряву салону.

Міс Делаханті повернулася до Джейкоба, перенісся її торкнулася ледь помітна похмура тінь.

— Мене знають всі. У газетах багато про нас пишуть, ще й світлин — море.

— Так, зараз вам важко. Співчую.

¹ «Чиясь стенографістка» — назва серії коміксів, які почали виходити в 1916 р.

Дівчина згадала про сьогоднішню подію, мабуть, вперше за пів години.

— Це мало з нею статися, містере. Вже ніяк не викрутишся. Але щоб в штаті Нью-Йорк послали жінку на шибеницю? Це неможливо.

— Звичайно, ні.

— Отримає довічне, — слова ці виразно вимовляла не вона, а хтось інший. Її обличчя було настільки безтурботним, що, ледь злетівши з язика, слова знаходили окреме існування.

— Ви жили з нею разом?

— Я? У газетах і не те ще прочитаєте! Так, поки до мене не прийшли й не повідомили, я й не знала, що вона моя сестра. З дитинства ми з нею не бачилися, — раптом міс Делаханті вказала на будівлю універмагу, одного з найбільших у світі. — Ось там я працюю. Післязавтра — до старої рутини.

— Сьогодні буде спекотний вечір. Чом би нам не виїхати за місто й не повечеряти? — запропонував Джейкоб.

Вона придивилася до Джейкоба. Його очі висловлювали делікатність і доброту.

— Добре, — відповіла вона.

Джейкобу було тридцять три. Колись він володів багатонадійним тенором, але десять років тому, провалювшись тиждень із ларингітом, втратив його. У розпачі (за яким ховалося чимале полегшення) він купив у Флориді плантацію й п'ять років трудився, перетворюючи її на поле для гольфу. У 1924 році трапився земельний бум, і Джейкоб продав свою нерухомість за вісімсот тисяч доларів.

Як і безліч американців, він не стільки любив речі, скільки цінував їх. Його апатія не мала нічого спільного ні зі страхом перед життям, ні з облудою; це була національна воявничість, що змінилася втомою. Апатія, пофарбована гумором. Не бажаючи стати багатієм, Джейкоб, проте, півтора року домагався — причому домагався наполегливо — руки однієї з найбагатших жінок Америки. Якби він її любив або хоча б прикидався, що любить, весілля б відбулося, але чоловік зміг примусити себе тільки до неправдивого удавання.

Що стосується зовнішності, він був невисокий, гарний і елегантний. Чоловік був невимовно чарівним, проте не в тих випадках, коли його долав відчайдушний напад апатії; знайомі, що його оточували, вважали, що вони еліта Нью-Йорка й веселяться, як ніхто інший. Під час відчайдушних нападів апатії Джейкоб нагадував сердитого, роздутого й роздратованого білого птаха, який ненавидів людство всім своїм єством.

Але цієї ночі, під літнім місяцем, у садах Боргезе він людство любив. Місяць, мов личко Дженні Делеханті, нагадував блискуче, гладеньке яйце з переливами; над заможними маєтками солонуватий вітер, зібравши з садів квіткові аромати, ніс їх на галявину придорожного кафе. Офіціанти, мов маленькі феї, вистрибували то тут, то там крізь спекотну ніч, їхні чорні спини зливалися з мороком, а білі сорочки, мов проблиски світла, виринали з найнесподіваніших темних ділянок.

Пили шампанське, і він плів історію, звертаючись до Дженні Делеханті.

— Ви — найдивовижніша дівчина зі всіх, кого знаю, — говорив він, — але, так вже склалося, я люблю інший тип краси й жодним чином на вас не претендую. Одначе, ви не маєте права вертатися до того універмагу. Завтра я влаштую вам зустріч з Біллі Фарреллі, він ставить кінокартину на Лонг-Айленді. Чи оцінить він вашу істинну красу — не знаю, бо ще нікому не доводилося когось рекомендувати.

По обличчю не пробігла тінь, нічого не здригнулося й не змінилося у виразі її лиця, втім, очі замиготіли іронією. Подібні байки їй розповідали не вперше, але наступного дня режисер зникав, мов вітер у полі. Або ж почуття тактовності диктувало не нагадувати чоловікам про обіцянки минулого вечора.

— Ви не лише чарівні, — продовжував Джейкоб, — ви по-справжньому красиві. Авжеж... все, що ви робите — те, як тягнетеся за келихом, вдаєте соромливість чи прикидаєтеся, що не вірите мені, — виводить вас на чисту воду. Коли комусь вистачить розуму звернути на вас увагу, то вам світить кар'єра актриси.

— Мені більше за всіх подобається Норма Ширер.
А вам як вона?

Дорогою додому, розсікаючи автомобілем м'яке нічне повітря, дівчина спокійно підставила личко для поцілунку. Обійнявши Дженні, Джейкоб потерся щокою об її ніжну щоку, опустив очі й довго її розглядав.

— Таке прекрасне дитя, — сказав він серйозно.

Дженні відповіла йому усмішкою; її руки недбало гралися з лацканами його піджака.

— Вечір був чудовий, — шепнула вона. — Щоб тебе! Сподіваюся, мені не доведеться більше йти в суд.

— Я теж сподіваюся на це.

— Хіба ти не поцілуєш мене на прощання?

— Ми проїжджаємо повз Грейт-Нек, — сказав він. — Тут живе безліч зірок кіно.

— Ти дивак, красунчику.

— Прошу?

Дівчина похитала головою й всміхнулася.

— Ти — дивак.

І тоді вона зрозуміла, що раніше таких не зустрічала. Він здивувався й не надто зрадив тому, що його визнали смішним. Вона бачила: якими б не були його кінцеві цілі, зараз він нічого від неї не хоче. Дженні Делаханті швидко засвоювала уроки; дівчина дозволила собі стати ніжною, серйозною й безтурботною, як ніч, і, коли котилася з Джейкобом по мосту Квінсборо в місто, ледь не задрімала в нього на плечі.

II

Наступного дня Джейкоб зателефонував Біллі Фарреллі.

— Мені потрібно з тобою побачитися. Я знайшов одну дівчину й хочу, щоб ти на неї глянув.

— Дідька лисого! Ти сьогодні вже третій.

— Це інші треті, а я перший такий.

— Гарзд. Якщо в неї біла шкіра, нехай грає головну роль в картині, яку я почну знімати в п'ятницю.

— А якщо без жартів: випробуєш її?

— Я не жартую. Кажу тобі: нехай грає головну роль. Ці мерзенні актриси вже впоперек горла стали. Наступного місяця я збираюся на Тихоокеанське узбережжя. Так я краще став би хлопчиком «подай-принеси» для Констанс Талмедж¹, ніж опікував цих юних... — у його голосі прозвучала типово ірландська нотка відрази. — Авжеж, приводь її, Джейку. Глянемо на неї.

Через чотири дні, коли місіс Чойнські в супроводі двох помічників шерифа вирушила в Оберн, щоб провести там весь залишок життя, Джейкоб повіз Дженні через міст на Лонг-Айленд, в «Асторію».

— Тобі б взяти псевдо, — сказав він. — І знай, у тебе немає ніякої сестри.

— Я думала про це. І придумала псевдонім — Тутсі Дефо.

— Жах, — засміявся Джейкоб, — просто жах.

— Якщо ти такий розумний, придумай сам.

— Як щодо Дженні... Дженні... ну, скажімо... Дженні Прінс?

— Добре, звучить гарно.

Дженні Прінс піднялася східцями до кіностудії, і Біллі Фарреллі, у нападі ірландської мізантропії, на зло собі та своїй професії, дав їй одну з трьох головних ролей у картині.

— Всі вони з одного тіста, — сказав він Джейкобу. — Чорт! Сьогодні підбереш її в канаві, а завтра вона вже вимагає, щоб їй подавали їжу на золоті. Їй-богу, краще служити на побігеньках у Констанс Талмедж, ніж мати гарем ось цих...

— Вона тобі сподобалася?

— Цілком нічогенька. У неї хороший профіль. Але тільки всі вони з одного тіста.

Джейкоб купив Дженні Прінс вечірню сукню за сто вісімдесят доларів і того ж вечора повів її в «Лідо». Собою був задоволений і схвильований. Обоє багато сміялися й були щасливими.

¹ Констанс Талмедж (1898—1973) — американская актриса.

— Тобі віриться, що ти тепер кіноактриса? — запитав Джейкоб.

— Може, вже завтра мене викинуть на смітник. Занадто легко все пройшло.

— Ні, не в цьому справа. Тут допомогла... психологія. На Біллі Фарреллі зійшов такий настрій. З ним буває.

— Мені він сподобався.

— Він чудовий, — погодився Джейкоб. Однак ці слова нагадали йому про те, що він уже не єдиний чоловік, що сприяє її успіху. — Буйний ірландець, стережися.

— Знаю. Коли чоловік хоче підчепити тебе на гачок, це видно одразу ж.

— Що?

— Красунчику, я зовсім не про те, що він хотів мене підчепити. Але вигляд у нього такий, ну, ти сам розумієш, — її прекрасне обличчя спотворила багатозначна посмішка. — Він свого не упустисть, це сьогодні було помітно.

Вони розпили пляшку газovanого й дуже хмільного виноградного соку.

До їхнього столика підійшов метрдотель.

— Це міс Дженні Прінс, — сказав Джейкоб. — Вона часто заглядатиме сюди, Лоренцо: щойно вона підписала перспективний контракт з кіностудією. Завжди ставтеся до неї з шанобливою увагою.

Коли Лоренцо пішов, Дженні промовила:

— Ніколи в житті не бачила таких гарних очей, як у тебе, — вона намагалася, як могла, виказати подяку. Обличчя її було серйозним і сумним. — Чесно, — повторила вона, — ніколи в житті таких не бачила. Будь-яка дівчина марила б такими очима.

Джейкоб розсміявся, проте був зворушений. Він ледько торкнувся її руки.

— Будь розумницею. І не шкодуй сил, тоді стану тобою пишатися... і якось проведемо приємний вечір удвох.

— Мені завжди з тобою приємно, — очі Дженні дивилися прямо в його очі — вп'ялися в них. Голос звучав ясно й невиразно. — Чесно, я не жартую щодо твоїх очей. Вічно

тобі ввижається, ніби я жартую. Я хочу віддячити тобі за те, що ти для мене зробив.

— Та ну, що я такого зробив? Просто побачив твоє обличчя і... не зміг відірватися, що, по-моєму, цілком природно.

З'явилися артисти, і Дженні перевела на них жадібний погляд.

Вона була такою юною... ніколи ще Джейкоб не відчував подих юності так близько. До сьогоднішнього дня він і себе зараховував до когорти молодості.

Опісля, у темній печері таксі, напарфумлена ароматом, який для неї сьогодні придбав Джейкоб, Дженні прихилилася до нього, припала до нього. Він безутішно поцілував її. В її очах та на губах не промайнуло й тіні пристрасті; дихання трохи віддавало шампанським. Вона горнула тісніше й все завзятіше. Він взяв її руки й поклав їх на коліна.

Вона ображено відсунулася.

— Що з тобою? Я тобі не подобаюся?

— Даремно я дозволив тобі випити стільки шампанського.

— Чому? Мені й раніше траплялося випивати. У мене міцна голова.

— Як тобі не соромно? Коли почую, що ти десь випиваєш — буде тобі непереливки.

— Так чого ж ти так бісишся?

— Про що ти тільки думаєш? Хочеш, щоб про тебе пліткували всі торговці содової?

— Ох, замовкни!

Якусь мить вони їхали мовчки. Потім її пальці ковзнули в його долоню.

— Я люблю тебе більше за всіх, і ніяк цьому не зараджу.

— Моя маленька Дженні, — він знову обійняв її за плечі.

Повагавшись, Джейкоб знову спробував її поцілувати, і знову його охолодила невинність її цілунку, очі, що під час зближення втупилися в темряву ночі, у темряву світу поза його спиною. Їй поки невідомо, що розкіш — це таїна зсередины; коли вона це зрозуміє й розчиниться у Всесвітній пристрасті, він зможе взяти її без сумнівів і каяття.

— Ти мені шалено подобаєшся, — сказав він, — подобаєшся — як мало хто до сих пір. Але в мене не йдуть з голови твої слова про випивку. Тобі не можна пити.

— Я зроблю все, що забажаєш, — мовила вона; затим повторила, не зводячи погляду з його зиниць: — Все.

Авто під'їхало до її будинку, і Джейкоб поцілував її на прощання.

Додому їхав у піднесеному настрої; молодість Дженні та її плани на майбутнє його хвилювали більше, аніж власні мрії замолоду. Так, схилившись уперед і легко спираючись на тростину, багатий, молодий, щасливий, він пропливав по світлих вулицях і темних провулках назустріч власному непередбачуваному майбутньому.

III

Через місяць, одного вечора, Джейкоб сів із Фарреллі в таксі та назвав водієві адресу приятеля.

— Тож ти закоханий в цю крихітку, — весело промовив Фарреллі. — Дуже добре, не стану тобі заважати.

Джейкоб вислухав його з чималим невдоволенням.

— Я зовсім в неї не закоханий, — розтягнув він по складах. — Біллі, я хочу, щоб ти дав їй спокій.

— Дам, звичайно дам, — з готовністю погодився Фарреллі. — Я не знав, що ти зацікавлений: вона говорила, що нічого від тебе не добилася.

— Річ у тім, що тобі вона насправді не подобається. Думаєш, я був би цілковитим дурнем, аби ставати на вашому шляху, коли б знав, що ви двоє закохані один в одного? Але тобі вона абсолютно байдужа; що стосується її, то вона просто розгубилася: ти її захопив.

— Гарзд, — погодився Фарреллі, знуджений розмовою. — Я до неї не торкнуся ні за які гроші.

Джейкоб розсміявся.

— Торкнешся, я тебе знаю. Навіть просто так, знічів'я. Я лиш проти якоїсь... якоїсь несерйозної пригоди.

— Зрозумів я тебе. Я не торкнуся до неї.

Джейкобу довелося задовольнитися цією обіцянкою. Він не особливо вірив Біллі Фарреллі, проте здогадувався, що той добре до нього ставиться й завжди каже правду, якщо його не підштовхне до неправди сильніше почуття. Проте цього вечора його роздратовали її зчеплені під столом руки. Коли він звернувся до Дженні з докором, вона щось збрехала; тоді запропонувала відразу відвезти її додому, обіцяла цього вечора більше не розмовляти з Фарреллі. Йому здалося, що він поводитьсь нерозумно й безглуздо. Було б куди простіше, якби на слова Фарреллі: «тож, ти закоханий в цю крихітку», можна було б відповісти просто «так».

Але це була б брехня. Нікого ще він так не цінував, як Дженні. Він бачив, як в ній пробуджується особливо індивідуальний темперамент. Дженні любила все просте й спокійне. Вона вчилася розрізняти речі й відгороджуватися від всього банального й несуттєвого в житті. Джейкоб намагався дати їй книги, але незабаром зрозумів, що це марна справа, і почав знайомити Дженні з різними людьми. Чоловік розробляв різні ситуації й опісля пояснював їх, а коли вдячність і ввічливість розквітли з її душі, то став радіти цьому. Ще він цінував її безмежну віру в нього, цінував, що вона, судячи про інших людей, звертається до нього як до еталона досконалості.

Ще до того, як картина Фарреллі вийшла на екрани, Дженні — через те, що дівчина важко працювала — запропонували контракт на два роки: перші пів року вона отримуватиме по чотири сотні на тиждень, а далі — все більше й більше. Втім, треба було переїхати на Тихоокеанське узбережжя.

— Хочеш, я почекаю? — запитала Дженні одного вечора, коли вони з Джейкобом поверталися з поїздки за місто. — Чи не залишитися мені тут, у Нью-Йорку, біля тебе?

— Треба їхати туди, де запропонували роботу. Час самій піклуватися про себе. Тобі вже сімнадцять.

Сімнадцять... але вона його ровесниця, у неї немає віку. Її темні очі під жовтавим солом'яним капелюшком

повнилися долею так, мовби сама вона не пропонувала відректися від неї.

— Я думаю, що було б, коли б мені не зустрівся ти. Маю на увазі, чи хтось би пошкікувався про мене?

— Ти б сама прекрасно впоралася. Викинь з голови те, що нібито залежиш від мене.

— Але я залежу. Це зі мною сталося завдяки тобі.

— Нічого подібного, — він хитнув головою, але не навів доказів.

Йому подобалося, що Дженні так думає.

— Не уявляю собі, що б я без тебе робила. Ти мій єдиний друг... єдиний, кого люблю. Розумієш? Тобі зрозуміло, що я маю на увазі?

Джейкоб усміхнувся, задоволений тим, що в Дженні з'явилося самолюбство: вона вимагає, щоб її правильно зрозуміли. Цього дня вона була ще гарнішою, аніж досі: ніжною, яскравою й небажаною для нього. Та інколи він замислювався: чи не була ця безтілесність звернена виключно до нього, чи не була лише одною з її сторін, яка навмисно приховувала інші від нього. Найбільше їй подобалося товариство чоловіків молодших, нехай вона й вдавала, ніби їх зневажає. Білл Фарреллі, вірний своєму слову, дав Дженні спокій — від цього юна актриса сповнилася печаллю.

— Коли чекати тебе в Голлівуді?

— Незабаром, — пообіцяв Джейкоб. — І ти будеш навідуватися в Нью-Йорк.

Вона заплакала.

— Ох, я так сумуватиму за тобою! Плакатиму! — дві великі сльозинки відчаю скотилися по її теплих, кольору слонової кістки, щоках. Чорт! — схлипувала вона. — Ти був до мене такий добрий! Дай мені руку! Дай руку! Ні в кого ще не було такого друга. Де мені знайти такого, як ти?

Тепер це була акторська гра, втім, клубок болю застряг у горлі Джейкоба. Якусь мить в його голові бродила — мов засліплений чоловік, що раз у раз натикається на меблі, — дика ідея одружитися з Дженні. Він знав: йому варто лише натякнути — і він стане для неї єдиною близькою людиною, тому що завжди розумітиме її.

Наступного дня, на вокзалі, Дженні раділа квітам, своєму купе, майбутній подорожі — найдовшій з усіх, у яких коли-небудь бувала. Коли дівчина цілувала його на прощання, її глибинні очі знову впивалися його поглядом, і тіло її, мовби протестуючи проти розлуки, міцно притулилося до нього. Дженні знову плакала, але Джейкоб знав, що за її сльозами ховається радісне очікування пригод в незвіданих краях.

Коли він йшов зі станції, Нью-Йорк здався йому наддивновижу пустим. Дивлячись очима Дженні, він вбачав споконвічні барви міста, але воно знову вицвіло, як старі, подерті шпалери.

Наступного дня Джейкоб вирушив у контору, розташовану на найвищому поверсі будівлі на Парк-Авеню, аби переговорити зі знаменитим фахівцем, якого вже роками не бачив.

— Я б хотів, щоб ви ще раз перевірили мою гортань, — попросив він. — Надії особливої немає, але, може, щось змінилось.

У його горлі опинилася складна система дзеркал. Він вдихав і видихав, видавав високі та низькі звуки, кашляв за командою. Фахівець клопотався, промацував. Зрештою сів і зняв окуляри.

— Змін немає, — сказав він. — Патології у зв'язках немає, просто вони зношені. Лікувати нічого.

— Я так і думав, — смиренно погодився Джейкоб, немовби вибачаючись за своє нахабство. — Практично те саме ви говорили мені першого разу. Я просто не був упевнений, що це остаточно.

Вийшовши з будівлі на Парк-авеню, він зрозумів, що дещо втратив. Це — дешиця надії, що якогось дня любов дитини...

«У Нью-Йорку порожньо, — телеграфував він Дженні. — Всі нічні клуби закрилися. На статуї Громадянської Гідності — траурні вінки. Благаю, працюй в поті чола й будь невимовно щасливою».

«Дорогий Джейкобе, — відповідала вона, — так тебе не вистачає! Ти наймиліший, кращих за тебе не було і немає,

повір мені, любий. Не забувай мене, будь ласка. З любов'ю, Дженні».

Настала зима. Картина з Дженні, знята на Сході, вийшла на екрани, у журналах для любителів кіно були опубліковані замітки та попередні інтерв'ю. Джейкоб сидів у своїй квартирі, знову й знову прокручуючи на новому фонографі сонату Крейцера, і переглядав короткі листи Дженні — пишати, але ніжні, а також статті, де йшлося про те, що Біллі Фарреллі відкрив нову зірку. У лютому він заручився з однією старою знайомою, тепер вдовою.

Вони відправилися у Флориду, але раптом втяглися у вир конфліктів у коридорах готелю та за грою у бридж, тож вирішили скасувати плани. Навесні Джейкоб замовив каюту на «Парижі», але за три дні до відплиття передумав і поїхав до Каліфорнії.

IV

Дженні зустріла його на станції поцілунком і, поки вони їхали в машині в готель «Амбасадор», горнула до його руки.

— От і приїхав! — вигукнула вона. — Я вже думала, не дочекаюся. Така ж бо розлука.

Вимова Дженні свідчила про успішну роботу над собою. Вічне «щоб тебе!» зі своєю гамою здивування, жаху, огиди чи захоплення, кудись поділося, але й на заміну не впливали такі евфемізми, як «шик» чи «браво». Коли їй не вистачало слів, щоб висловити свої почуття, вона просто мовчала.

Однак у сімнадцять місяці спливають, мов роки, і Джейкоб вловив у ній зміну: Дженні у всіх сенсах перестала бути дитиною. Її розум постійно був чимось зайнятий — пропускати повз вуха слова співрозмовника їй не дозволяла вроджена делікатність, але й свої судження дозрівали. Кіно для неї вже не було розвагою, дивом чи божественною випадковістю; всі «не хочу, прийду завтра» — заборонялися.

Кіно стало частиною її життя. Життєві обставини переросли в кар'єру, яка була відокремленою від годин, не підпорядкованих дисципліні.

— Якщо ця картина буде не гіршою за попередню — тобто мій успіх буде таким самим, Хекшер розірве договір. Всі, хто передивився поточний знімальний матеріал, кажуть, що в моєму характері вперше з'явилася сексуальність.

— Не помітив, — пожартував Джейкоб.

— Ти ніколи не помічаєш. А вона в мене є.

— Знаю, що є, — підкоряючись необдуманому поривові, він взяв Дженні за руку.

Вона швидко перевела на нього погляд. Джейкоб посміхнувся — зі секундним запізненням. Дівчина теж відповіла усмішкою, і сяйливе тепло посміху перекрыло його помилку.

— Джейку, — вигукнула Дженні, — мені кричати хочеться від радості, що ти приїхав! Я замовила тобі номер в «Амбасадорі». Всі кімнати були зайняті, але вони когось вигнали, бо я наполягла, що мені треба кімната. Через пів години я пришлю за тобою свою машину. Як добре, що ти приїхав у неділю: я цілий день вільна.

Вони пообідали в мебльованій квартирі, яку Дженні орендувала на зиму. Обстава в мавританському стилі 1920-х років була повністю успадкована від якогось попередника. Дженні відгукнулася про неї з насмішкою — очевидно, що хтось сказав їй, що квартира жахлива; але коли Джейкоб зволів запитати чому вона так гадає, виявилось, що вона не знає причини.

— От би сюди більше приємних чоловіків, — сказала Дженні за ланчем. — Тобто приємних чоловіків тут багато, але я хочу сказати... Ну, таких, як у Нью-Йорку, які знають навіть більше, ніж ми, дівчата. Як ти, наприклад.

Після обіду Джейкоб довідався, що їх запрошено на чай.

— Не сьогодні, — запротестував він. — Я хочу побути з тобою наодинці.

— Добре, — зі сумнівом у голосі погодилася Дженні, — напевно, можна буде зателефонувати. Я думала... Ця жінка

відома своїми статтями, і мене туди запросили вперше. Але якщо ти хочеш...

Обличчя її ледь помітно витягнулося, і Джейкоб поспішив запевнити, що дуже-дуже хоче піти. Поступово він зрозумів, що їх запрошено не на одну вечірку, а на три.

— У моєму становищі це необхідно, — пояснила Дженні. — Інакше бачишся тільки зі своєю знімальною групою, а це занадто вузьке коло, — (Джейкоб посміхнувся.) — Гарзд, так чи інакше, розумнику, так роблять у недільні дні повсякчас і навіки.

На першій чайній вечірці Джейкоб зауважив, що жінок зібралось значно більше, ніж чоловіків, а також більше другорядних персон — журналісток, дочок операторів, жінок монтажерів, — ніж важливих. Ненадовго з'явився молодий латиноамериканець, якого звали Раффін, переговорив з Дженні й пішов; заглянула пара-трійка зірок, які з дещо перебільшеним інтересом розпитували про здоров'я дітей. Ще кілька знаменитостей зібралися в кутку й непорушно позували, нагадуючи статуї. Тут був і якийсь розгублений, надто схвильований письменник, який намагався залицятися то до однієї, то до іншої дівчини. Ближче до вечора раптом виявилось, що багато хто вже трохи напідпитку; коли Джейкоб із Дженні виходили за поріг, хор голосів звучав писклявіше, ніж вдень.

На другу чайну вечірку теж забіг молодий Раффін — актор, один із тих численних багатонадійних двійників Валентино; він поговорив із Дженні трохи довше й цього разу уважніше, тоді відлучився. Джейкоб припустив, що цій вечірці не намагалися надати такого ж блиску, як іншій. Більшим був натовп навколо столу з коктейлями. Більше народу сиділо.

Дженні, як він зауважив, пила тільки лимонад. Його здивували й порадували її вихованість й хороші манери. Вона зверталася безпосередньо до співрозмовника, а не до всіх, хто перебував поблизу; вислуховуючи когось, не блукала очима по кімнаті. Чи то навмисно, чи ні, але на обох вечірках Дженні рано чи пізно заводила розмову з найвпливовішими гостями. Серйозний вигляд, з яким вона

вимовляла: «Для мене це вдала можливість повчитися чомусь новому», чарівно лестив самолюбству співрозмовника.

Коли вони вийшли, щоб їхати на останню вечірку — це була вечеря «а ля фуршет» — вже стемніло, і на Беверлі-Хіллз незрозуміло навіщо засвітилися яскраві, електричні реклами оптимістичних торговців нерухомістю. На вулиці біля кінотеатру Граумана, попри невеликий теплий дощик, зібрався натовп.

— Дивись! Дивись! — вигукнула вона; у кіно йшла картина, в якій вона знімалася місяць тому.

Вони вислизнули з бульвару Голлівуд — слабкої подоби Ріалто — в глибоку пільму бічного провулка; він обійняв її та поцілував.

— Милий Джейку! — усміхнулася вона.

— Дженні, ти така гарна! Я й не знав, що ти така гарна!

Вона подивилася прямо; її обличчя було лагідним і спокійним. Його охопила досада, і він наполегливо притягнув її до себе; і саме тоді авто зупинилося біля освітлених дверей.

Пара зайшла в літній одноповерховий будиночок, переповнений людьми й запахом тютюну. Весь присмак формальності, з яким почався сьогоднішній день, давно пройшов; все раптом набуло відтінку якоїсь невизначеності й різкості.

— Адже це Голлівуд! — пояснила жвава й говірка дама, яка весь день перебувала поруч з ними. — У неділю тут ніхто не прикидається, — вона вказала на господиню будинку. — Звичайна, проста й мила дівчина! — і додала голосніше: — Чи не правда, люба, ви — звичайна, проста й мила дівчина?

Господиня відповіла:

— Так. А про кого це ви?

І співрозмовниця Джейкоба знову заговорила тихо:

— Але ваша дівчинка — наймудріша з усіх тутешніх!

Загальна кількість поглинених Джейкобом коктейлів приємно його одурманювала, але, як він не старався, дух вечірки — той самий ключ, який дозволив би йому відчувати себе тут невимушено й спокійно — від нього вислизав. У повітрі витало якесь напруження — якась агресія

і невпевненість. Всі розмови між чоловіками здавалися порожніми, легковажними й обривалися на якійсь недовірливій ноті. З жінками розмови були привітніші. Об одинадцятій годині в буфетній він раптом зрозумів, що востаннє бачив Дженні годину тому. Повернувшись до вітальні, чоловік помітив, як вона увійшла — очевидно, з вулиці, бо на ходу скинула з себе пальто. Була з Раффіно. Коли дівчина підійшла, Джейкоб помітив, як Дженні затамувала подих, як виблискували її очі. Раффін ввічливо й недбало посміхнувся Джейкобу; через кілька хвилин, збираючись покинути вечірку, Раффін нахилився й щось прошепотів їй; вона подивилася на нього, не усміхаючись, і побажала хороших снів.

— О восьмій мені потрібно бути на знімальному майданчику, — тут же сказала вона Джейкобу. — Якщо зараз же не піду додому, то завтра виглядатиму, як стара парасолька! Милий, ти не проти?

— Звісно, ні!

Їхнє авто відправилося в нескінченну подорож по приземкуватому, розтягнутому місту.

— Дженні, — сказав він, — я ще ніколи не бачив тебе такою, як сьогодні! Клади голову мені на плече!

— Дякую. Я втомилася.

— Навіть не уявляю, якою променистою ти станеш незабаром.

— Так я ж анітрохи не змінилася!

— Це не так! — його голос раптово перетворився в тремтливий від почуттів шепіт. — Дженні, я в тебе закоханий! Як дивно, Дженні... Ось як воно трапилося...

— Ти в мене не закоханий!

— Ти просто хочеш сказати, що це тебе абсолютно не цікавить! — і він відчув легкий укол страху.

Вона сіла прямо, випроставшись з кільця його обіймів.

— Авжеж, цікавить! Ти ж знаєш, що понад усе на світі мене цікавиш ти!

— Цікавлю більше, аніж містер Раффіно?

— О Господи! — зневажливо запротестувала вона. — Раффіно — всього-на-всього хлопчисько!

— Я кохаю тебе, Дженні!

— Ні, не кохаєш.

Він стиснув руки. Чи то гра уяви, чи її тіло інстинктивно почало опиратися? Але вона притулилася до нього, і він її поцілував.

— Сам знаєш, що Раффін — це все дурниці...

— Напевно, я ревную...

Відчуваючи себе дуже наполегливим і тому непривабливим, він її відпустив. Але укол страху став болем. І хоч він знав, що вона втомлена, і що почувалася невпевнено через його нове ставлення, він ніяк не міг заспокоїтися.

— Я і не підозрював, як багато ти для мене значиш! Я не знав, чого мені весь цей час не вистачало! Тепер я знаю: мені потрібно було, щоб ти була поруч зі мною!

— Що ж, ось я і поруч.

Він вирішив, що це було запрошенням, але вона втомлено обм'якла в його обіймах. Всю решту шляху він так і тримав її на руках — вона закрила очі, а її коротке волосся звисало назад, мов у потопельника.

— Водій доведе тебе до готелю, — сказала вона, коли машина під'їхала до її апартаментів. — І не забудь: завтра ти снідаєш зі мною на студії!

Раптом, коли він сказав, що хотів би зайти, а вона відповіла, що вже пізно, вони мало не посварилися. Жоден з них ще не встиг відчутти зміну, яка вплинула на обох опісля його зізнання. Вони раптом перетворилися на чужих людей: Джейкоб відчайдушно намагався повернути час назад на пів року й знову пережити ту ніч в Нью-Йорку, а Дженні бачила, як це почуття — більше схоже на ревності, аніж на любов — поступово опановує ним і виповзає назовні, витісняючи колишню турботу й розуміння, з якими їй було так комфортно.

— Але ж я не люблю тебе так, — крикнула Джейн. — З чого ти взяв, що можеш ні з сього ні з того ось так звалитися на голову й жадати такої любові?

— Така любов тільки для Раффіно?

— Клянуса, що ні! Я з ним навіть не цілувалася ніколи!

— Гм! — зараз він став білим розгніваним птахом.

Навряд чи зміг би пояснити цю неприпустиму поведінку, але щось таке нелогічне, як любов, змусило його не відступати.

— Актриса!

— Ох, Джейку! — вигукнула вона. — Прошу тебе, відпусти мене! Ще ніколи в житті я не відчувала себе так жахливо, я нічого не розумію!

— Ну, я пішов, — раптом сказав він. — Не знаю, що зі мною сталося, але я просто голову втратив і не тямлю, що кажу! Я тебе люблю, а ти мене не любиш. Колись любила, або думала, що любиш, але тепер це, мабуть, минулося.

— Але ж я тебе люблю! — вона на мить змовкла. Червоно-зеленавеса сядо реклам заправної станції на розі освітлювало боротьбу на її обличчі. — І якщо ти мене дійсно любиш, я вийду за тебе хоч завтра!

— Виходь за мене! — вигукнув він.

Дівчина настільки потонула у своїх словах, що нічого не помічала навколо.

— Я вийду за тебе хоч завтра! — повторила вона. — Ти подобаєшся мені більше за всіх на світі, і я думаю, що з часом полюблю тебе так, як ти хочеш, — вона схлипнула. — Але... Хіба я могла подумати, що це коли-небудь трапиться... А зараз, будь ласка, дай мені спокій!

Заснути Джейкоб не зміг. Допізна з бару «Ембасадор» лунала музика, а біля в'їзних воріт юрбилася зграйка повій, котрі чекали виходу кавалерів. За дверима в коридорі чоловік з жінкою затіяли нескінченну сварку, перемістившись в сусідній номер, і звідти через суміжні двері ще довго лунало приглушене бурмотіння двох голосів. Десять о третій ночі він підійшов до вікна й втупився в ясну пишність каліфорнійської ночі. Її краса спочивала на траві, на вогких, перламутрових дахах одноповерхових будиночків, і ніч, мов мелодію, розносила красу повсюди. Краса лежала в готельному номері, на білій подушці; шелестіла, мов примара, у фіранках. Його бажання малювало її образ доти, доки не втратив всі риси — і колишньої Дженні, і навіть тієї дівчини, що зустріла його сьогодні вранці на вокзалі. Мовчки, поки не скінчилася ніч, він заповнював нею, мов глиною,

свою форму любові — ту саму форму, що зберігається навіть, поки не зникне сама любов, а може, і довше — і не згине, поки він сам собі не скаже: «Я ніколи її насправді не кохав». Він повільно створював образ, додаючи до нього ілюзії своєї юності, тужливі муки з минулого, допоки перед ним не постала вона — і з нею, справжньою, її зв'язувало одне лиш ім'я.

Опісля, коли ним заволодів кількагодинний сон, створений образ так і залишився стояти поруч, не в змозі покинути кімнату, з'єднавшись у містичному шлюбі з його серцем.

V

— Якщо ти мене не любиш, я не одружуся з тобою, — сказав він, коли вони поверталися зі студії; вона мовчала, спокійно склавши руки на колінах. — Дженні, ти ж не думаєш, що я буду щасливим, коли ти відчуватимеш горе чи байдужість — знаючи, що ти мене ніколи не кохала?

— Я кохаю тебе! Але не так!

— Як «так»?

Вона задумалася; її очі, здавалося, дивилися кудись у далечінь.

— Ти... не бентежиш моє серце, Джейку. Не знаю... я зустрічалася з чоловіками, які бентежили моє серце, коли торкалися мене, танцювали зі мною чи ще щось. Я знаю, це божевілля, але...

— Раффіно тебе бентежить?

— Щось на кшталт, але не так.

— А я взагалі не бентежу?

— З тобою мені затишно й добре.

Він мав би сказати, що саме це — найкраще відчуття, але не міг змусити себе це вимовити — чи була то вічна правда, чи вічна брехня...

— Неважливо; я ж сказала, що вийду за тебе. Можливо, пізніше моє серце й навчиться бентежитися.

Джейк розсміявся, затим різко зупинився:

— Коли я тебе, як ти кажеш, не «бентежу», то чому ж ти, здається, так сильно хвилювалася минулого літа?

— Не знаю. Гадаю, що тоді була інфантильною. Хіба можна пояснити, чому ти колись щось відчув, га?

Вона стала для нього загадкою, а така загадковість завжди надає прихованого значення найменш значущим фразам. А він, за допомогою незграбних інструментів — ревнощів та жадання, намагався створити ефірне й ніжне закляття, мов пилок на крилах метелика.

— Слухай, Джейку, — раптом сказала вона. — Сьогодні вдень на студію заходив адвокат моєї сестри, Шарнхорст.

— З твоєю сестрою все в порядку, — неуважно сказав він, і додав: — Значить, багато чоловіків змушують бентежити твоє серце?

— Ну, коли я бентежилася з багатьма чоловіками, то хіба це якось пов'язано зі справжнім коханням? — з надією в голосі мовила Дженні.

— Але ж ти переконана, що без цього любові не існує?

— Я ні в чому не переконана! Я просто сказала тобі, що я відчуваю. У тебе досвіду більше.

— Я взагалі нічого не знаю.

На першому поверсі в будинку, якому вона орендувала квартиру, в очікуванні стояв якийсь чоловік. Увійшовши, Дженні з ним заговорила; потім, обернувшись до Джейка, тихо сказала:

— Це Шарнхорст! Мені потрібно з ним поговорити; почекай, будь ласка, внизу! Він каже, що це на пів години, не більше.

В очікуванні Джейкоб випалив незліченну кількість цигарок. Минуло десять хвилин. Потім його кивком покликкала до себе телефоністка.

— Швидше! — сказала вона. — Вас викликає міс Принс! Голос Дженні звучав напружено й злякано.

— Затримай Шарнхорста! — сказала вона. — Він спускається вниз по сходах, може, їде ліфтом. Приведи його назад до мене!

Джейкоб повісив слухавку саме тоді, коли прибув ліфт.

Він став перед ліфтом, загородивши чоловікові вихід із кабіни.

— Ви — містер Шарнхорст?

— Так, — на обличчі малювалася напруга й підозрілість.

— Чи не могли б ви ще раз піднятися до апартаментів міс Принс? Вона забула вам дещо сказати.

— Я з нею побачуся ще якось.

Він спробував відштовхнути Джейкоба. Схопивши його за плечі, Джейкоб заштовхав чоловіка назад у кабіну ліфта, зачинив двері й натиснув кнопку восьмого поверху.

— Вас за це арештують! — сказав Шарнхорст. — Вас посадять за напад!

Джейкоб міцно тримав його за руки. Нагорі біля відчинених дверей стояла Дженні, і в погляді в неї читалася паніка.

Попри опір, адвоката вдалося заштовхати у квартиру.

— Що сталося? — запитав Джейкоб.

— Ну ж бо, скажи йому! — випалила Дженні. — Ох, Джейку, він хоче двадцять тисяч доларів!

— За що?

— Щоб переглянути справу моєї сестри!

— Але у неї немає ні найменшого шансу! — вигукнув Джейкоб; він повернувся до Шарнхорста. — Ви ж знаєте, що в неї немає жодних шансів!

— Є деякі процесуальні моменти, — трохи зніяковіло сказав адвокат. — Розібратися в них може тільки юрист. Там тій жінці дуже складно, а її сестра — така багата й успішна. Місіс Чойнські вважає, що заслуговує на ще один шанс.

— А ви там, либонь, всіляко її переконуєте?

— Вона сама мене запросила!

— Але шантаж — ваша ідея. Мабуть, якщо міс Принс не погодиться витратити двадцять тисяч доларів на послуги вашої фірми, то на світло впливе той факт, що вона — сестра знаменитої вбивці?

Дженні кивнула.

— Саме так він і говорив!

— Хвилинку! — Джейкоб пішов до телефону. — «Вестерн Юніон», будь ласка! «Вестерн Юніон»? Прийміть, будь

ласка, телеграму, — він назвав ім'я та адресу однієї високопоставленої особи з політичних кіл Нью-Йорка. — Запишіть текст:

ЗАСУДЖЕНА ЧОЙНСКІ ПОГРОЖУЄ СВОЇЙ
СЕСТРІ кома АКТРИСІ кома ВИКРИТТЯМ СІМЕЙ-
НИХ СТОСУНКІВ крапка ПРОШУ ДОМОВИТИСЯ
З НАЧАЛЬНИКОМ В'ЯЗНИЦІ кома АБИ ВІН НЕ ДО-
ПУСКАВ ДО НЕЇ ВІДВІДУВАЧІВ ПОКИ НЕ ПРИЙДУ
НА СХІД І НЕ ПОЯСНЮ СИТУАЦІЮ крапка ТАКОЖ
ПОВІДОМТЕ ТЕЛЕГРАМОЮ ЧИ ДОСТАТНЬО ДВОХ
СВІДКІВ кома ЩОБ ДОВЕСТИ СПРОБУ ШАНТАЖУ
І ВІДСТОРОНИТИ ВІД ПРАКТИКИ ОДНОГО АДВО-
КАТА З НЬЮ-ЙОРКА кома ЯКЩО ЗВИНУВАЧЕННЯ
ПІДТРИМАЮТЬ ТАКІ ОСОБИ кома ЯК «РІД кома
ВАН ТАЙН кома БІГЗ І КОМПАНІЯ» АБО Ж МІЙ
ДЯДЬКО кома СУДДЯ У СПРАВАХ ПРО СПАДЩИНУ
Й ОПІКУ крапка ВІДПОВІДАЙТЕ НА АДРЕСУ ГО-
ТЕЛЬ «АМБАССАДОР» кома ЛОС-АНДЖЕЛЕС кра-
пка ДЖЕЙКОБ С крапка К крапка БУТ

Джейк чекав, поки клерк повторював послання.

— Так ось, містере Шарнхорст, мистецтву не мають заважати подібні тривожні стани й переживання. Міс Принс, розумієте, дуже засмучена. Завтра це відіб'ється на її роботі, і мільйони прихильників розчаруються. Тож не будемо її просити щось вирішувати. Власне, сьогодні ж увечері ми з вами на одному й тому ж потязі залишаємо Лос-Анджелес.

VI

Літо минуло. Джейкоб мирився зі своїм марним існуванням, знаючи, що Дженні восени приїде на Схід. До осені, думав він, вона встигне поспілкуватися з безліччю Раффінів і виявить, що їхні бентежні руки, очі й... губи — приблизно одноманітні. Ті хлопці — рівнозначні, в іншому світі

інтрижок на студентських домашніх вечірках, вони нагадували студентів-вступників, що вперше з'явилися там якось літа. І, коли її почуття до нього все ще не надто скидаються на любовні, він все одно поведе її за собою, бо ж почуття проясніють згодом: кажуть, так бувало з багатьма дружинами.

Її листи його захоплювали й збивали з пантелику. За невміло підібраними словами він віднаходив сплески емоцій: невичерпна подяка, туга за спілкуванням, поспішний пробіск страху перед черговим залицяльником та тяга до нього, мов до захисника. У серпні вона вирушила на зйомку в загублені пустелі Аризони; спочатку від неї надходили лиш листівки, затиш спілкування взагалі перервалося. Джейкоб зрадив. Він встиг подумати про те, що могло відштовхувати Дженні: його манірність, ревності, невміння приховувати біль. Цього разу все буде по-іншому. Він контролюватиме ситуацію. Дженні принаймні знову захопиться ним, його ідеально виваженою й гідною поведінкою.

За два дні до приїзду Дженні Джейкоб вирушив у нічний підвал на Бродвеї подивитися її останню картину. Було це в невеликому університеті. Дженні з'являлася з пучком на потилиці — звичним символом скромниці — надихала героя на спортивний подвиг і, вічно перебуваючи на другому плані, розчинялася в тіні радісних трибун. Втім, її гра чимось вирізнялася; рік тому Джейк виявив в її голосі якусь магію, яка тепер почала переходити на екран. Кожен її рух, кожен жест були живими й впливовими. Інші глядачі теж помітили це. Він підтверджував свої здогади за зміною їхнього дихання, за тим, який відбиток кидала її точна, прозора гра на їх розслаблені, байдужі обличчя. Критики теж це помічали, проте більшість із них не вмiла точно схарактеризувати індивідуальність актора.

Вперше він усвідомив, що публіка знає Дженні, коли помітив, як поводитися пасажири, які разом з нею висаджувалися з поїзда. Зайняті багажем людьми, які зустрічали їх, все одно приділяли мить, щоб глянути на неї, зробити приятелям знак, повторити її ім'я.

Дженні променіла. Навколо неї виляса хмара радості й прихильності, немов її парфумер примудрився укласти в пляшечку з духами есенцію захоплення. І знову згрубилими венами Нью-Йорка містичним чином пробігла оновлена кров — водій Джейкоба радів, коли Дженні згадала про нього, хлопчачки-носії багажу в готелі «Плаза» шанобливо жартували, метрдотель у ресторані, в якому обідала пара, ледь не знепритомнів. Що стосується самого Джейкоба, то він тепер тримав себе в руках. Він був спокійним, уважним, ніжним, тобто таким, як зазвичай, проте в цьому випадку вважав за потрібне задалегідь розпланувати свою поведінку. Його манери вказували на здатність й готовність подбати про Дженні, стати її кам'яною стіною.

Після обіду публіка в їхньому кутку ресторану, що складалася здебільшого з театральних глядачів, поступово розсмокталася, і виникло відчуття відокремленості. Обличчя в Дженні й Джейкоба стали серйозними, тон голосу знизився.

— Я не бачив тебе вже п'ять місяців, — Джейкоб задумливо дивився вниз, на свої руки. — Зі мною ніяких змін не відбулося, Дженні. Я як і раніше всім серцем тебе люблю. Люблю твоє обличчя, твої недоліки й потік твоїх думок — люблю все в тобі. Єдине, чого душа моя прагне на цьому світі — це зробити тебе щасливою.

— Знаю, — прошепотіла вона. — Господи, я знаю!

— Не знаю, чи ти все ще відчуваєш до мене лиш прихильність? Коли вийдеш за мене, гадаю, що й прийде ще щось, не встигнеш й озирнутися — а те, що звеш «бентежити», здасться безглуздою нісенітницею, бо життя належить не хлопчикам й дівчаткам, а чоловікам і жінкам.

— Джейкобе, — шепнула вона, — не потрібно нічого говорити. Я і так знаю.

Джейкоб вперше підняв погляд.

— Знаєш? Що ти хочеш цим сказати?

— Я розумію, про що ти. О, це жахливо! Джейкобе, слухай! Я хочу тобі розповісти. Слухай, любий, і мовчи. Не дивися на мене. Слухай, Джейкобе, я закохалася в одного чоловіка.

— Що? — запитав він безпорадно.

— Я закохалася. Саме тому й зрозуміла твої слова про безглузду бентежність.

— Тобто ти закохалася в мене?

— Ні.

Огідне заперечення сплигло над ними, пританцьовуючи й вібруючи: «Ні-ні-ні-ні-ні!»

— Ох, це жахіття! — вигукнула Дженні. — Я закохалася в чоловіка, якого зустріла на зйомках влітку. Я не мала наміру... не хотіла, але не встигла отямитися — і ось вона, любов, і тут вже нічого не поробиш. Я написала тобі, просила приїхати, але не відіслала листа, і ось я божеволію за цією людиною, не наважуюся поговорити з нею й щонаочі виплакую очі в подушку.

— Актор? — почув Джейкоб власний голос мерця. — Раффіно?

— О, ні-ні! Стривай, дай-но розповісти. Це тривало три тижні, і, чесно, Джейку, я думала накласти на себе руки. Без нього мені не хотілося жити. І одного вечора ми випадково опинилися в машині самі, і він захопив мене зненацька й змусив зізнатися. Він знав... не міг не здогадатися.

— Тебе просто мов хвилию накрило, — рівним голосом вимовив Джейкоб. — Розумію.

— О, Джейку, я знала, що ти зрозумієш! Ти завжди все розумієш. Ти найкраща людина на землі, Джейку, кому знати, як не мені.

— Ти збираєшся вийти за нього?

Вона повільно кивнула головою.

— Я сказала: спершу мені потрібно з'їздити на Схід і побачити тебе, — коли страх її зменшився, вона усвідомила його горе й очі її забриніли слізьми. — Таке, Джейку, раз у житті буває. Ці думки не давали мені спокою тривалий час, поки не наважилася поговорити з ним: якщо раз втратиш, ніколи більше чогось схожого життя тобі не підкине — і заради чого тоді жити? Він був головним режисером тієї картини — для мене теж головний.

— Розумію.

Як вже бувало раніше, її очі утримували його погляд ледь не силою.

— О, Джейку!

Цей несподіваний співчутливий вигук, всеосяжний та проникливий, мов пісня, зм'якшив тільки що завданий удар. Джейкоб зціпив зуби й з усіх сил спробував приховати гострий біль. Натягнувши на обличчя маску іронії, Джейкоб попросив рахунок. Здавалося, що пройшла ціла година, перш ніж вони опинилися в таксі, яке понесло їх у готель «Плаза».

Вона припала до нього.

— О, Джейку! Скажи, що все гаразд! Скажи, що ти розумієш! Любий Джейку, мій найкращий друже, мій єдиний друже, скажи, що все розумієш!

— Звичайно, розумію, Дженні, — його рука механічно погладила її по спині.

— О, Джейку, тобі, мабуть, зараз дуже погано, так?

— Вживу.

— О, Джейку!

Вони під'їхали до готелю. Перед тим, як вийти з машини, Дженні подивилася в люстерко з косметички й підняла комірець хутряної накидки.

У вестибюлі готелю Джейкоб безперервно на когось натикався, щоразу вимовляючи напруженим і невпевненим голосом: «Вибачте».

Двері ліфта були відчинені. Дженні, що виглядала збентеженою й заплаканою, увійшла в кабінку й, безпорадно стиснувши кулачки, простягнула руки до Джейкоба.

— Джейку! — повторила вона.

— На добраніч, Дженні!

Вона повернулася до задньої стінки кабінки. Дверцята клацнули.

«Стривай! — мало не закричав він. — Ти не зрозуміла, що ти зробила, коли натиснула кнопку?».

Він розвернувся і, нічого не помічаючи навколо, вийшов на вулицю.

— Я її втратив! — прошепотів він зі страхом і переляком. — Я її втратив!

Джейкоб попростував 59-тою вулицею до площі Колумба, а потім звернув на Бродвей. Сигарет у нього не було, він забув їх у ресторані, тож почимчикував у тютюнову крамничку. Якась плутанина трапилася з рештою, і хтось із покупців розсміявся.

Вийшовши з крамниці, Джейкоб на мить завмер від подиву. Потім його накрила важка хвиля усвідомлення, тут же відступивши й залишивши Джейка приголомшеним і виснаженим. А потім повернулася знову, ще раз захопивши його з головою. Мов читець, що перечитує трагічну історію з надією, що зміниться фінал, він переживав цей ранок, початок роману, минулий рік. Але хвиля, гуркочучи, повернулася й впевнено оглушила його тим, що Дженні тепер навек залишиться там, на верхньому поверсі готелю «Плаза», без нього.

Він чимчикував Бродвеем. Над склепінням Капітолійського театру великі літери крізь темряву ночі мерехтіли чотирма словами: «Карл Барбур та Дженні Принс».

Він здригнувся, прочитавши її ім'я, немов ці слова вимовив якийсь перехожий у нього за спиною. Зупинився й став дивитися.

До напису здіймалися й інші очі, люди оминали його та заходили всередину.

Дженні Принс.

Тепер, коли вона більше не належала йому, її ім'я здобуло зовсім самостійне значення.

Воно звисало в нічному небі, холодне й недоступне — виклик; непоко́ра.

Дженні Принс.

«Прилинь й впивайся моєю красою», — мовби говорило воно. — «Утіть свої потаємні мрії, цілу годину буду лиш твоєю».

Дженні Принс.

Це брехня: зараз вона була в готелі «Плаза», залюблена в когось. Але ім'я, зі своєю яскравою нав'язливістю, мчало над просторами ночі.

«Я люблю свою любу публіку. Вони всі такі мені милі».

Здалеку знову котилася хвиля, здіймала пінисті гребені: з гострим боєм вона нависла над ним й накрила. «Більше ніколи. Ніколи вже». Хвиля вдарила його, збила з ніг, забилася в нього у вухах важкими ударами агонії. Горде й недоступне ім'я над головою зухвало кидало виклик ночі.

Дженні Принс.

Вона була там! З ніг до голови, зі всім найкращим, що належало їй — ретельністю, силою, перемогою, красою.

Джейкоб пішов вперед з натовпом і купив собі в касі квиток.

Зніяковіло оглянув фое кінотеатру. Потім побачив вхід у зал, увійшов і зайняв місце серед животрепетного натовпу.

ЗМІСТ

Гра в кості, каскет і гітара	3
Даймонд Дік	32
Третя скринька	53
Аркадія Джона Джексона	67
Мистецтво витрат	91
Чого немає в путівнику	119
Кохання в сутінках	140
Сирітка Рагс Мартін-Джонс та Принц У-ельський	161
Цілитель	182
Самовпевненість	207
Незрілий шлюб	241
По-своєму	262
Драбина Якова	285

Літературно-художнє видання

Серія «Зарубіжні авторські зібрання»

ФІЦДЖЕРАЛЬД Френсіс Скотт

ГІТАРА, КОСТІ, КАСТЕТ

Новели

Переклад з англійської

Головний редактор *О. В. Красовицький*

Відповідальна за випуск *І. В. Мазінг*

Художній редактор *О. А. Гугалова-Мешкова*

Технічний редактор *Г. С. Таран*

Коректор *А. Р. Коник*

Підписано до друку 25.01.2021. Формат 84×108^{1/32}.
Умов. друк. арк. 16,80. Облік.-вид. арк. 15,19.
Тираж 1000 прим. Замовлення №

ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21 А, Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5244 від 09.11.2016.

Сайт та інтернет-магазин видавництва::
www.folio.com.ua
Електронна адреса:
market@folio.com.ua

Надруковано з готових позитивів
у ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21 А, Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5244 від 09.11.2016.

Фіцджеральд Ф. С.

Ф66 Гітара, кості, кастет: новели / Френсіс Скотт Фіцджеральд; пер. з англ. В. Р. Дудик; худож.-оформлювач О. А. Гугалова-Мешкова. — Харків: Фоліо, 2021. — 316 с. — (Зарубіжні авт. зібрання).

ISBN 978-966-03-9564-0.

Френсіс Скотт Фіцджеральд (1896 — 1940) — американський письменник, культова фігура свого часу. В своїх творах він переважно з іронією змальовував портрети сучасників. Герої новел Фіцджеральда часто перебувають у конфлікті несумісних прагнень задля досягнення «американської мрії». Вони емоційно неврівноважені, схильні до марнування життя, але прагнуть до багатства і неперебірливі у засобах його здобування.

У книзі зібрані новели, створені у 1920-х роках. Закінчувалась «епоха джазу», наближалась «велика депресія».

УДК 821.111(73)